

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

04 /20

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθή την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2021 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>.

Περιεχόμενα

1	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	13
2	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	31
2.1	Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	31
A.	Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	31
B.	Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	36
2.2	Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	44
A.	Οικονομικό Κλίμα	44
B.	Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές	52
Γ.	Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	69
3	ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	83
3.1	Μακροοικονομικές Εξελίξεις	83
3.2	Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	118
3.3	Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	126
3.4	Απασχόληση – Ανεργία	131
3.5	Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	141
3.6	Ισοζύγιο Πληρωμών	152
4	Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	161
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	167

Πρόλογος

Το IOBE εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2020, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την ελληνική, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία, καθώς, ύστερα από τις ισχυρές υφεσιακές επιδράσεις της πανδημίας του COVID-19 στο δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο πέρυσι, και την εκ νέου επιβολή σε πολλές χώρες ισχυρών περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία των επιχειρήσεων και τις μετακινήσεις τον περασμένο Νοέμβριο, διαφαίνεται για πρώτη φορά η προοπτική αντιμετώπισής του, με τον εμβολιασμό που ξεκίνησε διεθνώς στο τέλος του 2020. Η δυναμική της υγειονομικής κρίσης θα αποτελέσει το βασικό παράγοντα καθορισμού των οικονομικών εξελίξεων το 2021, με πλέον σημαντικές σχετικές προκλήσεις την ιατροφαρμακευτική θωράκιση του πληθυσμού, την αντιμετώπιση των μεταλλάξεων του ιού και την εφαρμογή πολύπλευρων παρεμβάσεων για την οικονομική ανάκαμψη, διεθνώς και σε επίπεδο χωρών. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το Παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύονται οι προοπτικές εξόδου από την κρίση αλλά οι παραμένουσες προκλήσεις. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο τρίτο τρίμηνο του 2020, καθώς και τις προοπτικές στο τελευταίο τρίμηνο του έτους και το 2021, βάσει της πλέον πρόσφατης έκθεσης του ΟΟΣΑ, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο τέταρτο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, γ) την αξιολόγηση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού στο ενδεκάμηνο του 2020, δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2020.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο τρίτο τρίμηνο του 2020. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και πραγματοποιούνται προβλέψεις για το σύνολο του περασμένου έτους, καθώς και του τρέχοντος, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα διαθέσιμα στοιχεία επιπτώσεων της πανδημίας, εγχωρίως και διεθνώς. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς στο εννεάμηνο έως ενδεκάμηνο του 2020, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας από την αρχή του 2020 έως τον Οκτώβριο. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού στο σύνολο του περασμένου έτους, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου. Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με τη συνεισφορά των εισροών στην αγροτική παραγωγή και το μέλλον του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι την 21/01/2021. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί προς το τέλος Απριλίου του 2021.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΑΛΛΑ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ

Η πανδημία, που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη εδώ και σχεδόν ένα έτος, έχει προκαλέσει τη μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική ύφεση των τελευταίων δεκαετιών, πιθανότατα από το κραχ του 1929. Είναι μάλιστα πια σαφές πως η πανδημία προκαλεί στην παγκόσμια οικονομία όχι απλώς μια πολύ έντονη διαταραχή, αλλά μια βαθιά κρίση. Κρίση δεν σημαίνει καταστροφή, άλλωστε η πανδημία μπορεί κανείς να αναμένει πως θα τεθεί υπό έλεγχο μέσα στους επόμενους μήνες. Κρίση σημαίνει, όμως αδυναμία της οικονομίας να συνεχίσει να εξελίσσεται ομαλά με την προηγούμενη δομή και δυναμική της.

Αλλωστε, το ότι αρχίζει να φαίνεται το τέλος της κρίσης δεν σημαίνει πως αυτό είναι κοντά. Ούτε ότι η πορεία προς τα εκεί είναι προδιαγεγραμμένη. Για την ίδια την πανδημία, δεν υπάρχει περιθώριο να υποτιμηθεί το μέγεθος των προκλήσεων, σε παγκόσμια και εθνική κλίμακα, στους επόμενους μήνες. Για την οικονομική ύφεση που προκαλείται, όσο αυτή βαθαινει τόσο πιο δύσκολη θα γίνεται η διαχείριση των ανισορροπιών της.

Παρά τις γενικά θετικές εξελίξεις στο μέτωπο των εμβολίων, ισχυρές αβεβαιότητες παραμένουν για την τελική εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης. Ακόμη και χωρίς κάποια αρνητική έκπληξη στα πρωτογενή χαρακτηριστικά

Η πανδημία προκαλεί μια βαθιά κρίση

Δεν υπάρχει περιθώριο να υποτιμηθεί το μέγεθος των προκλήσεων

της πανδημίας, η αντιμετώπιση του προβλήματος θα παραμένει δύσκολη. Οι πρώτοι μήνες του έτους είναι επικίνδυνοι για νέα έξαρση κρουσμάτων, ενώ στη συνέχεια, προς την άνοιξη, θα πρέπει να γίνει διαχείριση των διαφορετικών δυναμικών που θα δημιουργούν ο σταδιακός εμβολιασμός, μέρους μόνο του πληθυσμού, αλλά και η εύλογη αδημονία επιστροφής στην κανονικότητα. Σταδιακά, πάντως, μέσα στη νέα χρονιά η οικονομία και η κοινωνία θα αφήνουν τις θέσεις άμυνας και θα τοποθετούνται για την επόμενη μέρα.

Ο διεθνής καταμερισμός εργασίας αλλάζει

Μόλις διαφανεί το τέλος του υγειονομικού προβλήματος, αναμένεται έκρηξη της ζήτησης στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη, αλλά η επίδρασή της κάθε άλλο παρά ομοιόμορφη θα είναι. Ολόκληροι τομείς δραστηριότητας και επιμέρους κλάδοι θα υποχωρήσουν έντονα και άλλοι θα αναπτυχθούν κατακόρυφα. Ο διεθνής καταμερισμός εργασίας αλλάζει και οι οικονομίες κάποιων κρατών θα ανθίσουν, ενώ άλλες θα δεχθούν μεγάλες πιέσεις. Κράτη, επιχειρήσεις και νοικοκυριά θα κληθούν να διαχειριστούν πολύ υψηλά χρέη, διατηρώντας κατά το δυνατό την αξιοπιστία τους, με αύξηση των εισοδημάτων τους πιο γρήγορα από τις απαιτήσεις εξυπηρέτησης των χρεών τους.

Οι εξελίξεις αφήνουν σημαντικό περιθώριο αισιοδοξίας

Αν και οι τάσεις που επιδρούν στην παγκόσμια οικονομία θα είναι μεικτές, η κοινή συνιστώσα τους αναμένεται θετική. Σε αυτό συνηγορεί και η εμπειρία από προηγούμενες κρίσεις, τις οποίες ακολούθησαν περίοδοι ισχυρής ανάπτυξης. Στη βάση της δυναμικής σε τέτοιες περιστάσεις έχουν πάντα κεντρικό ρόλο δύο παράγοντες, η πορεία της παραγωγικότητας και της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Αν και η ύφεση είναι βαθιά, οι σχετικές εξελίξεις αφήνουν σημαντικό περιθώριο αισιοδοξίας. Η κρίση λειτούργησε ως επιταχυντής εξελίξεων στην τεχνολογία και τη διοίκηση επιχειρήσεων και δημόσιων μονάδων. Παρά την ανησυχητική συσσώρευση υψηλών χρεών, οι παρεμβάσεις των κρατών και κεντρικών τραπεζών εμφανίζονται αξιόπιστες, με στόχο την προστασία του παραγωγικού ιστού και των εργαζόμενων. Η διασύνδεση μονάδων στην παγκόσμια αγορά αλλάζει, αλλά όχι με τρόπο που να διαφαίνεται, τουλάχιστον προς το παρόν, ουσιώδης βλάβη στο παραγωγικό σύστημα.

Διαμόρφωση σχετικά θετικών προσδοκιών

Ειδικότερα, η έως τώρα ανταπόκριση στην κρίση από τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική έχει υπάρξει πολύ ισχυρή και, πλέον, εμφανίζεται συντονισμένη σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο. Η ανταπόκριση αυτή έχει μετριάσει σε ένα σημαντικό βαθμό την ύφεση και τις επιπτώσεις στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις που πλήττονται άμεσα ή έμμεσα. Η ύφεση θα ήταν, αλλιώς, ακόμη βαθύτερη, με πολύ οδυνηρές συνέπειες για πολύ περισσότερα νοικοκυριά που θα βρίσκονταν σε κατάσταση ξεκάθαρης φτώχειας, με μαζικές πτωχεύσεις επιχειρήσεων και με πολύ μικρότερη δυνατότητα άμυνας απέναντι στην πανδημία με προσφορά κατάλληλων υπηρεσιών υγείας και προστασίας. Μια ακόμη σημαντική επίδραση των μέτρων πολιτικής είναι πως συνδυαστικά έχουν αμβλύνει την ανησυχία για

μια ενδεχόμενη κατάρρευση των οικονομιών σε συνέχεια της κρίσης, που θα είχε ανεξέλεγκτες συνέπειες και θα δημιουργούσε, δευτερογενώς, ένα πρόσθετο πολύ υψηλό κόστος. Η συγκεκριμένη επίδραση είναι πολύ σημαντική ως προς τη διαμόρφωση σχετικά θετικών προσδοκιών για μετά την κρίση, ώστε να μην εκτροχιαστεί πλήρως το οικονομικό κλίμα, με ανατροφοδοτούμενη επίδραση στην πραγματική οικονομική δραστηριότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, η επόμενη χρονιά θα είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για την ελληνική οικονομία. Αρχικά, θα είναι καθοριστικό αν θα έχει τεθεί υπό έλεγχο το υγειονομικό πρόβλημα στην Ευρώπη αρκετά νωρίς την άνοιξη. Εάν αυτό δεν συμβεί, τότε και η φετινή τουριστική περίοδος θα είναι πολύ αδύναμη, στοιχείο που θα κρατήσει χαμηλά όλη την οικονομία, αλλά θα επιβαρύνει ιδιαίτερα και συγκεκριμένες περιοχές της χώρας. Σε κάθε περίπτωση, η προσδοκία για τουριστικά έσοδα που θα ξεπερνούν το μισό από όσο ήταν πριν την κρίση είναι μάλλον αισιόδοξη. Γενικότερα, για τις επιχειρήσεις, η πιο κρίσιμη παράμετρος θα είναι η διαχείριση χρεών και αναβαλλόμενων υποχρεώσεων. Για τους εργαζόμενους, με ποιο ρυθμό θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για να αντικαταστήσουν όσες δεν θα υπάρχουν σε μεγάλους τομείς όπως το λιανικό εμπόριο, ο τουρισμός και οι μεταφορές. Ειδικότερα, υπάρχουν τα παρακάτω ζητήματα κομβικής σημασίας.

Πρώτον, ακόμη και με το κεντρικό σενάριο, όπου η ανάκαμψη αρχίζει προς το τέλος της άνοιξης, αυτή δεν θα είναι ομοιόμορφη. Σε τομείς και κλάδους, η ζήτηση μπορεί να ανακάμψει με αργό ρυθμό, συμπεριλαμβάνοντας πολλούς από όσους δημιουργούν συστηματικά πολλές θέσεις απασχόλησης, όπως ο τουρισμός, η εστίαση, το λιανικό εμπόριο, οι μετακινήσεις, ο πολιτισμός και η ψυχαγωγία. Αλλά και ανεξάρτητα από κλάδους, σημαντικό τμήμα επιχειρήσεων θα βρεθεί σε σημαντική πίεση, γιατί τα χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά τους θα καθιστούν δυσχερή τη χρηματοδότηση στη συνέχεια ή γιατί η ζήτηση θα μειώνεται, ανάμεσα σε άλλους και για λόγους τεχνολογικής εξέλιξης. Αντίθετα, για επιχειρήσεις που θα προσαρμόζονται στις τεχνολογικές εξελίξεις και θα προσανατολίζονται στις τάσεις της ζήτησης, η ανάπτυξη θα είναι ιδιαίτερα ισχυρή.

Δεύτερο, καθώς θα τελειώνει το άμεσο υγειονομικό πρόβλημα και θα ανακάμπτει η οικονομία, τα δημοσιονομικά ελλείματα, που στήριξαν τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, θα πρέπει να αντιστρέφονται. Αυτή η εξέλιξη θα είναι απαραίτητη για την προστασία της αξιοπιστίας συνολικά της οικονομικής πολιτικής στη χώρα, δεδομένου του υψηλού δημόσιου χρέους και του ιστορικού συστηματικών ελλειμμάτων στο παρελθόν. Θα συναρτηθεί, φυσικά, και με αποφάσεις στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η θετική επίδραση της ομπρέλας προστασίας που έχουν προσφέρει στην ελληνική οικονομία τα συνδυασμένα ευρωπαϊκά μέτρα, στη νομισματική και τη δημοσιονομική πολιτική, ήδη εκφράζεται με χαμηλότερα επιτόκια χρηματοδότησης και συνολικά μικρότερη αβεβαιότητα αλλά στο άμεσο μέλλον η οικονομική πολιτική εγχωρίως θα πρέπει να κινηθεί με ιδιαίτερη σύνεση και εντός των περιρισμών.

Η ανάκαμψη δεν θα είναι ομοιόμορφη

Τα δημοσιονομικά ελλείματα θα πρέπει να αντιστρέφονται

Οι δυσκολίες για τη διαχείριση των σχετικών έργων δεν μπορούν να υποβαθμιστούν

Τρίτο, ο προγραμματισμός για τη χρήση του ταμείου ανάκαμψης θα πρέπει να είναι κατάλληλα στοχευμένος ώστε να έχει υψηλό αναπτυξιακό πολλαπλασιαστή. Ο σχετικός προγραμματισμός δημιουργεί βραχυπρόθεσμα πολύτιμο δημοσιονομικό χώρο που είναι κρίσιμο να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά. Ειδικότερα, οι πόροι είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν κυρίως για υποστήριξη για τις απαραίτητες υποδομές, όπου υπάρχει σημαντικό έλλειμμα, και για δομικές αλλαγές που θα εκφράσουν ένα νέο υπόδειγμα, μιας περισσότερο ανοικτής οικονομίας, με ισχυρότερο ρόλο για τις επενδύσεις και εξαγωγές. Ιδιαίτερη σημασία θα έχει οι πόροι να κινητοποιήσουν πρόσθετες ιδιωτικές επενδύσεις και ανθρώπινο κεφάλαιο. Σε κάθε περίπτωση, οι διαθέσιμοι πόροι είναι πολύ σημαντικοί, αλλά από μόνοι τους δεν καλύπτουν το μεγάλο επενδυτικό κενό στη χώρα, ούτε θα διορθώσουν χρόνιες θεσμικές αδυναμίες. Είτε μέσα από καταρχήν δημόσιες επενδύσεις, είτε διευκολύνοντας ιδιωτικές, θα πρέπει να κινητοποιήσουν πρόσθετους πόρους και να δημιουργήσουν νέα κίνητρα στην οικονομία ώστε η ανάκαμψη να μην είναι βραχύβια. Οι δυσκολίες για τη διαχείριση των σχετικών έργων δεν μπορούν να υποβαθμιστούν. Η αποτελεσματική χρήση αυτών των πόρων, και των ιδιωτικών πόρων που πρέπει να μοχλεύσουν, προϋποθέτει πολύ διαφορετική λειτουργία του κράτους, των επιχειρήσεων και πολλών οργανισμών από ό,τι ισχύει μέχρι τώρα. Ουσιαστικά, απαιτεί μια στροφή προς την προετοιμασία και πραγματοποίηση επενδύσεων κάθε είδους που είναι ξένη με τη δομή και νοοτροπία μεγάλου μέρους της ελληνικής οικονομίας.

Η κρίση πλήττει σε μεγαλύτερο βαθμό θέσεις εργασίας των νέων και πολλών που δεν έχουν υψηλή εξειδίκευση

Τέταρτο, ένα σχετιζόμενο κομβικό ζήτημα είναι οι προτεραιότητες της οικονομικής πολιτικής, ειδικά σε ένα περιβάλλον όπου τα δημοσιονομικά ελλείματα θα πρέπει να περισταλούν, ήδη από την επόμενη χρονιά, και πώς αυτές θα επηρεάσουν την παραγωγή και την αγορά. Δημόσιοι υπάλληλοι και συνταξιούχοι μπορεί να θεωρούν τα εισοδήματά τους εξασφαλισμένα, ενώ εργαζόμενοι που θα ανταποκριθούν στις νέες εξελίξεις στην τεχνολογία μπορεί να αναμένουν καλές αμοιβές. Για μεγάλο μέρος του πληθυσμού, όμως, οι θέσεις εργασίας με ικανοποιητικές αποδοχές θα είναι ζητούμενο. Στο πρόβλημα συμβάλλουν τρεις τάσεις, όλες ανησυχητικές. Πως η ελληνική οικονομία δε διαρθρώνεται με τον διεθνή καταμερισμό εργασίας έτσι ώστε να δημιουργεί συστηματικά θέσεις εργασίας υψηλής αξίας. Πως η τρέχουσα κρίση πλήττει σε μεγαλύτερο βαθμό θέσεις εργασίας των νέων και όσων πολλών που δεν έχουν υψηλή εξειδίκευση – οι νέοι ήταν αυτοί που υπέστησαν και το μεγαλύτερο κόστος της κρίσης της περασμένης δεκαετίας. Και πως οι μηχανισμοί διασύνδεσης της αγοράς εργασίας με τις τεχνολογικές εξελίξεις είναι πολύ αδύναμοι. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει ο κίνδυνος να μονιμοποιηθούν ή και να διευρυνθεί το χάσμα ανάμεσα σε ομάδες του πληθυσμού που θα έχουν εισοδήματα και σε άλλες χωρίς ούτε καν πρόσβαση σε ευκαιρίες. Είναι κρίσιμη η άμεση εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών, που δεν μπορούν να έχουν κυρίως παθητικό και επιδοματικό χαρακτήρα.

Πέμπτο, το επόμενο διάστημα θα είναι ακόμη σημαντικότερος ο ρόλος του κεντρικού κράτους καθώς θα προσφεύγουν σε αυτό, για υποστήριξη,

επιχειρήσεις, κλάδοι και εργαζόμενοι. Σε μια οικονομία με τα χαρακτηριστικά και τη διαδρομή της δικής μας, η τάση αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει σε λάθος δρόμο, και τα υψηλά συσσωρευμένα ιδιωτικά χρέη και η πίεση στην αγορά για εισοδήματα μέσω επιδομάτων και διευθετήσεων θα σπρώχνουν έντονα προς αυτή την κατεύθυνση. Ως αποτέλεσμα, η επιλογή κεντρικής πορείας της οικονομικής πολιτικής θα είναι απόλυτα κρίσιμη. Στην επόμενη χρονιά εμφανίζεται μια εξαιρετική ευκαιρία να γίνει νέα αρχή στην ελληνική οικονομία. Μέσα από την επείγουσα και συστηματική απλούστευση κανόνων και διαδικασιών, μπορεί να δημιουργηθεί νέα δυναμική, με ενίσχυση της εργασίας και της επιχειρηματικότητας.

Έκτο, η επόμενη ημέρα της πανδημίας θα βρει τις οικονομίες να ανταγωνίζονται διεθνώς για να προσελκύσουν επενδύσεις και ανθρώπους. Τόσο το φυσικό όσο και το ανθρώπινο κεφάλαιο, όμως, τείνουν προς εκεί όπου η καθαρή τους απόδοση είναι υψηλότερη. Αυτό σημαίνει κυρίως υψηλή παραγωγικότητα, λογική φορολογική επιβάρυνση και σταθερό θεσμικό πλαίσιο. Όσο πιο σύντομα γίνουν βήματα προόδου σε αυτές τις περιοχές, τόσο πιο πιθανό θα είναι η ελληνική οικονομία να αποτελέσει πόλο έλξης και όχι πηγή φυγόκεντρων τάσεων στα χρόνια αμέσως μετά την πανδημία.

Έβδομο, ειδική βαρύτητα έχουν αλλαγές που ήδη δρομολογούνται σε κεντρικές περιοχές που εμπίπτουν πρωτίστως στον δημόσιο τομέα. Ειδικότερα, μετά την πανδημία, η εκπαίδευση και η υγεία δεν θα είναι όπως πριν. Η ταχύτητα των προβλημάτων λειτουργεί ως επιταχυντής αλλαγών στους δύο αυτούς χώρους, που επηρεάζουν αμεσάτα την ευημερία των νοικοκυριών. Κοινό στοιχείο αποτελεί η ανάγκη επείγουσας τεχνολογικής αναβάθμισης, κυρίως με ενσωμάτωση ψηφιακών διαδικασιών. Όμως, και στις δύο αυτές περιοχές, στα συστήματα υγείας και εκπαίδευσης, υπάρχει σήμερα μεγάλο έλλειμα. Οι παρεμβάσεις πολιτικής, που πρέπει να αφορούν όχι μόνο επενδύσεις σε τεχνολογία και συστήματα διασύνδεσης, αλλά και οργανωτικές αλλαγές, θα προσδιορίσουν την πορεία ενός μεγάλου και κρίσιμου μέρους της οικονομίας, ήδη από την επόμενη χρονιά.

Συνολικά, η πορεία της ελληνικής οικονομίας μετά την πανδημία αναμένεται να προσδιοριστεί από διάφορες αντιφατικές τάσεις, θετικές και αρνητικές. Οι ρυθμοί μεγέθυνσης μπορούν να αναμένονται ισχυρά θετικοί στην αρχή της εξόδου, από τα μισά του έτους, αλλά να μετριάζονται γρήγορα αν δεν αντιδράσει έγκαιρα η οικονομική πολιτική. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο ρόλος της πολιτικής στη διαμόρφωση των προσδοκιών μπορεί να είναι καθοριστικός. Η σαφήνιά της και η σταθερή της στόχευση, εκλαμβάνονται ως σηματοδότηση από επιχειρήσεις και εργαζόμενους και μπορεί να εκκινήσουν έναν ισχυρό κύκλο ανάπτυξης.

Πόλος έλξης και όχι πηγή φυγόκεντρων τάσεων

Η εκπαίδευση και η υγεία δεν θα είναι όπως πριν

1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ηπιότερη της αρχικά εκτιμώμενης ύφεση στην παγκόσμια οικονομία το 2020. Ανάκαμψη το 2021 που ενδεχομένως αναπληρώνει τις απώλειες.

Η πίεση από την πανδημία του COVID-19 στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως υποχώρησε αρκετά στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, καθώς σταμάτησε η αναστολή λειτουργίας σε σημαντικό τμήμα των οικονομιών που είχε εφαρμοστεί στο προηγούμενο τρίμηνο. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία για την οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως, στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2020 στις χώρες του ΟΟΣΑ, το ΑΕΠ υποχώρησε κατά 3,9%, από 11,6% ένα τρίμηνο πριν, ενώ στο τρίτο τρίμηνο του 2019 ανερχόταν κατά 1,7%. Ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) διαμορφώθηκε σε -4,1%, έναντι -11,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και 1,6% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στις 20 μεγαλύτερες οικονομίες του ΟΟΣΑ η εξασθένιση της ύφεσης ήταν ηπιότερη, από 8,9% σε 2,0%. Μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών, την ισχυρότερη ύφεση παρουσίασε το Ηνωμένο Βασίλειο, κατά 8,6%. Ακολούθησαν η Ιαπωνία, με 5,7%, και ο Καναδάς, με 5,2%. Στον αντίποδα, η ύφεση στις ΗΠΑ δεν ξεπέρασε το 2,8% και ήταν η ηπιότερη, όπως στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι. Η εντονότερη επιβράδυνση πτώσης του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο σημειώθηκε στη Γαλλία, από 18,9% σε 4,3%, με την Ιταλία να έπεται (σε 4,7% από 17,9%). Στις μεγάλες ασιατικές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η οικονομία της Κίνας ήταν η μοναδική που αναπτύχθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2020, με ρυθμό 4,9%, ταχύτερο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (3,2%). Στην Ινδία σημειώθηκε η εντονότερη επιβράδυνση της ύφεσης μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, από 23,5% σε 7,5%. Στη Λατινική Αμερική, η οικονομία της Αργεντινής συρρικνώθηκε κατά 10,1% (από 19,6% ένα τρίμηνο πριν), ενώ το ΑΕΠ της Βραζιλίας περιορίστηκε κατά 3,9% (από 10,9%).

Η αποκλιμάκωση της υποχώρησης του ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο, ιδίως στις πλέον αναπτυγμένες χώρες και οικονομικές χώρες, αντανάκλα τις πρωτοφανείς δημοσιονομικές, νομισματικές, αλλά και ρυθμιστικές παρεμβάσεις σε αυτές. Όμως, οι παρεμβάσεις οικονομικής πολιτικής έχουν ισχυρό αρνητικό αντίκτυπο στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Το ύψος του πρωτογενούς

δημοσιονομικού ελλείμματος παγκοσμίως εκτιμάται σε 4,2% του ΑΕΠ το 2020, έναντι πρωτογενούς πλεονάσματος 2,7% το 2019. Η επακόλουθη διόγκωση του δημόσιου χρέους σε πολλές χώρες είναι αρκετά πιθανό να δημιουργήσει αβεβαιότητα ως προς τη βιωσιμότητά του μετά το πέρας της πανδημίας και την επαναφορά των δημοσιονομικών κανόνων. Η επιβράδυνση της ύφεσης προήλθε και από την ισχυρότερη της αναμενόμενης αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, κατόπιν των περιορισμών στο λιανικό εμπόριο. Ωστόσο αυτή η επίδραση είναι συγκυριακή και πιθανότατα δεν θα συνεχιστεί, όπως προκύπτει από τους βραχυχρόνιους δείκτες στο τέταρτο τρίμηνο.

Από την άλλη πλευρά, οι προοπτικές ορισμένων αναπτυσσόμενων οικονομιών επιδεινώθηκαν σημαντικά. Σε πολλές εξ' αυτών αυτό συνέβη για τον αντίθετο λόγο από εκείνο που συγκράτησε την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στις πλέον αναπτυσσόμενες, την αδυναμία τους να προχωρήσουν σε εισοδηματικές ενισχύσεις και μέτρα τόνωσης της ρευστότητας, εξαιτίας του υψηλού συσσωρευμένου χρέους τους. Σε ορισμένες τέτοιες περιπτώσεις, θα χρειαστεί η παροχή περαιτέρω βοήθειας ή/και διευκολύνσεων από τους πιστωτές των χωρών. Σε κάθε περίπτωση, οι απώλειες προϊόντος σε αυτές τις χώρες θα είναι μεγαλύτερες σε σύγκριση με τις αναπτυσσόμενες οικονομίες και η ανάκαμψή τους θα είναι περισσότερο σταδιακή.

Η έξαρση της πανδημίας σε πολλές χώρες από τον Σεπτέμβριο, στην πλειονότητά τους με πολύ ισχυρότερη ένταση από ότι κατά την αρχική εξάπλωσή της, οδήγησε εκ νέου σε λήψη μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας από τον Νοέμβριο. Σε πολλές εξ αυτών τέτοια μέτρα λήφθηκαν από τον Δεκέμβριο, επομένως οι επιπτώσεις τους στην οικονομία θα αποτυπωθούν κυρίως στο τρέχον έτος. Σε κάποιες εκ των μεγαλύτερων οικονομιών (ΗΠΑ, Ιαπωνία) πραγματοποιήθηκαν εκ νέου εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις, επίσης με αντίκτυπο και στο 2021.

Ευνόητα, οι εξελίξεις σχετικά με την πανδημία θα αποτελέσουν τον πλέον καθοριστικό παράγοντα της τάσης της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως το νέο έτος. Μεταξύ αυτών των εξελίξεων, η πρόοδος στον εμβολιασμό του πληθυσμού και η αποτελεσματικότητά του στην υποχώρηση της πανδημίας, θα έχουν δεσπόζοντα ρόλο. Αυτές οι τάσεις αναμένεται να διαφέρουν μεταξύ των χωρών. Παρά αυτές τις διαφορές, το ΔΝΤ εκτιμά στην πρόσφατη έκθεσή του ότι, χάρη στην ταχύτερη από ότι αναμενόταν εξάπλωση των μέσων αντιμετώπισης του COVID-19, η εξάπλωση θα περιοριστεί σε χαμηλό επίπεδο διεθνώς προς το τέλος του 2022. Ένας παράγοντας αβεβαιότητας προσφάτως και την προσεχή περίοδο είναι οι πιθανές επιπτώσεις των μεταλλάξεων του ιού.

Σε αυτό το πλαίσιο υγειονομικών εξελίξεων ενισχύεται η ανάγκη εφαρμογής παρεμβάσεων πολιτικής με περισσότερο μεσοπρόθεσμο χαρακτήρα. Στις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες, ορισμένα από τα σχεδιαζόμενα μέσα έχουν αυτόν το χαρακτήρα, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (ΕΤΑ). Ευρύτερα, για αυτόν το σκοπό θα χρειαστεί μετάβαση από δράσεις εισοδηματικών μεταβιβάσεων σε πολιτικές που επιχειρούν να αναχαιτίσουν τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης. Αυτές μπορεί να σχετίζονται με τη ψηφιακή μετάβαση και την πράσινη ανάπτυξη, πολιτικές για την ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας, τη διασφάλιση πρόσβασης σε πρώτες ύλες υψηλής σημασίας. Αυτοί και άλλοι στόχοι περιλαμβάνονται σε εκείνους του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου και του ΕΤΑ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε ότι αφορά την ακολουθούμενη νομισματική πολιτική, δεν αναμένονται μεταβολές από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες φέτος και στο μεγαλύτερο μέρος του 2022.

Σχετικά με την τάση της οικονομικής δραστηριότητας στην παγκόσμια οικονομία μεσοπρόθεσμα, λόγω των επιδράσεων των ισχυρών παρεμβάσεων πολιτικής που λήφθηκαν άμεσα στο δεύτερο τρίμηνο του 2020, αλλά και της σχετικά ήπιας κλιμάκωσης απωλειών στο τέταρτο τρίμηνο, η ύφεση η οποία εκτιμάται πλέον για πέρυσι είναι μικρότερη από ότι στην προηγούμενη έκθεση, ελαφρώς χαμηλότερα από 4,0%. Για το 2021 προβλέπεται λίγο μεγαλύτερη ανάκαμψη, στην περιοχή του 5,0%, με τις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομίες, καθώς και αυτές της Κίνας και της Ινδίας να πρωτοστατούν.

Συνέχιση ισχυρής ύφεσης στο τρίτο τρίμηνο του 2020, εξαιτίας της πανδημίας

Οι ιδιαίτερα ισχυρές επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στην οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα συνεχίστηκαν στο τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Το εγχώριο προϊόν συρρικνώθηκε σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 11,7%, από 14,2% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα έτος νωρίτερα αυξανόταν κατά 1,2%. Συνολικά στο εννεάμηνο του 2020 το ΑΕΠ ήταν 8,5% μικρότερο από ότι πριν ένα έτος, όταν αυξανόταν κατά 1,8%.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι, η εγχώρια κατανάλωση συρρικνώθηκε κατά 2,8%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα διευρυνόταν κατά 1,2%. Η πτώση οφείλεται αποκλειστικά στην έντονη υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 3,6%, σε αντίθεση με την αύξησή της κατά 1,4%, στο εννεάμηνο του 2019. Καθώς αυτή ανήλθε τόσο στο πρώτο (+0,2%), όσο και στο τρίτο τρίμηνο (+1,0%), η υποχώρησή της προήλθε αποκλειστικά από το δεύτερο τρίμηνο (-12,0%). Αντιθέτως, κατόπιν της διεύρυνσης της δημόσιας κατανάλωσης τους καλοκαιρινούς μήνες κατά 4,4%, εξαιτίας των έκτακτων δαπανών λόγω πανδημίας, αυτή σημείωσε αύξηση 0,9% στο εννεάμηνο, ηπιότερη σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερσι (+1,9%).

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 12,0% στο εννεάμηνο του 2020, υπεραντισταθμίζοντας τη μείωσή τους κατά 1,3% πρόπερσι. Η άνοδος προήλθε κυρίως από το τρίτο τρίμηνο, στο οποίο ενισχύθηκαν έντονα, κατά 31,5%. Από την άλλη πλευρά, η ισχυρή αύξηση προήλθε αποκλειστικά από διεύρυνση των αποθεμάτων, στα €2,2 δισεκ. από €1,1 δισεκ. το 2019, αφού ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου ήταν ουσιαστικά αμετάβλητος (-0,3%). Αν και βάσει της μεθοδολογίας των Εθνικών Λογαριασμών της Eurostat τα αποθέματα αποτελούν το μέγεθος που εξισορροπεί την προσέγγιση του ΑΕΠ από την πλευρά της προσφοράς με εκείνη από την πλευρά της ζήτησης, το γεγονός ότι στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι αποτελούσαν εγχωρίως το 5,5% του ΑΕΠ, υπερβαίνοντας τις εξαγωγές υπηρεσιών, αναδεικνύει την υπερβολική επίδραση που ασκούν στο εγχώριο προϊόν σε ορισμένα τρίμηνα και προβληματίζει σχετικά με την έκταση που μπορούν να λάβουν.

Μεταξύ των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου, την εντονότερη ενίσχυση σε απόλυτους όρους στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου της προηγούμενης χρονιάς παρουσίασαν όσες σχετίζονται με κατασκευές. Συγκεκριμένα, οι επενδύσεις σε Κατοικίες διευρύνθηκαν κατά €203 εκατ. ή 20,2%, άνοδος η οποία ήταν η ισχυρότερη σε αυτήν την περίοδο του έτους από το 2007. Ακολούθησαν, με αύξηση €142 εκατ. ή 4,1%, οι Λοιπές Κατασκευές, στις οποίες εντάσσονται οι δαπάνες του ΠΔΕ. Αυτή η διεύρυνσή τους οφείλεται στην άνοδό τους στο δεύτερο (+19,1%) και το τρίτο τρίμηνο (+3,3%), γεγονός που αναδεικνύει τη συσχέτισή της με την έντονη διεύρυνση των δαπανών του ΠΔΕ στο ίδιο χρονικό διάστημα για την ενίσχυση επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων έναντι των επιπτώσεων του COVID-19. Έπονταν σε ενίσχυση ο Μηχανολογικός εξοπλισμός (+3,6%) και ο

Εξοπλισμός ΤΠΕ (+6,8%). Η άνοδος στις παραπάνω κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου αντισταθμίστηκε από την ιδιαίτερα ισχυρή υποχώρηση στις επενδύσεις σε Εξοπλισμό Μεταφορών από την αρχή του περασμένου έτους, με αποτέλεσμα έως τον Σεπτέμβριο να διαμορφωθεί στα €791 εκατ. (-49,1%).

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, όπως ήταν αναμενόμενο για τη θερινή περίοδο εξαιτίας της ανασχετικής επίδρασης της καραντίνας και των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στον προγραμματισμό και την υλοποίηση διεθνών ταξιδιών, η έντονη συρρίκνωση των εξαγωγών οφείλεται αποκλειστικά στις εξαγωγές υπηρεσιών, που περιορίστηκαν στο 20,0% του επιπέδου τους μόλις ένα έτος νωρίτερα. Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 48,4% λιγότερες από ότι το 2019, στο οποίο είχαν ενισχυθεί σημαντικά (+9,3%). Ταυτόχρονα, οι εξαγωγές προϊόντων ακολούθησαν πέρυσι στο εννεάμηνο εν γένει ήπια ανοδική τάση, καθώς ήταν 1,0% περισσότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, όταν ανέρχονταν με ρυθμό 3,6%. Επιπρόσθετα, σε επίπεδο τριμήνων υποχώρησαν μόνο στο δεύτερο τρίμηνο (-3,2%).

Αρκετά ηπιότερες πιέσεις από ότι στις εξαγωγές ασκήθηκαν από την πανδημία στις εισαγωγές, αφού περιορίστηκαν κατά 6,2% στο εννεάμηνο του 2020, πτώση παραπλήσια με αυτή στο τρίτο τρίμηνό του (6,4%), σε αντίθεση με τη διεύρυνσή τους κατά 3,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Σε απόλυτους όρους, η μείωση στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου ήταν ισχυρότερη στις εισαγωγές αγαθών (-€1,9 δισεκ.) ή 4,9%, έναντι αύξησης 3,6% πριν ένα χρόνο. Οι εισαγωγές υπηρεσιών συρρικνώθηκαν κατά €1,46 δισεκ. ή 10,4%, κατόπιν ίδιας με τις εισαγωγές προϊόντων διεύρυνσης ένα έτος νωρίτερα. Η πολύ μεγαλύτερη υποχώρηση των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές επιδείνωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, καθιστώντας το ελλειμματικό κατά €11,1 δισεκ. (8,9% του ΑΕΠ), από οριακά αρνητικό στο ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερι (€868 εκατ.).

Ισχυρή ύφεση στην Ελλάδα το 2020. Προοπτικές σημαντικής ανάκαμψης φέτος.

Οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση αναμένεται να συνεχίσουν να αποτελούν τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στη μεγαλύτερη διάρκεια του 2021, εγχωρίως και διεθνώς. Την τρέχουσα περίοδο αυτές σχετίζονται με τη δεύτερη φάση κλιμάκωσης της υγειονομικής κρίσης και την πραγματοποίηση του εμβολιασμού. Παρά την εκκίνηση της εμβολιαστικής διαδικασίας, καθώς χρονικά βρισκόμαστε σχεδόν στη μέση του χειμώνα, το επόμενο χρονικό διάστημα θα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για τη δυναμική της πανδημίας. Μια πρόσφατη πρόκληση σχετικά με αυτή είναι οι μεταλλάξεις του COVID-19, οι επενέργειες των οποίων προς το παρόν δεν είναι δυνατό να εκτιμηθούν. Στην εξασθένιση της σχετικής αβεβαιότητας μπορεί να συμβάλει η ανακάλυψη και άλλων μέσων για την αντιμετώπισή της (π.χ. φάρμακα για θεραπείες).

Κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, όταν η πανδημία είχε εξασθενήσει και τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας είτε άρθηκαν, είτε χαλάρωσαν, ο ρυθμός ύφεσης υποχώρησε στις μεγαλύτερες οικονομίες και οικονομικές ζώνες: στις χώρες του ΟΟΣΑ διαμορφώθηκε σε 3,9% από 11,7% στο δεύτερο τρίμηνο, στην ΕΕ σε 4,2% από 13,9% και στις ΗΠΑ σε 2,8% από 9,0%.

Ωστόσο από τον Σεπτέμβριο σημειώθηκε νέα έξαρση του COVID-19 σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Πορτογαλία, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Πολωνία, Ρουμανία, Τσεχία

κ.ά.), στις ΗΠΑ και στη Ρωσία, σταδιακά με περισσότερα κρούσματα ημερησίως από ότι στην προηγούμενη φάση εξάπλωσής του. Στη Βραζιλία η νέα έξαρση ξεκίνησε αργότερα (Νοέμβριος) και συνεχίζεται, ενώ στην Ινδία αποκλιμακώθηκε γρήγορα και πλέον τα κρούσματα κυμαίνονται στα επίπεδα του περασμένου Ιουνίου. Κατόπιν αυτών των εξελίξεων επανήλθαν μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία έχουν, όπως στην πρώτη φάση της υγειονομικής κρίσης, αρνητικό οικονομικό αντίκτυπο. Σε ορισμένες χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης οι παρεμβάσεις πολιτικής κλιμακώθηκαν προς το τέλος του 2020 και στην αρχή του 2021 (π.χ. Γερμανία, Ολλανδία, Ην. Βασίλειο, Βέλγιο), για αυτό είναι αρκετά πιθανό οι οικονομικές επιπτώσεις της δεύτερης φάσης της υγειονομικής κρίσης να γίνουν περισσότερο αισθητές φέτος.

Οι επιδράσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού εκτείνονται και σε άλλες σημαντικές μεταβλητές για την οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως, όπως η τιμή του πετρελαίου, η οποία παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις. Στην περίοδο από την προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE η τιμή του πετρελαίου Brent βρίσκεται συνεχώς σε τροχιά ανόδου, μάλλον λόγω της ισχυρής ανάκαμψης της οικονομίας της Κίνας και των προμηθειών για τη χειμερινή περίοδο, περιορίζοντας σταδιακά την υστέρηση από τα αντίστοιχα επίπεδα ένα χρόνο νωρίτερα.

Από την πρώτη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία μετά την εκδήλωση της πανδημίας του COVID-19, οι μακροοικονομικές προβλέψεις βασίζονται σε εναλλακτικές υποθέσεις για παράγοντες οι οποίες κρίνεται πως θα επηρεάσουν μεσοπρόθεσμα τις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές. Σύνολα τέτοιων υποθέσεων συγκροτούν τα μακροοικονομικά σενάρια. Την τρέχουσα περίοδο, οι σημαντικότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες παραμένουν, όπως το 2020, η διάρκεια της υγειονομικής κρίσης με υψηλή ένταση, στην Ελλάδα και διεθνώς, ιδίως στην Ευρωζώνη, όπως και το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής για την ανάσχεση των επιπτώσεών της. Καθώς η δυναμική της υγειονομικής κρίσης επιδρά έντονα στον τομέα του Τουρισμού, η συμβολή του οποίου στο ΑΕΠ της Ελλάδας είναι αρκετά υψηλότερη σε σύγκριση με άλλες χώρες, στα εναλλακτικά σενάρια προβλέψεων ενσωματώνονται υποθέσεις για το μέγεθος της δραστηριότητας (κύκλος εργασιών) στο συγκεκριμένο τομέα. Ως προς τις παρεμβάσεις πολιτικής, η επίδρασή τους φέτος θα εξαρτηθεί, πέρα από την τάση της πανδημίας, από την άντληση κεφαλαιακών πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU). Στο πλαίσιο της τρέχουσας έκθεσης έχουν διαμορφωθεί τρία μακροοικονομικά σενάρια. Οι υποθέσεις τους διαφέρουν ως προς τις πιθανές εξελίξεις το 2021, ενώ οι υποθέσεις για το τελευταίο τρίμηνο του 2020 είναι κοινές.

Συγκεκριμένα, οι υποθέσεις του βασικού σεναρίου πρόβλεψης είναι οι εξής: στο τελευταίο τρίμηνο του 2020, η επαναφορά εκτεταμένων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, εγχωρίως και διεθνώς, κλιμάκωσε τις πιέσεις στην οικονομία. Από την άλλη πλευρά, σε αντίθεση με την πρώτη каранτίνα, σε μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων στην Ελλάδα επικράτησαν προσπάθειες προσαρμογής της δραστηριότητάς τους στους υγειονομικούς κανόνες, ενώ και η κινητικότητα των πολιτών ήταν σαφώς μεγαλύτερη. Λόγω ανάκαμψης της υγειονομικής κρίσης στο τέλος της περασμένης χρονιάς, η χαλάρωση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στους αρχικούς μήνες του 2021 θα είναι αρκετά σταδιακή, ενώ η εκτεταμένη άρση τους μάλλον θα σημειωθεί εντός του δεύτερου τριμήνου. Δεν αναμένεται νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19, χωρίς να αποκλείονται μικρότερες, πρόσκαιρες κλιμακώσεις του. Η διάρκεια της θερινής τουριστικής περιόδου δεν θα έχει χρονικά ουσιαστική διαφορά από εκείνη πριν την υγειονομική κρίση, με τη διεθνή ζήτηση για διακοπές στην Ελλάδα να τονώνεται από την υποχώρηση της πανδημίας και τον εμβολιασμό, αλλά και περιορισμούς ως προς τις χώρες προέλευσης των τουριστών βάσει των

επιδημιολογικών δεδομένων τους. Ακολουθώντας, τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες θα ενισχυθούν από πέρυσι, φθάνοντας στο 45-50% του επιπέδου τους το 2019, από 24% το 2020. Οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης θα μετριαστούν από τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, οι πόροι του οποίου θα εισρεύσουν κυρίως από το δεύτερο εξάμηνο, με το στόχο στον Προϋπολογισμό του 2021 (€5,5 δισεκ.) να επιτυγχάνεται ή να προσεγγίζεται.

Στο πρώτο εναλλακτικό μακροοικονομικό σενάριο, που είναι περισσότερο αισιόδοξο από το βασικό, η πανδημία στην Ελλάδα θα παρουσιάσει σημαντική αποκλιμάκωση από το αρχικό τρίμηνο, επιτρέποντας την εκτεταμένη άρση των παρεμβάσεων προστασίας της δημόσιας υγείας στη διάρκειά του. Η μεγάλη πλειονότητα των μέτρων θα αρθεί νωρίς στο δεύτερο τρίμηνο και δεν θα σημειωθεί κάποια ισχυρή έξαρση του ιού φέτος. Η γοργή εξασθένιση της πανδημίας θα επιτρέψει τη λειτουργία του τομέα του Τουρισμού επίσης από νωρίς το δεύτερο τρίμηνο και ακολούθως η διεθνής τουριστική κίνηση στην Ελλάδα θα είναι υψηλότερη από ότι στο βασικό σενάριο, με τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες επίσης να ενισχύονται περισσότερο (50-55% του επιπέδου τους το 2019). Σχετικά με την απορροφητικότητα των πόρων του ΕΤΑ, η υπόθεση είναι ίδια με το βασικό σενάριο.

Το δεύτερο εναλλακτικό, δυσμενέστερο του βασικού σενάριο, βασίζεται στην υπόθεση πως η υγειονομική κρίση δεν θα αποκλιμακωθεί περαιτέρω εγχωρίως και διεθνώς σε μεγάλο μέρος της διάρκειας του 2021. Ενδεχομένως θα παρουσιάσει νέα, έντονη έξαρση, π.χ. κατά την άνοιξη ή το φθινόπωρο. Από την άλλη πλευρά, θα υλοποιηθούν περισσότερες παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από τις προβλεπόμενες στον Προϋπολογισμό του 2021. Ως αποτέλεσμα αυτών των τάσεων στην πανδημία, η διάρκεια της τουριστικής περιόδου θα είναι παρόμοια με αυτή το 2020. Ωστόσο, ο εμβολιασμός μέρους του πληθυσμού έως το καλοκαίρι θα τονώσει το διεθνή τουρισμό σε αυτές τις μη ευνοϊκές ταξιδιωτικές συνθήκες, με αποτέλεσμα οι σχετικές εισπράξεις να διαμορφωθούν στο 35-40% του 2019. Επιπλέον, οι εισροές του ΕΤΑ θα υπολείπονται αρκετά του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021, π.χ. λόγω διαδικαστικών προβλημάτων σχετικά με το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, την εκταμίευση των κεφαλαίων κ.ά.

Αναλυτικά, ως προς τις πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την πανδημία εγχωρίως, η εξέλιξή της φαίνεται να έχει εν μέρει ελεγχθεί την τρέχουσα περίοδο, με τον ημερήσιο αριθμό των νέων κρουσμάτων COVID-19 να έχει υποχωρήσει σημαντικά σε σχέση με την αρχή της δεύτερης καραντίνας στις αρχές του περασμένου Νοεμβρίου. Η τρέχουσα εξάπλωση της πανδημίας στην Ελλάδα είναι βραδύτερη σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης με τον ίδιο ή παραπλήσιο πληθυσμό (π.χ. Βέλγιο, Πορτογαλία, Αυστρία). Υπό αυτές τις τάσεις, η ελληνική κυβέρνηση προχωράει από τις αρχές Ιανουαρίου φέτος σε χαλάρωση ορισμένων περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, ξεκινώντας από το άνοιγμα νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων και των καταστημάτων Λιανικού Εμπορίου, όπως επίσης των κομμωτηρίων και των υπηρεσιών προσωπικής υγιεινής. Επιπρόσθετα, έχει ανακοινωθεί το άνοιγμα των Γυμνασίων και Λυκείων από την 1η Φεβρουαρίου. Ανεξάρτητα από τις αναμενόμενες θετικές επιδράσεις της χαλάρωσης των μέτρων τα οποία αφορούν σε επιχειρήσεις, που είναι πρόωρο να εκτιμηθούν, η εκκίνηση της άρσης του lockdown αναμένεται να αποτυπωθεί κυρίως στη βελτίωση των προσδοκίων επιχειρήσεων και νοικοκυριών, καθώς, σε συνδυασμό με τον εν εξελίξει εμβολιασμό, διαμορφώνουν μια προοπτική εξόδου από την υγειονομική κρίση. Ωστόσο, καθώς βρισκόμαστε σχεδόν στα μέσα του χειμώνα, οι καιρικές συνθήκες ευνοούν την εξάπλωση του COVID-19, όπως είχε γίνει πριν περίπου ένα χρόνο, στην αρχή της πανδημίας. Σε μια τέτοια εξέλιξη ενδεχομένως να συμβάλλουν οι μεταλλάξεις του νέου κορωνοϊού. Επομένως, η χαλάρωση ή η άρση των μέτρων

προστασίας της δημόσιας υγείας πρέπει να είναι σταδιακή και προσεκτική, ανάλογα με την τάση των κρουσμάτων, προκειμένου να αποφευχθεί μια νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19, η οποία θα οδηγήσει εκ νέου σε καραντίνα, με αρνητικές συνέπειες ενδεχομένως ισχυρότερες από ότι στο παρελθόν για επιχειρήσεις και νοικοκυριά, δεδομένων των έντονων πιέσεων που ήδη έχουν υποστεί από τα προηγούμενα lockdowns.

Η επιβολή της δεύτερης καραντίνας οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στην παράταση παρεμβάσεων υποστήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών ή την επαναφορά τους. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, τα μέτρα στήριξης επιδρούν ανασχετικά στην εξασθένηση της καταναλωτικής ζήτησης και ακολούθως στη μείωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων και της απασχόλησής τους. Επιπρόσθετα, σημαντικό μέρος της ρευστότητας που χρειάζονται οι επιχειρήσεις προκειμένου να συντηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους (στο δημόσιο τομέα, τις τράπεζες, τους προμηθευτές τους), παρέχεται από τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία για αυτές. Ωστόσο, αυτά έχουν αρκετά μικρότερο θετικό αντίκτυπο στην υλοποίηση επενδύσεων από ότι στη ρευστότητα. Πάρα ταύτα, πιθανότατα αρκετές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν το 2020 επενδύσεις για την προσαρμογή του τρόπου εργασίας / παραγωγής / πωλήσεών τους στα δεδομένα και τις συνθήκες λόγω της υγειονομικής κρίσης (π.χ. τηλεργασία, ηλεκτρονικές πωλήσεις). Ενδεικτικά, αυτή η τάση αποτυπώνεται στην αύξηση των επενδύσεων σε εξοπλισμό ΤΠΕ. Η παροχή κεφαλαίων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), αναμένεται να ενισχύσει τη διαθεσιμότητα επενδυτικών πόρων από το δημόσιο τομέα προς τις επιχειρήσεις σε σχέση με πέρυσι, κυρίως στο δεύτερο εξάμηνο του 2021.

Ενώ οι παρεμβάσεις πολιτικής μετριάζουν τις οικονομικές επιπτώσεις των περιοριστικών μέτρων, έχουν ιδιαίτερα έντονο αρνητικό αντίκτυπο στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Βάσει της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού για το 2021, το ταμειακό κόστος τους την προηγούμενη χρονιά, συμπεριλαμβανομένων των πρόσφατων για τη δεύτερη καραντίνα, εκτιμήθηκε σε €18,2 δισεκ. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών (€11,6 δισεκ.) επέφερε άμεσο δημοσιονομικό κόστος, €5,0 δισεκ. αφορούσε σε παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας και €1,57 δισεκ. σε αναστολές φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων. Εξαιτίας κυρίως αυτών των μέτρων, το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης εκτιμάται πως διαμορφώθηκε σε 9,9% του ΑΕΠ και ήταν ένας από τους κύριους παράγοντες που οδήγησαν σε κατακόρυφη διεύρυνση του δημόσιου χρέους πέρυσι, σε συνδυασμό με την αναθεώρηση του ΑΕΠ, στο 208,9% του ΑΕΠ από το 180,5% το 2019.

Δράσεις για την άμβλυνση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης έχουν προγραμματιστεί και για το 2021. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για αυτό το έτος, το συνολικό ταμειακό τους κόστος φθάνει τα 7,32 δισεκ. Οι σημαντικότερες εξ' αυτών είναι ο νέος, πέμπτος κύκλος «επιστρεπτέας προκαταβολής», προϋπολογισμού €1,5 δισεκ., η μείωση κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες των ασφαλιστικών εισφορών των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και η αναστολή καταβολής της Ειδικής Εισφοράς Αλληλεγγύης. Επιπρόσθετα, θα συνεχιστεί το πρόγραμμα «ΓΕΦΥΡΑ» και θα υλοποιηθεί το μεγαλύτερο μέρος της δράσης κάλυψης των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες για τη δημιουργία 100.000 νέων θέσεων εργασίας. Εφόσον χρειαστεί από την εξέλιξη της πανδημίας, αναμένεται να ληφθούν και άλλα μέτρα.

Σε ότι αφορά τις εξελίξεις και τις τάσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ιδίως όσες μπορούν να συμβάλουν στην υποστήριξη των επενδύσεων, οι τράπεζες προχωρούν σε ολοένα μεγαλύτερη αξιοποίηση των «μη συμβατικών» δυνατοτήτων της ΕΚΤ για την άντληση ρευστότητας, οι οποίες

προέκυψαν ως αντίδραση στις έκτακτες συνθήκες. Το πλέον σημαντικό χρηματοδοτικό μέσο εξ' αυτών είναι το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), προϋπολογισμού €1,85 τρισεκ. κατόπιν της νέας διεύρυνσής του τον περασμένο Δεκέμβριο και διάρκειας έως τον Μάρτιο του 2022. Παράλληλα, δημιουργήθηκε μια νέα διευκόλυνση ρευστότητας, η οποία έγκειται σε μη στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης λόγω της πανδημίας (PELTRO), με επιτόκιο 25 μονάδες χαμηλότερο από το μέσο επιτόκιο κύριας αναχρηματοδότησης (MRO) κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας πράξης. Σε αυτό το πλαίσιο χρηματοδοτικών δυνατοτήτων, η άντληση ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα με χαμηλού κόστους δάνεια μέσω πράξεων μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης, έφτασε στην περίοδο Απριλίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι τα €24,4 δισεκ. και συνολικά διαμορφώθηκε σε €38,96 δισεκ. στο τέλος της. Κατά το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου αυτά τα κεφάλαια περιορίστηκαν ελαφρώς (-€950 εκατ.). Μέσω του προγράμματος ΠΑΤΠ οι αγορές ελληνικών κρατικών ομολόγων την περίοδο Μαρτίου-Νοεμβρίου 2020 ξεπέρασαν το ποσό των €16 δισεκ. Οι θετικές επενέργειες των έκτακτων, «μη συμβατικών» παρεμβάσεων ρευστότητας της ΕΚΤ για τις τράπεζες στην Ελλάδα αναδεικνύονται σε πλαίσιο στην ενότητα 2.2Γ της παρούσας έκθεσης.

Παρότι αυτές οι εξελίξεις ευνοούν την πιστωτική επέκταση, η συνεχιζόμενη επιφυλακτικότητα ως προς τη διάρκεια και την ένταση της υγειονομικής κρίσης, καθώς και τις επιπτώσεις της στην εξυπηρέτηση των δανείων, θα εξακολουθήσει να επενεργεί ανασχετικά στη χορήγηση τραπεζικών πιστώσεων, τουλάχιστον στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του πρώτου εξαμήνου του 2021. Η ισχυρή κλιμάκωση της παροχής πιστώσεων σε μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (μέσος ρυθμός 8,0% στο τρίμηνο Αυγούστου-Οκτωβρίου, από 4,0% στο προηγούμενο επτάμηνο) προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας (ΤΕΠΙΧ II, Ταμείο Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων COVID-19) και δεν οφείλεται σε μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής των τραπεζικών ιδρυμάτων.

Η νέα αναστολή δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους από τον περασμένο Νοέμβριο που συνεχίζεται για αρκετούς, ασκεί πρόσθετες πιέσεις στον κύκλο εργασιών επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών, επηρεάζοντας και τη δυνατότητα εξυπηρέτησης του δανεισμού τους. Άλλωστε, η περαιτέρω αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων έως το τέλος του 2020, που περιλαμβανόταν στα μέτρα στήριξης για τη δεύτερη καραντίνα, δεν επιτρέπει την τρέχουσα περίοδο την αποτύπωση της τάσης στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ), η οποία θα αποσαφηνιστεί στους επόμενους μήνες, όταν ολοκληρωθεί το μέτρο. Από την άλλη πλευρά, η ήπια υποχώρηση των εξαγωγών προϊόντων εκτός πετρελαιοειδών - πλοίων το 2020 ανέδειξε την υψηλή ανταγωνιστικότητα ορισμένων βιομηχανικών κλάδων και τμημάτων του πρωτογενούς τομέα και τις καλές μεσοπρόθεσμες προοπτικές τους, και διευκολύνει τη χρηματοδότησή τους. Ευρύτερα, η σημαντική πρόοδος στον εμβολιασμό στην Ελλάδα και μια σταθερή υποχώρηση των νέων κρουσμάτων του COVID-19 μπορούν να αποτελέσουν τους παράγοντες ουσιαστικής εξασθένισης της αβεβαιότητας, επιτρέποντας την ανάκαμψη τόσο της προσφοράς, όσο και της ζήτησης τραπεζικών πιστώσεων.

Το ενδεχόμενο αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης και οι αναθεωρημένοι στόχοι για τη μείωση των ΜΕΔ έως το τέλος του 2021, σε συνδυασμό με το αρκετά πιθανό ενδεχόμενο αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, αναδεικνύουν την ανάγκη άμεσης, μεγαλύτερης αξιοποίησης των δυνατοτήτων του προγράμματος «Ηρακλής» και ενδεχόμενων άλλων συστημικών λύσεων, όπως η δημιουργία μιας εταιρείας διαχείρισης προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (Asset Management Company ή

«bad bank»), η οποία θα συνδεθεί με την αντιμετώπιση του ζητήματος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTC). Το σχετικό σχέδιο υποβλήθηκε στα μέσα Σεπτεμβρίου από την ΤτΕ στην κυβέρνηση και τους θεσμούς και παρουσιάστηκε στα τέλη Δεκεμβρίου στις διοικήσεις των τραπεζών. Τρεις εκ των τεσσάρων συστημικών τραπεζών βρίσκονται το τρέχον χρονικό διάστημα σε διαδικασία τιτλοποίησης μέρους του χαρτοφυλακίου τους. Επειδή η δυνατότητα παροχής εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος πλησιάζει χρονικά προς την ολοκλήρωσή της (10/04/2021, 18 μήνες από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), θα ενεργοποιηθεί η δυνατότητα παράτασης του προγράμματος, με ταυτόχρονη διεύρυνση του μέγιστου ύψους των εγγυήσεων.

Περνώντας στο σκέλος των δυνατοτήτων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από το δημόσιο τομέα, οι πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (NextGenerationEU) θα αποτελέσουν τη σημαντικότερη πρόσθετη πηγή επενδυτικών κεφαλαίων πανευρωπαϊκά στα επόμενα έτη. Από τους συνολικούς πόρους του ταμείου, ύψους €750 δισεκ., εκ των οποίων €390 δισεκ. θα δοθούν μέσω επιχορηγήσεων και €310 δισεκ. με δάνεια, η Ελλάδα μπορεί να λάβει έως €19,3 δισεκ. σε επιχορηγήσεις και έως €12,7 δισεκ. σε δάνεια. Όλα τα κράτη-μέλη πρέπει να υποβάλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδια για την αξιοποίηση των ενισχύσεων από το νέο ευρωπαϊκό ταμείο μέχρι την 30η Απριλίου 2021. Όπως αναφέρθηκε στις υποθέσεις των εναλλακτικών μακροοικονομικών σεναρίων, καθοριστικός παράγοντας για την επίδραση του ETA στην εγχώρια οικονομία φέτος θα είναι ο ρυθμός απορρόφησης των κεφαλαίων του. Από αυτόν θα εξαρτηθεί και ο βαθμός υποκατάστασης των επιδράσεων των έκτακτων προγραμμάτων ρευστότητας των επιχειρήσεων κατά το 2020 στις επενδύσεις, στις οποίες υπεισήλθαν μέσω του ΠΔΕ. Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 προβλέπεται ότι οι πόροι που θα αντληθούν από το ETA το τρέχον έτος θα είναι περίπου €5,5 δισεκ. Το βασικό σενάριο της Τράπεζας της Ελλάδος για την εξέταση της επίδρασης των ενισχύσεων του ETA στην εγχώρια οικονομία υποθέτει την αξιοποίηση το 2021 των προγραμματισμένων μόνο μέσω του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility), ύψους €3,9 δισεκ., και όχι από άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (π.χ. REACT-EU).

Σε ότι αφορά την τακτική κρατική χρηματοδότηση επενδύσεων, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου οι δαπάνες του έφτασαν τα €8,42 δισεκ., επίπεδο υψηλότερο του σχετικού στόχου στον Προϋπολογισμό του 2020 κατά €2,78 δισεκ. και υπερδιπλάσιο του επιπέδου τους στην ίδια περίοδο του 2019 (€3,17 δισεκ.). Ωστόσο, η υπέρβαση οφείλεται σε έκτακτες μεταβιβαστικές πληρωμές προς επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες, εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, συνολικού ύψους €4,25 δισεκ. Εξαιρώντας αυτές τις ενισχύσεις, οι δαπάνες του ΠΔΕ έφθασαν τα €4,17 δισεκ., συνεπώς είναι αυξημένες από πρόπερσι κατά €1,0 δισεκ., αλλά υστερούν έναντι του στόχου κατά €1,47 δισεκ. Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 η εκτίμηση για τις δαπάνες του ΠΔΕ στο σύνολο του 2020 είναι €10,42 δισεκ. Λαμβάνοντας υπόψη τα νέα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων εξαιτίας της δεύτερης καραντίνας, θεωρείται πως οι δαπάνες του ΠΔΕ τον περασμένο Δεκέμβριο αφορούσαν κυρίως σε αυτά. Τούτου δεδομένου, είναι πλέον πιθανό ότι οι υπόλοιπες πληρωμές του ΠΔΕ την περασμένη χρονιά υπολείπονταν τόσο του σχετικού στόχου, όσο και εκείνων το 2019 (€5,64 δισεκ.).

Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση επενδύσεων από το ΠΔΕ το 2021, ο σχετικός στόχος που έχει τεθεί στο προσχέδιο είναι €6,75 δισεκ., εξαιρουμένων πιθανών μεταβιβάσεων λόγω COVID-19. Δεδομένης της νέας υποχώρησης των ενισχύσεων πέρυσι, σε επίπεδο αρκετά χαμηλότερο του

στόχου για ένα έτος, καθώς και του ότι η Προγραμματική Περίοδος 2014-2020 πλησιάζει στην ολοκλήρωσή της, η υποστήριξη επενδυτικών σχεδίων μέσω του ΠΔΕ μπορεί να είναι φέτος υψηλότερη εκείνης το 2020.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις, επίδρασαν έντονα αρνητικά στο εγχώριο προϊόν από την εκκίνηση της πανδημίας και ήταν στα δύο πρώτα τρίμηνα της διάρκειάς της οι ισχυρότερες μεταξύ των συνιστωσών του ΑΕΠ. Εξασθένιση παρουσιάζουν και οι εισαγωγές, σαφώς ηπιότερη, τάση η οποία θεωρείται πως οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι η ελαστικότητα των εισαγωγών προϊόντων ως προς την εγχώρια ζήτηση είναι μικρή. Από τα διαθέσιμα στοιχεία για τη διεθνή τουριστική κίνηση στο τέταρτο τρίμηνο, προκύπτουν ενδείξεις κλιμάκωσης της ισχυρής υποχώρησής της στη διάρκειά του. Εφόσον ο τρέχων κύκλος της πανδημίας παραταθεί με ένταση στο 2021, ή εκδηλωθούν νέες εξάρσεις της, είναι πλέον πιθανή η συνέχιση τέτοιων επιδράσεων. Αντιθέτως, στην περίπτωση που ο εμβολιασμός θα προχωρήσει με γοργούς ρυθμούς και θα σημειωθεί σημαντική εξασθένιση της πανδημίας, οι επιβατικές μετακινήσεις θα κλιμακωθούν γρήγορα, ευνοώντας τον τουρισμό, ενώ η σημαντική χαλάρωση ή η άρση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στους εξαγωγικούς προορισμούς θα τονώσει την εισαγωγική ζήτησή τους.

Λαμβάνοντας υπόψη για την πραγματοποίηση μακροοικονομικών προβλέψεων κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19, ιδίως τη δεύτερη φάση έξαρσής του στο τελευταίο δίμηνο του 2020, αλλά και την εκκίνηση του εμβολιασμού τον περασμένο Δεκέμβριο, τα έως τώρα μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης τις τάσεις στο ΑΕΠ και τις συνιστώσες του στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους, αναμένεται στο τελευταίο τρίμηνό του αλλαγή της τάσης στην κατανάλωση των νοικοκυριών σε σχέση με την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, σε πτωτική. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες του ιδιωτικού τομέα θα ασκηθούν πρωτίστως από τα μέτρα αναστολής της λειτουργίας επιχειρήσεων στο πλαίσιο της δεύτερης καραντίνας. Η έντονη κάμψη της δραστηριότητας σε κλάδους με σημαντικό μερίδιο στο ΑΕΠ εξαιτίας αυτής της εξέλιξης (π.χ Εστίαση, Λιανικό Εμπόριο, Τουρισμός), θα περιορίσει αρκετά τα εισοδήματα των εργαζόμενων και τις θέσεις εργασίας σε αυτές.

Ανασχετικά σε αυτές τις επιδράσεις θα επενεργήσουν τα μέτρα στήριξης του εισοδήματος των νοικοκυριών. Επιπλέον, οι έκτακτες ανάγκες παροχής υπηρεσιών που προέκυψαν από την αρχή της υγειονομικής κρίσης, π.χ. υγείας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), θα συνεχίσουν να έχουν θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση και στα εισοδήματα. Δημιουργία θέσεων εργασίας στο καταληκτικό τρίμηνο πέτυχε εκτιμάται πως προήλθε και από το πρόγραμμα επιδότησης του 100% των εργοδοτικών εισφορών επί έξι μήνες που ξεκίνησε την ίδια περίοδο. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω εξελίξεις, εκτιμάται για το 2020 πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης 4,5% έως 5,5%.

Σε ότι αφορά την τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2021, οι προγραμματισμένες στον προϋπολογισμό φοροελαφρύνσεις (ασφαλιστικές εισφορές, εισφορά κοινωνικής αλληλεγγύης) θα ενισχύσουν το διαθέσιμο εισόδημα και εν συνέχεια τα καταναλωτικά έξοδα. Υπό το βασικό και το ευνοϊκό σενάριο, αυτές οι παρεμβάσεις, σε συνδυασμό με τη συνέχιση των μέτρων στήριξης των νοικοκυριών έναντι του COVID-19 τουλάχιστον στο αρχικό τρίμηνο, θα αναπληρώσουν σε κάποιο βαθμό, αλλά όχι πλήρως τις έκτακτες μεταβιβάσεις στα νοικοκυριά λόγω COVID-19 που δόθηκαν πέτυχε. Η μεγαλύτερη ώθηση στην κατανάλωση θα προέλθει από τη διεύρυνση της

απασχόλησης, ύστερα από την άρση της μεγάλης πλειονότητας των μέτρων προστασίας εγχωρίως στο δεύτερο τρίμηνο και το ότι δεν θα σημειωθεί νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19. Αυτές οι εξελίξεις θα επιτρέψουν τη λειτουργία του τομέα του Τουρισμού και σχετιζόμενων δραστηριοτήτων (Τέχνες - Ψυχαγωγία, Μεταφορές) τη θερινή περίοδο σχεδόν όπως πριν την υγειονομική κρίση (βασικό σενάριο) ή στο σύνολο αυτής (ευνοϊκό σενάριο). Τόνωση απασχόλησης εκτιμάται και από τη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας. Τούτων δεδομένων, υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων, προβλέπεται ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης στην περιοχή του 2,5-3,5%, ενώ στην περίπτωση του ευνοϊκού σεναρίου η αύξηση μπορεί να φτάσει το 4,0-4,5%.

Σε περίπτωση δυσμενών εξελίξεων ως προς το νέο κορωνοϊό, όπως η συνέχιση της πρόσφατης έξαρσής του, στο σύνολο του πρώτου τριμήνου και σε μέρος της διάρκειας του επόμενου, ή η εκδήλωση νέας έντονης έξαρση αργότερα, η τάση της κατανάλωσης θα παραμείνει πτωτική το 2021. Η παρατεταμένη αναστολή της λειτουργίας των επιχειρήσεων θα πλήξει άμεσα την καταναλωτική δαπάνη, αλλά και έμμεσα, μέσω της συνέχισης των πιέσεων στην απασχόληση. Σε αυτές θα συμβάλλουν η παραπλήσια, μικρή διάρκεια της τουριστικής περιόδου με εκείνη στο περασμένο έτος, αλλά και το μειωμένο επενδυτικό ενδιαφέρον, παρά τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων. Υπό αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, η νέα συρρίκνωση της ιδιωτικής κατανάλωσης προβλέπεται μεταξύ 1,0% και 1,5%.

Ως προς τις εξελίξεις στη δημόσια κατανάλωση, η συνέχιση των έκτακτων δαπανών λόγω της πανδημίας, αλλά και η καταβολή αναδρομικών στους συνταξιούχους, ύψους €1,4 δισεκ., κλιμάκωσαν την αύξησή της στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου, η οποία ενδεχομένως να ανέλθει στην περιοχή του 6,5%. Άλλωστε, η μείωσή τους στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 προήλθε σε μεγάλο βαθμό από το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» λόγω του υψηλού επιπέδου τους πριν ένα χρόνο, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Ακολούθως, εκτιμάται ότι η δημόσια κατανάλωση ήταν υψηλότερη στο σύνολο του 2020 κατά 2,5% έως 3,5% σε σύγκριση με πρόπερσι.

Σύμφωνα με τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2021, ορισμένες από τις παρεμβάσεις λόγω COVID-19 θα συνεχιστούν στο προσεχές έτος (π.χ. αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους σε αναστολή εργασίας, μη επιστρεπτέα προκαταβολή), ενώ θα προκύψουν και νέες. Συνολικά αυτές προβλέπεται να είναι σαφώς μικρότερες από ότι το 2020. Επιπλέον, δεν θα καταβληθούν εκ νέου στους συνταξιούχους αναδρομικά. Συνεπώς, υφίσταται η δυνατότητα περιστολής της κατανάλωσης σε σύγκριση με πέρυσι. Όμως, εφόσον συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα το τρέχον κύμα της πανδημίας στην Ελλάδα ή ακολουθήσουν νέα, θα χρειαστεί ξανά η υλοποίηση δημοσιονομικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπισή της. Ως αποτέλεσμα μιας τέτοιας εξέλιξης, η μείωση της δημόσιας κατανάλωσης θα είναι μικρή. Συγκεκριμένα, προβλέπεται περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων του δημοσίου το 2021 κατά 3-5% στο βασικό σενάριο και κατά 5-7% στο ευνοϊκό, ενώ εάν δεν βελτιωθούν σημαντικά οι υγειονομικές συνθήκες έναντι του 2020, η περιστολή τους θα είναι μικρή, μεταξύ 1,5-2,5%.

Στην πλευρά των επενδύσεων, η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, έχει δημιουργήσει νέες χρηματοδοτικές δυνατότητες και ευκαιρίες, για τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις αντίστοιχα, οι οποίες δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Ωστόσο, εφόσον δεν σημειωθεί σταθερή ύφεση της υγειονομικής κρίσης, τα τραπεζικά ιδρύματα αναμένεται να είναι επιφυλακτικά στη χορήγηση πιστώσεων, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος νέας κλιμάκωσης των ΜΕΔ.

Η σημαντική πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις το 2020 οφειλόταν εν μέρει στα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας από το ελληνικό Δημόσιο (ΤΕΠΙΧ II, Ταμείο Εγγυοδοσίας). Επιπλέον, οι χρηματοδοτήσεις από αυτές και άλλες έκτακτες δράσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας (π.χ. επιστρεπτέα προκαταβολή), παρότι δεν αφορούν σε επενδύσεις, αποτυπώθηκαν εν μέρει στις επενδυτικές δαπάνες στο ΑΕΠ, καθώς διατίθενται στο πλαίσιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Προς το παρόν δεν έχουν προγραμματιστεί-υλοποιηθεί χρηματοδοτικές παρεμβάσεις αυτού του είδους για το 2021 εκτός της επιστρεπτέας προκαταβολής Νο5. Όμως, είναι πλέον πιθανό ότι εφόσον υπάρξει η ανάγκη για κάτι τέτοιο, θα υλοποιηθούν παρόμοια προγράμματα με πέρυσι. Καθοριστικός παράγοντας για την επίδραση του δημόσιου τομέα στην επενδυτική δραστηριότητα φέτος, αλλά και στα προσεχή έτη, θα είναι οι πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης. Βάσει των υποθέσεων των μακροοικονομικών σεναρίων για την απορροφητικότητα των κεφαλαίων του ΕΤΑ, στο βασικό και το ευνοϊκό σενάριο αναμένεται υπέρβαση της περυσινής επίδρασης του ΠΔΕ στις επενδύσεις, ενώ στο δυσμενές αυτή θα κυμανθεί γύρω από τα περυσινά επίπεδα.

Οι επιπτώσεις της τρέχουσας, υψηλής αβεβαιότητας λόγω COVID-19 στις επενδύσεις, αναδεικνύουν τη σημασία των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις-ιδιωτικοποιήσεις, για μια σχετικά σταθερή επενδυτική δραστηριότητα, με μακροχρόνιες αναπτυξιακές προοπτικές. Το 2021 οι πλέον σημαντικές εν εξελίξει ή επερχόμενες επενδύσεις αυτού του είδους αφορούσαν στο Ελληνικό, τον ΟΛΠ, το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών και τα περιφερειακά αεροδρόμια. Εάν οι αποκρατικοποιήσεις είχαν υλοποιηθεί με ταχύτερο ρυθμό τα προηγούμενα έτη, θα βρίσκονταν τώρα σε εξέλιξη περισσότερες επενδύσεις σε υποδομές και μεγάλες επιχειρήσεις τις οποίες συνήθως αυτές αφορούν, μετριάζοντας την επίδραση συγκυριακών παραγόντων στην επενδυτική δραστηριότητα. Ο αντίκτυπος της εκτεταμένης υστέρησης στην υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων το 2020, με τα έσοδα να μην ξεπερνούν τα €57,5 εκατ, έναντι στόχου €2,45 δισεκ., αποτέλεσμα που οφείλεται και στην πανδημία, θα αποτυπωθεί στις επενδύσεις το τρέχον και τα επόμενα έτη.

Ανάσχεση της υποχώρησης του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου το 2020 επήλθε από τα οικοδομικά έργα, καθώς αυτά παρουσίαζαν ιδιαίτερα ισχυρή άνοδο από την αρχή του έτους, η οποία συνεχίστηκε εξασθενημένη, έως τον περασμένο Σεπτέμβριο. Όμως, καθώς προήλθε σε μεγάλο βαθμό από επενδύσεις στον Τουρισμό, σε κατασκευή ξενοδοχείων και ανακαίνιση ακινήτων, για αξιοποίηση μέσω airbnb, είναι πλέον πιθανό πως θα πληγεί φέτος.

Επομένως, το επίπεδο των επενδύσεων καθορίζεται από ένα μεγάλο πλήθος παραγόντων, με διαφορετικές μεταξύ τους επιδράσεις, σε κατεύθυνση και ένταση. Συνεκτιμώντας αυτές τις επιδράσεις για το 2020, εκτιμάται άνοδος των επενδύσεων κατά 10,0-11,0%. Η τάση της επενδυτικής δραστηριότητας το τρέχον έτος θα εξαρτηθεί κυρίως από το εάν θα ανακάμψει εκ νέου η πανδημία, την απορροφητικότητα των πόρων από το ΕΤΑ, καθώς και τη δυναμική των εξαγωγών αγαθών, που θα καθορίσει τις επενδυτικές αποφάσεις στη Βιομηχανία. Στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, στο οποίο η πανδημία θα υποχωρεί σταδιακά, χωρίς να σημειώσει νέα ισχυρή έξαρση και θα επιτευχθούν οι στόχοι απορροφητικότητας κεφαλαίων του ΕΤΑ, οι επενδύσεις θα ανακάμψουν κατά 15-18%. Στο ευνοϊκό σενάριο η επενδυτική δραστηριότητα θα τονωθεί κυρίως από την ευχέρεια των τουριστικών επιχειρήσεων να προχωρήσουν σε επενδύσεις (+20-22%). Εφόσον η πανδημία δεν παρουσιάσει τάση σταθερής εξασθένισης και οι διακυμάνσεις συνεχιστούν, η πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας θα συγκρατηθεί από τους πόρους του ΕΤΑ και επενδύσεις εξωστρεφών κλάδων (-3% έως -6%).

Η επίδραση της δεύτερης έξαρσης της πανδημίας ενδεχομένως να είναι μεγαλύτερη στον τουρισμό το τρέχον έτος από ότι πέρυσι, εφόσον αυτή δεν εξασθενήσει σύντομα, καθώς θα επηρεάσει τις κρατήσεις. Από την άλλη πλευρά, μια σταθερή αποκλιμάκωση της υγειονομικής κρίσης εγχωρίως από το πρώτο τρίμηνο θα αναθερμάνει σημαντικά το τουριστικό ενδιαφέρον, ιδίως εφόσον δεν σημειωθούν παρόμοιες εξελίξεις σε ανταγωνιστικούς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Σε κάθε περίπτωση, η εκδήλωση της ζήτησης θα είναι πιο αρχικά σταδιακή από ότι πριν την υγειονομική κρίση, εξαιτίας της αβεβαιότητας για την εξέλιξή της στο υπόλοιπο του χειμώνα. Άλλωστε, άτομα μεγαλύτερων ηλικιών, τα οποία έχουν αυξημένο μερίδιο στις διεθνείς αφίξεις εγχωρίως, θα είναι πιο επιφυλακτικά ως προς την πραγματοποίηση ταξιδιών.

Σε ότι αφορά την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών, η υποχώρηση προς το τέλος του 2020 ήταν ηπιότερη από ότι στον τουρισμό, εντούτοις παρουσίασε κλιμάκωση από τις αρχές του περασμένου φθινοπώρου, πριν την εκ νέου επιβολή περιοριστικών μέτρων πανευρωπαϊκά. Ωστόσο, εάν συνεχιστεί φέτος η συνεχής ταχύρρυθμη ανάκαμψη της οικονομίας της Κίνας στο δεύτερο εξάμηνο πέρυσι, όπως αναμένεται στις πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ), θα αναθερμάνει το διεθνές εμπόριο. Για την άνοδό του θα είναι απαραίτητη η συνδρομή μεταφορικών υπηρεσιών. Βεβαίως, η εξέλιξη της πανδημίας μπορεί να ανατρέψει την παραπάνω προβλεπόμενη δυναμική στο διεθνές εμπόριο αγαθών. Σε κάθε περίπτωση, κατόπιν της εκτεταμένης συρρίκνωσης της δραστηριότητας σε αμφότερους τους κλάδους πέρυσι, αφού βρέθηκαν στο επίκεντρο των περιοριστικών μέτρων λειτουργίας, δεν προβλέπεται παρόμοια εξέλιξη το 2021, ακόμα και εάν ενσκήψει εκ νέου η υγειονομική κρίση.

Ανασχετικά στην επίδραση των εξαγωγών υπηρεσιών στο σύνολο των εξαγωγών συνέχισαν να επιδρούν έως το τέλος του 2020 οι εξαγωγές προϊόντων εκτός καυσίμων – πλοίων, οι οποίες ανέρχονταν και στο τέταρτο τρίμηνό του. Η προς τα κάτω αναθεώρηση των προβλέψεων ύφεσης το 2020 στην Ευρωζώνη (Ευρ. Επιτροπή: 7,8%, από 8,7%) , που είναι η περιφέρεια - κύριος εξαγωγικός προορισμός των ελληνικών προϊόντων, ερμηνεύει ένα μέρος αυτής της τάσης. Από την άλλη πλευρά, η πρόβλεψη ανάπτυξης της Ευρωζώνης για το 2021 επιδεινώθηκε (Ευρ. Επιτροπή: 4,2% αντί 6,1%), αναδεικνύοντας τις σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή οικονομία, πολλές εκ των υπήρχαν προ της υγειονομικής κρίσης. Ο εμβολιασμός από το τέλος του 2020 πανευρωπαϊκά, καθώς και σε άλλες περιφέρειες, ενισχύει το ενδεχόμενο σταδιακής εξασθένησης της μετάδοσης του νέου ιού από το πρώτο εξάμηνο φέτος, επιτρέποντας τη λειτουργία των οικονομιών χωρίς νέα διακοπή σε ορισμένα τμήματά τους και με λιγότερους περιορισμούς.

Υπό αυτές τις συνθήκες, το νέο lockdown προς το τέλος του 2020 κλιμάκωσε εκ νέου τις πιέσεις προς αμφότερα τα σκέλη των εξαγωγών, μάλλον όμως σε μικρότερο βαθμό από ότι το δεύτερο τρίμηνο. Ακολούθως, η πτώση των εξαγωγών πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 25,5-26,5%. Υπό το βασικό σενάριο εξελίξεων, οι εξαγωγές θα ανέλθουν φέτος κατά 15-18%, ενώ στο ευνοϊκό σενάριο, η μεγαλύτερη τουριστική περίοδος και μια ταχύτερη ανάκαμψη διεθνώς και στην Ευρώπη θα ενισχύσει την αύξηση (19-22%). Στο δυσμενές σενάριο η άνοδος θα είναι αρκετά ηπιότερη (5-7%).

Η επιβολή της δεύτερης καραντίνας εκτιμάται πως άσκησε πιέσεις στο τελευταίο τρίμηνο του 2020 μέσω της υποχώρησης της ιδιωτικής κατανάλωσης και των εξαγωγών και στις εισαγωγές, με την έντασή τους να είναι μεγαλύτερη για άλλο ένα τρίμηνο στην πλευρά της εγχώριας ζήτησης υπηρεσιών. Αντιθέτως, η σημαντική ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, αλλά και των εξαγωγών κατά το τρέχον έτος, υπό το βασικό και το ευνοϊκό μακροοικονομικό σενάριο εξελίξεων, θα έχουν

ισχυρό θετικό αποτύπωμα στις εισαγωγές. Στην περίπτωση του δυσμενούς σεναρίου, την υποχώρηση των εισαγωγών θα συγκρατήσει η αναμενόμενη αύξηση των εξαγωγών. Υπό αυτές τις επιδράσεις, αναμένεται υποχώρηση των εισαγωγών κατά 6,5-7,5% στο προηγούμενο έτος. Για φέτος, προβλέπεται άνοδός τους, στην περιοχή του 11% και 15%, υπό το βασικό και το ευνοϊκό σενάριο αντίστοιχα. Αντιθέτως, υπό το δυσμενές σενάριο, οι εισαγωγές θα περιοριστούν εκ νέου, ήπια (-2% έως -4%).

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ το 2020 και το τρέχον έτος, βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19 στην Ελλάδα και διεθνώς, καθώς και για άλλους προσδιοριστικούς παράγοντες αυτών, προέκυψαν αντίστοιχες προβλέψεις για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος. Βάσει αυτών, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το 2020 εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 9,0-9,5%. Το 2021, εφόσον η υγειονομική κρίση υποχωρήσει σταδιακά από το πρώτο τρίμηνο, χωρίς νέες εξάρσεις, και ταυτόχρονα επιτευχθεί ο στόχος απορρόφησης κεφαλαίων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης, αναμένεται ανάκαμψη στην περιοχή του 4,0-4,3%. Σε περίπτωση ταχύτερης υποχώρησης της πανδημίας και ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας διεθνώς, η ανάκαμψη θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 5,0-5,3%. Όμως, εάν εν πολλοίς επαναληφθούν οι φετινές υγειονομικές εξελίξεις και σημειωθεί υστέρηση στην απορροφητικότητα των έκτακτων πόρων από την ΕΕ, το ΑΕΠ θα διαμορφωθεί ελαφρώς υψηλότερα (0,5-1%).

Κρατικός Προϋπολογισμός: συνεχίζεται η απόκλιση από τους στόχους λόγω επιπτώσεων της πανδημίας και των σχετικών παρεμβάσεων πολιτικής

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους, το έλλειμμα του έφτασε τα €18,3 δισεκ., έναντι στόχου για έλλειμμα €2,1 δισεκ. και πλεονάσματος €1,9 δισεκ. πριν ένα χρόνο. Το πρωτογενές αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν για το ίδιο χρονικό διάστημα ελλειμματικό, κατά €13,7 δισεκ., από πλεονασματικό κατά €6,9 δισεκ. πριν ένα χρόνο και έναντι στόχου πλεονάσματος στο ενδεκάμηνο πέρυσι κατά €2,3 δισεκ. Η υστέρηση έναντι του στόχου στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020 ήταν μεγαλύτερη στο σκέλος των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού, αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις των έκτακτων παρεμβάσεων για τη στήριξη επιχειρήσεων, ελεύθερων επαγγελματιών και νοικοκυριών. Η υπέρβαση του στόχου για τις δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού φθάνει τα €9,9 δισεκ. και προέρχεται κυρίως από τις περισσότερες κατά €8,3 δισεκ. των εκτιμώμενων για αυτή την περίοδο μεταβιβάσεις, που ως επί το πλείστον αφορούν στη δαπάνη αποζημίωσης ειδικού σκοπού μισθωτών και επιστημόνων. Έπονται σε απόλυτο επίπεδο υπέρβασης οι δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (+€2,8 δισεκ.), για την επιστρεπτέα προκαταβολή, την αποζημίωση ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων, την επιδότηση τόκων δανείων ΜμΕ λόγω της πανδημίας του COVID-19 και τη δράση ΤΕΠΙΧ II για τη σύσταση ταμείου εγγυοδοσίας επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας του COVID-19. Συνεπώς, στο σκέλος των δαπανών, η απόκλιση από το στόχο οφείλεται στα δεδομένα και τις συνθήκες που προκάλεσε η υγειονομική κρίση.

Στην πλευρά των εισόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού, η ύστερη προέρχεται από την υποχώρηση της δραστηριότητας, όπως επίσης τις παρεμβάσεις διευκόλυνσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Προ επιστροφών φόρων, τα έσοδα υστερούν κατά €6,3 δισεκ., φθάνοντας τα €42,1 δισεκ. Κατά κύριο λόγο υπολείπονται των αναμενόμενων στον Προϋπολογισμό του 2020

οι εισπράξεις από φόρους (επίσης κατά €6,3 δισεκ. λιγότερα) και εν συνεχεία των μεταβιβάσεων, κατά €1,7 δισεκ.

Υποχώρηση ανεργίας το 2020, από τα μέτρα στήριξης των θέσεων εργασίας και τη μείωση του εργατικού δυναμικού. Προοπτική ήπιας υποχώρησης το 2021.

Η απότομη μεταβολή στην τάση του ΑΕΠ έως τώρα έχει αποτυπωθεί ήπια στην τάση της ανεργίας. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις για την ελληνική οικονομία, σε αυτήν την εξέλιξη θεωρείται ότι έχουν συμβάλει συνδυαστικά ορισμένοι παράγοντες. Συγκεκριμένα, κυρίως τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας από τις επιπτώσεις της πανδημίας, σε συνδυασμό με το ότι η ισχυρή υποχώρηση του αριθμού των απασχολούμενων στο δεύτερο τρίμηνο αποδόθηκε πρωτίστως στην έξοδό τους από το εργατικό δυναμικό, λόγω μη αναζήτησης εργασίας, με αποτέλεσμα να μην επέλθει αύξηση του αριθμού των ανέργων. Στο τρίτο τρίμηνο, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε σε 16,2%, 0,2 ποσοστιαίες χαμηλότερα από ότι στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2020 το μέσο ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 16,4%, 1,1 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος. Επιπλέον, ήταν το χαμηλότερο για αυτήν την περίοδο από το 2011.

Οι περισσότερες θέσεις εργασίας χάθηκαν σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο πρόπερσι, όπως στο δεύτερο τρίμηνο, πρωτίστως στους κλάδους του Πρωτογενούς τομέα (-44,9 χιλ. ή -10,0%) του Τουρισμού (-33,2 χιλ. ή -7,7%) και στη Μεταποίηση (-12,0 χιλ. ή -3,1%). Στον αντίποδα, αύξηση θέσεων εργασίας παρουσίασαν κυρίως οι Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας (+29,6 χιλ. ή +11,9%) το Χονδρικό Λιανικό Εμπόριο (+21,3 χιλ. ή +3,0%) και η Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, με τις τάσεις στον πρώτο και τον τρίτο κλάδο να θεωρείται πως αντανακλούν τις έκτακτες ανάγκες σε υπηρεσίες που δημιούργησε η υγειονομική κρίση.

Οι έντονες αρνητικές συνέπειες από την αναστολή της λειτουργίας επιχειρήσεων την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου πέρυσι στην απασχόληση πολλών κλάδων, με σημαντικό μερίδιο στην εγχώρια απασχόληση, όπως ο Τουρισμός, η Εστίαση, οι Τέχνες-Ψυχαγωγία, εκτιμάται ότι εν πολλοίς επαναλήφθηκαν στο καταληκτικό τρίμηνο του 2020. Κατόπιν των παρατεταμένων αρνητικών πιέσεων στις επιχειρήσεις από την πανδημία, ενδεχομένως αυτές επεκτάθηκαν σε περισσότερες επιχειρήσεις από αυτούς τους κλάδους, όπως επίσης σε άλλους κλάδους (π.χ. στην Εκπαίδευση). Για αυτόν το λόγο, θεωρείται πως τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας συνέβαλαν σε μικρότερο βαθμό στη διατήρηση θέσεων εργασίας από ότι κατά το πρώτο lockdown.

Από την άλλη πλευρά, αυτές οι εξελίξεις δημιουργούν ανάγκη για παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών (χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), δημιουργίας εφαρμογών ΤΠΕ). Αυτές οι πρόσθετες ανάγκες κρίνεται πως καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά την αρχική καραντίνα. Επιπλέον, η υποχώρηση του εργατικού δυναμικού, από εργαζόμενους οι οποίοι απώλεσαν την εργασία τους και αποθαρρύνονται από τις τρέχουσες συνθήκες, ενδέχεται να κλιμακώθηκε εκ νέου στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου, επενεργώντας ανασχετικά στην αύξηση του αριθμού των ανέργων.

Όπως είναι αναμενόμενο, οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση θα είναι οι πλέον καθοριστικές της τάσης στην απασχόληση και ακολούθως του ποσοστού ανεργίας και κατά το νέο έτος. Μία σταθερή, έστω ήπια βελτίωση των επιδημιολογικών δεδομένων από το πρώτο τρίμηνο,

χωρίς κάποια νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19, με τη συνδρομή και του εμβολιασμού, όπως υποτίθεται στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων του IOBE, θα επιτρέψει την επαναλειτουργία αρκετών από τις επιχειρήσεις οι οποίες πλήγηκαν από τον περασμένο Νοέμβριο στη διάρκεια του τρέχοντος εξαμήνου. Κομβικής σημασίας για τη δυναμική της απασχόλησης θα είναι η διάρκεια της θερινής τουριστικής περιόδου, η οποία υπό αυτές τις υγειονομικές συνθήκες δεν θα διαφέρει ουσιαστικά σε σύγκριση με πριν την επιδημιολογική κρίση. Εφόσον επιτευχθεί μια ταχύτερη εξασθένιση του COVID-19, σύμφωνα με το αισιόδοξο σενάριο του IOBE, θα καταστεί εφικτός και ο εγχώριος τουρισμός σχετικά νωρίς από το δεύτερο τρίμηνο, όπως και το φθινόπωρο, με αντίστοιχες, τονωτικές επιδράσεις στην απασχόληση. Εάν όμως δεν μεταβληθούν οι υγειονομικές συνθήκες από τα τρέχοντα επίπεδα, είναι αρκετά πιθανό να απειληθεί η βιωσιμότητα πολλών επιχειρήσεων, θέτοντας σε κίνδυνο τις θέσεις εργασίας τους (δυσμενές σενάριο).

Τονωτικά στην εγχώρια απασχόληση το προσεχές έτος θα επενεργήσει ο δημόσιος τομέας, τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα. Στην πρώτη περίπτωση, η επίδραση θα προέλθει από το πρόγραμμα υποστήριξης δημιουργίας 100 χιλ. θέσεων εργασίας που προαναφέρθηκε, τις προσλήψεις στο σύστημα υγείας και τα προγράμματα απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Στη δεύτερη περίπτωση, μέσω της συμβολής στην κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, με την αύξηση των ενισχύσεων του ΠΔΕ και τους πόρους από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης. Ευρύτερα, οι επενδύσεις θα ευνοηθούν κυρίως από τη συνέχιση της πιστωτικής επέκτασης από τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Οι τονωτικές επιδράσεις των επενδύσεων θα αποτυπωθούν και στην απασχόληση στις Κατασκευές. Όμως, δεν αναμένεται συνέχιση της ενίσχυσης του συγκεκριμένου τομέα από την οικοδομική δραστηριότητα, όπως στα προηγούμενα έτη, λόγω ανάπτυξης του *airbnb* και του τομέα του Τουρισμού.

Τη δημιουργία θέσεων εργασίας φέτος θα στηρίξει η ενίσχυση των εξαγωγών σε συγκεκριμένους μεταποιητικούς κλάδους κατά το περασμένο έτος. Η άνοδος των εξαγωγών προϊόντων αναμένεται να συνεχιστεί και να κλιμακωθεί το τρέχον έτος από την ανάκαμψη στην Ευρωζώνη, αλλά και την αναθέρμανση του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου ευρύτερα, ιδίως λόγω της ραγδαίας επιτάχυνσης της οικονομίας της Κίνας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην απασχόληση, εκτιμάται ότι το ποσοστό της ανεργίας πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 16,5%, 0,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το 2019. Σε συνάφεια με τα τρία σενάρια μακροοικονομικών εξελίξεων το 2021, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να υποχωρήσει στην περιοχή του 15,5-16,0%, στο ευνοϊκό σενάριο στο 15,0%, ενώ στο δυσμενές σενάριο θα ενισχυθεί σημαντικά (18,0-18,5%).

Πτώση τιμών το 2020, από τις επιδράσεις των έμμεσων φόρων και των τιμών προϊόντων ενέργειας. Μεταβολή τάσης φέτος, λόγω κλιμάκωσης εγχώριας ζήτησης και ενίσχυσης ενεργειακού κόστους.

Ο εθνικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή κατέγραψε υποχώρηση το προηγούμενο έτος σε σύγκριση με το 2019 κατά 1,2%, από άνοδο 0,3% το 2019 έναντι του 2018. Επισημαίνεται πως η τελευταία πρόβλεψη του IOBE για τη μεταβολή του ΓΔΤΚ το προηγούμενο έτος ήταν μεταξύ 1,2-1,4%. Ο αντιπληθωρισμός οφείλεται στα ενεργειακά αγαθά και στους έμμεσους φόρους, καθώς η μεταβολή του δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν θετική, κατά 0,6%. Η επίδραση της φορολογίας στη μεταβολή των τιμών καταναλωτή ήταν αρνητική, συγκεκριμένα

-1,1 ποσοστιαίες μονάδες, και οφείλεται κυρίως στη μείωση των συντελεστών έμμεσων φόρων από τον περασμένο Ιούνιο. Η υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου στη διάρκεια της πανδημίας, που διαμόρφωσε το μέσο επίπεδό της σε ευρώ πέρυσι 36,0% χαμηλότερα σε σχέση με το 2019, αποτελεί την κύρια αιτία της αρνητικής μέσης επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως κατά 0,8% το 2019.

Το τρέχον έτος, η επίδραση της ζήτησης θα εξαρτηθεί, όπως είναι αναμενόμενο, από τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία και την επίδρασή τους στην απασχόληση και ακολούθως στο διαθέσιμο εισόδημα και την κατανάλωση. Υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, η σταδιακή χαλάρωση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας από το πρώτο τρίμηνο φέτος και η εκτεταμένη άρση τους εντός του επόμενου τριμήνου, θα οδηγήσουν σε ανάκαμψη δραστηριότητας και απασχόλησης στους πληττόμενους από τις καραντίνες κλάδους. Σε συνδυασμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε εξωστρεφείς δραστηριότητες στη βιομηχανία, και από περισσότερες επενδύσεις, θα αυξηθεί το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα, τονώνοντας την καταναλωτική ζήτηση και ακολούθως τις τιμές. Αυτές οι εξελίξεις και οι επιδράσεις τους στις τιμές θα είναι ταχύτερες και ισχυρότερες αντίστοιχα υπό το θετικό σενάριο εξελίξεων, με τη δραστηριότητα στον κλάδο του Τουρισμού να ξεκινάει νωρίτερα και τον όγκο του διεθνούς εμπορίου να ανακάμπτει περισσότερο. Εφόσον η υγειονομική κρίση δεν υποχωρήσει σημαντικά περαιτέρω από τα τρέχοντα επίπεδα και συνεχίσει να παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις, όπως πέρυσι, τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας θα συνεχιστούν σε μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους. Ακολούθως, θα αποτραπούν η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης, ενώ η ανησυχία για την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης θα συνεχιστεί. Υπό αυτές τις δυσμενείς εξελίξεις, οι περιοριστικές πιέσεις στην καταναλωτική ζήτηση θα κλιμακωθούν. Θετική επίδραση στο ΓΔΤΚ το 2021 αναμένεται να έχει η μείωση της άμεσης φορολογίας στα εισοδήματα, από την αναστολή της εισφοράς αλληλεγγύης και τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών.

Στο σκέλος των αναμενόμενων επιδράσεων από την πλευρά των έμμεσων φόρων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ το 2021, η παράταση της μείωσης αυτών για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες έως την 30^η Απριλίου του 2021, θα διατηρήσει την αντιπληθωριστική επίδρασή τους στις τιμές την ίδια περίοδο. Για την υπόλοιπη διάρκεια του έτους, εφόσον δεν παραταθούν αυτά τα μέτρα, η τάση των τιμών στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών που αφορούν θα αντιστραφεί.

Η δυναμική της πανδημίας μέσω της επίδρασής της στην παγκόσμια ζήτηση θα καθορίσει τις εξελίξεις και στην πλευρά του ενεργειακού κόστους. Άλλωστε, στο σκέλος της προσφοράς, ο περιορισμός της ημερήσιας παραγωγής από τις χώρες μέλη του OPEC+ που ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2020 έχει ανασχέσει σε μικρό βαθμό την προηγούμενη κατακόρυφη πτώση της τιμής του πετρελαίου Brent. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου έκτοτε και έως το τέλος του περασμένου έτους, κρίνεται ότι σχετίζεται περισσότερο με τη γρήγορη ανάκαμψη της οικονομίας της Κίνας και τις προμήθειες ενόψει της χειμερινής περιόδου. Η εκκίνηση του εμβολιασμού σε πολλές χώρες παγκοσμίως από το τέλος του περασμένου Δεκεμβρίου και η επιτάχυνσή του έκτοτε, διαμορφώνουν προοπτική εξόδου από την υγειονομική κρίση, σταδιακής άρσης των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας και αναθέρμανσης της ζήτησης. Πάρα ταύτα, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας που προαναφέρθηκαν (επιδράσεις των μεταλλάξεων του ιού, αποτελεσματικότητα των εμβολίων, ανακάλυψη φαρμάκων κ.ά.). Οι πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών καταλήγουν σε σημαντική ανάκαμψη της

οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, με την οικονομία της Κίνας, που είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου διεθνώς, να πρωτοστατεί σε αυτή.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πιθανές τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, όπως επίσης τις επιδράσεις τους σε αυτόν στο παρελθόν, στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων προβλέπεται ήπιος ρυθμός πληθωρισμού, 0,2-0,5%, ο οποίος στο ευνοϊκό σενάριο θα επιταχυνθεί σε 0,6-1,0%, από τη μεγαλύτερη ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης και του ενεργειακού κόστους. Υπό το δυσμενές σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, η εξασθένηση της καταναλωτικής ζήτησης, σε συνδυασμό με την ήπια αύξηση του ενεργειακού κόστους, θα οδηγήσουν σε νέα μείωση των τιμών καταναλωτή (-0,5 έως -0,7%).

Ειδική μελέτη: Η συνεισφορά των εισροών στην αγροτική παραγωγή και το μέλλον του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα

Ο Αγροτικός τομέας συνεισφέρει ουσιαστικά στην ελληνική οικονομία σε όρους παραγωγής και απασχόλησης, στηρίζοντας συγχρόνως τη βιομηχανία τροφίμων και τις εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας. Τα βασικά αγροτικά εφόδια – Λιπάσματα, Φυτοπροστατευτικά προϊόντα και Πολλαπλασιαστικό υλικό – στηρίζουν πολύπλευρα τον εγχώριο αγροδιατροφικό τομέα, ενώ η παραγωγή και διανομή τους συνιστά μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα για την ελληνική οικονομία. Η συμμετοχή της δαπάνης για αγροτικά εφόδια στο κόστος παραγωγής στην Ελλάδα είναι αρκετά χαμηλότερη του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι επιπτώσεις στις τιμές ή στο εισόδημα των αγροτών από ενδεχόμενες αυξήσεις στις τιμές των αγροτικών εφοδίων είναι ελεγχόμενες. Ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης του Αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, με έμφαση στον τεχνολογικό και οργανωτικό εκσυγχρονισμό, στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, στη στενή συνεργασία με φορείς έρευνας, και στην επανατοποθέτηση των ελληνικών αγροδιατροφικών προϊόντων, θα έχει θετικά αποτελέσματα στην ελληνική οικονομία και στο εισόδημα των παραγωγών, καθιστώντας τους λιγότερο ευάλωτους σε εξωγενείς διακυμάνσεις στο κόστος παραγωγής.

2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια οικονομία εκτιμάται ότι θα συρρικνωθεί με ρυθμό 4,2% το 2020, λιγότερο από ότι είχε εκτιμηθεί νωρίτερα φέτος (7,6 %). Αναμένεται να ανακάμψει εξίσου το 2021.
- Η πανδημία του COVID-19 συνεχίζει να διαταράσσει έντονα την οικονομική δραστηριότητα, καθώς οι περισσότερες χώρες βρίσκονται αντιμέτωπες με νέα έξαρση κρουσμάτων του ιού από το τέλος του 2020
- Οι εξελίξεις γύρω από τη χορήγηση του εμβολίου και την ανακάλυψη φαρμάκων κατά του νέου κορωνοϊού, βελτιώνουν τις προοπτικές για την παγκόσμια οικονομία. Υπάρχουν όμως και νέες εστίες αβεβαιότητας και προκλήσεων, όπως οι μεταλλάξεις του COVID-19.

Η πανδημία του COVID-19 συνέχισε να ασκεί πίεση στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, σαφώς μικρότερη ωστόσο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, καθώς σταμάτησε η αναστολή λειτουργίας σε σημαντικό τμήμα των οικονομιών. Ο ρυθμός ύφεσης στις χώρες του ΟΟΣΑ σημείωσε κάμψη στο πρόσφατο χρονικό διάστημα κατά 3,9%, από 11,6% ένα τρίμηνο πριν. Ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) διαμορφώθηκε σε -4,1%, έναντι ρυθμού -11,9% στο προηγούμενο τρίμηνο και 1,6% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στις 20 πλέον αναπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ η εξασθένιση της ύφεσης ήταν ηπιότερη, από 8,9% σε 2,0%. Από τις τάσεις σε επίπεδο χωρών επισημαίνονται η περαιτέρω επιτάχυνση της ανάκαμψης οικονομίας της Κίνας, από 3,2% σε 4,9%. Στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες, η εντονότερη επιβράδυνση το τρίτο τρίμηνο

σημειώθηκε στη Γαλλία, από 18,9% σε 4,3%, με την Ιταλία να έπεται (σε 4,7% από 17,9%). Στον αντίποδα, η ηπιότερη κάμψη της ύφεσης σημειώθηκε στην Ιαπωνία, από 10,3% σε 5,9%.

Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως συναντά συνεχώς προσκόμματα λόγω της σταθερής, μεγάλης εξάρσης των κρουσμάτων κορωνοϊού σε πολλές οικονομίες από το τέταρτο τρίμηνο του 2020, που έχει οδηγήσει στην επιβολή νέων περιοριστικών μέτρων. Η οικονομική δραστηριότητα σημείωσε νέα κάμψη το τέταρτο τρίμηνο του 2020, ενώ και το πρώτο τρίμηνο το 2021 αναμένεται ότι θα είναι αδύναμη, ειδικότερα στις ευρωπαϊκές χώρες.

Ωστόσο, οι προοπτικές για την παγκόσμια οικονομία έχουν βελτιωθεί στην αρχή του 2021, εξαιτίας των εξελίξεων γύρω από τον εμβολιασμό και την ανακάλυψη φαρμάκων κατά του νέου κορωνοϊού. Μια ταχύτερη παραγωγή εμβολίων, σε συνδυασμό με καλύτερο συντονισμό των παραγωγών με τις κυβερνήσεις για τη διανομή τους, θα ενισχύσουν την εμπιστοσύνη και τους ρυθμούς ανάκαμψης. Ωστόσο, η αβεβαιότητα για το άμεσο μέλλον παραμένει, κυρίως λόγω των μεταλλάξεων του ιού οι οποίες έχουν εμφανιστεί τον τελευταίο καιρό. Εφόσον οι τρέχουσες εξάρσεις του ιού παραμείνουν υπό σχετικό έλεγχο, από την πρόοδο στη διαδικασία των εμβολιασμών αναμένεται σταδιακή βελτίωση του κλίματος.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, ο ρυθμός μεταβολής του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2020 θα είναι -4,2%, καλύτερος από την πρόβλεψη του περασμένου Ιουνίου (-7,6%), αντανakλώντας την μικρότερη του αναμενόμενου πτώση της οικονομικής δραστηριότητας το δεύτερο τρίμηνο, καθώς και εξαιτίας της ισχυρότερης ανάκαμψης κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους. Από την άλλη πλευρά, προσαρμόστηκε προς τα κάτω η πρόβλεψη της ανάπτυξης για το 2021, σε 4,2%, έναντι 5,2% στην προηγούμενη έκθεση.

Οι φορείς χάραξης πολιτικής έχουν λάβει ισχυρά μέτρα σε πολλές χώρες, στηρίζοντας την αγορά εργασίας και παρέχοντας ρευστότητα στις επιχειρήσεις, προκειμένου να αποτρέψουν μέσο-μακροπρόθεσμες συνέπειες από την υγειονομική κρίση στις οικονομίες τους. Από την άλλη πλευρά, οι παρεμβάσεις πολιτικής έχουν ισχυρό αρνητικό αντίκτυπο στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Το ύψος του πρωτογενούς δημοσιονομικού ελλείμματος παγκοσμίως εκτιμάται σε 4,2% του ΑΕΠ το 2020 (από πρωτογενές πλεόνασμα 2,7% το 2019). Αυτή η εξέλιξη έχει ως συνέπεια τη διόγκωση του δημόσιου χρέους σε πολλές χώρες και δημιουργεί αβεβαιότητα σε σχέση με τη βιωσιμότητά του μετά το πέρας της πανδημίας και τη χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων. Ειδικότερα οι αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι οποίες έχουν πληγεί ιδιαίτερα από την πανδημία, είναι πολύ πιθανό να χρειαστούν αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους τους στα επόμενα έτη.

Στον Πίνακα 2.1 παρατίθενται οι πρόσφατες εκτιμήσεις και προβλέψεις του ΟΟΣΑ για τις ετήσιες μεταβολές του ΑΕΠ στην παγκόσμια οικονομία και σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες για τα έτη 2020 και 2021.

Στην συνέχεια αναλύονται οι πρόσφατες και αναμενόμενες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, έως το τέλος του 2020 και για το 2021.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	2019	2020		2021
		Εκτίμηση	Διαφορά από πρόβλεψη Ιουνίου*	
Παγκόσμια	2,7	-4,2	3,4	4,2
ΗΠΑ	2,2	-3,7	4,8	3,2
Ιαπωνία	0,7	-5,3	2,0	2,3
Καναδάς	1,7	-5,4	4,0	3,5
Ηνωμένο Βασίλειο	1,3	-11,2	2,8	4,2
Ευρωζώνη	1,3	-7,5	4,0	3,6
Γερμανία	0,6	-5,5	3,3	2,8
Γαλλία	1,5	-9,1	5,0	6,0
Ιταλία	0,3	-9,1	4,9	4,3
Ρωσία	1,3	-4,3	5,7	2,8
Τουρκία	0,9	-1,3	6,8	2,9
Κίνα	6,1	1,8	5,5	8,0
Ινδία	4,2	-9,9	-2,6	7,9
Βραζιλία	1,1	-6,0	3,1	2,6
Παγκόσμιο Εμπόριο	1,0	-10,3	1,1	3,9

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του OECD τον Ιούνιο του 2020 (double-hit scenario)

Πηγή: OECD Economic Outlook, Δεκέμβριος 2020

Συγκεκριμένα, μεταξύ των πλέον ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία των ΗΠΑ φαίνεται πως ανακάμπτει σταδιακά μετά την απότομη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στο δεύτερο τρίμηνο του 2020. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ για το τρίτο τρίμηνο διαμορφώθηκε σε -2,8% από -9,0% το προηγούμενο τρίμηνο και 2,1%. Για το 2020 εκτιμάται μείωση του ΑΕΠ κατά 3,7% σε σχέση με το 2019, ενώ για το 2021 μερική αναπλήρωση της περυσινής ύφεσης (ανάκαμψη 3,2%). Ως συνέπεια των δημοσιονομικών μέτρων κατά της πανδημίας, το έλλειμμα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης των ΗΠΑ για το 2020 εκτιμάται στα \$3,8 τρισεκ. (18,3% του ΑΕΠ). Πρόσφατα αποφασίστηκε επιπλέον δημοσιονομικό πακέτο στήριξης ύψους \$900 δισεκ. (4,3% του ΑΕΠ). Ταυτόχρονα, η FED αύξησε τον ισολογισμό της κατά \$3,19 τρισεκ. (15,3% του ΑΕΠ) το περασμένο έτος στηρίζοντας την εγχώρια οικονομία.

Στην Ευρωζώνη, ο ρυθμός υποχώρησης του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε έντονα στο τρίτο τρίμηνο του 2020, σε 4,3% από 14,7% το προηγούμενο τρίμηνο, σε αντίθεση με την ανάπτυξη κατά 1,4% στο ίδιο τρίμηνο του 2019. Για το σύνολο του 2020 εκτιμάται πτώση του ΑΕΠ κατά 7,5%, που συνεπάγεται νέα κλιμάκωση της ύφεσης στο τελευταίο τρίμηνό του. Το 2021 αναμένεται μερική αναπλήρωση των περυσινών απωλειών, με ανάκαμψη 3,6%. Στη Γερμανία, το ΑΕΠ σημείωσε κάμψη 4,0% το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με πτώση 11,2% το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ σε Γαλλία και Ιταλία, όπως προαναφέρθηκε, σημειώθηκε πτώση ύψους 4,3% και 4,7% αντίστοιχα, από πτώση 18,9% και 17,9% το προηγούμενο τρίμηνο). Τον περασμένο Δεκέμβριο, οι ηγέτες των χωρών της ΕΕ ενέκριναν πακέτο προϋπολογισμού ύψους €1,8 τρισεκ. για τα έτη 2021-2027, συμπεριλαμβανομένων των κεφαλαίων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης ύψους €750 δισεκ.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΑΕΠ υποχώρησε κατά 8,6% στο θερινό τρίμηνο, από μείωση 20,8% το προηγούμενο τρίμηνο και ανάπτυξη 1,4% πριν ένα χρόνο. Για το σύνολο του 2020 εκτιμάται ύφεση 11,2%, ενώ το 2021 προβλέπεται ανάκαμψη 4,2%. Πρόσφατα, το Ηνωμένο Βασίλειο κατέληξε σε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τους όρους της μελλοντικής συνεργασίας του με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ύστερα από το Brexit.

Στην Ιαπωνία, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 5,9% στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, κατόπιν μείωσης 10,3% στο προηγούμενο τρίμηνο. Για το σύνολο του περασμένου έτους εκτιμάται συρρίκνωση 5,3% και για το επόμενο ανάκαμψη 2,3%. Η κεντρική τράπεζα της Ιαπωνίας αύξησε τον ισολογισμό της κατά ¥129 τρισεκ. (24% του ΑΕΠ) το 2020. Ταυτόχρονα, το κρατικό έλλειμμα για το 2020 εκτιμάται στο 20% του ΑΕΠ, επιδεινώνοντας περαιτέρω το ήδη δυσθεώρητο επίπεδο του (225,3% του ΑΕΠ το 2019).

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι πρόσφατες τάσεις της οικονομίας και οι προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες χώρες και οικονομικές περιφέρειες, οι οποίες παράγουν συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της Κίνας κατέγραψε θετικό ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης 4,9% το τρίτο τρίμηνο του 2020, από ρυθμό 3,2% το προηγούμενο τρίμηνο και 6,0% ένα χρόνο νωρίτερα. Η Κίνα είναι η πρώτη χώρα η οποία έχει ανακοινώσει στοιχεία ΑΕΠ και για το τέταρτο τρίμηνο, στο οποίο ο ρυθμός αύξησης έφτασε το 6,5%, υπερβαίνοντας το επίπεδο του ένα έτος νωρίτερα. Ακολουθώντας, για το σύνολο του 2020, ο ρυθμός μεταβολής διαμορφώθηκε σε 1,9%, με την Κίνα να είναι η μοναδική χώρα μεταξύ των μεγάλων οικονομιών που καταγράφει θετικό ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ στο προηγούμενο έτος. Για το 2021 προβλέπεται προς το παρόν έντονη επιτάχυνση, σε 8,2%.

Η οικονομία της Ινδίας συρρικνώθηκε με ρυθμό 7,5% ετησίως το τρίτο τρίμηνο του 2020 από μείωση 23,5% το προηγούμενο τρίμηνο και μεγέθυνση 4,4% ένα χρόνο πριν. Για το σύνολο του 2020 εκτιμάται συρρίκνωση του ΑΕΠ 9,9%, ενώ προβλέπεται ισχυρή ανάκαμψη 7,9% το 2021.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας μειώθηκε κατά 3,3% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2020, από μείωση 5,6% το προηγούμενο τρίμηνο και αύξηση 1,4% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Για το σύνολο του 2020 εκτιμάται συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 4,3% και μερική αναπλήρωσή της το 2021 (2,8%).

Η οικονομία της Τουρκίας κατέγραψε ρυθμό ανάπτυξης 5,4% σε ετήσια βάση το τρίτο τρίμηνο του 2021, από ύφεση 8,5% το προηγούμενο τρίμηνο και ανάπτυξη 1,1% πριν ένα χρόνο. Για το σύνολο του 2020 εκτιμάται συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 1,3%, ενώ ανάκαμψη 2,9% προβλέπεται για το 2021. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της τουρκικής κυβέρνησης, τα συνολικά δημοσιονομικά μέτρα στήριξης για το 2020 φτάνουν τα TL573,7 δισεκ. (13,4% του ΑΕΠ), ενώ από αυτά μόνο τα TL123 δισεκ. (2,9% του ΑΕΠ) έχουν επίδραση στον κρατικό προϋπολογισμό. Μεγάλο μέρος της στήριξης της οικονομίας επιχειρήθηκε μέσω της σημαντικής πιστωτικής επέκτασης από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Από την αρχή του 2020 έως και τον περασμένο Νοέμβριο οι χρηματοδοτικές ροές των τουρκικών τραπεζών προς τον ιδιωτικό τομέα έφτασαν τα TL773 δισεκ. (\$104 δισεκ., 18% του ΑΕΠ) σημειώνοντας ετήσια αύξηση 41%. Συνέπεια αυτών των παρεμβάσεων ήταν η επιτάχυνση του πληθωρισμού, που ανήλθε έντονα, στο 14,6% στο τέλος του 2020. Επίσης, η ισοτιμία της τουρκικής λίρας έχει σημειώσει σημαντική πτώση από την αρχή του 2020 (-20% και -28% σε σχέση με δολάριο και ευρώ αντίστοιχα). Η κεντρική τράπεζα ανέβασε σταδιακά το βασικό της επιτόκιο στο 17% μέχρι το Δεκέμβριο του 2020 από το επίπεδο του

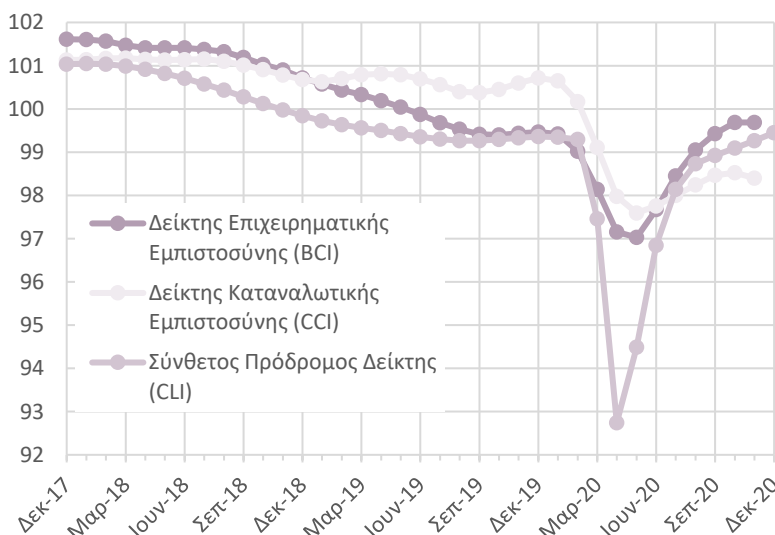
8,25% στο οποίο το είχε μειώσει τον Μάιο πέρυσι, επαναφέροντας έτσι το πραγματικό επιτόκιο σε θετικό έδαφος.

Από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, η οικονομία της Βραζιλίας συρρικνώθηκε με ετήσιο ρυθμό 3,9% το τρίτο τρίμηνο του 2020, από μείωση 10,9% το προηγούμενο τρίμηνο. Για το 2020 εκτιμάται συρρίκνωση της οικονομίας της χώρας κατά 6,0%, ενώ για το 2021 αναμένεται μερική ανάκαμψη 2,6%.

Ο σύνθετος πρόδρομος δείκτης του ΟΟΣΑ για τις χώρες-μέλη του, συνεχίζει να ανακάμπτει το τέταρτο τρίμηνο ανεβαίνοντας στις 99,5 μονάδες το Δεκέμβριο (+0,6% από τον Σεπτέμβριο), και πλέον βρίσκεται οριακά υψηλότερα από τα προ πανδημίας επίπεδα (99,4 μονάδες τον Φεβρουάριο). Ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης έφτασε στις 99,7 μονάδες το Νοέμβριο (+0,3% από τον Σεπτέμβριο), εμφανίζοντας τάση σταθεροποίησης. Ο δείκτης καταναλωτικής εξακολουθεί να εμφανίζει αδυναμία, υστερώντας σημαντικά από τα προ πανδημίας επίπεδα, βρισκόμενος στις 98,4 μονάδες το Νοέμβριο (-0,1% από τον Σεπτέμβριο).

Διάγραμμα 2.1

Δείκτες οικονομικού κλίματος και σύνθετος πρόδρομος δείκτης για τις χώρες του ΟΟΣΑ (στοιχεία εποχικά διορθωμένα, μακροχρόνιος μέσος όρος συνόλου παρατηρήσεων = 100)

Συνεχίζεται η ανάκαμψη του πρόδρομου δείκτη του ΟΟΣΑ CLI για όγδοο μήνα τον Νοέμβριο. Σταθεροποίηση για την επιχειρηματική εμπιστοσύνη, ενώ η καταναλωτική εμπιστοσύνη υποχώρησε, ύστερα από 5-μηνη άνοδο

Πηγή: ΟΟΣΑ

Ο πληθωρισμός έχει ανακάμψει στις ανεπτυγμένες οικονομίες από τα χαμηλά επίπεδα που σημείωσε στις αρχές/μέσα του 2020, ειδικά στις ΗΠΑ. Ωστόσο, παραμένει γενικά χαμηλότερα από τα προ πανδημίας επίπεδα. Αυτή η τάση αναμένεται να συνεχιστεί το 2021, ενώ τα επίπεδα των τιμών αναμένεται να συγκλίνουν σταδιακά στα προ κρίσης επίπεδα μέχρι το τέλος του 2022 για τις περισσότερες χώρες. Επίσης, στις περισσότερες αναπτυσσόμενες οικονομίες ο πληθωρισμός αναμένεται να κυμανθεί σε μέτρια επίπεδα ή και να επιβραδυνθεί μέσα στα επόμενα δύο χρόνια. Ωστόσο, ο πληθωρισμός θα μπορούσε να αυξηθεί αν τα εγχώρια νομίσματα των χωρών αυτής της ομάδας υποτιμηθούν εκ νέου.

Με την υγειονομική κρίση εν πλήρη εξελίξει, η νομισματική πολιτική παγκοσμίως εξακολουθεί να δρα υποστηρικτικά προκειμένου να περιοριστεί ο αντίκτυπος της πανδημίας στο τραπεζικό σύστημα και τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Συγκριμένα, η FED έχει δεσμευτεί ότι θα διατηρήσει

το βασικό της επιτόκιο στο εύρος 0-0,25% μέχρι το 2023, ενώ θα συνεχίσει την υποστηρικτική της στάση, αγοράζοντας περιουσιακά στοιχεία με τον ίδιο ρυθμό, με στόχο την μεγιστοποίηση της απασχόλησης και επίτευξη πληθωρισμού κοντά στον μακροχρόνιο στόχο του 2%. Και ΕΚΤ διατηρεί την υποστηρικτική της πολιτική για την Ευρωζώνη, μεταξύ άλλων, αυξάνοντας το όριο αγορών στο πλαίσιο του προγράμματος PEPP κατά €500 δισεκ., στα €1,85 δισεκ., και επεκτείνοντάς το μέχρι τον Μάρτιο του 2022.

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Νέα έξαρση του COVID-19 στην Ευρώπη στο τέταρτο τρίμηνο πέρυσι, διαφορετικής έντασης μεταξύ των χωρών. Επιβολή εκ νέου διοικητικών περιοριστικών μέτρων.
- Πολλαπλά προγράμματα στήριξης της ευρωπαϊκής οικονομίας, με πλέον σημαντικά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), τον ενισχυμένο προϋπολογισμό της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027 και το PEPP της ΕΚΤ, που ενισχύθηκε κατά €500 δισεκ., στα €1,85 τρισεκ.
- Ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες το τέταρτο τρίμηνο, εξαιτίας κυρίως της αναμενόμενης έγκρισης των πρώτων εμβολίων
- Αρνητικός ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ στην ΕΕ και την Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2020, σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, -4,2% σε αμφότερες
- Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2020 σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση
- Προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντός της κρίσης για ύφεση στην Ευρωζώνη 7,8% το 2020 και ανάκαμψη 4,2% στο επόμενο έτος (Νοέμβριος 2020)

Η πανδημία του COVID-19 και τα περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν για την προστασία της δημόσιας υγείας πανευρωπαϊκά τον Μάρτιο-Μάιο πέρυσι, είχαν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της λειτουργίας της οικονομίας της ΕΕ. Ταυτόχρονα, πραγματοποιήθηκαν παρεμβάσεις νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής για το μετριασμό των επιπτώσεων των μέτρων προστασίας. Μια πορεία ανάσχεσης της ύφεσης που προκλήθηκε ξεκίνησε τον Μάιο, με τη χαλάρωση-άρση των μέτρων, το άνοιγμα των επιχειρήσεων και την απελευθέρωση των μετακινήσεων, εντός και εκτός συνόρων. Ακολούθως, κατά την καλοκαιρινή περίοδο, μια σχετική αίσθηση κανονικότητας επέστρεψε πρόσκαιρα στην Ευρώπη. Ωστόσο, από το τέλος του τρίτου και κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020, μια δριμεία αύξηση των κρουσμάτων σε όλη την Ευρώπη, εντονότερη από ότι κατά την αρχική εξάπλωση της πανδημίας, οδήγησε στην επαναφορά (ή παράταση) μέτρων περιορισμού, προκαλώντας έντονη ανησυχία για τις οικονομικές επιδράσεις τους. Αυτές εξαρτώνται από το τέλος του 2020 και κατά το τρέχον έτος σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο στον εμβολιασμό και την αποτελεσματικότητά του, σε συνδυασμό με ιατρικές θεραπείες, στην αναχαίτηση της πανδημίας του COVID-19.

Οι επιπτώσεις από την πανδημία το 2020 ήταν έντονες στη ζήτηση, στις εφοδιαστικές αλυσίδες, στην προσφορά εργασίας, στη βιομηχανική παραγωγή, στις τιμές, στο εμπόριο και στις ροές κεφαλαίων. Τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης καθόρισε και το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή οικονομία στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία ήταν σχετικά ευάλωτη σε ένα shock, καθώς είχε

ήδη σημειώσει σημαντική επιβράδυνση το 2019, εξαιτίας κυρίως ορισμένων διαρθρωτικών προβλημάτων σε κλάδους της βιομηχανίας της.

Για το μετριασμό των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε από την αρχή της στην υλοποίηση παρεμβάσεων πολιτικής, νομισματικής και δημοσιονομικής. Οι πλέον σημαντικές εξ' αυτών είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), με προϋπολογισμό €750 δισεκ. και ο ενισχυμένος προϋπολογισμός της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027, κοντά στο €1,05 τρισεκ. Στην πλευρά της ΕΚΤ, οι σχετικές με τον COVID-19 δράσεις πολιτικής περιλαμβάνουν το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), ο προϋπολογισμός του οποίου ενισχύθηκε τον Δεκέμβριο του 2020 κατά €500 δισεκ., στα €1,85 τρισεκ. με παράλληλη επέκταση της εφαρμογής του έως τον Μάρτιο του 2022. Παράλληλα, δημιουργήθηκε μια νέα διευκόλυνση ρευστότητας, η οποία έγκειται σε μη στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης λόγω της πανδημίας (PELTRO), με επιτόκιο 25 μονάδες χαμηλότερο από το μέσο επιτόκιο κύριας αναχρηματοδότησης (MRO) κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας πράξης.

Συγκεκριμένα ως προς τις οικονομικές εξελίξεις κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020 στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, παρουσίασαν ύφεση, κατά 4,2% αμφότερες, έναντι ανάπτυξης κατά 1,6% σε ΕΕ και 1,4% σε ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹, κατόπιν ανάπτυξης 1,3% πέρυσι, η ύφεση στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί σε 7,8% για το 2020 ενώ για το 2021 προβλέπεται ανάκαμψη 4,2%. Για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπεται ύστερα από ανάπτυξη 1,5% το 2019, ύφεση 7,4% πέρυσι και το 2021 μερική διόρθωση, ύψους 4,1% του ΑΕΠ.

Η ύφεση στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του προηγούμενου έτους προέκυψε από την υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης, με τη συμβολή των επενδύσεων να διατηρεί το αρνητικό της πρόσημο (-2,0% του ΑΕΠ), από σημαντικά πιο αρνητική ωστόσο στο προηγούμενο τρίμηνο (-4,4%). Εντονότερη ήταν η εξασθένηση της αρνητικής συμβολής της κατανάλωσης, 2,3 π.μ. του ΑΕΠ από 8,1 π.μ. το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2020 ήταν αρνητική για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο, κατά 0,3%, έναντι όμως ισχυρότερης αρνητικής επίδρασης 1,0% το προηγούμενο τρίμηνο. Παρόμοιες είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ύφεσης στις οικονομίες της Ευρωζώνης, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί υφεσιακό παράγοντα (-3,9 π.μ. από -13,8 π.μ. όμως στο δεύτερο τρίμηνο του έτους). Επίσης, σημειώθηκε αρνητική συμβολή των επενδύσεων σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του περασμένου έτους (-1,9% του ΑΕΠ), έναντι σημαντικά αρνητικής επίδρασης στο προηγούμενο τρίμηνο (-4,7% του ΑΕΠ), ενώ η επίδραση της κατανάλωσης παρέμεινε αρνητική αλλά εξασθένησε, από -8,6 π.μ. στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι σε -2,5 π.μ. στο επόμενο. Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν αρνητική, κατά 0,3%, ηπιότερη από ότι ένα τρίμηνο νωρίτερα (-0,9%).

Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-27 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 75,7% και 75,8% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 20,8% και 20,5% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 49,4% και το 47,8% και τις εισαγωγές το 45,9% και 44,1% του ΑΕΠ.

Η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο είναι οι μοναδικές χώρες που παρουσίασαν ανάπτυξη στην ΕΕ-27 το τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία),

¹ European Economic Forecasts Autumn 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2020

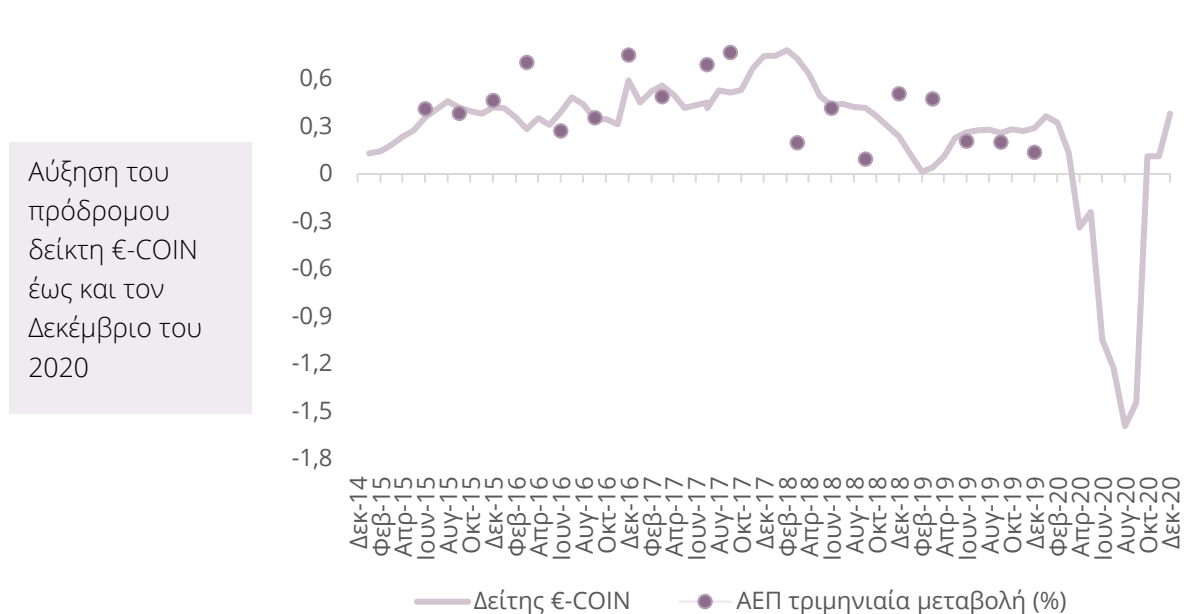

με ρυθμό 8,1% και 0,5% αντιστοίχως. Ηπιότερη ήταν η ύφεση στη Λιθουανία (1,6%), στη Πολωνία (1,8%) και στην Ολλανδία (2,5%). Στην Ελλάδα, η ύφεση (11,7%) ήταν η χειρότερη επίδοση μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27 (4,2%). Οι χώρες στις οποίες σημειώθηκε η βαθύτερη ύφεση, πέραν της χώρας μας, ήταν η Κροατία (10,0%), η Μάλτα (9,2%) και η Ισπανία (9,0%). Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα παρουσίασε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης 6,1%, ισχυρότερο από αυτόν στην ΕΕ (4,9%) και στην ΕΖ (5,3%). Η χώρα με τη βαθύτερη οικονομική συρρίκνωση, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Ισπανία (-8,3%), ακολουθούμενη από την Ιταλία (7,1%) και την Γαλλία (6,9%). Στον αντίποδα, η μοναδική χώρα με θετικό κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-27 ήταν η Ιρλανδία (4,3%) και στάσιμη ήταν η οικονομία της Λιθουανίας.

Ως προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN υποχώρησε στο τέταρτο τρίμηνο του 2020 στις -0,20 μονάδες, από -1,42 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο, ωστόσο υπολείπεται του επιπέδου του στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (0,28). Από την άλλη πλευρά, η μηνιαία επίδοση του Δεκεμβρίου 2020, στις 0,38 μονάδες είναι περίπου στο ίδιο επίπεδο περίπου με τον Ιανουάριο του 2020, υποδεικνύοντας αύξηση του ΑΕΠ στο προσεχές τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο.

Διάγραμμα 2.2

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης*

*Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη αυξήθηκε την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου του περασμένου έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, κατά 2,6 και 2,8 μονάδες αντίστοιχα, ενώ ως προς την ίδια περίοδο πρότεροι ήταν 12,0 και 10,9 μονάδες χαμηλότερα. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε στις 88,8 και

89,7 μονάδες αντίστοιχα. Τον Δεκέμβριο φέτος ο δείκτης Οικονομικού κλίματος αυξήθηκε στις 89,5 μονάδες στην ΕΕ-27 και διαμορφώθηκε στις 90,4 μονάδες στην Ευρωζώνη, 2,8 και 2,7 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Από την άλλη πλευρά, διαμορφώθηκε 11,5 και 10,5 μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο.

Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία το τέταρτο τρίμηνο πέρυσι ο δείκτης παρέμεινε σταθερός σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο του 2019 ο δείκτης 12,6 μονάδες χαμηλότερα. Ενίσχυση σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο παρατηρήθηκε στη Γερμανία, κατά 2,4 μονάδες, όπου όμως ο δείκτης ήταν 3,5 μονάδες χαμηλότερος έναντι του τέταρτου τριμήνου του 2019. Στην Ιταλία ο δείκτης αυξήθηκε κατά 4,2 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και μειώθηκε κατά 13,7 μονάδες έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2019. Τέλος, την περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου 2020, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα αυξήθηκε αρκετά λιγότερο σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο ενισχύθηκε κατά 1,3 μονάδες, στις 91,6, επίπεδο όμως που ήταν περίπου 17,2 μονάδες χαμηλότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (108,8 μονάδες).

Πίνακας 2.2

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (μ.ό. 2000-2020=100)

Μήνας	Ιαν-19	Φεβ-19	Μαρ-19	Απρ-19	Μάι-19	Ιουν-19	Ιουλ-19	Αυγ-19	Σεπ-19	Οκτ-19	Νοε-19	Δεκ-19
ΕΕ-27 (2020)	106,2	105,4	105,2	104	105	103,1	102,4	102,7	101,3	100,4	100,9	101
Ευρωζώνη	106,3	106,2	105,6	103,6	105	102,9	102,3	102,6	101,1	100,2	100,7	100,9

Μήνας	Ιαν-20	Φεβ-20	Μαρ-20	Απρ-20	Μαΐ-20	Ιουν-20	Ιουλ-20	Αυγ-20	Σεπ-20	Οκτ-20	Νοε-20	Δεκ-20
ΕΕ-27 (2020)	102,5	103	94,5	63,8	66,7	74,9	81,8	86,8	90	90,2	86,7	89,5
Ευρωζώνη	102,6	103,4	94,1	64,9	67,5	75,8	82,4	87,5	90,9	91,1	87,7	90,4

*27 χώρες μετά το 2020

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Δεκέμβριος 2020

Πληρέστερη πληροφόρηση για της τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ στο τρίτο τρίμηνο του 2020 και τις υπόλοιπες μακροοικονομικές μεταβλητές, καθώς και για τις εκτιμώμενες τάσεις σε αυτά το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Παρουσιάζονται οι προβλέψεις για την περίοδο 2020-2021, όπως αυτές προκύπτουν για την ΕΕ και την Ευρωζώνη στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας 2.3

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ			Ευρωζώνη		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
ΑΕΠ	1,5	-7,4	4,1	1,3	-7,8	4,2
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,6	-8,2	4,2	1,3	-8,7	4,3
Δημόσια Κατανάλωση	2,0	2,1	2,3	1,9	1,9	2,3
Ακαθάριστες επενδύσεις	5,7	-10,3	5,6	5,8	-11,2	6,1
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	2,7	-11,3	6,2	2,5	-11,5	6,2
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3,8	-10,0	6,1	3,9	-10,1	6,0
Απασχόληση	0,9	-4,5	1,8	1,1	-5,3	2,5
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	6,7	7,7	8,6	7,5	8,3	9,4
Πληθωρισμός	1,4	0,7	1,3	1,2	0,3	1,1
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,5	-8,4	-6,1	-0,6	-8,8	-6,4
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	79,2	93,9	94,6	85,9	101,7	102,3
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	2,9	2,5	2,5	3,1	2,6	2,6

Πηγή: European Economic Forecasts, Autumn 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2020

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το τρίτο τρίμηνο του 2020 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκε κατά 4,3%, όταν το προηγούμενο τρίμηνο καταγράφηκε πτώση 15,1%, ενώ στην αντίστοιχη περίοδο του 2019 η πορεία της ήταν ανοδική (1,8%). Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών υποχώρησε κατά 4,6%, από μείωση 16,0% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα έτος νωρίτερα σημείωνε αύξηση 1,6%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε τον περασμένο Νοέμβριο μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο σύνολο του 2020 στην ΕΕ κατά 8,2% και ανάκαμψή της το 2021 κατά 4,2%. Για την Ευρωζώνη προέβλεψε εξασθένιση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 8,7% πέρυσι και διεύρυνση 4,3% στο επόμενο έτος (Πίνακας 2.3). Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 3,7% χαμηλότερη το τρίτο τρίμηνο, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο παρουσίασε πτώση 12,9% και στη Γαλλία σημειώθηκε μικρότερη μείωση (1,4%). Στην Ιταλία μειώθηκε κατά 7,4%, από πτώση 17,5% ένα τρίμηνο πριν, ενώ στην Ισπανία συρρικνώθηκε κατά 10,4%, από πτώση 24,9% το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Στην Ελλάδα η ιδιωτική κατανάλωση παρουσίασε μικρή αύξηση 1,0%, κατόπιν μείωσης 12,0% στο δεύτερο τρίμηνο του έτους.

Η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο του 2020 κατά 2,0% και 2,2% αντίστοιχα, από μείωση 1,6% και 1,9% ένα τρίμηνο πριν. Στο ίδιο τρίμηνο του 2019 η δημόσια κατανάλωση είχε ανέλθει κατά 2,2% σε ΕΕ και Ευρωζώνη αμφότερες. Για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέμενε οριακή κλιμάκωση της αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης στην ΕΕ-27 σε σύγκριση με πρόπερσι, πρωτίστως λόγω των μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, σε 2,1% από 2,0%, ενώ για την Ευρωζώνη εκτίμησε ίδια διεύρυνση με το 2019 (1,9%). Το τρέχον έτος η διεύρυνση θα κλιμακωθεί, σε 2,3% σε αμφότερες τις οικονομικές περιφέρειες. Το τρίτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε αύξηση της δημόσιας

κατανάλωσης στην Ελλάδα κατά 4,4% σε σχέση με πριν ένα έτος (-1,2%), όταν στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν μειωμένη κατά 2,7%.

Οι επενδύσεις παρουσίασαν ισχυρή πτώση την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2020 στην ΕΕ, κατά 8,9%, μικρότερη όμως συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο στο οποίο σημειώθηκε μείωση (19,2%). Ομοίως στην Ευρωζώνη, η πτώση ήταν της τάξης του 8,8%, έναντι μεγαλύτερης μείωσης 20,6% στο δεύτερο τρίμηνο πρόπερσι. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 οι επενδύσεις είχαν διευρυνθεί κατά 0,4% στην ΕΕ και 0,3% στην Ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει συρρίκνωσή τους κατά 10,3% για το 2020 και ενίσχυση 5,6% για το 2021 στην ΕΕ, ενώ αναμένει πτώση 11,2% και ανάκαμψη 6,1% αντιστοίχως στην Ευρωζώνη. Στο τρίτο τρίμηνο του 2020, στη Γερμανία σημειώθηκε συρρίκνωση των επενδύσεων κατά 11,9%, ύστερα από εξίσου σημαντική μείωση 10,0% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στην Ιταλία καταγράφηκε έντονη επιβράδυνση πτώσης, σε 5,8% από 23,5% στο τρίμηνο Απριλίου - Ιουνίου 2020. Ο ρυθμός μείωσης των επενδύσεων στη Γαλλία ήταν στο επίπεδο του 5,7%, από 18,0% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε σημαντική αύξηση των επενδύσεων, κατά 31,5%, έναντι θετικής μεταβολής 6,3% το δεύτερο τρίμηνο του 2020 που οφείλεται κυρίως στη μεγάλη διεύρυνση των αποθεμάτων.

Ισχυρή μείωση καταγράφηκε στην εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών στο τρίτο τρίμηνο του 2020, τόσο στην ΕΕ (8,2%), όσο και στην Ευρωζώνη (8,9%), έναντι όμως πολύ ισχυρότερης πτώσης, κατά 21,0% και 21,5% αντίστοιχα, το προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνσης 3,2% και 2,8% στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε πτώση των εξαγωγών στην ΕΕ-27 σε σύγκριση με το 2019 κατά 11,3% και αύξηση στο επόμενο έτος 6,2%. Για την Ευρωζώνη αναμένει συρρίκνωση 11,5% για το σύνολο του 2020 και αύξηση το 2021 επίσης 6,2%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία σημειώθηκε συμπίεση των εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο του 2020 κατά 9,4%, από μείωση 22,3% στο δεύτερο τρίμηνό του. Η συρρίκνωση των εξαγωγών στη Γαλλία και στην Ιταλία το τρίτο τρίμηνο φέτος ήταν 15,3% και 9,1% αντίστοιχα, από κατακόρυφη πτώση 30,9% και 31,5% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε εξαιρετικά έντονη υποχώρηση το τρίτο τρίμηνο, 44,9%, από εξίσου σημαντική μείωση 33,1% στο δεύτερο τρίμηνο. Συρρίκνωση των εξαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία, κατά 19,3%, από μεγαλύτερης έντασης πτώση 37,8% στο δεύτερο τρίμηνο, όπως και στην Κύπρο (29,1%), κατόπιν μείωσης 19,7% στο δεύτερο τρίμηνο του έτους.

Επιβράδυνση σημείωσε η συρρίκνωση των εισαγωγών το τρίτο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε, σε 8,2% από αρνητική μεταβολή 20,0%. Όμοια μεταβολή παρατηρήθηκε στην ΕΖ, σε 8,9% από πτώση 20,6% το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Ένα χρόνο νωρίτερα είχε καταγραφεί αύξηση 3,1% και 2,9% αντιστοίχως. Για τα έτη 2020 και 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει για την ΕΕ-27 πτώση 10,0% και αύξηση 6,1% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει μείωση το 2020 κατά 10,1% και μεγέθυνση το 2021 6,0%. Σε επίπεδο χωρών, το τρίτο τρίμηνο του 2020 οι εισαγωγές μειώθηκαν στην Ισπανία κατά 15,4%, έναντι μεγαλύτερης πτώσης 32,5% στο προηγούμενο τρίμηνο. Ομοίως στην Γαλλία βρέθηκαν σε πτωτική τροχιά, κατά %, από μείωση 5,7% ένα τρίμηνο πριν, και στην Ιταλία στο -11,9% από -24,3%. Αρνητικός ρυθμός σημειώθηκε στη Γερμανία (9,7%), από πτώση 17,2% στο δεύτερο τρίμηνο του 2020. Στην Ελλάδα, οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 6,4%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν λιγότερες κατά 12,9%.

Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών σε αυτό ήταν αρνητική στα τρία πρώτα τρίμηνα του 2020 (1,7%, 0,9% και 0,3% αντιστοίχως), έναντι μηδενικής συμβολής ένα χρόνο πριν. Η μικρότερη αρνητική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο προήλθε από την ταυτόχρονη εξασθένιση της αρνητικής συμβολής των εξαγωγών, από 10,7% στο δεύτερο τρίμηνο σε 4,4% την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2020, καθώς και τη μικρότερης έντασης αρνητική επίδραση των εισαγωγών, από 9,8% το δεύτερο τρίμηνο σε 4,1% στο επόμενο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αρνητική συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης του 3,9% του ΑΕΠ, από σημαντικά μεγαλύτερη επίπτωση το προηγούμενο τρίμηνο (-13,8%). Η μικρότερη μείωση προήλθε κυρίως από την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία επενέργησε αρνητικά κατά 8,6% του ΑΕΠ στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 ενώ το τρίτο τρίμηνο η συμβολή της υποχώρησε στις 2,5π.μ.

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός επιβραδύνθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, καταγράφοντας ρυθμό 0,5% και 0% από 0,6% και 0,2% αντίστοιχα ένα τρίμηνο νωρίτερα. Στο τρίτο τρίμηνο του 2019 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί σε 1,2% στην ΕΕ και 1,0% στην ΕΖ αντιστοίχως. Συνολικά για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε προσφάτως ότι ο πληθωρισμός θα επιβραδυνθεί στην ΕΖ, σε 0,7%, αλλά και στην ΕΕ, σε 0,3%, δηλαδή πολύ χαμηλότερα από το στόχο της ΕΚΤ, στην περιοχή του 2,0%, ενώ το 2021 θα επιστρέψει κοντά στα προηγούμενα επίπεδα, σε 1,3% και 1,1% αντιστοίχως.

Διάγραμμα 2.3

Ευρωζώνη - Συμβολή συνιστωσών ΑΕΠ στον πραγματικό ρυθμό μεταβολής του (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ της Ευρωζώνης το γ' τρίμ. 2020. Αρνητική επίδραση εγχώριας ζήτησης λόγω μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο το 2019.

Πηγή: Eurostat

Μείωση της απασχόλησης εντοπίστηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2020, ηπιότερη από ότι στο δεύτερο τρίμηνο, -2,1% στην ΕΕ και -2,3% στην ΕΖ από -2,9% και -3,1% αντίστοιχα, ενώ την ίδια

περίοδο του 2019 σημειωνόταν αύξηση των θέσεων εργασίας, κατά 0,8% και 1,1% αντίστοιχα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει μείωση της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ΕΕ για το 2020 και αύξηση το 2021, κατά -4,5% και 1,8% αντίστοιχα, κατόπιν ανόδου 0,9% το 2019. Για την Ευρωζώνη επίσης προέβλεψε πτώση της απασχόλησης στο περασμένο έτος, κατά 5,3%, και άνοδο 2,5% το 2021, από διεύρυνση 1,1% το 2019. Αύξηση της απασχόλησης το τρίτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε στην Μάλτα (2,4%) και στο Λουξεμβούργο (1,9%). Στην Ελλάδα η ελάττωση έφτασε το 1,8%. Η μεγαλύτερη συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε στην Ισπανία (5,0%), στην Εσθονία (4,7%), στη Ρουμανία (2,8%), καθώς και στις Λιθουανία και Λετονία (2,7%).

Η ανεργία αυξήθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2020, στο 7,5% στην ΕΕ και στο 8,4% στην Ευρωζώνη από 6,7% και 7,3% αντιστοίχως, στο δεύτερο τρίμηνό του 2020. Στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι βρισκόταν στο 6,5% στην ΕΕ και στο 7,3% στην ΕΖ. Για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκτιμήσει αύξηση των ποσοστών ανεργίας στην ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη, σε 7,7% και 8,3% αντίστοιχα, από 6,7% και 7,5% αντιστοίχως το 2019, ενώ για το 2021 αναμένει ποσοστά ανεργίας 8,6% και 9,4%. Την περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2020 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, στην Ισπανία (16,3%), με την Ελλάδα (16,2%) και την Ιταλία (10,0%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 8,9%.

Στο πεδίο των δημοσιονομικών επιδόσεων, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ-27 το δεύτερο τρίμηνο του 2020 ήταν της τάξης του 11,0% του ΑΕΠ, ενώ το πρώτο τρίμηνο του 2020 ήταν ίσο με 3,9%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι θα μεταβληθεί το 2020 και το 2021, σε 8,4% και 6,1% του ΑΕΠ αντιστοίχως. Σχετικά με το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά μέσο όρο Ευρωζώνη, αναμένει να φτάσει το 8,8% του ΑΕΠ το 2020 και το 6,4% το 2021, από 0,6% το 2019. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το δεύτερο τρίμηνο φέτος στο 95,1% του ΑΕΠ. Εκτιμάται πως κατά μέσο όρο το 2020, θα αυξηθεί σε 101,7% και το επόμενο έτος θα ενισχυθεί περαιτέρω στο 102,3% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Το δημόσιο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε σημαντικά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε πολλές μέλη, με το μεγαλύτερο επίπεδό του να σημειώνεται στην Ελλάδα (187,4%), την Ιταλία (149,4%), την Πορτογαλία (126,1%), το Βέλγιο (115,3%) και την Γαλλία (114,1%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, εξαιτίας της επιδημίας του COVID-19 και των σχετικών δυσμενών οικονομικών επιπτώσεων, υπενθυμίζεται πως η ΕΚΤ ξεκίνησε στα μέσα Μαρτίου τη λήψη μίας σειράς μέτρων νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής, με στόχο την τόνωση της ρευστότητας. Σύμφωνα με πρόσφατη ανακοίνωση της ΕΚΤ, το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης καθώς και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα παραμείνουν αμετάβλητα σε 0,00%, 0,25% και -0,50% αντίστοιχα. Ο προϋπολογισμός του έκτακτου προγράμματος αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme – PEPP) διευρύνθηκε τον Δεκέμβριο του 2020 κατά €500 δισεκ., φθάνοντας τα €1,850 τρισεκ. Οι αγορές θα συνεχιστούν τουλάχιστον μέχρι το τέλος Μαρτίου 2022 και, σε κάθε περίπτωση, μέχρις ότου η κρίση του COVID-19 ολοκληρωθεί. Αποφασίστηκε επίσης να προσφερθούν τέσσερις πρόσθετες έκτακτες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης λόγω πανδημίας (pandemic emergency longer-term refinancing operations – PELTRO) το 2021, οι οποίες θα εξακολουθήσουν να αποτελούν έναν αποτελεσματικό μηχανισμό ενίσχυσης της ρευστότητας. Οι καθαρές αγορές στο πλαίσιο του προγράμματος αγοράς στοιχείων ενεργητικού (asset purchase programme - APP) θα συνεχιστούν με ύψος €20 δισεκ. μηνιαίως. Σημαντικό γεγονός για την Ελλάδα αποτελεί η εξαίρεση που έκανε η ΕΚΤ ως προς την επιλεξιμότητα χρεογράφων στο PEPP, προκειμένου να

καταστεί εφικτή η συμμετοχή της χώρας σε αυτό. Τα μέτρα υποστηρίζουν συλλογικά την παροχή τραπεζικών δανείων, ιδίως με τη διευκόλυνση των όρων υπό τους οποίους οι πιστωτικές απαιτήσεις γίνονται δεκτές ως εξασφάλιση.

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Η νέα έξαρση της πανδημίας στο τέταρτο τρίμηνο του 2020 και η λήψη νέων διοικητικών μέτρων για τον περιορισμό της εξάπλωσής της, που καθιστά τις οικονομικές συνέπειές της δριμύτερες
- Η αντιμετώπιση των μεταλλάξεων του COVID-19
- Πιθανή ανάγκη λήψης πρόσθετων δημοσιονομικών και νομισματικών μέτρων σε συλλογικό επίπεδο, πέραν των όσων έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση της δεύτερης φάσης
- Κλαδικές διαταραχές, με τους τομείς του τουρισμού και των μεταφορών να έχουν πληγεί περισσότερο από τους υπόλοιπους από την υγειονομική κρίση
- Η πρόκληση σημαντικών περιφερειακών ανισοτήτων από την υγειονομική κρίση, που θα γίνουν αισθητές όταν αυτή ολοκληρωθεί
- Δημοσιονομικές ανισορροπίες από τα έκτακτα προγράμματα για την αντιμετώπιση της πανδημίας
- Η υλοποίηση του συναινετικού Brexit από την ΕΕ, οι όροι του οποίου συμφωνήθηκαν στο τέλος του 2020
- Γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και μεταναστευτικές ροές

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A. Οικονομικό Κλίμα

- Μικρή ενίσχυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (91,6 από 90,3 μον.). Έντονη επιδείνωση σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (108,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι αντίστοιχο με το μέσο όρο του 2015.
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες ενισχύθηκαν στο πρόσφατο τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα στο Λιανικό εμπόριο και στη Βιομηχανία, ενώ βελτιώθηκαν ηπιότερα στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε χαμηλότερα στην περίοδο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου από ότι στο τρίτο τρίμηνο φέτος, στις -46,2 από -36,9 μονάδες. Επιπλέον, υστερεί σημαντικά του επιπέδου του ένα χρόνο νωρίτερα (-7,1 μον.).

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν

πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ².

Το τελευταίο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ενισχύθηκε σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (+1,3 μον.), όσο σχεδόν υποχώρησε μεταξύ δεύτερου και τρίτου (-1,5 μον.). Φαίνεται ότι, τουλάχιστον στην πλευρά των επιχειρήσεων, η επαναφορά των μέτρων αναστολής της λειτουργίας μέρους αυτών, είχε σαφώς ηπιότερες επιδράσεις τουλάχιστον στις προσδοκίες τους, από ότι στο δεύτερο τρίμηνο του 2020. Ενδεχομένως ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων να ήταν προετοιμασμένο για αυτές τις συνθήκες από την πρώτη παύση δραστηριότητας τον Μάρτιο-Απρίλιο του περασμένου έτους. Επιπλέον, σε αντίθεση με εκείνη την περίοδο, ήταν αναμενόμενη η λήψη μέτρων στήριξης των επιχειρήσεων, ενώ ορισμένα βρίσκονταν εν εξελίξει (π.χ. αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους, μείωση ενοικίου στα επαγγελματικά ακίνητα, επιδότηση επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δάνειων-πρόγραμμα «ΓΕΦΥΡΑ»). Όμως, τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων αναπληρώνουν εν μέρει τις απώλειές τους εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19 και όσο παρατείνεται η εφαρμογή τους, υποχωρεί ο βαθμός υποκατάστασης της κανονικής λειτουργίας της αγοράς. Ενδεχομένως στη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2020 να μην ήταν ορατός ο ευρύτερος χρονικός ορίζοντας του δεύτερου lockdown, που έχει υπερβεί εκείνον του προηγούμενου, ενισχύοντας τις επιπτώσεις του στις πωλήσεις. Από την πλευρά τους, τα νοικοκυριά φαίνεται να ανησυχούν περισσότερο για τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην οικονομική κατάσταση της χώρας το προσεχές έτος, σε συνέχεια της έντονης επιδείνωσης επί σειρά ετών από τα διαδοχικά προγράμματα οικονομικής προσαρμογής. Στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα οι προσδοκίες επιχειρήσεων και νοικοκυριών θα επηρεαστούν κυρίως από τη δυναμική της δεύτερης έξαρσης της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης από την πρόοδο στον εμβολιασμό και την αποτελεσματικότητά του ως προς την αναχαίτηση του ιού. Νέα πρόκληση αποτελεί η αντιμετώπιση των μεταλλάξεων του COVID-19. Οι παρεμβάσεις πολιτικής που θα πραγματοποιηθούν προσεχώς είναι κρίσιμες για τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και είναι σκόπιμο να αφορούν σε ενεργητικές δράσεις υποβοήθησης της προσαρμογής τους στις νέες συνθήκες και λιγότερο σε ενίσχυσή τους στην τρέχουσα κατάστασή τους. Αναλυτικά, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2020 ήταν ήπια ενισχυμένος σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο του 2020, στις 91,6 από 90,3 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε σε επίπεδο αισθητά χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (108,8 μον.). Το πρόσφατο επίπεδό του είναι αντίστοιχο με το μέσο όρο του 2015 (91,5 μον.).

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε ήπια υψηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με την προηγούμενη, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 88,8 (από 86,2)

² Επισημαίνεται ότι από τον προηγούμενο Μάρτιο, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος 2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.

μονάδες το δ' τρίμηνο του τρέχοντος έτους στην ΕΕ, και στις 89,7 (από 86,9) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα ενισχύθηκαν σε όλους τους τομείς στο πρόσφατο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο και ιδιαίτερα στη Βιομηχανία και στο Λιανικό εμπόριο. Παράλληλα, σημείωσαν μικρή βελτίωση στις Υπηρεσίες και στις Κατασκευές. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε επιδείνωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες επιδεινώθηκαν σε όλους τους τομείς, πλην των Κατασκευών. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου φέτος διαμορφώθηκε χαμηλότερα κατά μέσο όρο από το γ' τρίμηνο του 2020, στις -46,2 από -36,9 μονάδες, επίπεδο αισθητά χαμηλότερο του αντίστοιχου πριν ένα χρόνο (-7,1 μον.). Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης υποχώρησε ήπια στην ΕΕ, στις -16,8 (από -15,4) μονάδες, όπως και στην Ευρωζώνη (-15,7 από -14,5 μονάδες). Αυτά τα επίπεδα είναι αισθητά χαμηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα ένα χρόνο πριν (-6,8 και -7,6 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη ήταν πτωτικές στο τελευταίο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με το τρίτο τρίμηνό του. Έτσι, οι δυσοίωνες προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, ενισχύθηκαν οριακά, ήπια εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας, ενώ παράλληλα οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάστασή τους υποχώρησαν ήπια όπως και η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές χρονικό διάστημα.

Αναλυτικότερα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο ενισχύθηκε οριακά, στο 46% (από 45% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ υποχώρησε στο 6% (από 9%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Παράλληλα, ενισχύθηκε στο 66% (από 61%) το ποσοστό των καταναλωτών στην Ελλάδα οι οποίοι διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 12% (από 15%) να αναμένει βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση το επόμενο 12μηνο μειώθηκε ήπια, στο 79% (από 81%), ενώ αντιθέτως, ενισχύθηκε στο 20% (από 18%), το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, εξασθένησε ήπια στο 80% (από 82%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 7% κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» το δ' τρίμηνο του 2020 υποχώρησε οριακά, σε 7% (από 9%), οριακά χαμηλότερα και με το αντίστοιχο προπέρσινο τρίμηνο. Επίσης, ενισχύθηκε ήπια στο 22% (από 20%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 18% στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» μειώθηκε περαιτέρω στο 60% (από 62%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» ενισχύθηκε οριακά, στο 10% (από 9%), με το αντίστοιχο ποσοστό για το 2019 να κυμαίνεται στο 11%.

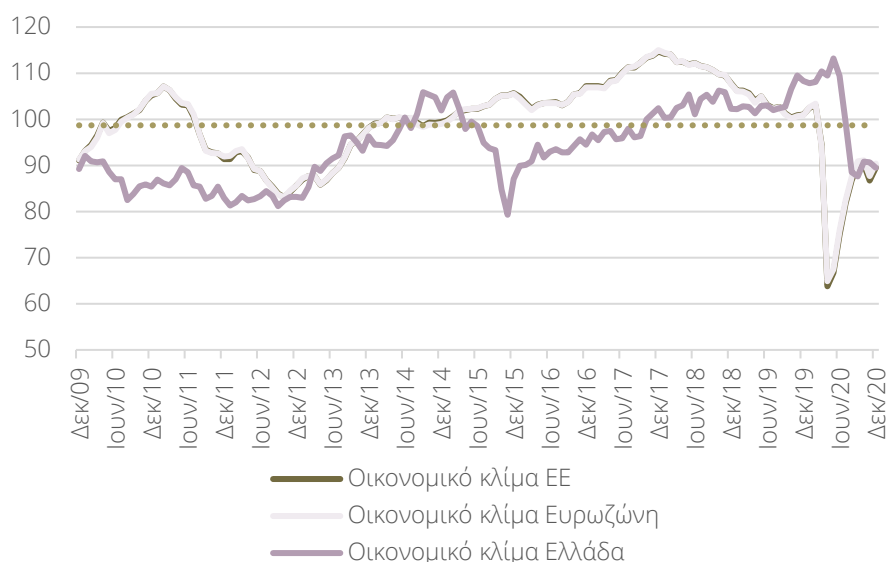
Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το τελευταίο τρίμηνο του 2020 διαμορφώθηκε στις 92,7 (από 86,7 το γ' τρίμηνο) μονάδες, αρκετά χαμηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη επίδοση το 2019 (104,1 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής από τις +8,8 μονάδες

υποχώρησε ελαφρώς το εξεταζόμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +3,8 μονάδες κατά μέσο όρο, ενώ περιορίστηκαν σημαντικά οι αρνητικές εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -21,2 από -40,6 μονάδες ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν μικρή αποκλιμάκωση (στις +13,8 από +16,6 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι ανοδικές: οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου βελτιώθηκαν αισθητά μ(+18,6 από +14,4 μον.), ενώ παράλληλα έντονα ανοδικά μεταβλήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις +13,3 από τις -16,4 μον.), όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού (-4,6 από τις -29,7 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε βελτίωση, στις +0,2 (από -8,2) μονάδες κατά μέσο όρο. Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού παρουσίασε επίσης βελτίωση, στο 73,6% (από 70,6%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων περιορίστηκαν, στους 4,2 (από 5,3) μήνες κατά μέσο όρο.

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: ΕΕ-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2018=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος το 8^ο τρίμηνο φέτος ήταν ελαφρώς ενισχυμένος σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, αλλά αρκετά χαμηλότερος έναντι του αντίστοιχου τριμήνου το 2019

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν αισθητά υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 83,0 μονάδες (από τις 73,5), επίδοση κατά πολύ χαμηλότερη ωστόσο συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι (119,1 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων ενισχύθηκε αισθητά στις -9 (από -25) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 44% κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 35% (από 33%) να εκτιμά το αντίθετο. Ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των -12 μονάδων υποχώρησε περαιτέρω, στις -18, με τα αποθέματα να αποκλιμακώνονται (στις +8 από +28 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, υποχώρησε αισθητά το ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (στις -16 από -9 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ παράλληλα, για την απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο προβλέψεων σημειώνει μικρή εξασθένιση στις +23

(από +31) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το αντίστοιχο ισοζύγιο ενισχύθηκε οριακά (+4 από +3) μονάδες, με το 4% (από 3%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 89% (από 91%) να προβλέπει σταθερότητα. Ενίσχυση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το τελευταίο τρίμηνο του 2020 σε όλους τους επιμέρους εξαεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου πλην του κλάδου Υφασμάτων-Ένδυσης-Υπόδησης, όπου παρατηρήθηκε έντονη υποχώρηση.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές ενισχύθηκαν ελαφρώς στο τελευταίο τρίμηνο του 2020, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 70,7 (από 67,0) μονάδες κατά μέσο όρο, μεταβολή που ήταν η μικρότερη μεταξύ των βασικών τομέων δραστηριότητας μαζί με εκείνη των Υπηρεσιών. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 (68,1 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα βελτιώθηκαν σημαντικά, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις -13 (από τις -30) μονάδες με το 16% (από 11%) των επιχειρήσεων να αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 29% (από 41%) αναμένει μείωσή τους. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες εξασθένησαν ελαφρά (στις -64 από -54 μον. ο δείκτης), ενώ αντίθετα οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών ενισχύθηκαν ήπια (στις -39 από -50 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα ενισχύθηκαν αισθητά στους 11,0, ενώ παράλληλα το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών υποχώρησε (-12 από -16 μονάδες), με το 18% (από 26%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 6% αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του διαμορφώθηκε στο 15% (από 19%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 29% (από 45%) κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 18% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 32% (από 2%) παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν έντονα ανοδικά στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών σε αντίθεση με τον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών, όπου παρατηρήθηκε μικρή μείωση.

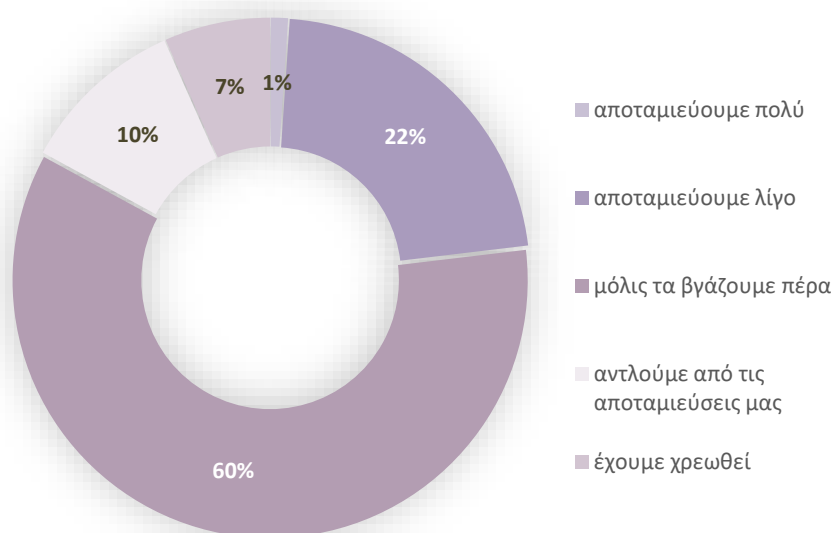
Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν ελαφρά υψηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 70,0 μονάδες (από τις 68,8). Ωστόσο αυτή η επίδοση ήταν πολύ χαμηλότερη ωστόσο συγκριτικά με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 (104,4 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση βελτιώθηκαν αισθητά, με το σχετικό δείκτη να κερδίζει 10 μονάδες κατά μέσο όρο και να διαμορφώνεται στις -18 μονάδες. Ελαφρώς ανοδικά κινήθηκαν οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (-26 από -32 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να υποχωρεί έντονα και οι προβλέψεις από κανονικές για την εποχή να υποχωρούν κατά 12 μονάδες. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, οριακή βελτίωση παρουσίασε το ισοζύγιο προβλέψεων των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (κανονικό για την εποχή από -2 μον. κατά μέσο όρο), ενώ στις τιμές ο μέσος δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων εξασθένησε ήπια και διαμορφώθηκε στις -18 (από -13) μονάδες. Τέλος, ενισχύθηκε οριακά, στο 15% (από 14%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 35% να δηλώνει

την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 9% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 31% λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες υποχώρησαν ήπια στο τελευταίο τρίμηνο του 2020 σε όλους τους κλάδους, με εξαίρεση τις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπου σημειώθηκε μικρή βελτίωση και τα Ξενοδοχεία-Εστιατόρια όπου ο δείκτης παρέμεινε αμετάβλητος.

Διάγραμμα 2.5

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους
(Οκτώβριος- Δεκέμβριος 2020)

Υποχώρηση σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2020 του ποσοστού που δηλώνει ότι μόλις τα βγάζει πέρα (60%), Οριακή εξασθένιση στο ποσοστό όσων αναφέρουν πως έχουν χρεωθεί.

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	(Ελλάδα)				
				Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2010	99,3	99,1	86,3	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	99,8	99,9	84,8	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,0	88,1	83,7	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	90,8	90,8	93,6	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	99,6	99,4	102,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	102,9	102,9	91,7	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	104,2	104,0	94,4	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,4	110,4	98,9	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
2018	111,5	111,5	103,8	102,8	58,1	104,5	97,0	-44,0
α' τρίμ. 2018	113,6	113,6	103,2	105,1	60,3	97,1	91,4	-49,8
β' τρίμ. 2018	112,2	112,2	104,5	102,7	60,5	104,7	104,4	-48,7
γ' τρίμ. 2018	111,2	111,2	104,8	105,7	55,0	108,3	97,6	-44,7
δ' τρίμ. 2018	109,0	109,0	102,6	97,7	56,6	108,2	94,6	-32,6
α' τρίμ 2019	106,0	105,8	102,4	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμ. 2019	104,0	103,8	102,4	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμ. 2019	102,1	102,0	108,1	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7
δ' τρίμ. 2019	100,8	100,6	108,8	104,1	68,1	119,1	104,4	-7,1
α' τρίμ. 2020	100,0	100,1	110,7	108,6	84,9	115,1	106,5	-10,4
β' τρίμ. 2020	68,4	69,3	91,8	87,6	28,1	80,3	58,6	-31,1
γ' τρίμ. 2020	86,2	86,9	90,3	86,7	67,0	73,5	68,8	-36,9
δ' τρίμ 2020	88,8	89,7	91,6	92,6	70,7	83,0	70,0	-46,2

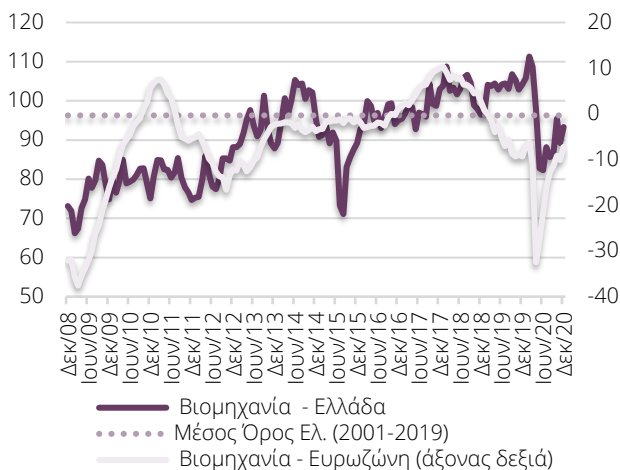
Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

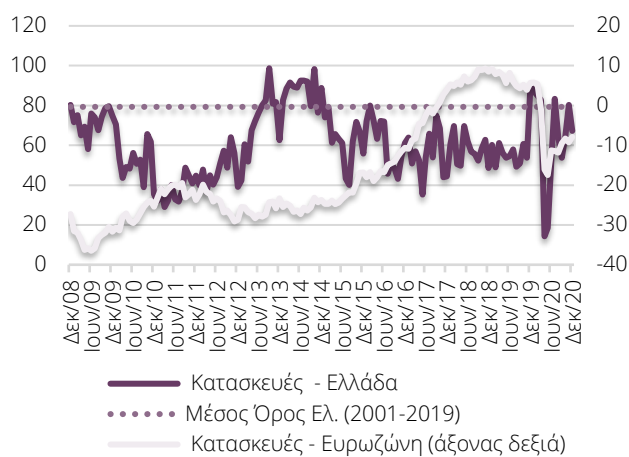
Διάγραμμα 2.6

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

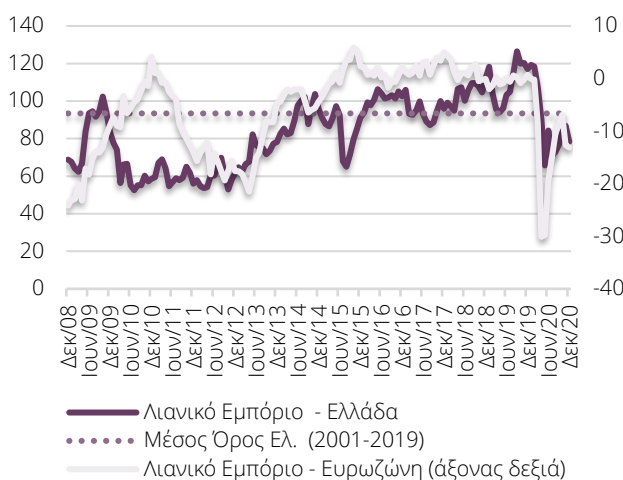
Βιομηχανία

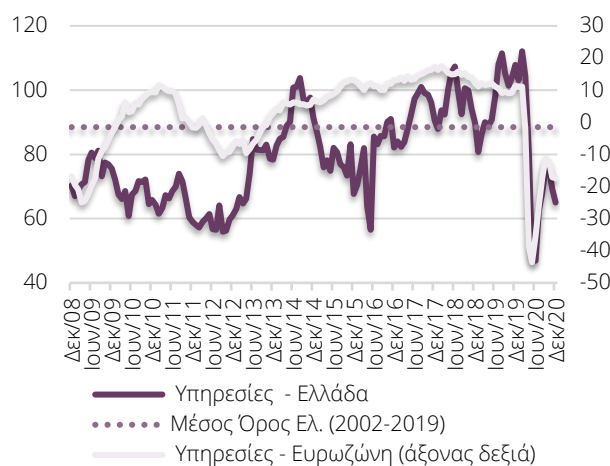
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες ενισχύθηκαν στο τέταρτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς

Β. Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές

- Στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) 2019 (β' κοινοποίηση): πλεόνασμα 1,5% του ΑΕΠ και χρέος 180,5%, από 1,4% και 176,6% του ΑΕΠ στην α' κοινοποίηση. Επιδείνωση αποκλειστικά από αναθεώρηση ΑΕΠ. Εκτιμήσεις για το 2020 (Προϋπολογισμός 2021): έλλειμμα 9,9% του ΑΕΠ και χρέος 208,9% του ΑΕΠ.
- Το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2020 διαμορφώθηκε σε €18.252 εκατ., έναντι πλεονάσματος €1.922 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Πρωτογενές έλλειμμα ΚΠ ύψους €13.747 εκατ., έναντι πρωτογενούς πλεονάσματος €6.945 εκατ. το 2019.
- Το 80,4% του ελλείμματος εντοπίζεται στον ΤΠ και το 19,6% στο ΠΔΕ. Σημαντική επίδραση στο έλλειμμα της αύξησης των δαπανών του ΠΔΕ από πέρυσι, κατά €5.245 εκατ., για τη στήριξη επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων (28,7% του ελλείμματος).
- Κρατικός Προϋπολογισμός 2021: Μικρή βελτίωση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού σε σχέση με το 2020. Αναμένεται έλλειμμα €14,7 δισεκ., από €20,2 δισεκ. πέρυσι. Πρωτογενές έλλειμμα €9,0 δισεκ. (5,2% του ΑΕΠ) από εκτίμηση €14,4 δισεκ. (8,8% του ΑΕΠ) για το 2020.
- Κομβικής σημασίας για την υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού το τρέχον έτος θεωρείται η επίτευξη της προβλεπόμενης αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6% σε σχέση με το 2020 (4,8% σε πραγματικούς όρους).

Σύμφωνα με τα πρόσφατα³ δημοσιονομικά στοιχεία, τα οποία καταρτίζονται με τη μεθοδολογία των εθνικών λογαριασμών (ESA 2010), το 2019 η Γενική Κυβέρνηση (ΓΚ) σημείωσε πλεόνασμα ύψους €2.797 εκατ. ή 1,5% του ΑΕΠ⁴. Επίσης, το πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ για το ίδιο έτος έφθασε τα €8.304 εκατ. ή 4,5% του ΑΕΠ, αρκετά υψηλότερα από τον αντίστοιχο στόχο της Ενισχυμένης Εποπτείας, δηλαδή το 3,5% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.5).

Η διεύρυνση του πλεονάσματος το 2019 οφείλεται κυρίως στο αποτέλεσμα των λοιπών νομικών προσώπων και των επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ (εντός κεντρικής κυβέρνησης), το οποίο, ενώ είχε προϋπολογιστεί σε €2.270 εκατ., τελικά ήταν πολύ υψηλότερο, στα €3.521 εκατ. Σημαντική υπέρβαση σημειώθηκε και στο αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού, καθώς ήταν ελλειμματικό κατά €2.367 εκατ., έναντι αρχικής πρόβλεψης για έλλειμμα €3.150 εκατ., ενώ μικρότερη ήταν η υπέρβαση στο ισοζύγιο των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), το οποίο ήταν θετικό κατά €1.813 εκατ., από €1.673 εκατ. που αναμενόταν στον προϋπολογισμό του 2019. Αντίθετα, το αποτέλεσμα των νοσοκομείων ήταν ελλειμματικό κατά €258 εκατ., έναντι στόχου πλεονάσματος €96 εκατ.

³ Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ της 21ης Οκτωβρίου 2019

⁴ Χωρίς την επίπτωση από την στήριξη των τραπεζών, η οποία το 2018 ήταν €97 εκατ.

Πίνακας 2.5

Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010) (% ΑΕΠ)

	2016	2017	2018	2019	2020 ¹		2021
					Αρχικό	Εκτιμ.	
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	0,5	0,7	1,0	1,5	1,2	-9,9	-6,7
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ	3,8	3,9	4,4	4,5	3,8	-6,8	-3,8
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ (Σύμβαση Χρηματ/τικής Διευκόλυνσης/ Ενισχυμένη Εποπτεία)	3,6	4,1	4,2	3,6 ²	3,6 ²	-7,2 ²	-3,9 ²
Στόχος ΣΧΔ	0,50	1,75	3,5	-	-	-	-
Στόχος Ενισχυμένης Εποπτείας	-	-	3,5	3,5	3,5	-	-
ΑΕΠ (εκατ. €)	174.23 7	177.15 2	179.72 7	183.41 3	197.31 5	162.77 6	171.93 4

*Χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Πηγές: Δελτίο Τύπου ΕΛ.ΣΤΑΤ., 22α Οκτωβρίου 2020 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2020 και 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019 και 2020 1.Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις 2.Μεθοδολογία Ενισχυμένης Εποπτείας

Εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα του 2020

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2021, το πλεόνασμα του 2020 αναμένεται να είναι έντονα ελλειμματικό, υπό την επίδραση της πανδημίας του COVID-19, κατά €16,1 δισεκ. ή 9,9% του ΑΕΠ, σε αντίθεση με την αρχική πρόβλεψη για πλεόνασμα κατά €2.308 εκατ. ή 1,2% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.5). Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα θα είναι το δυσμενέστερο από το 20095 (εξαιρουμένης της παροχής ενισχύσεων στα τραπεζικά ιδρύματα). Η μεγαλύτερη επιδείνωση εκτιμάται ότι θα σημειωθεί στον Κρατικό Προϋπολογισμό, καθώς το ισοζύγιο του θα είναι αρνητικό κατά €20,2 δισεκ., αντί στόχου ελλείμματος €2.453 εκατ. Έπεται το αποτέλεσμα των ΟΚΑ, με εκτιμώμενο πλεόνασμα €176 εκατ., από €1.799 εκατ. στον Προϋπολογισμό του 2020. Όμως, το αποτέλεσμα των νομικών προσώπων θα υπερβεί το στόχο κατά €1.146 εκατ., στα €3.931 εκατ.

Δημόσιο χρέος

Το ύψος και η εξέλιξη του χρέους της ΓΚ ενσωματώνουν και αντανακλούν πληρέστερα από οποιοδήποτε άλλη μεταβλητή τις δημοσιονομικές επιδόσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή ορισμένες δοσοληψίες δημοσίων φορέων, εντός ή εκτός ΓΚ, δεν καταγράφονται για διάφορους λόγους στο ετήσιο αποτέλεσμα αλλά καταχωρούνται απευθείας στο δημόσιο χρέος (προσαρμογές ελλείμματος-χρέους). Για αυτόν το λόγο η παρακολούθηση της εξέλιξης του χρέους της ΓΚ είναι απαραίτητη προκειμένου να υπάρχει μία ολοκληρωμένη εικόνα της πορείας των δημοσίων οικονομικών. Εξάλλου το ύψος και οι μεταβολές του χρέους μιας χώρας παρακολουθούνται προσεκτικά από την επενδυτική κοινότητα και τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Τυχόν αρνητικές εξελίξεις συνήθως επηρεάζουν δυσμενώς την αξιολόγηση της χώρας και προκαλούν άνοδο των επιτοκίων δανεισμού της.

⁵ Αποτέλεσμα εξαιρουμένων των ενισχύσεων στα τραπεζικά ιδρύματα

Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης υποχώρησε το 2019, ως απόλυτο μέγεθος και ως ποσοστό του ΑΕΠ, για πρώτη φορά από το 2015 (Πίνακας 2.6). Η υποχώρηση του χρέους προήλθε εν μέρει από το πλεόνασμα στο ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης κατά €2.797 εκατ. (1,5% του ΑΕΠ) που προαναφέρθηκε. Αλλά οφείλεται κυρίως στον περιορισμό του μακροπρόθεσμου δανεισμού της ΓΚ, κατά €8.979 εκατ. (4,9% του ΑΕΠ), λόγω και της πρόωρης αποπληρωμής μέρους του χρέους προς το ΔΝΤ, το οποίο είχε υψηλό επιτόκιο. Αντίρροπα στην υποχώρηση επενέργησε η προς τα κάτω αναθεώρηση του ΑΕΠ. Βεβαίως, παρά τη μείωσή του, το ύψος του χρέους, στο 180,5% του ΑΕΠ, παράμενε δυσθεώρητο.

Πίνακας 2.6

Ενοποιημένο χρέος Γενικής Κυβέρνησης (εκατ. €)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Χρέος	311.729	315.012	317.481	334.721	331.072	340.000
% ΑΕΠ	177,0	180,8	179,2	186,2	180,5	208,9

*Εκτίμηση

Πηγές: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, γνωστοποίηση στοιχείων στο πλαίσιο της ΔΥΕ, Οκτώβριος 2020 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020

Στην αρχή του 2020, η συνεχιζόμενη μείωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου⁶, σε συνδυασμό με την εκ νέου επίτευξη δημοσιονομικού πλεονάσματος και την επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας που προβλέπονταν στον Προϋπολογισμό αυτού του έτους (3,9% σε τρέχουσες τιμές), δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για σημαντική αποκλιμάκωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ. Με τη σειρά της, αυτή η εξέλιξη θα μπορούσε να προκαλέσει νέα αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης και περαιτέρω μείωση των επιτοκίων. Ωστόσο, η ραγδαία εξάπλωση της πανδημίας του COVID-19 από τον περασμένο Φεβρουάριο μετέβαλε άρδην τη δυναμική στους δύο τελευταίους από τους τρεις παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης.

Αναλυτικά, οι εκτεταμένες, πρωτοφανείς παρεμβάσεις ενίσχυσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων έναντι των επιπτώσεων των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, ιδίως όσες αφορούσαν σε αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων, είχαν αρνητικό δημοσιονομικό αντίκτυπο κατά το προηγούμενο έτος €18,2 δισεκ.⁷ και αποτελούν τη βασική αιτία της επιδείνωσης της εκτίμησης του πρωτογενούς αποτελέσματος της Γενικής Κυβέρνησης κατά €18,6 δισεκ. στον Προϋπολογισμό του 2021 σε σύγκριση με την αρχική πρόβλεψη στον Προϋπολογισμό του 2020. Ακολούθως, πλέον εκτιμάται πρωτογενές έλλειμμα ΓΚ 6,8% του ΑΕΠ για πέρυσι και συνολικό αρνητικό αποτέλεσμα ΓΚ ύψους 9,9% του ΑΕΠ.

Η λήψη των παραπάνω μέτρων μετρίασε την ύφεση το 2020, ωστόσο δεν απέτρεψε μια ισχυρή έντασή της, η οποία, σε τρέχουσες τιμές, αναμένεται να φτάσει το 11,3% (Προϋπολογισμός

⁶ Τον Φεβρουάριο του 2020, η μέση απόδοση του ελληνικού δεκαετούς ομολόγου διαμορφώθηκε σε 1,07%, επίπεδο που είναι το δεύτερο χαμηλότερο διαχρονικά έως τον Οκτώβριο του 2020, μήνας στον οποίο βρέθηκε στη χαμηλότερη τιμή του (0,9%).

⁷ Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, σελ. 139

2021). Οι επιδράσεις αμφότερων των παραγόντων στο δημόσιο χρέος αποτελούν τις αιτίες της εκτιμώμενης ισχυρής κλιμάκωσής του το 2020, στο 208,9% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.6).

Παράλληλα με αυτές τις ιδιαίτερα δυσμενείς εξελίξεις για το δημόσιο χρέος εξαιτίας τις υγειονομικής κρίσης, έλαβε χώρα και μια πολύ θετική, που επίσης οφείλεται στον COVID-19. Πρόκειται για την πρόσβαση της Ελλάδας από τις αρχές Απριλίου στο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, προϋπολογισμού, έως τώρα, €1,35 τρισεκ., καθώς είναι πρώτη φορά που η χώρα έγινε δεκτή από την ΕΚΤ σε πρόγραμμα αγοράς τίτλων, κάτι που επιδιωκόταν από το 2014. Η ένταξη στο πρόγραμμα επιτεύχθηκε με την εξαίρεση της Ελλάδας (waiver) από τους κανόνες επιλεξιμότητας χρεογράφων τα οποία έχουν εκδοθεί από τις κεντρικές κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης και είναι οι ίδιοι που ισχύουν για το Πρόγραμμα Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme) της ΕΚΤ. Σε αυτή την απόφαση συνέβαλε η συμμόρφωση της ελληνικής κυβέρνησης στις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει στο πλαίσιο της διαδικασίας ενισχυμένης εποπτείας. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες ανακοινώσεις της ΕΚΤ, το ΠΑΤΠ θα διαρκέσει όσο το απαιτούν οι συνθήκες της πανδημίας και τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 2021. Επιπλέον, τα κεφάλαια που αποπληρώνονται καθώς λήγουν τα χρεόγραφα που αγοράζονται μέσω του ΠΑΤΠ θα επανεπενδύονται τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2022. Η ένταξη της Ελλάδας στο ΠΑΤΠ διασφαλίζει τη ρευστότητα του ελληνικού δημοσίου και του τραπεζικού συστήματος σε μια πρωτοφανής συγκυρία παγκοσμίως.

Όπως έχει σημειωθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, στην ελληνική οικονομία εξακολουθούν να υπάρχουν και άλλες εστίες μακροοικονομικών ανισορροπιών πέρα από το ιδιαίτερα υψηλό δημόσιο χρέος, που την καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτη σε εξωγενείς διαταραχές. Σε αυτές συγκαταλέγονται οι οφειλές των φορολογουμένων προς την εφορία και τους ασφαλιστικούς οργανισμούς⁸, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, η τάση στα οποία είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εξαιτίας της αναστολής πληρωμών λόγω COVID-19, στην οποία έχουν ενταχθεί δάνεια με υπόλοιπο μεγαλύτερο των €20 δισεκ., η μεγάλη ανεργία, τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα επενδύσεων κ.ά.

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2020 (Ιανουάριος-Νοέμβριος)

Στην πρώτη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία το 2020 (σελ. 64) είχε επισημανθεί ότι «Η διάρκεια της πανδημίας θα παίξει καθοριστικό ρόλο στις οικονομικές εξελίξεις». Δυστυχώς, η πανδημία βρίσκεται στον ενδέκατο μήνα, έχει εξαπλωθεί σε όλες σχεδόν τις χώρες της γης, έχει προκαλέσει περισσότερους από ένα εκατομμύριο θανάτους και έχει ανατρέψει τον τρόπο ζωής δισεκατομμυρίων ανθρώπων.

Στην Ελλάδα η πανδημία βρήκε την οικονομία σε μία εξαιρετικά κρίσιμη φάση, καθώς αυτή εξερχόταν από μία δεκαετή οικονομική κρίση και το 2020 θα ήταν το πρώτο έτος σημαντικής επιτάχυνσης του ρυθμού ανάπτυξης. Ωστόσο, από την αρχή της πανδημίας υπήρξαν σημαντικές αρνητικές συνέπειες στους περισσότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα στο εμπόριο, τον τουρισμό, την εστίαση, τις μεταφορές κλπ. Καθώς η πανδημία έχει εισέλθει από

⁸ Τον Οκτώβριο του 2020 οι οφειλές μόνο προς την εφορία έφθαναν €106,7 δισεκ., από €105,6 δισεκ. το 2019, παρά τις διευκολύνσεις εξυπηρέτησής τους στο πλαίσιο των δημοσιονομικών μέτρων για την πανδημία.

τον Αύγουστο σε δεύτερη φάση έξαρσης εγχωρίως και διεθνώς, η οποία διαρκεί τουλάχιστον πέντε μήνες, οι οικονομικές επιπτώσεις της ενισχύονται. Ακολούθως, οι εκτιμήσεις για τη μεταβολή του ΑΕΠ φέτος έχουν αναθεωρηθεί επανειλημμένως επί τα χείρω, με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις για την ύφεση να κυμαίνονται μεταξύ 9,0% και 10,5%.

Η διακοπή της οικονομικής δραστηριότητας την περασμένη άνοιξη και η ύφεση έχουν επηρεάσει πολλαπλώς και τις δημοσιονομικές εξελίξεις. Από το Μάρτιο η δημοσιονομική πολιτική μεταβλήθηκε σε έντονα επεκτατική, με σκοπούς την υποστήριξη επιχειρήσεων και νοικοκυριών και τη συγκράτηση της ύφεσης. Η υποχρεωτική διακοπή της οικονομικής δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους της οικονομίας τόσο την περασμένη άνοιξη, όσο και από τον προηγούμενο Νοέμβριο, δημιούργησε την ανάγκη στήριξης τόσο των επιχειρήσεων, όσο και των εργαζομένων τους. Παράλληλα, επηρεάστηκε δευτερογενώς ένα μεγάλο πλήθος άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, από τον Μάρτιο έχουν εξαγγελθεί και συνεχίζουν να ανακοινώνονται αλληπάλληλες δέσμες μέτρων, με τεράστιο κόστος για τον προϋπολογισμό. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021, το συνολικό κόστος των δημοσιονομικών μέτρων ανέρχεται σε €18,2 δισεκ.

Τον Μάρτιο του 2020 αποφασίστηκε η χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων στην ΕΕ, με βάση τη διάταξη του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης για έκτακτες περιστάσεις. Καθώς η πανδημία συνεχιζόταν, τον Ιούλιο αποφασίστηκε η παράταση της χαλάρωσης των δημοσιονομικών κανόνων και για το 2021. Παράλληλα αποφασίστηκε η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (Next Generation EU) και η άμεση εφαρμογή πρόσθετων παρεμβάσεων, όπως π.χ. η πρωτοβουλία στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE).

Υπό τις παραπάνω εξελίξεις, ο προϋπολογισμός του 2020 εγχωρίως ανατράπηκε και οι δημοσιονομικές εξελίξεις καθορίστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την πορεία της υγειονομικής κρίσης και τις παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπισή της. Από την αρχή της εξάπλωσης του COVID-19 μέχρι τώρα, τα μέτρα για την αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας αποσκοπούν πρωτίστως στην άμεση εισοδηματική ενίσχυση των πληγέντων νοικοκυριών και επιχειρήσεων και στην προστασία των υφιστάμενων θέσεων εργασίας. Δεν αφορούν π.χ. στην υλοποίηση επενδύσεων για την προσαρμογή των επιχειρήσεων στις συνθήκες λειτουργίας λόγω της πανδημίας. Η ενίσχυση των εισοδημάτων συγκράτησε την πτώση της κατανάλωσης και η υποστήριξη των επιχειρήσεων την αύξηση της ανεργίας.

Ωστόσο, για την αντιμετώπιση των μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων οικονομικών επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης ενδείκνυται μία διαφορετική οικονομική πολιτική, με ουσιαστική αύξηση των επενδύσεων. Όσον αφορά στο δημόσιο τομέα, κρίνεται σκόπιμη η σημαντική επιτάχυνση των επενδύσεων σε υποδομές. Κάτι ανάλογο με τα «μεγάλα έργα» της δεκαετίας του '90. Ούτως ή άλλως, στη διάρκεια των Προγραμμάτων Οικονομικής Προσαρμογής, οι δημόσιες επενδύσεις ήταν ιδιαίτερα χαμηλές. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόβλεψη στην Εισηγητική Έκθεση για δημόσιες επενδύσεις ύψους €6.750 εκατ. και το 2021 κρίνεται ανεπαρκής. Άλλωστε, κάθε χρόνο από το 2016 το ύψος των επενδύσεων στον προϋπολογισμό είναι σταθερά €6.750 εκατ., ενώ τελικά οι πληρωμές διαμορφώνονται χαμηλότερα των προβλέψεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής είναι το ότι

συνολικά στην τετραετία 2016-2019 οι περικοπές δημοσίων επενδύσεων έναντι του στόχου ανήλθαν σε €2,9 δισεκ. (10,7% του στόχου).

Έλλειμμα και πρωτογενές έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου διαμορφώθηκε σε €18.252 εκατ. ή 11,2% του ΑΕΠ. Επίσης, το πρωτογενές έλλειμμα του ΚΠ ανήλθε σε €13.747 εκατ. ή 8,4% του ΑΕΠ.

Το 80,4% του ελλείμματος εντοπίζεται στον ΤΠ και το 19,6% στο ΠΔΕ (Πίνακας 2.7). Επισημαίνεται η σημαντική επίδραση στο έλλειμμα της αύξησης των δαπανών του ΠΔΕ από πέρυσι, κατά €5.245 εκατ., για τη στήριξη επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων (28,7% του ελλείμματος). Επομένως, από την πλευρά του προϋπολογισμού υπήρξε μία πολύ σημαντική ώθηση στην οικονομία, ωστόσο με ισχυρό αρνητικό δημοσιονομικό αντίκτυπο.

Αυτή η επεκτατική πολιτική ξεκίνησε με την έναρξη της πανδημίας και συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια του έτους, αφού η πανδημία δεν έχει, δυστυχώς, τελειώσει. Το πρωτογενές έλλειμμα έχει ήδη ξεπεράσει το επίπεδο που προβλεπόταν να φτάσει το προηγούμενο τρίμηνο. Τα ελλείμματα αυτά, σε συνδυασμό με την εκτιμώμενη μείωση του ονομαστικού ΑΕΠ στα €163 δισεκ. (Πίνακας 2.5), επηρέασαν έντονα ανοδικά το λόγο χρέους προς ΑΕΠ, που ήταν ήδη εξαιρετικά υψηλός, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα.

Επισημαίνεται ότι, μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει λάβει μικρή μόνο ενίσχυση από την ΕΕ για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας, καθώς τα περισσότερα κονδύλια φαίνεται ότι θα εκταμιευθούν το 2021. Συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι η Ελλάδα έλαβε έως τον Νοέμβριο €3,9 δισεκ., τα οποία έχουν καταχωρηθεί στα έσοδα του ΠΔΕ. Για αυτόν το λόγο το σχετικό μέγεθος σημείωσε άνοδο 118,1% (Πίνακας 2.7).

Πίνακας 2.7

Έσοδα, δαπάνες και ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

	Ιανουάριος- Νοέμβριος		% μεταβολή 20/19	2019	Προϋπ/σμος 2020	2020 Εκτιμήσεις	% Μεταβολή 20Ε/19
	2019	2020					
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	48.429	42.126	-13,0	55.097	54.710	46.454	-15,7
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	46.504	37.276	-19,8	52.240	50.610	40.988	-21,5
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ^[1]	50.774	42.341	-16,6	57.284	55.536	46.348	-19,1
Μείον επιστροφές φόρων	4.270	5.065	18,6	5.044	4.926	5.360	6,3
2. Έσοδα ΠΔΕ	1.924	4.850	152,1	2.857	4.100	5.466	91,3
Εξ ων: έσοδα από ΕΕ	1.830	3991	118,1	2.383	3.479	4.486	88,3
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	46.508	60.378	29,8	55.265	57.163	70.774	28,1
3. Δαπάνες ΤΠ	43.332	51.959	19,9	49.623	50.413	60.353	21,6
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ ^[2,3]	38.269	47.410	23,9	44.398	44.413	55.658	25,4
Τόκοι	5.063	4.549	-10,2	5.225	6.000	4.695	-10,1
4. Δαπάνες ΠΔΕ	3.174	8.419	165,2	5.642	6.750	10.421	84,7
III. Έλλειμμα(-)/ Πλεόνασμα (+) ΚΠ	1.922	-18.252		-168	-2.453	-24.319	
% στο ΑΕΠ	1,0	-11,2		-0,001	-1,2	-14,9	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ (1-3)	3.172	-14.683		2.617	197	-19.365	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ (2-4)	-1.250	-3.569		-2.785	-2.650	-4.955	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	6.945	-13.747		5.017	3.547	-19.624	
% στο ΑΕΠ	3,7	-8,4		2,7	1,8	-12,1	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	183.413	162.776		183.413	197.315	162.776	

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2020, Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Νοέμβριος 2019. Σημείωση: Όλα τα ποσά είναι σε εκατ. €

Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού

Στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου τα έσοδα του ΤΠ, προ επιστροφών φόρων, μειώθηκαν έναντι του 2019 κατά 16,6%, σε €42,341 δισεκ. Ευνόητα, αυτή η αρνητική εξέλιξη οφείλεται στη σημαντική υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας και των μετακινήσεων στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, όπως επίσης στην επαναφορά του lockdown στην αρχή του Νοεμβρίου. Οφείλεται όμως και στα μέτρα που λήφθηκαν για την αναστολή καταβολής φόρων, βεβαιωμένων και καθυστερημένων οφειλών από τις επιχειρήσεις που πλήγηκαν από τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία επανήλθαν από τον Νοέμβριο, καθώς και -σε μικρότερο βαθμό- στην έκπτωση 25% για όσες επιχειρήσεις κατέβαλαν εμπρόθεσμα τις οφειλές τους. Σημειώνεται επίσης ότι τα έσοδα του 2019 ήταν ενισχυμένα κατά €1,1 δισεκ. από την επέκταση της σύμβασης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές για τα έσοδα του ΔΑΑ, η μείωση στο ενδεκάμηνο περιορίζεται σε 14,7%. Επισημαίνεται ότι λόγω της επιτάχυνσης των επιστροφών φόρων, τα καθαρά έσοδα εμφανίζουν ακόμη μεγαλύτερη μείωση έναντι του 2019, κατά 19,8% (Πίνακας 2.8).

Αναλυτικότερα, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος μειώθηκαν στην περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου κατά 18,1%, έναντι του 2019, με την πτώση να εντοπίζεται κυρίως στα έσοδα από τη φορολογία των νομικών προσώπων (-46,0%).

Μικρότερη μείωση, 8,5%, εμφανίζουν τα έσοδα από τη φορολογία των φυσικών προσώπων, καθώς ένα μέρος των εισπράξεων προέρχεται από την εκκαθάριση των δηλώσεων του 2019. Σημαντική μείωση, κατά 12,7%, κατέγραψαν και τα έσοδα από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας, ουσιαστικά από τον ΕΝΦΙΑ. Ωστόσο αυτή δεν θεωρείται πως συνδέεται με την πανδημία, αλλά κυρίως με τη μείωση των συντελεστών του φόρου το 2019.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι μεγαλύτερες απώλειες εσόδων καταγράφηκαν στην έμμεση φορολογία, καθώς είχε διακοπεί μεγάλο μέρος του λιανικού εμπορίου σε φυσικά καταστήματα και εν γένει της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και των μετακινήσεων, τουλάχιστον στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου και εκ νέου από τον Νοέμβριο. Τα έσοδα από τον ΦΠΑ υποχώρησαν κατά 16,0% έναντι του προηγούμενου έτους. Επισημαίνεται ότι τα έσοδα του ΦΠΑ το 2019 ήταν ενισχυμένα κατά €272 εκατ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Αερολιμένα Αθηνών. Χωρίς αυτά τα έκτακτα έσοδα η μείωση έναντι του 2019 περιορίζεται ελαφρώς, σε 14,5%.

Οι εισπράξεις από τους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης (ΕΦΚ) ήταν 9,0% λιγότερες έναντι του 2019, με τη μείωση να εντοπίζεται κυρίως στον ΕΦΚ καυσίμων (-9,2%), λόγω της μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας και των περιορισμών στην κυκλοφορία. Μικρότερη μείωση 5,0% καταγράφηκε στα έσοδα από τον ΕΦΚ καπνικών προϊόντων.

Τα έσοδα από τους «λοιπούς φόρους παραγωγής», τα οποία αποτελούνται κυρίως από τα έσοδα (μέρισμα) από την Τράπεζα της Ελλάδος, αυξήθηκαν κατά 9,2%. Η μεγαλύτερη μείωση (71,8%) σημειώθηκε στα έσοδα από τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, επειδή όπως προαναφέρθηκε, πρόπερσι είχε γίνει η ανανέωση της σύμβασης του Ελευθέριος Βενιζέλος. Μη λαμβάνοντας υπόψη τα έσοδα από την επέκταση του αερολιμένα, η μείωση αυτής της κατηγορίας εσόδων περιορίζεται σημαντικά, μόλις στο 15,0%.

Τέλος, μετά τη θετική 6η Έκθεση Ενισχυμένης Εποπτείας για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα έσοδα ενισχύθηκαν τον Ιούλιο με το ποσό των €747 εκατ., από τα κέρδη των ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών από τη διακράτηση ελληνικών ομολόγων (ANFA's και SMP's), ποσό ίδιο με το περυσινό. Σε γενικές γραμμές η εξέλιξη των εσόδων στο ενδεκάμηνο αντανακλά τον περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και τα μέτρα αναβολής της καταβολής φόρων, βεβαιωμένων και καθυστερημένων οφειλών από τις επιχειρήσεις.

Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιαν. – Νοέμβριος		% Μεταβ. 20/19	2019*	2020* Προϋπ.	2020 Εκτιμ.	% Μεταβ. 20Ε/19
	2019*	2020*					
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	48.429	42.126	-13,0	55.097	54.710	46.454	-15,7
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	46.504	37.276	-19,8	52.240	50.610	40.988	-21,5
<i>Επιστροφές φόρων</i>	4.270	5.065	18,6	5.044	4.926	5.360	6,3
Έσοδα ΤΠ	50.774	42.341	-16,6	57.284	55.536	46.348	-19,1
Φορολογία Εισοδήματος	15.062	12.332	-18,1	16.716	16.613	12.923	-22,7
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--Φυσικών Προσώπ.	10.148	9.287	-8,5	11.029	11.415	9.788	-11,3
--Νομικών Προσώπ.	3.859	2.085	-46,0	4.512	4.017	2.074	-54,0
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.442	2.133	-12,7	2.786	2.829	2.496	-10,4
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	220	161	-26,8	245	273	175	-28,6
Δασμοί και φόροι Εισαγ.	275	226	-17,8	298	322	240	-19,5
Φόροι επί αγαθών και υπ.	25.791	22.033	-14,6	28.014	28.557	23.478	-16,2
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--ΦΠΑ	16.526	13.889	-16,0	17.792	18.276	14.505	-18,5
--Ειδικό Φόρο Κατάσης	6.489	5.905	-9,0	7.125	7.214	6.463	-9,3
Λοιποί φόροι παραγωγής	874	954	9,2	991	1.130	1.110	12,0
Λοιποί τρεχ. φόροι	1.277	1.296	1,5	2.365	2.391	2.359	-0,3
Κοινωνικές Εισφορές	50	50	0,0	55	55	54	-1,8
Μεταβιβάσεις	1.347	1.210	-10,1	2.001	1.139
<i>Εκ των οποίων:</i>							
--ANFA's και SMP's	1.035	999	-3,6	1.035	251	999	-3,6
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	1.674	472	-71,8	1.728	687	547	-68,3
<i>Εκ των οποίων:</i>							
<i>Επέκτ. Συμβ. Αερολ. Αθηνών</i>	1.119	-	-	1.119	-	-	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	1.826	1.467	-19,7	2.527	1.806	2.663	5,4
Πωλήσεις παγίων	8	7	-12,5	10	332	25	150,0
Έσοδα ΠΔΕ	1.924	4.850	152,1	2.857	4.100	5.466	91,3

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2020 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2020 και 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019 και 2020

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

Για να εμφανιστούν διακριτά τα έσοδα επενδύσεων του 2019 έχουν αφαιρεθεί €2406 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €451 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα». Για να εμφανιστούν διακριτά τα έσοδα επενδύσεων του 2020 έχουν αφαιρεθεί €3453 εκατ. από την κατηγορία «Μεταβιβάσεις» και €647 εκατ. από την κατηγορία «Λοιπά τρέχοντα έσοδα»

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Στην περίοδο Ιανουαρίου–Νοεμβρίου οι πληρωμές του ΤΠ αυξήθηκαν κατά 19,9% έναντι του 2019 και έφθασαν τα €52,0 δισεκ. Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και οι έκτακτες δαπάνες που σχετίζονται με την πανδημία, εκτός ενός ποσού που καταβλήθηκε μέσω του ΠΔΕ (βλ. παρακάτω). Οι έκτακτες δαπάνες λόγω COVID-19 εκτός εκείνων μέσω ΠΔΕ εμπίπτουν στην κατηγορία των πρωτογενών δαπανών, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 23,9% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (Πίνακας 2.9).

Από τις επιμέρους κατηγορίες πρωτογενών δαπανών οι πληρωμές για «παροχές σε εργαζόμενους» εμφανίζουν μικρή αύξηση, κατά 0,5% σε σχέση με το 2019, επειδή στο κονδύλι του 2019 περιλαμβάνεται η καταβολή αναδρομικών ύψους €324 εκατ. σε ειδικά μισθολόγια. Σημειώνεται ότι την τελευταία πενταετία οι δαπάνες προσωπικού παρουσιάζουν κάθε χρόνο μικρή αλλά συνεχή άνοδο (Πίνακας 2.9).

Οι πληρωμές για κοινωνικές παροχές, μειώθηκαν έναντι του 2019 κατά 68,4%, καθώς οι δαπάνες για τα οικογενειακά επιδόματα έχουν μεταφερθεί από φέτος στην κατηγορία «μεταβιβάσεις».

Η άνοδος των πρωτογενών δαπανών στο ενδεκάμηνο εντοπίζεται κυρίως στην κατηγορία «μεταβιβάσεις», η οποία σημείωσε αύξηση 38,5% σε σχέση με πρόπερσι. Η συγκεκριμένη εξέλιξη οφείλεται στο γεγονός ότι οι μεταβιβάσεις περιλαμβάνουν και έκτακτες πληρωμές ύψους €2,2 δισεκ. περίπου, που αφορούν την «επιστρεπτέα προκαταβολή» μισθωτών και επιστημόνων, όπως επίσης την «αποζημίωση ειδικού σκοπού» και την επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών έως 100 χιλ. νεοπροσλαμβανόμενων στον ιδιωτικό τομέα. Οι αυξημένες δαπάνες για μεταβιβάσεις λόγω COVID-19 εκτιμάται πως συνεχίστηκαν και κλιμακώθηκαν τον Δεκέμβριο, λόγω της επαναφοράς των ισχυρών περιοριστικών μέτρων από την αρχή του Νοεμβρίου (π.χ. «επιστρεπτέα προκαταβολή», «αποζημίωση ειδικού σκοπού»), ενώ λήφθηκαν ορισμένα πρόσθετα (π.χ.). Επίσης, από το τέλος Οκτωβρίου δόθηκαν αναδρομικά σε συνταξιούχους €1,4 δισεκ., τα οποία εμφανίζονται στους ΟΚΑ, οι οποίοι αποτελούν τη μεγαλύτερη υποκατηγορία των «μεταβιβάσεων» (Πίνακας 2.9).

Αντίθετα με τις πρωτογενείς δαπάνες, οι πληρωμές για τόκους είναι μειωμένες κατά 10,2%, έναντι του 2019. Στο ενδεκάμηνο πολλές κατηγορίες δαπανών έχουν συγκρατηθεί προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι έκτακτες ανάγκες λόγω της υγειονομικής κρίσης. Ωστόσο, η συγκράτηση αυτή δεν ήταν αρκετή και υπάρχουν πολύ μεγάλες πιέσεις στις δαπάνες.

Επίσης, στην εξεταζόμενη περίοδο τα εγγυημένα από το Δημόσιο δάνεια έχουν αυξηθεί κατά €4,2 δισεκ., σε €15,8 δισεκ. Τα €2,4 δισεκ. αφορούν εγγυήσεις σε τιτλοποιήσεις πιστωτικών ιδρυμάτων (πρόγραμμα Ηρακλής), €1,6 δισεκ. σε δάνεια επιχειρηματικότητας, περίπου €0,7 δισεκ. στο Ταμείο Εγγυοδοσίας COVID-19 και €1,6 δισεκ. περίπου σε Εγγυήσεις της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας.

Σημειώνεται τέλος, ότι τον Νοέμβριο οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του (συμπεριλαμβανομένων και των εκκρεμών επιστροφών φόρων) ανέρχονταν σε €2.183 εκατ., αυξημένες έναντι του Δεκεμβρίου 2019 κατά €190 εκατ.

Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιανουάριος- Νοέμβριος		% Μεταβ. 20/19	2019*	2020* Προϋπ.	2020* Εκτιμ.	% Μεταβ. 20Ε/19
	2019*	2020*					
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	46.508	60.378	29,8	55.265	57.163	70.774	28,1
Δαπάνες ΤΠ (1+2)	43.332	51.959	19,9	49.623	50.413	60.353	21,6
1.Πρωτογενεις δαπ. ΤΠ	38.269	47.410	23,9	44.398	44.413	55.658	25,4
Παροχές σε εργαζόμενους	12.135	12.199	0,5	13.247	13.390	13.415	1,3
Κοινωνικές παροχές	367	116	-68,4	653	134	241	-63,1
Μεταβιβάσεις	24.241	33.566	38,5	28.205	27.844	38.997	38,3
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	17.394	19.153	10,1	19.243	18.700	21.867	13,6
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.091	1.146	5,0	1.458	968	1.802	23,6
Επιδότησεις	140	68	-51,4	224	89	102	-54,5
Λοιπές δαπάνες	42	28	-33,3	50	71	72	44,0
Πιστώσεις υπό κατανομή	0	0	0	0	1.495	362	-
Αγορές παγίων	253	288	13,8	562	421	668	18,9
2. Τόκοι (ακαθάριστη βάση)	5.063	4.549	-10,2	5.225	6.000	4.695	-10,1
3. Δαπάνες ΠΔΕ	3.174	8.419	165,2	5.642	6.750	10.421	84,7

Πηγές: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Νοεμβρίου 2020 (προσωρινό), Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019 και Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2020 και 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2019 και 2020

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019.

1. Από τον Ιανουάριο του 2019 οι ετήσιες δαπάνες για τόκους εμφανίζονται από το ΓΛΚ μειωμένες κατά €844 εκατ. για το 2018 και κατά €1.000 εκατ. για το 2019, σε σχέση με τα ποσά που εμφανίστηκαν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 (Πίνακας 3.2).

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Η εκτέλεση του ΠΔΕ στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του τρέχοντος έτους έχει επηρεαστεί σημαντικά από την εν εξελίξει πανδημία, καθώς ορισμένες από τις παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων και των αυτοαπασχολούμενων υλοποιήθηκαν μέσω του προϋπολογισμού επενδύσεων. Από την άλλη πλευρά, η διεύρυνση των δαπανών υποστηρίχθηκε από έκτακτα έσοδα από την ΕΕ λόγω της υγειονομικής κρίσης.

Συγκεκριμένα, οι εισπράξεις του ΠΔΕ σημείωσαν μεγάλη άνοδο, 152,1%, σε σχέση με τα χαμηλά έσοδα του 2019. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, στο ποσό αυτό συμπεριλαμβάνονται και έσοδα από την ΕΕ ύψους τουλάχιστον €1,3 δισεκ., τα οποία συνδέονται με την υγειονομική κρίση και όχι με επενδύσεις (Πίνακας 2.7).

Οι δαπάνες του ΠΔΕ αυξήθηκαν επίσης ταχύτατα έναντι του 2019 (+165,2%) και διαμορφώθηκαν σε €8.419 εκατ. Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και πληρωμές ύψους €997 εκατ. περίπου που αφορούν την «επιστρεπτέα προκαταβολή», η δράση ΤΕΠΙΧ ΙΙ ύψους €768 εκατ. και η σύσταση ταμείου εγγυοδοσίας επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας του COVID-19 ύψους €1.780 εκατ.

Ο Προϋπολογισμός του 2021

Ο Προϋπολογισμός του 2021 κατατίθεται σε μια περίοδο κατά την οποία οι κοινωνίες και η παγκόσμια οικονομία συνεχίζουν να δοκιμάζονται από τη σοβαρότερη υγειονομική κρίση της

τελευταίας εκατονταετίας και τη συνεπακόλουθη χειρότερη ετήσια ύφεση παγκοσμίως των πρόσφατων δεκαετιών.

Το αντίξοο οικονομικό περιβάλλον, λόγω των εξάρσεων του COVID-19 και των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, που περιορίζουν τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, σε συνδυασμό με τη μη προβλεψιμότητα των εξάρσεων, καθώς και την παραμένουσα αβεβαιότητα για το πότε θα αντιμετωπιστεί επαρκώς η υγειονομική κρίση, με σημαντική πρόοδο στον εμβολιασμό και αποτελεσματικότητα αυτής, ανακάλυψη φαρμάκων και θεραπειών κ.ά., διατηρούν την αβεβαιότητα σε υψηλό επίπεδο και το νέο έτος. Ακολουθώντας, καθίσταται δύσκολη η διενέργεια προβλέψεων, για μακροοικονομικά μεγέθη, αλλά και για δημοσιονομικές μεταβλητές, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται η πιθανότητα αυτές να μην επαληθευτούν και να παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από τους σχετικούς στόχους.

Βεβαίως, η χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων στην ΕΕ, όπως αυτοί προσδιορίζονται από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, και για το 2021, διευρύνει σημαντικά τα περιθώρια δημοσιονομικών ελιγμών για την αντιμετώπιση της πανδημίας, επιτρέποντας αποκλίσεις από τους δημοσιονομικούς στόχους. Ταυτόχρονα, η υποστηρικτική νομισματική πολιτική των κεντρικών τραπεζών, μεταξύ των οποίων η ΕΚΤ, πέρα από την εκτεταμένη, πρωτοφανή στήριξη της ρευστότητας, έχει διαμορφώσει το κόστος δανεισμού του δημόσιου τομέα στις χώρες της ΕΕ σε διαχρονικά ελάχιστα επίπεδα ή κοντά σε αυτά, διευκολύνοντας την αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους. Ωστόσο, όταν εξασθενήσει σημαντικά και σταθερά ο COVID-19 και ολοκληρωθούν οι έκτακτες παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, κατόπιν των ισχυρών επιπτώσεών τους στο δημόσιο έλλειμμα και χρέος, είναι πιθανό το ενδεχόμενο οι χρηματοοικονομικές συνθήκες διεθνώς να μεταβληθούν και να χειροτερεύσουν, δυσχεραίνοντας την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, ειδικά για χώρες όπως η Ελλάδα, στις οποίες το επίπεδό του ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι υψηλό. Για αυτούς τους λόγους, πρέπει να αποφευχθεί οποιοσδήποτε εφησυχασμός εγχωρίως ως προς τη συνάφεια των εφαρμοζόμενων παρεμβάσεων πολιτικής, ακόμα και των έκτακτων, με τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Σε αυτή την κατεύθυνση, είναι σκόπιμο αυτές να αφορούν σε ενεργητικές δράσεις υποβοήθησης της προσαρμογής των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες και λιγότερο σε ενίσχυσή τους στην τρέχουσα κατάσταση τους.

Ο προϋπολογισμός του 2021 βασίζεται σε ένα μακροοικονομικό σενάριο ανάκαμψης με ισχυρό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ (4,8%). Προκειμένου να υποστηριχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο από την πλευρά του κράτους η επίτευξή του, θεωρείται αναγκαία η ολοκλήρωση το ταχύτερο δυνατό των απαραίτητων διαδικασιών σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), ούτως ώστε να επιτευχθεί η εισροή των αναμενόμενων για φέτος κεφαλαίων από την ΕΕ (€5,5 δισεκ.) σχετικά εμπροσθοβαρώς⁹. Μια τέτοια εξέλιξη θα συμβάλει και στην ομαλή ροή των πόρων του ΕΤΑ στα επόμενα έτη.

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

Το 2021 προβλέπεται μικρή βελτίωση του ισοζυγίου του Κρατικού Προϋπολογισμού σε σχέση με το 2020. Θα προέλθει από αύξηση των εσόδων του ΚΠ κατά 6,9% και μείωση των δαπανών του κατά 3,1%. Ακολουθώντας, το έλλειμμα θα διαμορφωθεί σε €14.715 εκατ. ή 8,6% του ΑΕΠ φέτος

⁹ Κρατικός Προϋπολογισμός 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021, σελ. 141

(Πίνακας 2.10) από €20.228 εκατ. πέρυσι. Το πρωτογενές έλλειμμα αναμένεται να διαμορφωθεί σε €9.015 εκατ. ή 5,2% του ΑΕΠ από 8,8% το 2020. Η συγκράτηση των δαπανών οφείλεται στον περιορισμό των πληρωμών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και για τόκους, αφού οι πρωτογενείς δαπάνες θα αυξηθούν εκ νέου το 2021. Κομβικής σημασίας για την υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού το τρέχον έτος θεωρείται η προβλεπόμενη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 5,6% σε σχέση με το 2020.

Πίνακας 2.10

Έσοδα, Δαπάνες και Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού 2021

	2020	2021	%
	Εκτιμήσεις	Προϋπολ.	Μεταβολή 21Π/20
I. ΚΑΘΑΡΑ ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	49.103	52.469	6,9
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	37.513	43.121	14,9
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	5.360	5.256	-1,9
Έσοδα ΤΠ	42.873	48.377	12,8
2. Έσοδα ΠΔΕ	6.230	4.092	-34,3
<i>Εξ ων: έσοδα από ΕΕ</i>	-
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	69.332	67.184	-3,1
3. Δαπάνες ΤΠ	58.911	60.434	2,6
Πρωτογενείς δαπάνες ΤΠ ^[2,3]	53.061	54.734	3,2
Τόκοι	5.850	5.700	-2,6
4. Δαπάνες ΠΔΕ	10.421	6.750	-35,2
III. Έλλειμμα(-) Πλεόνασμα (+) ΚΠ	-20.228	-14.715	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	-12,4	-8,6	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ (1-3)	-21.398	-17.313	
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ (2-4)	-4.191	-2.658	
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	-14.393	-9.015	
<i>% στο ΑΕΠ</i>	-8,8	-5,2	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	162.776	171.934	5,6

* Σε εθνολογιστική βάση (ESA 2010)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020, Πίνακας 3.2.
Σημείωση: Όλα τα ποσά είναι σε € εκατ.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Τα έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) αναμένεται να αυξηθούν κατά 12,8% το 2021, σε €48.377 εκατ. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, πέρυσι ήταν 26,3% και φέτος εκτιμάται ότι θα είναι 28,1%. Τα καθαρά έσοδα του ΤΠ προβλέπεται να αυξηθούν κατά 14,9%, στα €43.121 εκατ., λόγω μικρής μείωσης των επιστροφών φόρων (Πίνακας 2.11), ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ θα είναι 25,1% (από 23,0% πέρυσι).

Από τις επιμέρους κατηγορίες, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αναμένεται να αυξηθούν ελαφρώς, κατά 1,6%, στα €10.193 εκατ., ενώ οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων αναμένεται να ανέλθουν πολύ περισσότερο, κατά 32,1%, στα €3.416 εκατ., λόγω της αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, αναμένεται σημαντική αύξηση των εσόδων από τους φόρους κληρονομιάς κατά 22,3%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €214 εκατ. Τα έσοδα από τη φορολογία ακίνητης περιουσίας, ουσιαστικά από τον ΕΝΦΙΑ, δεν προβλέπεται να μεταβληθούν, παρά τις επερχόμενες αλλαγές στις αντικειμενικές αξίες των ακινήτων ως επίσης και την ένταξη νέων περιοχών στο σύστημα αντικειμενικού προσδιορισμού της αξίας των ακινήτων.

Όσον αφορά στην έμμεση φορολογία, προβλέπεται αύξηση των εσόδων από δασμούς και φόρους εισαγωγών κατά 19,2% αντίστοιχα. Από φόρους επί αγαθών και υπηρεσιών αναμένεται να εισπραχθούν έσοδα ύψους €26.401 εκατ., 10,1% περισσότερα έναντι του 2020. Ειδικότερα, οι εισπράξεις από ΦΠΑ προβλέπεται να αυξηθούν κατά 16,4% και να φθάσουν τα €17.446 εκατ., επίσης λόγω της αυξημένης οικονομικής δραστηριότητας, ενώ αυτές από ειδικούς φόρους κατανάλωσης προβλέπεται να είναι υψηλότερες κατά 2,1%, στα €6.601 εκατ. Τα διαθέσιμα από τον Προϋπολογισμό στοιχεία δεν παρέχουν πληροφορίες για τις τάσεις στις επιμέρους κατηγορίες (καπνά, οινοπνευματώδη και καύσιμα). Αλλά και οι λοιποί τρέχοντες φόροι, οι οποίοι περιλαμβάνουν τα τέλη κυκλοφορίας, προβλέπεται να παρουσιάσουν άνοδο 2,5%, στα €2.419 εκατ.

Αύξηση εσόδων 15,3% εκτιμάται ότι θα προέλθει από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, που θα διαμορφωθούν κοντά στα επίπεδα του 2019. Επιπλέον, αναμένεται σημαντική αύξηση στις πωλήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων. Προβλεπόταν παρόμοια αύξηση στις πωλήσεις παγίων το 2020, λόγω των αναμενόμενων εισπράξεων από την παραχώρηση της έκτασης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού. Αυτή δεν ολοκληρώθηκε πέρυσι, κάτι που αναμένεται να γίνει φέτος.

Πίνακας 2.11

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2021* (Σε εκατ. €)

	2020 Εκτιμ.	2021 Προϋπ.	% Μεταβ. 21Π/20
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	49.103	52.469	6,9
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	37.513	43.121	14,9
<i>Επιστροφές φόρων</i>	5.360	5.256	-1,9
Έσοδα ΤΠ	42.873	48.377	12,8
Φορολογία Εισοδήματος	13.676	14.741	7,8
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--Φυσικών Προσώπων	10.030	10.193	1,6
--Νομικών Προσώπων	2.586	3.416	32,1
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	2.676	2.667	-0,3
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	175	214	22,3
Δασμοί και φόροι Εισαγ.	240	286	19,2
Φόροι επί αγαθών και υπ.	23.971	26.401	10,1
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ΦΠΑ	15.001	17.466	16,4
--Ειδικοί Φόροι Κατ/σης	6.463	6.601	2,1
Λοιποί φόροι παραγωγής	1.168	1.109	-5,1
Λοιποί τρεχ. φόροι	2.359	2.419	2,5
Κοινωνικές Εισφορές	54	54	0
Μεταβιβάσεις	-
<i>Εκ των οποίων:</i>			
--ANFA's και SMP's	-
Πωλήσεις αγαθών & υπηρ.	569	656	15,3
<i>Εκ των οποίων:</i>			
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.719	2.007	-26,2
Πωλήσεις παγίων	25	330	1220,0
Έσοδα ΠΔΕ	6.230	4.092	-34,3

* Σε εθνικολογιστική βάση (ESA 2010). Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020, Πίνακας 3.2

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Προβλέπεται μικρή μείωση των δαπανών του ΚΠ το 2021 κατά 3,1%, στα €67.184 εκατ. ή 39,1% ΑΕΠ, από €69.332 εκατ. ή 42,6% του ΑΕΠ πέρυσι. Παρά την αναμενόμενη υποχώρηση της πανδημίας, που ενίσχυσε πέρυσι τις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ, αυτές αναμένεται να αυξηθούν εκ νέου φέτος, κατά 3,2%, στα €54.734 εκατ., οδηγώντας σε ηπιότερη άνοδο και τις συνολικές δαπάνες (+2,6%), αφού οι πληρωμές τόκων θα υποχωρήσουν ελαφρώς (Πίνακας 2.12).

Αναλυτικότερα, οι δαπάνες για παροχές σε εργαζόμενους, που αφορούν στους μισθούς και τις εργοδοτικές εισφορές για τους δημοσίους υπαλλήλους, προϋπολογίζεται ότι φέτος θα αυξηθούν κατά 0,9%, στα €13.531 εκατ., συνεχίζοντας την ανοδική πορεία τους τα τελευταία χρόνια. Η διεύρυνσή τους οφείλεται τόσο στην αύξηση των τακτικών αποδοχών και των

εργοδοτικών εισφορών. Οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές προβλέπεται να μειωθούν κατά 17,4% και να περιορισθούν στα €199 εκατ.

Οι πληρωμές για μεταβιβάσεις αναμένεται να μειωθούν κατά 15,7% έναντι του 2020 και να περιοριστούν στα €30.804 εκατ., κατόπιν της μεγάλης τους αύξησης πέρυσι λόγω των έκτακτων μέτρων κατά της πανδημίας. Η μείωση οφείλεται εν μέρει και στην πτώση των πληρωμών στους ΟΚΑ, κατά 5,8%, σε 20.610 εκατ. (Πίνακας 2.12).

Επίσης, οι δαπάνες για αγορές αγαθών και υπηρεσιών προβλέπεται να μειωθούν κατά 36,3%, ή κατά €618 εκατ. Η μεγάλη μείωση οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι το 2020 οι δαπάνες αυτές αυξήθηκαν λόγω της πανδημίας. Επιπρόσθετα, το 2020 περιλάμβαναν πιστώσεις που έχουν ανακατανομηθεί. Μείωση αναμένεται να παρουσιάσουν και οι πληρωμές για επιδοτήσεις (-21,6%) κυρίως λόγω του γεγονότος ότι το σύνολο της δαπάνης των άγονων γραμμών θα εξυπηρετείται από το 2021 μέσω του ΠΔΕ.

Πίνακας 2.12

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* - (σε εκατ. €)

	2020 Εκτιμ.	2021 Προϋπ	% Μεταβ. 21Π/20
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	69.332	67.184	-3,1
Δαπάνες ΤΠ (1+2)	58.911	60.434	2,6
1.Πρωτογενείς δαπ. ΤΠ	53.061	54.734	3,2
Παροχές σε εργαζόμενους	13.411	13.531	0,9
Κοινωνικές παροχές	241	199	-17,4
Μεταβιβάσεις	36.560	30.804	-15,7
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	21.867	20.610	-5,8
Αγορές αγαθών & υπηρεσιών	1.702	1.084	-36,3
Επιδοτήσεις	102	80	-21,6
Λοιπές δαπάνες	72	91	26,4
Πιστώσεις υπό κατανομή	362	7.344	1928,7
Αγορές παγίων	612	1.599	161,3
2. Τόκοι ¹ (ακαθάριστη βάση)	5.850	5.700	-2,6
3. Δαπάνες ΠΔΕ	10.421	6.750	-35,2

* Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2010, Πίνακας 3.2

Μεγάλη αύξηση αναμένεται να έχουν οι λοιπές δαπάνες λόγω της καθυστέρησης εκκαθάρισης των ανεκτέλεστων προγραμμάτων από την ΕΕ. Η κατηγορία «πιστώσεις υπό κατανομή» δεν περιλαμβάνει τις δαπάνες του ΠΔΕ, όπως εμφανίζονται στην Εισηγητική Έκθεση¹⁰, επειδή εμφανίζονται ως διακριτή κατηγορία δαπανών στον Πίνακα 2.12. Η μεγάλη προβλεπόμενη αύξηση για το τρέχον έτος έναντι του 2020, κατά 1928,7%, οφείλεται στο ειδικό αποθεματικό για την αντιμετώπιση τυχόν υπερβάσεων στις δαπάνες, καθώς και πιστώσεις για νέες προσλήψεις.

¹⁰ Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2020 οι δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται στις πιστώσεις υπό κατανομή.

Τέλος, άνοδο 63,2% προβλέπεται να παρουσιάσει το 2021 και η κατηγορία «αγορές παγίων», που ουσιαστικά περιλαμβάνει πληρωμές για αγορά αμυντικού υλικού, καθώς αυτές οι δαπάνες το 2020 είχαν διαμορφωθεί σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Λόγω των έκτακτων μέτρων που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας το 2020, σημειώθηκε πρωτοφανής αύξηση τόσο στα έσοδα όσο και στις δαπάνες του ΠΔΕ. Ακολούθως, για το 2021 προβλέπεται μείωση 34,3% στα έσοδα, σε €4.092 εκατ., και 35,2% στις δαπάνες, οι οποίες προϋπολογίζεται για έκτο συνεχόμενο έτος να φτάσουν τα €6.750 εκατ. (Πίνακας 2.10). Βασική πηγή εσόδων για το ΠΔΕ είναι οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επισημαίνεται ότι στα €6.750 εκατ. δεν περιλαμβάνονται οι αναμενόμενες πιστώσεις από τους πόρους του Ταμείου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης (Resilience and Recovery Fund), ύψους €2.635 εκατ., στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (ETA-NextGenerationEU), οι οποίες έχουν κατανεμηθεί στο εθνικό σκέλος του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Άλλα €1.272 εκατ. αναμένεται να προέλθουν από δανεισμό μέσω του Ταμείου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης. Συνολικά τα προβλεπόμενα στον προϋπολογισμό του 2021 κεφάλαια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης φθάνουν τα €5,5 δισεκ. Σε συνδυασμό με τις (τακτικές) δαπάνες του ΠΔΕ που προαναφέρθηκαν, το σύνολο των επενδυτικών κεφαλαίων που προτίθεται να διαθέσει φέτος ο δημόσιος τομέας φθάνει τα €12,250 δισεκ. Ο ρυθμός απορρόφησης των πόρων του ETA θα αποτελέσει τον καθοριστικό παράγοντα του ύψους των ενισχύσεων για επενδυτικούς σκοπούς

Συμπεράσματα

Ο Προϋπολογισμός του 2021 βασίζεται σε ένα μακροοικονομικό σενάριο το οποίο προβλέπει μερική σημαντική οικονομική ανάκαμψη σε σχέση με το 2020. Ωστόσο, σε σύγκριση με την εκτιμώμενη ύφεση για πέρυσι, η ανάκαμψη θα είναι μερική, καλύπτοντας λιγότερες από τις μισές απώλειες σε όρους ΑΕΠ πέρυσι. Περαιτέρω, η πρόβλεψη για φέτος μάλλον αντανάκλα την υπόθεση ότι η επιστροφή στην κανονικότητα δεν θα είναι γρήγορη, ούτε θα ολοκληρωθεί το τρέχον έτος, παρά τον εμβολιασμό του πληθυσμού από την αρχή του. Ακολούθως, εκτιμάται στον Προϋπολογισμό ότι θα υπάρξει μικρή μόνο βελτίωση στα δημοσιονομικά στοιχεία του κράτους σε σχέση με το 2020.

Η ένταση της υγειονομικής κρίσης και η επακόλουθη πίεση στα δημοσιονομικά στοιχεία του κράτους ήταν μεγαλύτερη το 2020 από ό,τι αρχικά προβλεπόταν. Το συνολικό ύψος των μέτρων για την αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας εκτιμάται πως έφτασε πέρυσι τα €23,9 δισεκ. Επίπτωση €7,5 δισεκ. έχει προβλεφθεί για το 2021.

Τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού αναμένεται να αυξηθούν το 2021, κυρίως λόγω της επανέναρξης της οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, θα αρχίσουν να εισρέουν στα ταμεία ευρωπαϊκοί πόροι, στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης.

Οι δαπάνες του κρατικού προβλέπεται να παρουσιάσουν μικρή μείωση σε σχέση με το 2020, δεδομένου ότι οι περιστάσεις επιβάλλουν να συνεχιστεί η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική και το 2021. Όσον αφορά το ΠΔΕ, προβλέπεται σημαντική μείωση τόσο στα έσοδα όσο και στις δαπάνες, που είχαν αυξηθεί το 2021 λόγω της πανδημίας. Για το 2021, οι πόροι από την ΕΕ

αναμένεται να χρησιμοποιηθούν κυρίως για τη στήριξη της αναπτυξιακής πολιτικής και των διαρθρωτικών αλλαγών.

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Σε διαχρονικά ελάχιστα επίπεδα κυμαίνεται η απόδοση του 10-ετούς κρατικού ομολόγου
- Χαμηλό το κόστος νέου δανεισμού για επιχειρήσεις, αλλά υψηλότερο από άλλες χώρες
- Καθοριστικός ο ρόλος των μέτρων στήριξης της ρευστότητας των τραπεζών από την ΕΚΤ και ενίσχυσης της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από τις εγχώριες αρχές
- Η μείωση των ΜΕΔ συνεχίστηκε το τρίτο τρίμηνο του 2020. Ωστόσο η καταγραφή τους υποεκτιμάει την πραγματική δυσκολία αποπληρωμής εκ μέρους των δανειοληπτών
- Οι προοπτικές της πιστωτικής επέκτασης είναι συνάρτηση της ταχύτητας βελτίωσης της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών αλλά και της ανάκαμψης της ζήτησης για παραγωγικές επενδύσεις.
- Το απόθεμα ιδιωτικών καταθέσεων ανέκαμψε για πρώτη φορά στο επίπεδο του 2014

Παρά την παράταση της διάρκειας των περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας πέρα από τις αρχές Ιανουαρίου, όταν αναμενόταν η χαλάρωσή τους, το δεύτερο κύμα της υγειονομικής κρίσης δεν έχει επηρεάσει σημαντικά αρνητικά έως τώρα τους θεμελιώδεις δείκτες του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όπως συνέβη και στην περίπτωση της πρώτης έξαρσης του COVID-19, σε αυτή την εξέλιξη συνέβαλαν καθοριστικά τα μέτρα πολιτικής που εφαρμόστηκαν τόσο από την πλευρά της ΕΚΤ, για την τόνωση της χρηματοδότησης των τραπεζών με χαμηλό κόστος, όσο και από την πλευρά των εγχώριων αρχών, για την ενίσχυση των καναλιών παροχής ρευστότητας προς τις πληττόμενες επιχειρήσεις.

Η αβεβαιότητα σε σχέση με τη διάρκεια των επιπτώσεων της δεύτερης έξαρσης της υγειονομικής κρίσης παραμένει, παρά την θετική εξέλιξη από το μέτωπο της ανάπτυξης εμβολίων. Την τρέχουσα περίοδο, σχετίζεται κυρίως με τις μεταλλάξεις του COVID-19 και την αποτελεσματικότητα των εμβολίων στην αντιμετώπιση του ιού, από τα οποία θα εξαρτηθούν πιθανές νέες εξάρσεις του, και αναμφίβολα εντείνει τις προκλήσεις για το εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Έπειτα από την απότομη πτώση στις αποτιμήσεις των τραπεζών κατά 60% τον Μάρτιο του 2020, τα θετικά νέα για την έναρξη του προγράμματος εμβολιασμών οδήγησαν σε ανάκτηση μέρους των απωλειών κατά το τελευταίο δίμηνο του περασμένου έτους, σε επίπεδα περίπου 40% χαμηλότερα σε σύγκριση με την έναρξη της πανδημίας του COVID-19.

Σε επίπεδο κοινής ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής, η ΕΚΤ συνέχισε να διευκολύνει την παροχή ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες, καθώς και να τονώνει τη ζήτηση για ελληνικά κρατικά ομόλογα μέσα από το πρόγραμμα αγοράς τίτλων PEPP (βλ. Πλαίσιο 2.1). Οι τίτλοι των τραπεζών παρέμειναν αποδεκτοί ως επιλέξιμες εξασφαλίσεις, ενώ μειώθηκαν οι περικοπές αποτίμησης (valuation haircuts). Η δυνατότητα μακροχρόνιας ανά-χρηματοδότησης χαμηλού κόστους για τις τράπεζες αναδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντική, κυμαινόμενη κατά μέσο όρο στα €38 δισεκ. το δεύτερο εξάμηνο του 2020, από €21,3 δισεκ. στο προηγούμενο τρίμηνό του.

Αντίστοιχα, οι εξαγορές κρατικών ομολόγων στα πλαίσια του προγράμματος PEPP κυμάνθηκαν κατά μέσο όρο στα €1,8 δισεκ. ανά μήνα την περίοδο Μαρτίου-Νοεμβρίου 2020.

Σε εθνικό επίπεδο, πραγματοποιήθηκαν έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα για την υποστήριξη των δανειοληπτών, όπως η προσωρινή επιδότηση επιτοκίου από το κράτος για ενήμερα επιχειρηματικά δάνεια και για δάνεια προς ιδιώτες με υποθήκη την πρώτη κατοικία (πρόγραμμα «ΓΕΦΥΡΑ»), καθώς και η προσωρινή αναστολή των δόσεων επιλεγμένων δανείων εκ μέρους των τραπεζών, με μέγιστη διάρκεια έως 9 μήνες από την ημερομηνία ένταξης σε αναστολή, σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών. Μετά τη λήξη της αναστολής, οι τράπεζες συχνά παρέχουν προγράμματα μερικής καταβολής δόσεων και ταμειακών διευκολύνσεων των δανειοληπτών, με ορίζοντα μέχρι τα μέσα του 2022.

Μεταξύ των θετικών τάσεων στα θεμελιώδη μεγέθη των τραπεζών, παρά την κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, ενισχύθηκε ο ρυθμός επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων, υπό την επίδραση της αύξησης της αποταμίευσης, βελτιώθηκε η ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος, ενώ συνεχίστηκε η μη οργανική μείωση των ΜΕΔ. Το κόστος χρήματος συνέχισε να κυμαίνεται πτωτικά, σε διαχρονικά χαμηλά επίπεδα, και ταυτόχρονα επιταχύνθηκε η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις, σε μεγάλο βαθμό υπό την επίδραση των μέτρων πολιτικής για τη στήριξη της ρευστότητας.

Ταυτόχρονα, παραμένουν οι μακροχρόνιες αδυναμίες του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Ξεχωρίζουν τα αδύναμα ποιοτικά στοιχεία των ιδίων κεφαλαίων και του ενεργητικού, μεταξύ των οποίων το υψηλό απόθεμα Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ), το οποίο δρα αποτρεπτικά στην πιστοδοτική ικανότητα των τραπεζών. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών, εκτιμάται ότι έως και τα μισά από το σύνολο των δανείων που βρίσκονταν σε αναστολή έως το τρίτο τρίμηνο του 2020 (περί τα €11 δισεκ. από τα €22 δισεκ.) είναι πιθανό να θεωρηθούν μη εξυπηρετούμενα στο προσεχές μέλλον, ενώ το ποσοστό κάλυψής τους με προβλέψεις είναι χαμηλό, περί το 25%. Αντίστοιχες προβλέψεις των ίδιων των τραπεζών και της Τράπεζας της Ελλάδος καταλήγουν σε αύξηση των ΜΕΔ λόγω της κρίσης πανδημίας μεταξύ €5 δισεκ. και €10 δισεκ. αντίστοιχα. Σε ότι αφορά την επίδραση των τραπεζών στην πραγματική οικονομία, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται αμείωτη και το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, αν και σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, παραμένει υψηλότερο συγκριτικά με τους ευρωπαϊούς εταίρους.

Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών, οι καταθέσεις αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό την περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 2020. Ενδεικτικά, ο δωδεκάμηνος ρυθμός μεταβολής κατέγραψε υψηλό δωδεκαετίας αγγίζοντας το 14% το Νοέμβριο. Αντίστοιχα τον ίδιο μήνα, σε κυλιόμενη 12-μηνη βάση, η μέση μηνιαία τάση επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων καταγράφηκε σε €1,63 δισεκ., που είναι η υψηλότερη από τον Απρίλιο του 2009. Ακολούθως, στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου καταγράφηκε καθαρή εισροή ύψους €6,8 δισεκ., που οφείλεται σε εισροή €3,5 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και €3,1 δισεκ. από νοικοκυριά (Διάγραμμα 2.7). Στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2019, η καθαρή εισροή ιδιωτικών καταθέσεων ήταν οριακά αρνητική.

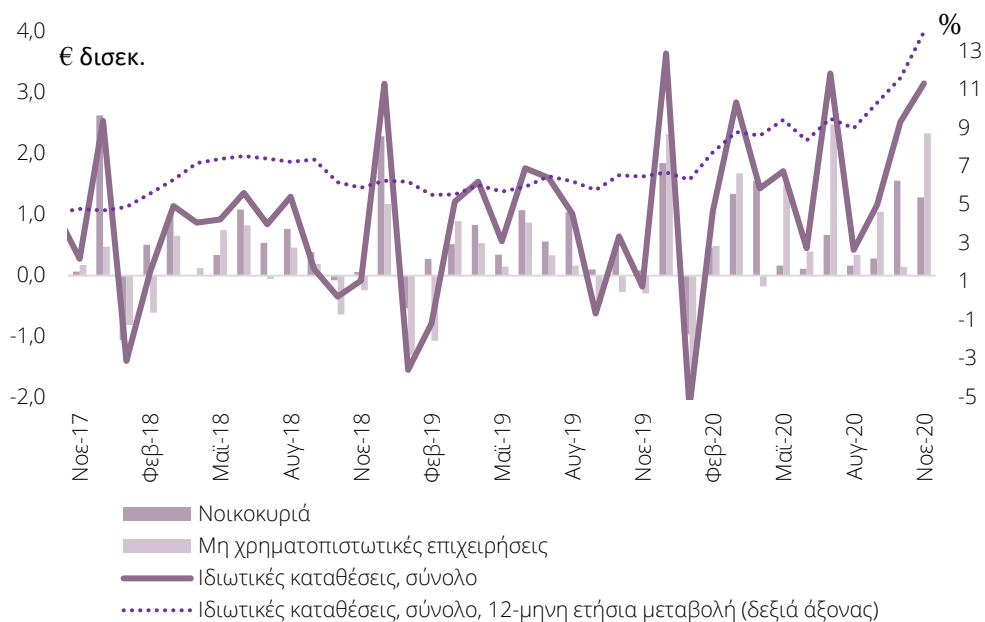
Από τον Αύγουστο του 2015 έως το Νοέμβριο του 2020 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα διευρύνθηκαν κατά €45,2 δισεκ., εκ των οποίων €24,6 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά και €20,6 δισεκ. από επιχειρήσεις. Έπειτα από έξι έτη, μόλις το Νοέμβριο του 2020 το απόθεμα των

συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων ξεπέρασε το επίπεδο που είχε φθάσει τον ίδιο μήνα του 2014, κατά €0,8 δισεκ., εξαιρώντας την αναταξινόμηση του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων. Αύξηση κατά €10,1 δισεκ. έναντι του επιπέδου τους στο τέλος του 2014 τις παρουσιάζουν οι καταθέσεις των επιχειρήσεων, ενώ υστέρηση έναντι εκείνου του επιπέδου κατά €9,3 δισεκ. εξακολουθούν να σημειώνουν τα νοικοκυριά.

Διάγραμμα 2.7

Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες

Κλιμακώνονται οι υψηλές θετικές καθαρές ροές καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα με τον 12-μηνιο ρυθμό μεταβολής να σημειώνει υψηλό δωδεκαετίας τον Νοέμβριο του 2020

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Για το 2021 αναμένεται επιβράδυνση της θετικής τάσης στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίζουν τις συσσωρευμένες επιπτώσεις της πανδημίας, η οποία συνεπάγεται μείωση του εγχώριου διαθέσιμου εισοδήματος. Επιπλέον, η σταδιακή μείωση της αβεβαιότητας αναμένεται να οδηγήσει σε ανάκαμψη της κατανάλωσης και σχετική επιβράδυνση της αποταμίευσης, επιδρώντας ανασχετικά στην αύξηση των καταθέσεων.

Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών το οποίο εξακολούθησε να επηρεάζεται θετικά αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Η έκτακτη δέσμη μέτρων της ΕΚΤ για ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών, όπως αποτυπώνεται αναλυτικά και στο Πλαίσιο 2.1, συνεχίζει να προσφέρει στις ελληνικές τράπεζες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας με χαμηλό κόστος. Η χρηματοδότηση των τραπεζών από το Ευρωσύστημα το 2020 αυξήθηκε κατά τουλάχιστον €31 δισεκ., μεταξύ άλλων με χαμηλού κόστους δάνεια μέσα από πράξεις νομισματικής πολιτικής μακροχρόνιας χρηματοδότησης (TLTRO III) (Διάγραμμα 2.8). Ταυτόχρονα, τα περιουσιακά στοιχεία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος που είναι αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως εξασφάλιση για πράξεις νομισματικής πολιτικής, όπως αποτυπώνονται στις οικονομικές καταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, αυξήθηκαν κατά τουλάχιστον €37 δισεκ. κατά τη διάρκεια του περασμένου έτους.

Διάγραμμα 2.8

Μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (δισεκ. €)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου επιταχύνθηκε περαιτέρω η ανάκαμψη των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) που καταγράφηκε από τις αρχές του 2019, καταγράφηκε αύξηση πιστώσεων προς ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις για πρώτη φορά μετά από τέσσερα χρόνια, ενώ αμείωτη συνεχίστηκε η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, διανύοντας πλέον το δέκατο έτος της. Σε αυτές τις τάσεις συντελούν τόσο μεταβολές της προσφοράς όσο και της ζήτησης δανείων υπό την επίδραση της πανδημίας. Στην πλευρά της ζήτησης, αυξάνονται μεν οι ανάγκες για κάλυψη ρευστότητας και κεφάλαιο κίνησης των επιχειρήσεων, αλλά ταυτόχρονα η αβεβαιότητα δρα ανασχετικά σε νέες επενδύσεις, ενώ σταδιακά επιδιώκεται ο δομικός μετασχηματισμός της οικονομίας. Στην πλευρά της προσφοράς, παρά το υψηλό απόθεμα Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) που επιδρά ανασταλτικά στην πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, ιδιαίτερα θετικά για τις ΜΧΕ επίδρασε η ενεργοποίηση έκτακτων μέτρων πολιτικής τόνωσης της ρευστότητας μέσα από εγγυοδοτικά προγράμματα (Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, ΤΕΠΙΧ II και III), με στόχο την συνολική εκταμίευση δανείων άνω των €8 δισεκ.

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνηγορούνται οι διαγραφές δανείων, ανέκαμψε στο διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020 κατά 2,6% σε όρους ετήσιας μεταβολής, με οδηγό τα δάνεια προς ΜΧΕ που ανέκαμψαν την ίδια περίοδο κατά 8,6% (Πίνακας 2.13). Το ίδιο χρονικό διάστημα σημειώθηκε πιστωτική ανάκαμψη προς τους ελεύθερους επαγγελματίες κατά 0,9%, για πρώτη φορά από το 2017, ενώ συνεχίστηκε η ετήσια πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά (Πίνακας 2.133). Η μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση προς ΜΧΕ καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των Μεταφορών, της Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, του Τουρισμού, της Βιομηχανίας, της Ενέργειας, της Ναυτιλίας, του Εμπορίου και της Γεωργίας. Αντιθέτως, καταγράφηκε συρρίκνωση προς τις Κατασκευές και τους Επαγγελματίες.

Πίνακας 2.13

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	4/19	1/20	2/20	3/20	Οκτ.20	Νοέ.20
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-0,3	-0,4	0,5	1,9	2,5	2,6
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,9	-2,9	-2,8	-2,5	-2,4	-2,5
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-2,0	-2,4	-2,2	-0,1	0,5	1,3
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	2,2	2,0	4,1	7,3	8,6	8,7
Γεωργία	2,2	-0,5	1,9	3,2	1,4	1,2
Βιομηχανία	0,7	1,7	7,1	9,0	10,5	10,4
Εμπόριο	-0,1	0,8	3,1	8,3	9,2	8,7
Τουρισμός	3,8	3,6	2,2	9,5	13,0	13,3
Ναυτιλία	1,1	-1,0	-6,2	0,6	7,4	8,5
Κατασκευές	-1,7	-4,4	-3,4	-3,8	-3,7	-3,4
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	11,5	8,0	4,5	5,4	9,2	10,5
Μεταφορές και logistics	50,4	19,5	3,0	16,2	24,2	23,5
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,59	9,70	9,86	9,71	9,69	9,36
Στεγαστική πίστη	2,93	2,84	2,83	2,95	2,86	2,75
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	3,62	3,43	3,15	3,08	3,15	3,33

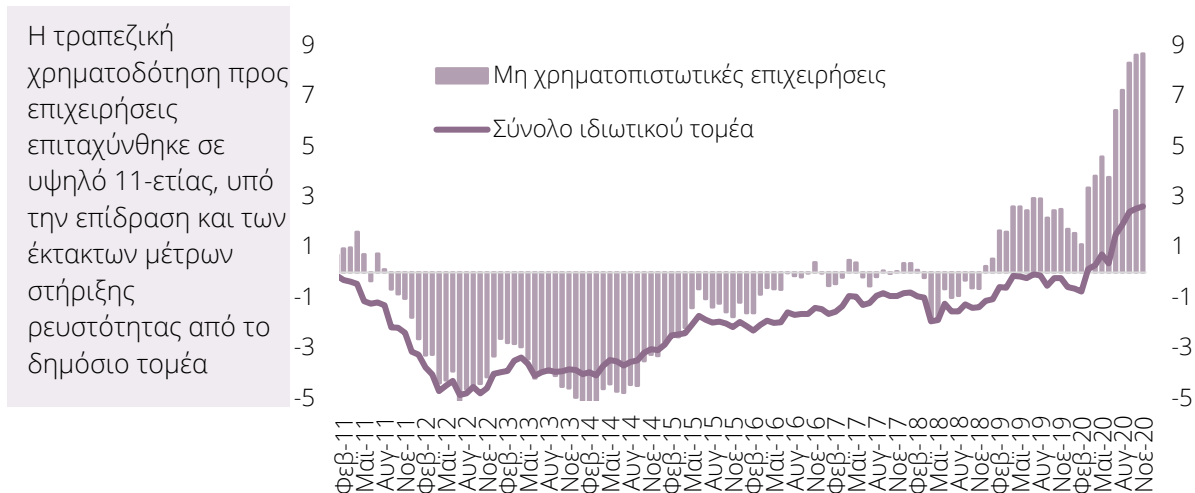
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Διάγραμμα 2.9

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2020 (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Από την πλευρά της ζήτησης, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το τρίτο τρίμηνο του 2020 κατέγραψε ενίσχυση της ζήτησης δανείων, τόσο για βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα δάνεια. Τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς επίσης να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα. Κινητήριοι μοχλός της αυξημένης ζήτησης διαφαίνονται τα δάνεια για κάλυψη αναγκών ρευστότητας, τόσο από τις μικρομεσαίες όσο και τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) συνέχισαν να υποχωρούν το τρίτο τρίμηνο του 2020 κατά 1,6% ή €1,0 δισεκ.¹¹, ελαφρώς βραδύτερα από το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (2,0% ή €1,2 δισεκ.) και σημαντικά βραδύτερα από το πρώτο τρίμηνο του 2020, όταν και καταγράφηκαν τιτλοποιήσεις ύψους €6,7 δισεκ. από μία συστημική τράπεζα. Το συνολικό ύψος των ΜΕΔ τον Σεπτέμβριο του 2020 ήταν €58,7 δισεκ. ή 35,8% των συνολικών δανείων, περίπου €48,5 δισεκ. ή 45,2% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν στο 32,2% των δανείων το τρίτο τρίμηνο του 2020, από 33,3% το δεύτερο τρίμηνο (40,4% το ίδιο τρίμηνο του 2019), ενώ μικρότερη μείωση, από 47,8% σε 47,4%, καταγράφηκε στα καταναλωτικά (49,7% το ίδιο τρίμηνο του 2019), όπως και στα στεγαστικά χαρτοφυλάκια, από 40,0% σε 39,5% (43,0% το ίδιο τρίμηνο του 2019). Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ τον Σεπτέμβριο του 2020 ήταν αισθητά μειωμένα μεταξύ ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, παραμένοντας ωστόσο σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο (55,4% των δανείων, από 64,2% το ίδιο τρίμηνο πριν από ένα χρόνο), ενώ υποχώρησαν

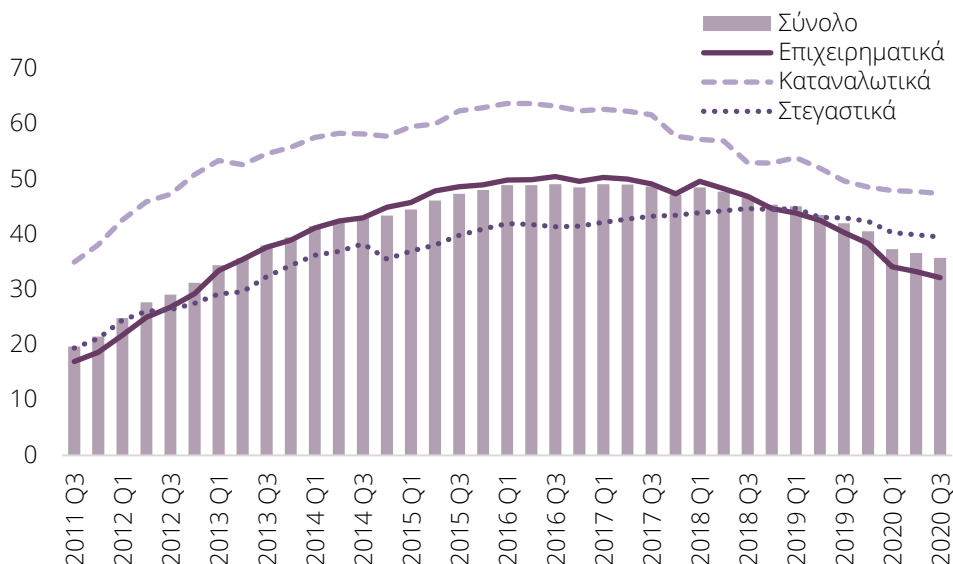
¹¹ Παρουσιάζονται στοιχεία για τα ΜΕΔ που περιλαμβάνουν μόνο τα στοιχεία εντός ισολογισμού, σε ατομική βάση

στις μεγάλες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε 16,6% και 47,0% αντίστοιχα, από 22,4% και 55,3% τον Σεπτέμβριο του 2019.

Διάγραμμα 2.10

Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια, % του συνόλου των δανείων ανά κατηγορία*

Η μείωση των ΜΕΔ συνεχίστηκε το τρίτο τρίμηνο του 2020, των οποίων η καταγραφή ωστόσο υποεκτιμάει την πραγματική δυσκολία αποπληρωμής εκ μέρους των δανειοληπτών

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Δάνεια εντός ισολογισμού (προ προβλέψεων) σε ατομική βάση.

Στο σύνολο του εννεαμήνου Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2020, η μείωση των ΜΕΔ κατά περίπου €10 δισεκ. οφείλεται κατά 68% στην πρώτη εφαρμογή του προγράμματος παροχής εγγύησης του Ελληνικού Δημοσίου σε τιτλοποιημένα χαρτοφυλάκια ΜΕΔ (Σχέδιο «Ηρακλής», νόμος 4649/2019) από μία συστημική τράπεζα, κατά 17% σε διαγραφές, ενώ το υπόλοιπο 15% προήλθε από ενεργητική διαχείριση, ρευστοποιήσεις και λοιπές πωλήσεις. Ως συνέπεια της νέας οικονομικής κρίσης εξαιτίας της πανδημίας, οι τράπεζες βρίσκονται σε διαδικασία αναθεώρησης των επιχειρησιακών πλάνων και στρατηγικών στόχων για τη μείωση των ΜΕΔ έως το τέλος του 2023. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επιταχυνθεί η εφαρμογή του Σχεδίου «Ηρακλής», όπως και άλλων λύσεων μείωσης των ΜΕΔ, καθώς ορισμένα εργαλεία για τον περιορισμό τους εξακολουθούν να υπό-αξιοποιούνται, όπως οι εισπράξεις από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων. Κρίνεται επίσης σκόπιμο να εξεταστούν συμπληρωματικές προτάσεις, όπως αυτή της Τράπεζας της Ελλάδος για την τιτλοποίηση και ενός μέρους των απαιτήσεων των τραπεζών από αναβαλλόμενη φορολογία, καθώς και η ενδεχόμενη δημιουργία μιας εταιρίας διαχείρισης προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (Asset Management Company).

Βραχυπρόθεσμα, η προσωρινή χαλάρωση των εποπτικών κανόνων από την Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή, καθώς και τα μέτρα στήριξης των πληττόμενων δανειοληπτών, επηρεάζουν θετικά την καταγραφή των ΜΕΔ, η οποία σε κάποιο βαθμό υποεκτιμά τις πραγματικές θεμελιώδεις τάσεις σε σχέση με τις δυσκολίες αποπληρωμής των δανείων. Σχετικές εκτιμήσεις των ίδιων των τραπεζών και της Τράπεζας της Ελλάδος καταλήγουν πιθανή αύξηση των ΜΕΔ

μετά την παύση της προσωρινής χαλάρωσης των εποπτικών κανόνων από την Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή, έκτασης μεταξύ €5 δισεκ. και €10 δισεκ. αντίστοιχα.

Μεσοπρόθεσμα, είναι πιθανή μια συνέχιση μείωσης των ΜΕΔ, ειδικά μέσα από την εκτενέστερη εφαρμογή του προγράμματος «Ηρακλής», το οποίο αναμένεται να ανανεωθεί πέρα από τη λήξη του τον Απρίλιο του 2021. Η μείωση των ΜΕΔ ενδεχομένως συνεχιστεί όχι με γραμμικό ρυθμό, εξαιτίας των επιπτώσεων της κρίσης πανδημίας αλλά και των νέων ΜΕΔ που θα προκύψουν μετά την παύση των προσωρινών μέτρων ενίσχυσης των δανειοληπτών. Αναμένεται να συνεχιστεί η πιστωτική συρρίκνωση στα καταναλωτικά και στεγαστικά χαρτοφυλάκια, ενώ τα πρωτοφανή μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και η προσδοκώμενη ζήτηση για κάλυψη αναγκών ρευστότητας αλλά και επενδύσεων θα δρουν ενισχυτικά προς την πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις. Η αποφασιστική και συστηματική μείωση των ΜΕΔ είναι κομβικής σημασίας για την πιστοδοτική ικανότητα των τραπεζών.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων μειώθηκαν περαιτέρω σε ιστορικά χαμηλά το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 2020 για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά, σε 0,07% και 0,09%, από 0,12% και 0,13% αντίστοιχα στο εννεάμηνο του 2020. Τα ίδιο δίμηνο πέρυσι, τα επιτόκια νέων χορηγήσεων διατηρήθηκαν στο επίπεδο του 4,1%, κυρίως λόγω της μικρής μείωσης του κόστους δανεισμού προς τους ιδιώτες, την οποία αντιστάθμισε οριακή αύξηση των επιτοκίων δανεισμού προς ΜΧΕ.

Το μέσο κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα αυξήθηκε οριακά σε 3,3% το Νοέμβριο του 2020, έπειτα από το 2,9% τον Σεπτέμβριο του 2020, επίπεδο το οποίο ήταν το διαχρονικά χαμηλότερο κόστος νέου δανεισμού από την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. Πάρα ταύτα, το κόστος εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ, το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις το Νοέμβριο του 2020 διαμορφώθηκε σε 1,5% στην Ευρωζώνη, 1,6% στην Γερμανία, και 2,0% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Ακολουθώντας, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου» αυξήθηκε ελαφρώς, στις 182 μ.β. και 129 μ.β. αντίστοιχα. Συγκρίνοντάς το με το επίπεδο προ κρίσης, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, παραμένει αισθητά υψηλότερο.

Η σχετικά αποτελεσματική αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, καθώς και οι μη συμβατικές πολιτικές τόνωσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ, στις οποίες συμμετέχει μερικώς πλέον και η Ελλάδα, επέτειναν την τάση αποκλιμάκωσης στην απόδοση των κρατικών ομολόγων. Έτσι, για το 10-ετές αξιόγραφο η μέση απόδοση μειώθηκε τον Δεκέμβριο του 2020 στο 0,63%, που αποτελεί διαχρονικά ελάχιστο επίπεδο κόστους δανεισμού από τις αγορές για την Ελληνική Δημοκρατία. Αντίστοιχα, η μέση απόδοση του 5-ετούς ομολόγου στη δευτερογενή αγορά το Δεκέμβριο κινήθηκε για πρώτη φορά σε αρνητικό πεδίο τιμών, ενώ η μέση απόδοση του 20-ετούς ομολόγου υποχώρησε οριακά κάτω του 1%. Παράλληλα, η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, υποχώρησε σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο, σε 125 μ.β. τον Δεκέμβριο από 250 μ.β. στα μέσα του πρώτου lockdown τον Απρίλιο του 2020, ενώ συνέκλινε σε σχέση με το μέσο όρο

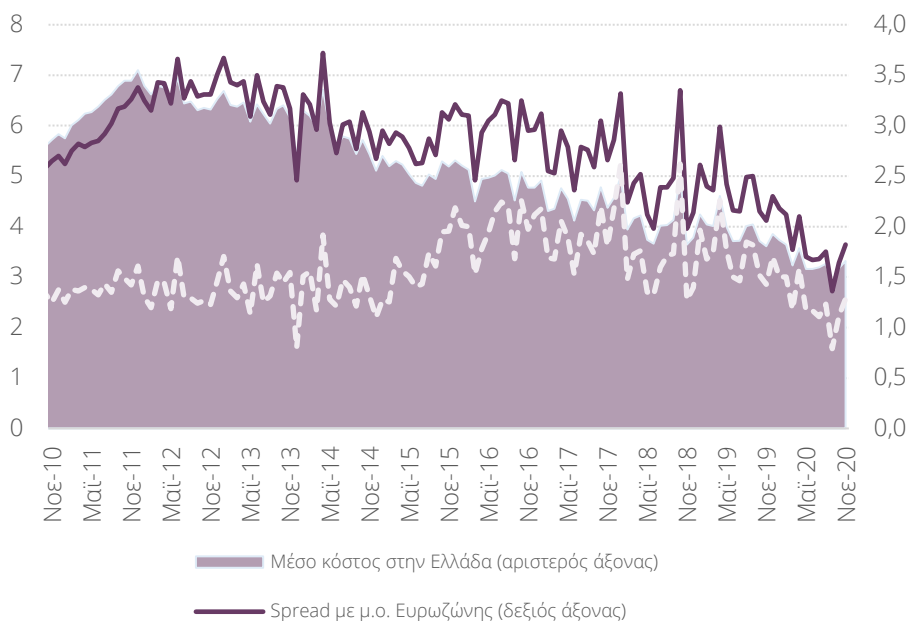

των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης (σε 42 μ.β. τον Δεκέμβριο από 69 μ.β. τον Απρίλιο του ίδιου έτους). Παρά τη βελτίωση, τα spreads παραμένουν σημαντικά υψηλότερα από τις μέσες τιμές τους την πρώτη δεκαετία της Ευρωζώνης.

Στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος σε σχέση με τα ελληνικά κρατικά χρεόγραφα συνέβαλε και η πολιτική της ΕΚΤ, όπως περιγράφεται στο Πλαίσιο 2.1. Ως αποτέλεσμα, στο σύνολο του 2020, το Ελληνικό Δημόσιο προέβη σε πέντε διακριτές δημοπρασίες χρέους, τρεις νέες εκδόσεις (χρέους διάρκειας 7, 10 και 15 ετών) και δύο επανεκδόσεις (διάρκειας 10 και 15 ετών), όπου αντλήθηκαν συνολικά κεφάλαια ύψους €12,0 δισεκ. τα οποία υπερκαλύφθηκαν από ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση και επιτόκια αγοράς ιδιαίτερα χαμηλά, μεταξύ 1,2% και 1,6%. Στα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτών των εκδόσεων, η συντριπτική πλειοψηφία των αγοραστών ήταν ξένοι θεσμικοί επενδυτές. Η περαιτέρω μείωση του επιπλέον κόστους νέου δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες αντικατοπτρίζει το βαθμό ανάκαμψης της σχετικής εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών απέναντι στην ελληνική οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό, εντάχθηκε και η αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τον οίκο αξιολόγησης Moody's κατά μία βαθμίδα το Νοέμβριο, αν και η αξιολόγηση της χώρας εξακολουθεί να υπολείπεται της επενδυτικής βαθμίδας μεταξύ 2 και 3 βαθμίδων, ανάλογα με τον οίκο αξιολόγησης. Το ύψος του ελληνικού δημόσιου χρέους παραμένει από τα υψηλότερα διεθνώς, με κίνδυνο η τρέχουσα οικονομική κρίση να επιδεινώσει σαφώς τη δυναμική του, ωστόσο ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά του παραμένουν ενθαρρυντικά. Είναι ενδεικτικό ότι η μέση διάρκεια αποπληρωμής του διαμορφώθηκε στα 20 έτη στα τέλη του 2020, σε σύγκριση με περίπου 7 έτη μέση διάρκεια αποπληρωμής για τον μέσο όρο χωρών του νότου της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Κύπρος, Ιταλία και Ισπανία).

Διάγραμμα 2.11

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

Το κόστος νέου δανεισμού των επιχειρήσεων διατηρήθηκε κοντά στα ιστορικά ελάχιστα επίπεδα προς το τέλος του 2020, παραμένοντας ωστόσο 129 μ.β. υψηλότερο από τον μ.ό. του «νότου» της Ευρωζώνης

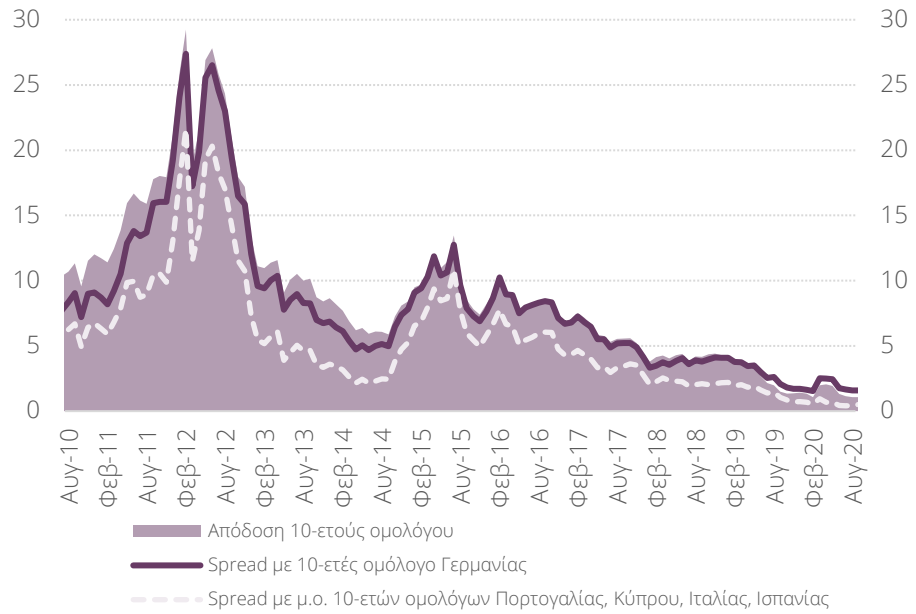
Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.12

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Η απόδοση των ελληνικών ομολόγων κινήθηκε τον Δεκέμβριο σε νέο διαχρονικά χαμηλό επίπεδο, κάτω του 0,7%, συγκλίνοντας με τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου

Πηγή: ΕΚΤ

Πλαίσιο 2.1

Έκτακτα «μη συμβατικά» μέτρα ρευστότητας της ΕΚΤ το 2020: Η Ελλάδα συμμετέχει για πρώτη φορά

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) συμπληρώνει φέτος μια δεκαετία από την τελευταία απόφαση αύξησης των επιτοκίων, ασκώντας συστηματικά επεκτατική νομισματική πολιτική. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, η κρίση χρέους μελών της Ευρωζώνης το 2010 και οι επίμονα χαμηλές πληθωριστικές προσδοκίες οδήγησαν την ΕΚΤ στη χρήση μιας σειράς «μη συμβατικών εργαλείων» τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας συμπληρωματικά με τις αποφάσεις για μείωση των επιτοκίων, τα οποία σήμερα βρίσκονται σε ιστορικά χαμηλά, αρνητικά επίπεδα. Ο σκοπός των «μη συμβατικών μέσων νομισματικής πολιτικής» ήταν η αύξηση της ρευστότητας στην αγορά, η μείωση του κόστους χρήματος για επιχειρήσεις και νοικοκυριά και η αύξηση του ρυθμού πληθωρισμού κοντά στο στόχο του 2% μεσοπρόθεσμα. Ενδεικτικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το πρόγραμμα αγοράς τίτλων από εθνικές κεντρικές τράπεζες (Securities Markets Program, 2010-2014), τα προγράμματα αγορών καλυμμένων ομολόγων (CBPP1, CBPP2, 2009-2012), το πλαίσιο απευθείας νομισματικών συναλλαγών για ειδικές περιπτώσεις (Outright Monetary Transactions) και το διευρυμένο πρόγραμμα αγοράς τίτλων (Asset Purchase Program - APP), το οποίο περιλάμβανε την αγορά τίτλων του δημοσίου μέσα από τις δευτερογενείς αγορές και τις τράπεζες. Λόγω της συνεχιζόμενης αδύναμης διαβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, ως απόρροια της κρίσης χρέους, οι ελληνικοί τίτλοι ήταν και παραμένουν μη επιλέξιμοι για αυτά τα προγράμματα, με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να μην μπορεί να αξιοποιήσει έως σήμερα τα «μη συμβατικά εργαλεία» προς τόνωση της εγχώριας ρευστότητας.

Σε συνέχεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που προκάλεσε η εξάπλωση της πανδημίας COVID-19 στις αρχές του 2020, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έθεσε σε εφαρμογή ένα συμπληρωματικό πρόγραμμα αγοράς τίτλων (Pandemic Emergency Purchase Program --PEPP) τον Μάρτιο του 2020, με στόχο τόσο ιδιωτικούς τίτλους αλλά κυρίως κρατικούς τίτλους χρέους των χωρών μελών της Ευρωζώνης. Για τους σκοπούς του προγράμματος, οι ελληνικοί τίτλοι χρέους έγιναν για πρώτη φορά επιλέξιμοι, κατ' εξαίρεση της συνεχιζόμενης χαμηλής πιστοληπτικής τους διαβάθμισης.

Το πρόγραμμα PEPP αρχικά προβλεπόταν να αφορά αγορές τίτλων συνολικής αξίας €750 δισεκ. (περίπου 6% του ετήσιου ΑΕΠ της Ευρωζώνης) σε βάθος διετίας. Το συνολικό ποσό αναθεωρήθηκε σε €1,35 τρισεκ. τον Ιούνιο του 2020 (11% του ετήσιου ΑΕΠ της Ευρωζώνης), και σε €1,85 τρισεκ. τον Δεκέμβριο του 2020 (15% του ετήσιου ΑΕΠ της Ευρωζώνης). Έως τα τέλη του 2020, είχαν πραγματοποιηθεί σωρευτικές καθαρές αγορές τίτλων αξίας €757 δισεκ., ήτοι περίπου το 40% του συνολικά προβλεπόμενου ποσού, εκ των οποίων περί το 90% αφορούσε στην αγορά κρατικών τίτλων και το υπόλοιπο ιδιωτικών τίτλων.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, το πρόγραμμα PEPP οδήγησε σε αγορές ελληνικών κρατικών ομολόγων οι οποίες την περίοδο Μαρτίου-Νοεμβρίου 2020 ξεπέρασαν σωρευτικά το ποσό των €16 δισεκ., το οποίο ισοδυναμεί με το 8,5% του ΑΕΠ της χώρας το 2019 [Διάγραμμα 2.13.A]. Ακολούθως, η ένταξη της Ελλάδας στο πρόγραμμα PEPP της ΕΚΤ αύξησε τη μέση μηνιαία ζήτηση για αγορά ελληνικών κρατικών ομολόγων κατά €1,8 δισεκ. ή 1% του ΑΕΠ. Μεταξύ άλλων παραγόντων που επηρεάζουν τη ζήτηση για ελληνικά κρατικά ομόλογα, το πρόγραμμα PEPP

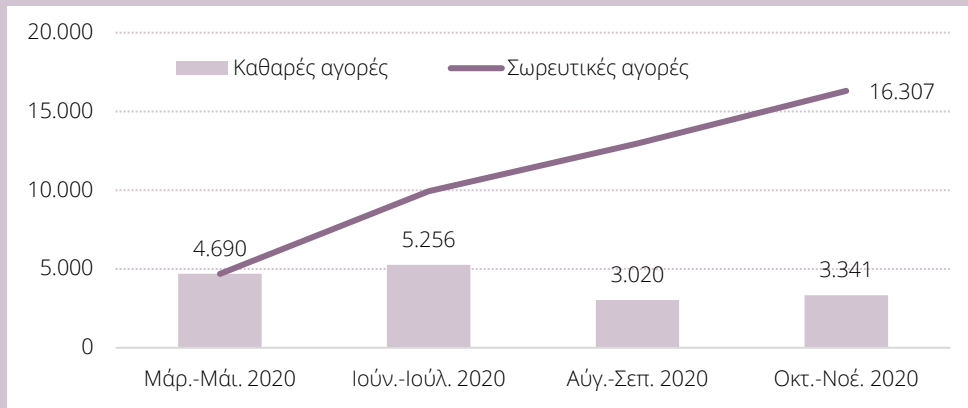

συνέβαλε στο να αυξηθεί η τιμή και ελκυστικότητά τους. Ενδεικτικά, στο διάστημα Μαρτίου-Δεκεμβρίου 2020, η μέση απόδοση των 10-ετών ομολόγων υποχώρησε από το 2% στο 0,63%, ενώ ο όγκος συναλλαγών στη δευτερογενή αγορά ΗΔΑΤ σχεδόν τριπλασιάστηκε σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, με αύξηση κατά 290% [Διάγραμμα 2.13.B].

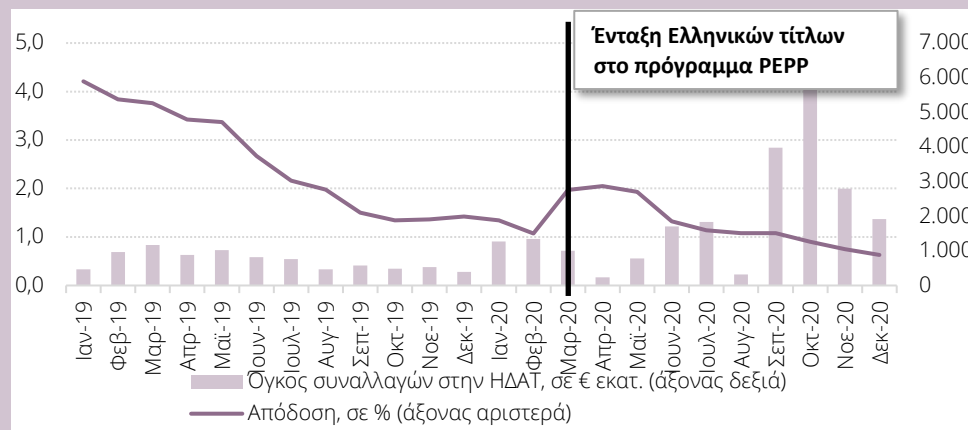
Διάγραμμα 2.13

Έκτακτα μέτρα ρευστότητας της ΕΚΤ το 2020 και οι επιδράσεις τους

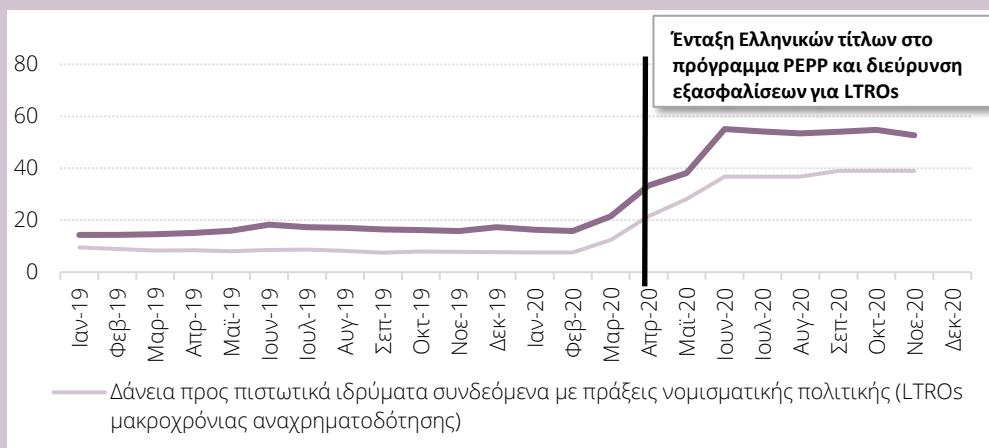
A. Αγορές Ελληνικών κρατικών ομολόγων από το πρόγραμμα PEPP (τοποθετήσεις σε εκατ. €)

B. Απόδοση και όγκος συναλλαγών 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου

Γ. Χρηματοδοτικές διευκολύνσεις στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα από το Ευρωσύστημα (€ δισεκ.)

Πηγές: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Παράλληλα με το πρόγραμμα PEPP, η ΕΚΤ αποφάσισε να διευκολύνει τα πλαίσια χρηματοδότησης των τραπεζικών ιδρυμάτων. Έτσι, στις αρχές Απριλίου του 2020 χαλαρώσαν τα κριτήρια επιλεξιμότητας με βάση τα οποία περιουσιακά στοιχεία γίνονταν αποδεκτά ως εξασφάλιση για πράξεις νομισματικής πολιτικής και μειώθηκαν οι περικοπές αποτίμησης (valuation haircuts). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επιτρέψει στις ελληνικές τράπεζες να αξιοποιήσουν εργαλεία μακροχρόνια αναχρηματοδότησης με ιδιαίτερα χαμηλό κόστος. Με αυτό τον τρόπο, τα περιουσιακά στοιχεία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος που είναι αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως εξασφάλιση για πράξεις νομισματικής πολιτικής, όπως αποτυπώνονται στα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, άγγιξαν το Νοέμβριο του 2020 τα €52,7 δισεκ. σε σύγκριση με μόλις 21,5 δισεκ. τον Μάρτιο πριν τα έκτακτα μέτρα στήριξης από την ΕΚΤ [Διάγραμμα 2.13.Γ]. Αντίστοιχα, σημαντική ήταν η αύξηση χρηματοδότησης των τραπεζών από το Ευρωσύστημα με χαμηλού κόστους δάνεια μέσα από πράξεις νομισματικής πολιτικής μακροχρόνιας χρηματοδότησης, όπως το πρόγραμμα TLTRO III, οι οποίες από €12,3 δισεκ. τον Μάρτιο έφθασαν τα €39,0 δισεκ. το Νοέμβριο.

Αναμφισβήτητα, τόσο η ελκυστικότητα των ελληνικών κρατικών ομολόγων, όσο και η τόνωση της ρευστότητας των πληττόμενων από την κρίση νοικοκυριών, επιχειρήσεων και τραπεζών, επηρεάζονται από πληθώρα παραγόντων. Για παράδειγμα, καθοριστικό ρόλο παίζουν οι εγχώριες πολιτικές αντιμετώπισης της κρίσης και προώθησης μεταρρυθμίσεων για την ανάκαμψη. Ωστόσο, συμπληρωματικά με αυτούς τους παράγοντες, υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι τα έκτακτα μέτρα στήριξης της ρευστότητας που εφάρμοσε η ΕΚΤ το 2020 και στα οποία ενέταξε και την Ελλάδα για πρώτη φορά μετά την κρίση χρέους, επιδρούν θετικά τουλάχιστον σε τρία επίπεδα:

- (α) τονώνουν σημαντικά τη ζήτηση για κρατικά ομόλογα, μειώνοντας έτσι περαιτέρω τις αποδόσεις σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, αυξάνοντας τη ρευστότητά των ελληνικών ομολόγων και διευκολύνοντας την αναχρηματοδότηση του δημοσίου χρέους
- (β) μειώνουν το κόστος χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών, βελτιώνοντας την κερδοφορία τους. Ακολουθώντας, δημιουργούν περιθώρια για μείωση του κόστους δανεισμού του εγχώριου ιδιωτικού τομέα, το οποίο διαμορφώθηκε σε διαχρονικά χαμηλά επίπεδα στο τέλος του 2020, αν και παραμένει υψηλότερο από άλλες χώρες της Ευρωζώνης (βλέπε ενότητα 2.2 Γ),
- (γ) η υψηλότερη ρευστότητα σε δημόσιο και τράπεζες αυξάνει τη δυνατότητα χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας προκειμένου να επιταχυνθεί η ανάκαμψη.

Επομένως, οι «μη συμβατικές» πολιτικές της ΕΚΤ για την ενίσχυση της ρευστότητας που ξεκίνησαν το προηγούμενο έτος, στις οποίες υπάχθηκε για πρώτη φορά η Ελλάδα (πρόγραμμα PEPP, χαλάρωση κριτηρίων επιλεξιμότητας για εξασφαλίσεις σε πράξεις αναχρηματοδότησης τραπεζών κ.ά.), δύνανται να επηρεάσουν θετικά και σημαντικά τις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας στα επόμενα έτη. Αυτές οι δυνατότητες που η ένταξη σε παρόμοιες επιδιωκόμενες από το 2014, προέκυψαν σε μια περίοδο κατά την οποία η ισχυρή ανάκαμψη για σειρά ετών, αποτελεί βασικό ζητούμενο για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών μετά την πολυετή διαδικασία οικονομικής προσαρμογής και την αναπλήρωση των απωλειών του εγχώριου προϊόντος.

3 ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Συνέχιση έντονης ύφεσης 11,7% στην Ελλάδα το γ' τρίμ. 2020 εξαιτίας των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, έναντι αύξησης του ΑΕΠ κατά 1,2% στο αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι. Συνολικά στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους ύφεση 8,5%, αντί ανάπτυξης 1,8% πριν ένα χρόνο.
- Συρρίκνωση ΑΕΠ στο γ' τρίμ. αποκλειστικά από την έντονη πτώση των εξαγωγών (-44,9%), λόγω των εξαγωγών υπηρεσιών (-80,0%) έναντι σημαντικής ανόδου τους πριν ένα χρόνο (+9,9%)
- Επιδείνωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα, καθώς οι εισαγωγές περιορίστηκαν πολύ λιγότερο από τις εξαγωγές (-6,4%, έναντι +3,3% στο γ' τρίμ. '20)
- Μεταξύ των συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης, αύξηση κυρίως των επενδύσεων (+31,5%), αποκλειστικά από συσσώρευση αποθεμάτων, αφού ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου περιορίστηκε (-0,3%)
- Σημαντική διεύρυνση και καταναλωτικών δαπανών δημόσιου τομέα (+4,4%), σε αντίθεση με τον περιορισμό τους πριν ένα χρόνο (-1,2%)
- Ενίσχυση κατανάλωσης νοικοκυριών (+1,0%), ηπιότερη από ότι στο γ' τρίμ. 2019 (+1,5%)

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Οι ιδιαίτερα ισχυρές επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στην οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα συνεχίστηκαν κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Το εγχώριο προϊόν συρρικνώθηκε σε αυτό το χρονικό διάστημα κατά 11,7%, από 14,2% στο

προηγούμενο τρίμηνο¹², ενώ πριν ένα έτος αυξανόταν κατά 1,2%. Συνολικά στο εννεάμηνο του 2020 το ΑΕΠ ήταν 8,5% μικρότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, όταν αυξανόταν κατά 1,8%. Καθώς ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση, αλλά και οι επενδύσεις –λόγω αποθεμάτων και δράσεων στήριξης λόγω COVID-19- αυξήθηκαν, η συνέχιση της ισχυρής ύφεσης στο τρίτο τρίμηνο προήλθε αποκλειστικά από την έντονη, αλλά εν πολλοίς αναμενόμενη υποχώρηση των εξαγωγών, λόγω της συρρίκνωσης του τουρισμού. Ωστόσο, η ένταση της ύφεσης προέρχεται σε σημαντικό βαθμό από το σκέλος των εισαγωγών, αφού υποχώρησαν πολύ ηπιότερα από ότι αναμενόταν.

Αναλυτικά ως προς τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι, η εγχώρια κατανάλωση συρρικνώθηκε κατά 2,8%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα διευρυνόταν κατά 1,2%. Η πτώση οφείλεται αποκλειστικά στην έντονη υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 3,6%, σε αντίθεση με την αύξησή της, κατά 1,4%, στο εννεάμηνο του 2019. Καθώς αυτή ανήλθε τόσο στο πρώτο (+0,2%), όσο και στο τρίτο τρίμηνο (+1,0%), η υποχώρησή της προήλθε αποκλειστικά από το β' τρίμηνο (-12,0%). Αντιθέτως, κατόπιν της διεύρυνσης της δημόσιας κατανάλωσης τους καλοκαιρινούς μήνες κατά 4,4%, εξαιτίας των έκτακτων δαπανών λόγω πανδημίας, αυτή σημείωσε αύξηση 0,9% στο εννεάμηνο, ηπιότερη σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερσι (+1,9%). Η άνοδος στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου θα ήταν μεγαλύτερη εάν οι παρεμβάσεις στήριξης των επιχειρήσεων καταγράφονταν στα καταναλωτικά έξοδα του κράτους και όχι στις επενδύσεις του, όπως θα δειχθεί παρακάτω.

Οι επενδύσεις διευρύνθηκαν κατά 12,0% στο εννεάμηνο του 2020, υπεραντισταθμίζοντας τη μείωσή τους κατά 1,3% ένα χρόνο νωρίτερα. Καθώς στο αρχικό τρίμηνο του περασμένου έτους ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες και στο επόμενο ανήλθαν κατά 6,3%, η παραπάνω άνοδος προήλθε κυρίως από το τρίτο τρίμηνο, στο οποίο ενισχύθηκαν έντονα, κατά 31,5%. Από την άλλη πλευρά, η ισχυρή αύξηση προήλθε αποκλειστικά από διεύρυνση των αποθεμάτων, τα οποία έφτασαν τα €2,2 δισεκ., από €1,1 δισεκ. το 2019, αφού ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου ήταν ουσιαστικά αμετάβλητος (-0,3%). Αν και βάσει της μεθοδολογίας των Εθνικών Λογαριασμών της Eurostat τα αποθέματα αποτελούν το μέγεθος που εξισορροπεί την προσέγγιση του ΑΕΠ από την πλευρά της προσφοράς με εκείνη από την πλευρά της ζήτησης, το γεγονός ότι στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι αποτελούσαν εγχωρίως το 5,5% του ΑΕΠ, υπερβαίνοντας τις εξαγωγές υπηρεσιών, αναδεικνύει την υπερβολική επίδραση που ασκούν στο εγχώριο προϊόν σε ορισμένα τρίμηνα και προβληματίζει σχετικά με την έκταση που μπορούν να λάβουν.

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις σε πάγια στοιχεία, στο εννεάμηνο του 2020 ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες από πρόπερσι (+0,3%), χρονικό διάστημα στο οποίο είχαν υποχωρήσει κατά 9,0%. Την πτώση των επενδυτικών δαπανών συγκράτησε, όπως προαναφέρθηκε, και η καταγραφή των παρεμβάσεων υποστήριξης των επιχειρήσεων έναντι των επιπτώσεων της πανδημίας στις επενδύσεις. Μέχρι τον Σεπτέμβριο, οι εκροές του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), ήταν υψηλότερες κατά €2.416 εκατ. έναντι του στόχου για την ίδια περίοδο, κυρίως λόγω δαπανών για την αποζημίωση ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων, για την επιδότηση τόκων δανείων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, για το μέτρο της επιστρεπτέας προκαταβολής επιχειρήσεων και για την σύσταση ταμείου εγγυοδοσίας επιχειρήσεων λόγω της

¹² Η αρχική εκτίμηση μεταβολής του ΑΕΠ για το β' τρίμηνο τον Σεπτέμβριο του 2020 ήταν -15,2%

πανδημίας του COVID-19¹³. Αυτό το γεγονός αποτυπώνεται και στην εξέλιξη συγκεκριμένης κατηγορίας επενδύσεων, η οποία παρουσιάζεται αμέσως παρακάτω.

Μεταξύ των κατηγοριών πάγιου κεφαλαίου, την εντονότερη ενίσχυση σε απόλυτους όρους στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου της προηγούμενης χρονιάς παρουσίασαν όσες σχετίζονται με κατασκευές. Συγκεκριμένα, οι επενδύσεις σε Κατοικίες διευρύνθηκαν κατά €203 εκατ. ή 20,2%, άνοδος η οποία ήταν η ισχυρότερη σε αυτήν την περίοδο του έτους από το 2007, υπεραντισταθμίζοντας την αντίστοιχη χρονικά, μικρή μείωση το 2019 (-1,1%). Ακολούθησαν, με αύξηση €142 εκατ. ή 4,1%, οι Λοιπές Κατασκευές, στις οποίες εντάσσονται οι δαπάνες του ΠΔΕ, σε αντίθεση με την ισχυρή μείωσή τους πρόπερσι κατά 26,8%. Αυτή η διεύρυνσή τους οφείλεται στην άνοδό τους στο δεύτερο (+19,1%) και το τρίτο τρίμηνο (+3,3%), γεγονός που αναδεικνύει τη συσχέτισή της με την έντονη διεύρυνση των δαπανών του ΠΔΕ στο ίδιο χρονικό διάστημα για την ενίσχυση των επιχειρήσεων και των αυτοαπασχολούμενων έναντι των επιπτώσεων του COVID-19. Έπονται σε ενίσχυση και συμβολή στη σταθερότητα του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου ο Μηχανολογικός εξοπλισμός (+€128 εκατ. ή +3,6%) και ο Εξοπλισμός ΤΠΕ (+€104 εκατ. ή +6,8%), συνεχίζοντας την αύξησή τους πρόπερσι, κατά 2,0% και 3,4% αντίστοιχα. Η άνοδος στις παραπάνω κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου αντισταθμίστηκε από την ιδιαίτερα ισχυρή υποχώρηση στις επενδύσεις σε Εξοπλισμό Μεταφορών από την αρχή του περασμένου έτους, με αποτέλεσμα έως τον Σεπτέμβριο να διαμορφωθεί στα €791 εκατ. (-49,1%). Πολύ ηπιότερη, μικρή κάμψη σημείωσαν οι επενδύσεις σε Αγροτικά Προϊόντα (-€1 εκατ. ή -1,8%), που όμως έχουν το μικρότερο μερίδιο στις επενδύσεις σε πάγια.

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, όπως ήταν αναμενόμενο για τη θερινή περίοδο εξαιτίας της ανασχετικής επίδρασης της καραντίνας και των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στον προγραμματισμό και την υλοποίηση διεθνών ταξιδιών, η έντονη συρρίκνωση των εξαγωγών οφείλεται αποκλειστικά στις εξαγωγές υπηρεσιών, που περιορίστηκαν στο 20,0% του επιπέδου τους μόλις ένα έτος νωρίτερα. Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 48,4% λιγότερες από ότι το 2019, στο οποίο είχαν ενισχυθεί σημαντικά (+9,3%). Ταυτόχρονα, οι εξαγωγές προϊόντων ακολούθησαν πέρυσι στο εννεάμηνο εν γένει ήπια ανοδική τάση, καθώς ήταν 1,0% περισσότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, όταν ανέρχονταν με ρυθμό 3,6%. Επιπρόσθετα, σε επίπεδο τριμήνων υποχώρησαν μόνο στο δεύτερο τρίμηνο (-3,2%).

Αρκετά ηπιότερες πιέσεις από ότι στις εξαγωγές ασκήθηκαν από την πανδημία στις εισαγωγές, αφού αυτές περιορίστηκαν κατά 6,2% στο εννεάμηνο του 2020, πτώση παραπλήσια με αυτή στο τρίτο τρίμηνό του (6,4%), σε αντίθεση με τη διεύρυνσή τους κατά 3,8% ένα χρόνο νωρίτερα. Σε απόλυτους όρους, η μείωση στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου ήταν ισχυρότερη στις εισαγωγές αγαθών (-€1,9 δισεκ.) ή 4,9%, έναντι αύξησης 3,6% πριν ένα χρόνο. Οι εισαγωγές υπηρεσιών συρρικνώθηκαν κατά €1,46 δισεκ. ή 10,4%, κατόπιν ίδιας με τα προϊόντα διεύρυνσης ένα έτος νωρίτερα. Η πολύ μεγαλύτερη υποχώρηση των εξαγωγών σε σύγκριση με τις εισαγωγές επιδείνωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, καθιστώντας το ελλειμματικό κατά €11,1 δισεκ. (8,9% του ΑΕΠ), από οριακά αρνητικό στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2019 (€868 εκατ.).

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία περιορίστηκε κατά 10,7% στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου και κατά 8,6% στο εννεάμηνο. Η

¹³ Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Σεπτέμβριος 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Οκτώβριος 2020

ηπιότερη υποχώρηση κατά το τρίτο τρίμηνο σε σύγκριση με την υποχώρηση του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης που αναφέρθηκε προηγουμένως, οφείλεται κυρίως στη σημαντική υποχώρηση των εισπράξεων φόρων επί των προϊόντων κατά το δεύτερο τρίμηνο, κατά 11,7%, οι οποίοι αποτελούν τμήμα του ΑΕΠ το οποίο καταβάλλεται στο κράτος. Οι επιδοτήσεις επί των προϊόντων, που συνιστούν εξωγενή ενίσχυση στο ΑΕΠ, μειώθηκαν στο ίδιο χρονικό διάστημα κατά 16,5%. Σε οκτώ εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας η δραστηριότητα εξασθένησε στο τρίτο τρίμηνο του 2020. Εξαίρεση αποτέλεσαν ο κλάδος των Κατασκευών, στον οποίο σημειώθηκε διεύρυνση δραστηριότητας κατά 12,3% και συνολικά στο εννεάμηνο πέρυσι κατά 16,6% και αυτός της Δημόσιας διοίκησης - άμυνας - κοινωνικής ασφάλισης, με αυξήσεις 3,0% και 1,8% αντίστοιχα. Η αύξηση στις Κατασκευές σχετίζεται με την άνοδο στις επενδύσεις σε κατοικίες και λοιπές κατασκευές που προαναφέρθηκε. Επιπλέον, ο τομέας συνέχισε την ανάκαμψή του στο εννεάμηνο του 2019, κατά 4,2%, που τότε ήταν η δεύτερη ισχυρότερη μεταξύ των κλάδων, όταν στη Δημόσια διοίκηση σημειωνόταν μικρή υποχώρηση (-0,5%).

Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη κάμψη δραστηριότητας σημειώθηκε το τρίτο τρίμηνο στο Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές - αποθήκευση, ξενοδοχεία - εστιατόρια, κατά 30,3%, οδηγώντας σε μείωση 21,8% στο σύνολο της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι, σε αντίθεση με την άνοδο κατά 2,2% ένα έτος νωρίτερα. Ωστόσο η εντονότερη πτώση στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου σημειώθηκε στον τομέα Τεχνών - διασκέδασης - ψυχαγωγίας, κατά 23,8%, έναντι αύξησης 6,8% πρόπερι (η ισχυρότερη μεταξύ των κλάδων) και υποχώρησης 16,4% στο τρίτο τρίμηνο. Ακολουθούν σε εξασθένηση της παραγωγής τους στο εννεάμηνο του 2020 οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες (-13,2% και -19,3% στο γ' τρίμ.) και οι Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες (-8,6% και -10,1%), έναντι σταθερότητας της δραστηριότητας σε αμφότερους τους τομείς ένα έτος νωρίτερα (-0,2% και -0,1% αντίστοιχα). Ηπιότερη ήταν η κάμψη στη Βιομηχανία (-5,0% και -2,4%), σε αντίθεση με την άνοδο κατά 2,1% πριν ένα χρόνο. Η μικρότερη υποχώρηση σημειώθηκε στην Ενημέρωση-επικοινωνία και τη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, κατά 2,7% και 0,4%, ενώ πέρυσι στον πρώτο τομέα επικρατούσαν ανοδικές (+1,3%) και στο δεύτερο σταθεροποιητικές τάσεις (+0,3%). Ο Πρωτογενής τομέας ήταν ο μοναδικός με αμετάβλητη παραγωγή σε σχέση με το 2019, τόσο στο τρίτο τρίμηνο, όσο και κατά μέσο όρο στο εννεάμηνο, όμως ένα έτος νωρίτερα το προϊόν του αυξανόταν (+3,7%).

Η απότομη μεταβολή στην τάση του ΑΕΠ έως τώρα έχει αποτυπωθεί ήπια στην τάση της ανεργίας. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις για την ελληνική οικονομία, σε αυτήν την εξέλιξη έχουν συμβάλει συνδυαστικά ορισμένοι παράγοντες. Συγκεκριμένα, τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας από τις επιπτώσεις της πανδημίας που έλαβε η κυβέρνηση, καθώς και το γεγονός ότι η ισχυρή υποχώρηση του αριθμού των απασχολούμενων οφείλεται πρωτίστως στην έξοδό τους από το εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να μην προκύπτει αύξηση του αριθμού των ανέργων. Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για την έρευνα εργατικού δυναμικού του δεύτερου τριμήνου φέτος, «μέρος αυτής της αύξησης (σ.σ.: των οικονομικά μη ενεργών), προέρχεται από τη ροή ανέργων προς τους οικονομικά μη ενεργούς καθώς, σύμφωνα με τον ορισμό για τον άνεργο και τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό, εάν ένα άτομο δεν εργάζεται, δεν αναζητά ενεργά εργασία και δεν είναι διαθέσιμο να αναλάβει άμεσα εργασία, δεν κατατάσσεται στους ανέργους αλλά στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό». Ενδεικτικά, εάν αυτά τα άτομα είχαν καταμετρηθεί στους άνεργους και δεν σημειωνόταν εξαιτίας τους μείωση του εργατικού δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας θα είχε διαμορφωθεί στην περίοδο Απριλίου-Ιουνίου φέτος στο 18,6% και στο αμέσως επόμενο τρίμηνο στο 17,0%, αντί του 16,7% και 16,2% στα οποία τελικά διαμορφώθηκε. Από την άλλη πλευρά, αμφότερα τα φετινά ποσοστά είναι 0,2 ποσοστιαίες

μονάδες χαμηλότερα από εκείνο στην αντίστοιχη περίοδο του 2019, διαφορά η οποία συνιστά σημαντική επιβράδυνση της κάμψης της ανεργίας έναντι του προηγούμενου έτους, η οποία στο αρχικό τρίμηνο του 2020 έφτασε τις 3 ποσοστιαίες μονάδες. Σε κλαδικό επίπεδο, οι περισσότερες από τις τάσεις δεν είναι συναφείς με εκείνες στην παραγωγική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται ορισμένες σημαντικές αντιθέσεις, όπως στον Πρωτογενή τομέα, στις Τέχνες-διασκέδαση-ψυχαγωγία, στις Επαγγελματικές-επιστημονικές-τεχνικές-διοικητικές δραστηριότητες και στις Κατασκευές.

Συγκεκριμένα, η απασχόληση υποχώρησε στο τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους κατά 1,1% ή 45,1 χιλ. άτομα έναντι του ίδιου τριμήνου πέρυσι, όταν είχε υποχωρήσει κατά 2,0%. Όμως, αυτή η υποχώρηση δεν οδήγησε σε άνοδο την ίδια περίοδο του αριθμού των ανέργων, ο οποίος μειώθηκε κατά 20,8 χιλιάδες, αλλά σε αύξηση του μη ενεργού πληθυσμού (+44,1 χιλ.). Το ποσοστό ανεργίας του τριμήνου Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, σε συνδυασμό με εκείνο του αρχικού εξαμήνου πέρυσι, διαμόρφωσαν την ανεργία στο εννεάμηνο του 2020 στο 16,4%, 1,1 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα έτος. Επίσης, ήταν το χαμηλότερο για αυτήν την περίοδο από το 2011. Οι περισσότερες θέσεις εργασίας χάθηκαν σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο πρόπερσι, όπως στο δεύτερο τρίμηνο, πρωτίστως στους κλάδους του Πρωτογενούς τομέα (-44,9 χιλ. ή -10,0%) του Τουρισμού (-33,2 χιλ. ή -7,7%) και στη Μεταποίηση (-12,0 χιλ. ή -3,1%). Έπονται σε μείωση θέσεων εργασίας οι Διοικητικές - υποστηρικτικές δραστηριότητες (-10,0 χιλ. ή -10,4%) και η Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων (-9,2 χιλ. ή -26,1%). Στον αντίποδα, αύξηση θέσεων εργασίας παρουσίασαν κυρίως οι Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας (+29,6 χιλ. ή +11,9%) το Χονδρικό Λιανικό Εμπόριο (+21,3 χιλ. ή +3,0%) και η Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, με τις τάσεις στον πρώτο και τον τρίτο κλάδο να θεωρείται πως αντανακλούν τις έκτακτες ανάγκες σε υπηρεσίες που δημιούργησε η υγειονομική κρίση.

Οι αντιπληθωριστικές πιέσεις κατά το τρίτο τρίμηνο κυρίως από την υποχώρηση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων, καθώς και από τη χαμηλότερη έμμεση φορολογία, κατόπιν της μείωσης του ΦΠΑ από την 1η Ιουνίου σε ορισμένα προϊόντα και υπηρεσίες (μέσα μεταφοράς, τουριστικά πακέτα, μη αλκοολούχα ποτά (καφές, αναψυκτικά κ.α.)), οδήγησαν σε υποχώρηση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή κατά 1,9%, που είναι η μεγαλύτερη για αυτήν την περίοδο του έτους διαχρονικά, ενώ πριν ένα χρόνο η αντίστοιχη τάση ήταν σταθεροποιητική (-0,1%). Μόλις σε τέσσερις από τις 12 κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών που υπεισέρχονται στον εγχώριο ΔTK σημειώθηκε άνοδος τιμών. Οι αντιπληθωριστικές επιδράσεις των τιμών των ενεργειακών προϊόντων αποτυπώνονται στην πτώση των τιμών στις Μεταφορές κατά 8,5% και στη Στέγαση κατά 5,0%, που ήταν οι μεγαλύτερες κατά το τρίτο τρίμηνο, με την πρώτη τάση να προέρχεται εν μέρει και από τη μείωση του ΦΠΑ. Επίσης, οι τιμές στα Ξενοδοχεία - Καφέ - Εστιατόρια ήταν 0,8% χαμηλότερες από πρόπερσι, σε αντίθεση με την αύξησή τους κατά 0,7% στο πρώτο τρίμηνο φέτος. Όμως, δεν παρουσιάζονται τάσεις υποχώρησης στις τιμές της διατροφής και των μη αλκοολούχων ποτών, αφού αυτές αυξήθηκαν κατά 2,0% στο τρίτο τρίμηνο, άνοδος που ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών. Έπονται σε υποχώρηση οι τιμές των Επικοινωνιών (-2,1%), των Πολιτιστικών δραστηριοτήτων - Υπηρεσιών αναψυχής (-1,2%) και των Διαρκών αγαθών - ειδών νοικοκυριού (-1,1%). Από την άλλη πλευρά, η Ένδυση-Υπόδηση παρουσίασε τη μεγαλύτερη άνοδο τιμών (+2,1%), ακολουθούμενη από τα προϊόντα Διατροφής-μη αλκοολούχων ποτών που προαναφέρθηκαν και τις υπηρεσίες Εκπαίδευσης (+0,6%).

Ανακεφαλαιώνοντας, όπως ήταν αναμενόμενο, η οικονομική δραστηριότητα εγχωρίως πλήγηκε ιδιαίτερα και κατά το τρίτο τρίμηνο από την πανδημία του νέου κορωνοϊού, κατά κύριο λόγο

μέσω της ανασχετικής επίδρασης που είχε στο διεθνή τουρισμό, αφού οι συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης (ιδιωτική κατανάλωση, δημόσια κατανάλωση, επενδύσεις) ενισχύθηκαν. Ωστόσο, αυτές οι τάσεις οφείλονται εν πολλοίς στην επίδραση των μέτρων για την ανάσχεση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης. Προκειμένου να καταστεί κατανοητή η επίδραση των σχετικών δαπανών στον ακαθάριστο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου, αναφέρεται πως, σύμφωνα με το δελτίο εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού για τον Σεπτέμβριο του 2020, οι εκροές του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) από την αρχή αυτού του έτους ήταν υψηλότερες κατά €4.018 εκατ. έναντι του 2019, κυρίως λόγω των δαπανών για την υποστήριξη επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων. Επίσης από τα δελτία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού προκύπτει ότι στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι η άνοδος των ενισχύσεων του ΠΔΕ σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα διευρύνθηκε κατά €1.513 εκατ. Καθώς η πλειονότητα των δαπανών του ΠΔΕ καταγράφεται στις λοιπές κατασκευές στο σύστημα Εθνικών Λογαριασμών, πιθανότατα οφείλεται σε αυτές η δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση κατά το τρίτο τρίμηνο σε αυτή την κατηγορία μεταξύ των κατηγοριών σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, η οποία καταγράφηκε παραπάνω. Βεβαίως, αφού αυτές οι ενισχύσεις του ΠΔΕ αποτελούν μεταβιβάσεις για τη βιωσιμότητα και την τρέχουσα λειτουργία των επιχειρήσεων, δεν έχουν μέσο-μακροπρόθεσμο, επενδυτικό χαρακτήρα και δεν την βελτιώνουν την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων. Επιπλέον, το ύψος τους στο β' και γ' τρίμηνο πέρυσι, καθιστούν δύσκολη τη συνέχισή τους με τον ίδιο ρυθμό το 2021, παρότι η πανδημία του COVID-19 συνεχίζεται. Επομένως, είναι αρκετά πιθανή μια αρνητική επίδραση στις επενδύσεις φέτος από την υποχώρησή τους.

Συνεκτιμώντας τις ενδεχόμενες δυσχέρειες το προσεχές χρονικό διάστημα στη χρηματοδότηση επενδύσεων από το τραπεζικό σύστημα, οι οποίες προς το παρόν δεν αποτυπώνονται στα σχετικά στοιχεία, π.χ. λόγω μιας πιθανής σημαντικής αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από όσα δάνεια τελούν σε αναστολή πληρωμών, θεωρείται απαραίτητη η διάθεση περισσότερων κεφαλαίων από το ΠΔΕ για επενδυτικούς και ευρύτερα αναπτυξιακούς σκοπούς, με δράσεις σχεδιασμένες για τις ανάγκες και τις προκλήσεις που έχει δημιουργήσει η πανδημία. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, δεδομένων των «οριζόντιων» στην πλειονότητά τους, που αφορούν σε όλους τους κλάδους, μέτρων στήριξης των επενδύσεων, τα οποία είχαν υλοποιηθεί πριν την έξαρση του νέου κορωνοϊού, ενδεχομένως οι αναγκαίες επιπλέον παρεμβάσεις να χρειάζεται να έχουν κλαδικό προσανατολισμό ή να αφορούν σε αλυσίδες αξίας, στις οποίες συμμετέχουν συγκεκριμένοι κλάδοι. Για την ενίσχυση των επενδύσεων θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες και οι πόροι του χρηματοδοτικού μηχανισμού NextGenerationEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη της ζήτησης από το εξωτερικό κατά το τρίτο τρίμηνο, όπως στο προηγούμενο, αποτυπώνεται κυρίως στην έντονη πτώση των εξαγωγών για υπηρεσίες. Σε τρέχουσες τιμές, η συρρίκνωση των εξαγωγών υπηρεσιών προήλθε για άλλο ένα τρίμηνο πρωτίστως (85,0%) από την κάμψη των τουριστικών εισπράξεων κατά 72,6% ή €7,77 δισεκ., λόγω των περιορισμών στις επιβατικές μετακινήσεις από το εξωτερικό, αλλά και της ανησυχίας για τους κινδύνους από την πανδημία. Στο σκέλος των εξαγωγών προϊόντων, όπως προαναφέρθηκε, σημειώθηκε αύξηση 3,5%, σε εθνικολογιστικούς όρους και σταθερές τιμές. Επισημαίνεται πως ανάμεσα σε χώρες του πυρήνα (Γερμανία, Γαλλία, Ολλανδία, Ιταλία) και της περιφέρειας της Ευρωζώνης (Ιρλανδία, Ισπανία, Κύπρος, Πορτογαλία), η Ελλάδα (3,5%), η Ιρλανδία (15,3%) και η Πορτογαλία ήταν οι μοναδικές οι οποίες παρουσίασαν άνοδο εξαγωγών αγαθών στην περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου του 2020. Επιπλέον, μεταξύ των ίδιων χωρών με συρρίκνωση των εξαγωγών στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, στην Ελλάδα σημειώθηκε η μικρότερη υποχώρηση (-3,2%), με την

Κύπρο (+14,5%) και την Ιρλανδία (+9,7%) να είναι οι μοναδικές που παρουσίασαν διεύρυνση. Επομένως, οι εξαγωγές προϊόντων έχουν επιδείξει σημαντική ανθεκτικότητα στη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19. Για αυτό, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, παρεμβάσεις πολιτικής για τη διευκόλυνση των εξαγωγικών διαδικασιών και ευρύτερα, για την προώθηση των εξαγωγών, θα μπορούσαν να μετριάσουν τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην οικονομική δραστηριότητα εγχωρίως. Σε κάθε περίπτωση, επειδή η αναλογία στις εξαγωγές των εξαγωγών υπηρεσιών, στις οποίες επιβλήθηκαν ισχυρότερα περιοριστικά μέτρα από τις εξαγωγές προϊόντων, είναι διαχρονικά χαμηλότερη στο τέταρτο τρίμηνο από ότι στο τρίτο, εκτιμώνται σαφώς ηπιότερες πιέσεις στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών στο τέλος του 2020, οι οποίες θα μετριάσουν την αρνητική επίδρασή τους στο ΑΕΠ. Στην επόμενη υποενότητα πραγματοποιείται το σύνολο των μεσοπρόθεσμων μακροοικονομικών προβλέψεων.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2010	216.447	-5,4%	191.901	-5,9%	37.564	-10,6%	47.699	4,5%	61.385	-3,4%
2011	194.687	-10,1%	176.069	-8,3%	25.783	-31,4%	47.972	0,6%	55.610	-9,4%
2012	180.593	-7,2%	163.348	-7,2%	20.445	-20,7%	48.913	2,0%	52.554	-5,5%
2013	176.111	-2,5%	156.607	-4,1%	19.699	-3,6%	49.856	1,9%	50.816	-3,3%
2014	177.447	0,8%	156.799	0,1%	20.494	4,0%	53.892	8,1%	54.270	6,8%
2015*	176.106	-0,8%	156.335	-0,3%	21.441	4,6%	56.588	5,0%	58.454	7,7%
α' 2016	43.778	-1,2%	38.674	-2,0%	6.055	10,0%	13.965	-0,8%	14.959	0,4%
β' 2016	43.597	-1,5%	38.814	-1,2%	5.920	17,2%	13.691	-3,7%	14.773	1,0%
γ' 2016	43.839	0,6%	39.194	1,4%	5.448	6,3%	14.280	1,8%	15.112	7,0%
δ' 2016	44.016	0,1%	39.091	0,3%	5.199	-9,7%	14.506	1,6%	14.853	0,3%
2016*	175.230	-0,5%	155.773	-0,4%	22.621	5,5%	56.442	-0,3%	59.698	2,1%
α' 2017	43.958	0,4%	39.217	1,4%	5.129	-15,3%	14.944	7,0%	15.127	1,1%
β' 2017	44.336	1,7%	39.477	1,7%	5.582	-5,7%	15.267	11,5%	16.008	8,4%
γ' 2017	44.654	1,9%	39.671	1,2%	5.979	9,7%	15.531	8,8%	16.378	8,4%
δ' 2017	44.550	1,2%	39.952	2,2%	5.445	4,7%	15.452	6,5%	16.617	11,9%
2017*	177.498	1,3%	158.316	1,6%	22.135	-2,2%	61.193	8,4%	64.130	7,4%
α' 2018	44.839	2,0%	40.125	2,3%	5.414	5,6%	16.202	8,4%	16.801	11,1%
β' 2018	44.948	1,4%	39.736	0,7%	5.992	7,4%	16.445	7,7%	17.209	7,5%
γ' 2018	45.052	0,9%	39.869	0,5%	5.751	-3,8%	16.765	7,9%	17.449	6,5%
δ' 2018	45.274	1,6%	39.803	-0,4%	6.103	12,1%	17.294	11,9%	17.725	6,7%
2018	180.113	1,5%	159.532	0,8%	23.261	5,1%	66.706	9,0%	69.183	7,9%
α' 2019	45.690	1,9%	40.176	0,1%	6.055	11,8%	17.185	6,1%	17.685	5,3%
β' 2019	45.924	2,2%	40.467	1,8%	5.637	-5,9%	16.926	2,9%	17.687	2,8%
γ' 2019	45.611	1,2%	40.481	1,5%	5.244	-8,8%	18.420	9,9%	18.029	3,3%
δ' 2019	45.827	1,2%	40.606	2,0%	5.723	-6,2%	17.501	1,2%	17.893	0,9%
2019	183.052	1,6%	161.730	1,4%	22.659	-2,6%	70.033	5,0%	71.293	3,0%
α' 2020	45.886	0,4%	40.481	0,8%	6.071	0,3%	17.456	1,6%	17.798	0,6%
β' 2020	39.395	-14,2%	36.081	-10,8%	5.992	6,3%	11.328	-33,1%	15.399	-12,9%
γ' 2020	40.297	-11,7%	41.146	1,6%	6.898	31,5%	10.147	-44,9%	16.880	-6,4%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ, Δεκέμβριος 2020

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Οι εξελίξεις της πανδημίας του COVID-19 εγχωρίως και διεθνώς, κυρίως στην ΕΕ, τα μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της (περιοριστικά - ενίσχυσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών) και η πρόοδος ως προς το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης, οι κύριοι καθοριστικοί παράγοντες της εξέλιξης του ΑΕΠ στο τέλος του 2020 και κατά το 2021.
- Πραγματοποίηση προβλέψεων για τις μακροοικονομικές μεταβλητές βάσει εναλλακτικών συνόλων υποθέσεων (σεναρίων) για τους παραπάνω και άλλους καθοριστικούς παράγοντες.
- Ύφεση 9,0-9,5% το 2020. Το τρέχον έτος, εφόσον εξασθενήσει σταδιακά η πανδημία και δεν εκδηλωθεί νέα έξαρσή της, με θερινή τουριστική περίοδο παρόμοια με το 2019 και επίτευξη στόχου απορρόφησης κεφαλαίων ΕΤΑ (βασικό σενάριο), ανάπτυξη 4,0-4,3%.
- Δύο εναλλακτικά σενάρια: 1) Ευνοϊκό (ταχύτερη αποκλιμάκωση υγειονομικής κρίσης, ευρύτερη τουριστική περίοδος (άνοιξη-φθινόπωρο), ταχύτερη ανάκαμψη διεθνώς): ανάπτυξη 5,0-5,3%. 2) Δυσμενές (μη περαιτέρω υποχώρηση πανδημίας, έντονες διακυμάνσεις της, όπως 2020, χαμηλή απορροφητικότητα πόρων ΕΤΑ): μεταβολή ΑΕΠ 0,5-1%
- Πτώση ΑΕΠ το 2020 κυρίως από πτώση εξαγωγών (-25 έως -27%) και ιδιωτικής κατανάλωσης (-4,5 έως -5,5%)
- Αύξηση δημόσιας κατανάλωσης (2,5-3,5%) και επενδύσεων (10-11%) από έκτακτες δαπάνες για την υγεία και τη Δημόσια Διοίκηση, και τη στήριξη επιχειρήσεων-αυτοαπασχολούμενων.
- Ανάκαμψη στο βασικό και το ευνοϊκό σενάριο πρωτίστως από άνοδο εξαγωγών (16% και 20% αντίστοιχα), αλλά και ιδιωτικής κατανάλωσης (3,0% και 4,5%) και επενδύσεων (16% και 19%).
- Στασιμότητα ή μικρή αύξηση στο δυσμενές σενάριο από υποχώρηση ιδιωτικής κατανάλωσης (-1 έως -1,5%) και επενδύσεων (-5%), αλλά και αύξηση εξαγωγών (5-7%).

Οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση αναμένεται να συνεχίσουν να αποτελούν τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στη μεγαλύτερη διάρκεια του 2021, εγχωρίως και διεθνώς. Την τρέχουσα περίοδο αυτές σχετίζονται με τη δεύτερη φάση κλιμάκωσης της υγειονομικής κρίσης, αλλά και τη διαδικασία του εμβολιασμού. Παρά την εκκίνηση της εμβολιαστικής διαδικασίας, καθώς χρονικά βρισκόμαστε σχεδόν στη μέση του χειμώνα, το επόμενο χρονικό διάστημα θα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για τη δυναμική της πανδημίας. Άλλωστε, κατά το προηγούμενο έτος αυτή παρουσίασε έξαρση για πρώτη φορά κατά την προσεχή περίοδο. Μια πρόσφατη, πρόσθετη πρόκληση σχετικά με αυτή είναι οι μεταλλάξεις του ιού, οι επιπτώσεις των οποίων προς το παρόν δεν έχουν εκτιμηθεί. Στην εξασθένιση της σχετικής αβεβαιότητας θα συμβάλει και η ανακάλυψη και άλλων, άμεσα αξιοποιήσιμων επιστημονικών μέσων για την αντιμετώπισή της (εξειδικευμένα φάρμακα για θεραπείες).

Κατά το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, όταν η πανδημία είχε εξασθενήσει και τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας είτε άρθηκαν, είτε χαλάρωσαν, ο ρυθμός ύφεσης υποχώρησε στις μεγαλύτερες οικονομίες και οικονομικές ζώνες: στις χώρες του ΟΟΣΑ διαμορφώθηκε σε 3,9% από 11,7% στο δεύτερο τρίμηνο, στην ΕΕ σε 4,2% από 13,9% και στις ΗΠΑ σε 2,8% από 9,0%. Στην οικονομία της Κίνας ο ρυθμός ανάπτυξης του δεύτερου τριμήνου επιταχύνθηκε, από το 3,2% στο 4,9% στο επόμενο. Ωστόσο από τον Σεπτέμβριο σημειώθηκε νέα έξαρση του COVID-19 σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Πορτογαλία, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Πολωνία, Ρουμανία, Τσεχία κ.ά.), στις ΗΠΑ και στη Ρωσία, σταδιακά με περισσότερα κρούσματα ημερησίως

από ότι στην προηγούμενη φάση εξάπλωσής του. Στη Βραζιλία η νέα έξαρση ξεκίνησε αργότερα (Νοέμβριος) και συνεχίζεται, ενώ στην Ινδία αποκλιμακώθηκε γρήγορα και πλέον τα κρούσματα κυμαίνονται στα επίπεδα του περασμένου Ιουνίου. Κατόπιν αυτών των εξελίξεων επανήλθαν μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία έχουν, όπως στην πρώτη φάση της υγειονομικής κρίσης, αρνητικό οικονομικό αντίκτυπο. Σε ορισμένες χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης οι παρεμβάσεις πολιτικής κλιμακώθηκαν προς το τέλος του 2020 και στην αρχή του 2021 (π.χ. Γερμανία, Ολλανδία, Ην. Βασίλειο, Βέλγιο), για αυτό είναι αρκετά πιθανό οι οικονομικές επιπτώσεις της δεύτερης φάσης της υγειονομικής κρίσης να γίνουν περισσότερο αισθητές φέτος.

Παρά την «αναζωπύρωση» του νέου κορωνοϊού, γενικά δεν έλαβαν χώρα νέες πρωτοβουλίες για τη στήριξη των οικονομιών και των κοινωνιών, από εθνικές κυβερνήσεις και πολυεθνικούς φορείς. Εξαιρέση αποτελούν οι ΗΠΑ, όπου στο τέλος Δεκεμβρίου ανακοινώθηκαν πρόσθετες παρεμβάσεις \$877 δισεκ. (περίπου 4% του ΑΕΠ), που αφορούν σε ενισχυμένα επιδόματα ανεργίας έως τις 14 Μαρτίου, άμεσες ενισχύσεις σε προσωπικό επίπεδο, έναν νέο κύκλο δανείων ΣΔΙΤ, πόρους για εμβόλια, δοκιμές και ανίχνευση του COVID-19 κ.λπ. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κατόπιν παρατεταμένων διαπραγματεύσεων, επιτεύχθηκε στις 11 Δεκεμβρίου οριστικοποίηση του προϋπολογισμού της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (NextGenerationEU), για την έξοδο της Ένωσης από την υγειονομική κρίση. Σε ότι αφορά τις τάσεις στις προσδοκίες, υπό αυτές τις εξελίξεις, ο σύνθετος πρόδρομος δείκτης του ΟΟΣΑ (CLI) συνέχισε να ανέρχεται στο τέταρτο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, οριακά, φθάνοντας στην περιοχή τιμών στις αρχές του 2020, πριν την υγειονομική κρίση (99,5 μονάδες). Σταθεροποιητική ήταν στο ίδιο χρονικό διάστημα η τάση στο δείκτη Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην ΕΕ και την Ευρωζώνη. Ως αποτέλεσμα, τον Δεκέμβριο βρισκόταν σε απόσταση από το επίπεδό του τον περασμένο Φεβρουάριο (89,5 έναντι 102,5 μονάδων στην ΕΕ, 90,4 έναντι 102,6 μονάδων στην Ευρωζώνη).

Εγχωρίως, η εξέλιξη της πανδημίας φαίνεται να έχει εν μέρει ελεγχθεί την τρέχουσα περίοδο, με τον ημερήσιο αριθμό των νέων κρουσμάτων COVID-19 να έχει υποχωρήσει σημαντικά σε σχέση με την αρχή της δεύτερης καραντίνας στις αρχές του περασμένου Νοεμβρίου, περίοδος στην οποία σημειώθηκε η μέγιστη τιμή του από την αρχή της υγειονομικής κρίσης (3.316 στις 12 Νοεμβρίου). Στα μέσα Ιανουαρίου τα κρούσματα κυμαίνονταν περίπου μεταξύ 440 και 900. Μικρότερη ήταν η υποχώρηση στους νέους θανάτους, καθώς η κλιμάκωσή τους έπεται των κρουσμάτων και συνεχίστηκε έως τα τέλη Νοεμβρίου (121 στις 28/11). Στην αρχή του 2021 κυμαίνονταν μεταξύ 32 και 54. Κατόπιν αυτών των εξελίξεων, η τρέχουσα εξάπλωση της πανδημίας στην Ελλάδα είναι βραδύτερη σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης με τον ίδιο ή παραπλήσιο πληθυσμό (π.χ. Βέλγιο, Πορτογαλία, Αυστρία). Ο εμβολιασμός του πληθυσμού μπορεί να συμβάλει στον περαιτέρω περιορισμό της εξάπλωσης του COVID-19 εγχωρίως τους επόμενους μήνες.

Η ισχυρή ανάκαμψη της υγειονομικής κρίσης και η επιβολή νέου lockdown οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στην παράταση παρεμβάσεων υποστήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών (αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους σε αναστολή εργασίας, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών βάσει του ονομαστικού μισθού, μείωση ενοικίου στα επαγγελματικά ακίνητα πληττόμενων επιχειρήσεων, καθώς και εργαζομένων σε αναστολή εργασίας, νέο, τέταρτο πρόγραμμα επιστρεπτέας προκαταβολής, με διεύρυνση δικαιούχων) ή την επαναφορά τους (αναστολή πληρωμής ρυθμισμένων φορολογικών και ασφαλιστικών οφειλών επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας, αναστολή καταβολής ΦΠΑ, αναστολής πληρωμής δόσεων ρυθμισμένων

φορολογικών οφειλών εργαζόμενων πληττόμενων επιχειρήσεων, αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων, επέκταση επιδομάτων ανεργίας κατά 2 μήνες, εφάπαξ ενίσχυση σε μη επιδοτούμενους μακροχρόνια ανέργους). Ο προϋπολογισμός των παραπάνω μέτρων είναι €3,3 δισεκ. Επιπρόσθετα, κατά τη συζήτηση του προϋπολογισμού του 2021 ανακοινώθηκαν πρόσθετες παρεμβάσεις για το νέο έτος (μείωση ενοικίου για Ιανουάριο-Φεβρουάριο 80%, πρόγραμμα επιστρεπτέας προκαταβολής Νο5). Ταυτόχρονα, βρίσκονται σε εξέλιξη το πρόγραμμα ΓΕΦΥΡΑ, για την επιχορήγηση δόσεων ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων ιδιωτών και το πρόγραμμα κάλυψης του 100% των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες για 100 χιλ. νέες θέσεις απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα.

Ενώ οι παραπάνω παρεμβάσεις πολιτικής μετριάζουν τις οικονομικές επιπτώσεις του δεύτερου lockdown, επιβαρύνουν περαιτέρω το δημοσιονομικό ισοζύγιο. Σύμφωνα με την Εισηγητική έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021, οι δαπάνες του 2020 εκτιμάται πως ήταν €12,17 δισεκ. υψηλότερες του σχετικού στόχου στον Προϋπολογισμό του 2020 (+21,3%). Επιπρόσθετα, τα έσοδα από φόρους υπολείπονταν αρκετά του στόχου (-€7,9 δισεκ. ή -15,1%). Οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού προβλέπεται να παραμείνουν και το τρέχον έτος σαφώς υψηλότερες του 2019 (+€10,2 δισεκ.), ενώ οι φορολογικές εισπράξεις (-€4,35 δισεκ.) και τα έσοδα από ασφαλιστικές εισφορές (-€1,21 δισεκ.) χαμηλότερα, λόγω των νέων παρεμβάσεων ενίσχυσης και φοροελάφρυνσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών οι οποίες μόλις αναφέρθηκαν, καθώς και ορισμένων άλλων, οι οποίες έχουν εξαγγελθεί με το Προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2021.

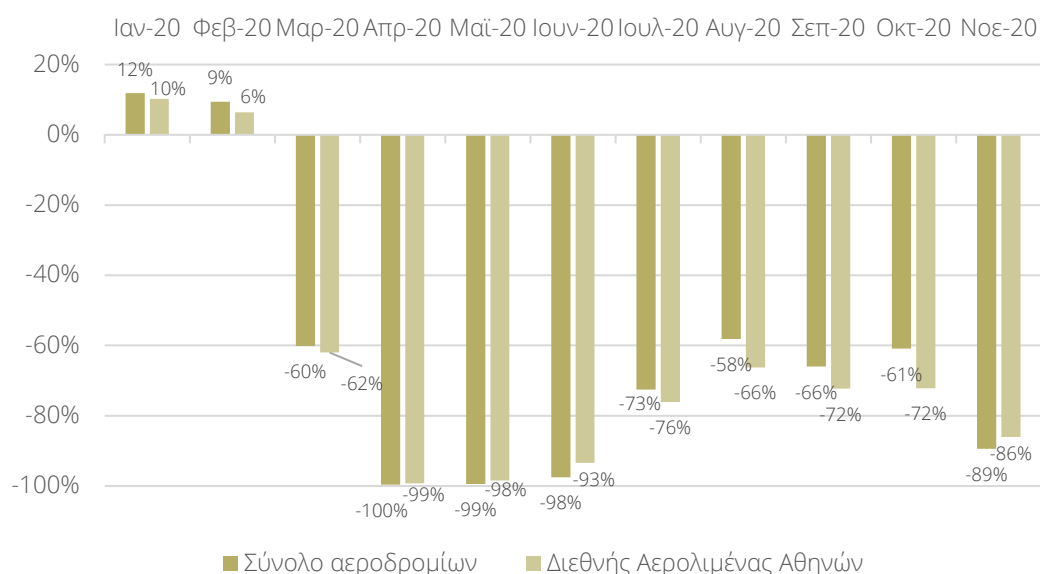
Οι πιέσεις της πανδημίας στον τουριστικό τομέα συνεχίστηκαν στο τελευταίο τρίμηνο του 2020. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, οι διεθνείς αφίξεις στα αεροδρόμια της χώρας υποχώρησαν έντονα και στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου, κατά 60,9% στον πρώτο μήνα και κατά 89,4% στον επόμενο, με την άνοδο στον πρόσφατο μήνα να αντανakλά την κλιμάκωση της εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού και την αυστηροποίηση των ταξιδιωτικών όρων όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Παρότι είναι ισχυρή, αυτή η υποχώρηση είναι ηπιότερη από ότι στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του οποίου εφαρμοζόταν αναστολή πτήσεων (-98,8%). Επιπλέον, διαχρονικά στο τελευταίο δίμηνο κάθε έτους η σημασία των εισπράξεων από το διεθνή τουρισμό για τα έσοδα από εξαγωγές υπηρεσιών είναι πολύ χαμηλότερη από ότι στο τρίτο τρίμηνο, στην περιοχή του 10-15%. Ταυτόχρονα ενισχύεται η σημασία των διεθνών μεταφορών, οι οποίες επίσης πλήγηκαν κατά το lockdown της προηγούμενης άνοιξης, αλλά πολύ λιγότερο από τον τουρισμό (-13,3% στα έσοδα τον Μάρτιο-Μάιο 2020).

Οι επιδράσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού εκτείνονται και σε άλλες σημαντικές μεταβλητές για την οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως, όπως η τιμή του πετρελαίου, η οποία παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις εξαιτίας και των αποφάσεων του OPEC και των συνεργαζόμενων με αυτών χωρών (Ρωσία) σχετικά με την εξέλιξη της ημερήσιας παραγωγής. Στην περίοδο από την προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE η τιμή του πετρελαίου Brent βρίσκεται συνεχώς σε τροχιά ανόδου, περιορίζοντας σταδιακά την υστέρηση από τα αντίστοιχα επίπεδα ένα χρόνο νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.1

Μεταβολές στις διεθνείς αφίξεις στα αεροδρόμια (ετήσια % μεταβολή)

Πηγές: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών

Η υγειονομική κρίση έχει επισκιάσει άλλες εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν μέσο-μακροπρόθεσμα την ελληνική και την ευρωπαϊκή οικονομία. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα γεωπολιτικά ζητήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και η υλοποίηση του συναινετικού Brexit από την ΕΕ, οι όροι του οποίου συμφωνήθηκαν στο τέλος του 2020. Καθώς οι τελευταίοι οριστικοποιήθηκαν προσφάτως, είναι πρόωρη μια αποτίμηση των οικονομικών επιδράσεών τους. Επιπλέον, στα μέσα Νοεμβρίου συνάφθηκε η Περιφερειακή Συνολική Οικονομική Εταιρική Σχέση (RCEP), από 10 χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, καθώς και τις Νότια Κορέα, Κίνα, Ιαπωνία, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία. Με αυτή τη συμφωνία επιτεύχθηκε η μεγαλύτερη εμπορική ένωση παγκοσμίως. Από αυτή αποκλείστηκαν οι ΗΠΑ, οι οποίες αποχώρησαν από ένα ανταγωνιστικό εμπορικό σύμφωνο Ασίας-Ειρηνικού το 2017. Η νέα συμφωνία θεωρείται ότι ενισχύει περαιτέρω την επιρροή της Κίνας σε αυτές τις περιοχές.

Από την πρώτη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία μετά την εκδήλωση της πανδημίας του COVID-19, οι μακροοικονομικές προβλέψεις βασίζονται σε εναλλακτικές υποθέσεις για παράγοντες οι οποίες κρίνεται πως θα επηρεάσουν από το εκάστοτε χρονικό σημείο και μεσοπρόθεσμα τις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές. Την τρέχουσα περίοδο, οι σημαντικότεροι παράγοντες για το νέο έτος παραμένουν, όπως το 2020, η διάρκεια της υγειονομικής κρίσης με υψηλή ένταση, στην Ελλάδα και διεθνώς, ιδίως στην Ευρωζώνη, καθώς και το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής για την ανάσχεση των επιπτώσεών της. Αναλυτικότερα, η εξέλιξη της πανδημίας του COVID-19 το 2021 θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο στον εμβολιασμό, αλλά και από τις μεταλλάξεις του ιού. Επομένως, στα μακροοικονομικά σενάρια θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, με τη μορφή σχετικών υποθέσεων, και οι πιθανές εξελίξεις σε αυτές τις παραμέτρους. Η τρέχουσα φάση έξαρσης του κορωνοϊού αναμένεται να επιδράσει ανασχετικά στην οικονομική δραστηριότητα τουλάχιστον στο περισσότερο της διάρκειας του πρώτου τριμήνου φέτος. Επιπρόσθετα, η δυναμική της υγειονομικής κρίσης ασκεί σημαντική επίδραση στη δραστηριότητα του τομέα του Τουρισμού, η συμβολή του οποίου στο ΑΕΠ της Ελλάδας είναι αρκετά υψηλότερη σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Για αυτόν το λόγο, στα εναλλακτικά σενάρια προβλέψεων θα πρέπει να ενσωματώνονται υποθέσεις για το μέγεθος του κύκλου εργασιών στο συγκεκριμένο τομέα. Ως προς τις παρεμβάσεις πολιτικής, το επίπεδό τους φέτος θα εξαρτηθεί, πέρα από την τάση της πανδημίας, από την άντληση κεφαλαιακών πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU).

Παράγοντας ο οποίος δεν σχετίζεται κυρίως με τον COVID-19, του οποίου οι πιθανές τάσεις λήφθηκαν υπόψη στις μακροοικονομικές προβλέψεις, είναι το ενεργειακό κόστος, το οποίο προσεγγίστηκε από τις προβλέψεις για τιμή του πετρελαίου. Οι προβλέψεις που θα προκύψουν από τις διαφορετικές υποθέσεις για τους παράγοντες, θα διαμορφώσουν ένα διάστημα πρόβλεψης για το ΑΕΠ, τις συνιστώσες του και τις υπόλοιπες μακροοικονομικές μεταβλητές.

Υπό τη συγκεκριμένη προσέγγιση για τη διενέργεια μακροοικονομικών προβλέψεων, οι παράγοντες οι μεταβολές των οποίων αναμένεται να επηρεάσουν τα μακροοικονομικά μεγέθη την ελληνική οικονομία, είναι οι εξής.

Πλαίσιο 3.1

Παράγοντες των οποίων οι μεταβολές θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις

- Διάρκεια της έξαρσης της πανδημίας του COVID-19 εγχωρίως και στην Ευρωζώνη, συνεκτιμώντας την πρόοδο στον εμβολιασμό
- Ύψος παρεμβάσεων πολιτικής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης
- Απορροφητικότητα πόρων Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης
- Δραστηριότητα στον τομέα του Τουρισμού
- Διακύμανση τιμής πετρελαίου

Αναλυτικά, ως προς τις πρόσφατες και αναμενόμενες εξελίξεις σχετικά με την πανδημία εγχωρίως, όπως προαναφέρθηκε, ως αντίδραση στη ραγδαία κλιμάκωση του αριθμού των νέων κρουσμάτων και των θανάτων τον περασμένο Οκτώβριο, η κυβέρνηση προχώρησε στη λήψη αυστηρών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας από τις 7 Νοεμβρίου. Αυτά περιλαμβάνουν: 1) κλείσιμο των σχολείων σε όλες τις βαθμίδες και των πανεπιστημίων (νηπιαγωγεία και δημοτικά από 16/11) και εφαρμογή τηλεκαίτευσης. Από τις 9/1/2021 άνοιξαν νηπιαγωγεία και δημοτικά, 2) αναστολή λειτουργίας φυσικών καταστημάτων στο Λιανικό εμπόριο, καθώς και των επιχειρήσεων Εστίασης (εξαιρούνται supermarkets, περίπτερα, take away, delivery). Επιτρέπεται το ηλεκτρονικό ή τηλεφωνικό εμπόριο. Στην περίοδο 13/12/20-3/1/21 επιτράπηκε η παραλαβή των ηλεκτρονικών-τηλεφωνικών παραγγελιών από την είσοδο των καταστημάτων. Από τις 18/1 λειτουργούν εκ νέου τα φυσικά καταστήματα στο Λιανικό Εμπόριο, με τους όρους που ίσχυαν πριν τις 7 Νοεμβρίου, 3) αναστολή λειτουργίας κομμωτηρίων και υπηρεσιών προσωπικής υγιεινής, γυμναστηρίων, αρχαιολογικών χώρων και μουσείων, παιδότοπων και παιδικών χαρών, κινηματογράφων, συναυλιακών χώρων, θεάτρων. Για τα κομμωτήρια και τις υπηρεσίες προσωπικής υγιεινής η αναστολή ολοκληρώθηκε στις 18/1, 4) περιορισμούς στην κυκλοφορία των πολιτών. Οι μετακινήσεις επιτρέπονται για συγκεκριμένους λόγους και κατόπιν αποστολής SMS ή με χειρόγραφη βεβαίωση του μετακινούμενου ατόμου. Τις βραδινές ώρες 9 μ.μ. έως 5 π.μ. επιτρέπεται η κυκλοφορία μόνο για εργασία, λόγους έκτακτης ανάγκης και βόλτα με κατοικίδιο ζώο (εκτός της περιόδου 13/12/20-3/1/21, όταν αυτές οι μετακινήσεις επιτρέπονταν μεταξύ 10 μ.μ. έως 5 π.μ.) και 5) υποχρεωτική χρήση μάσκας σε όλους τους εξωτερικούς και τους

εσωτερικούς χώρους. Παρά το μεγάλο πλήθος περιοριστικών μέτρων τα οποία έχουν ληφθεί, υπάρχει η αίσθηση ότι η κινητικότητα των πολιτών είναι αρκετά αυξημένη έναντι της προηγούμενης καραντίνας την άνοιξη του 2020. Αυτό το γεγονός εκτιμάται πως σχετίζεται με και έχει επηρεάσει το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας στο τέλος του περασμένου έτους και στις αρχές του τρέχοντος.

Ειδικά σε ότι αφορά τα μέτρα για τις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις στην Ελλάδα, συνεχίστηκε η απαγόρευση εισόδου αεροπορικής στην χώρα μη ευρωπαϊών πολιτών. Από αυτήν εξαιρούνται οι πολίτες και οι μόνιμοι κάτοικοι των ακόλουθων εννέα χωρών: Αυστραλία, Ιαπωνία, Νέα Ζηλανδία, Ρουάντα, Νότια Κορέα, Ταϊλάνδη, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Σιγκαπούρη και, κατόπιν του Brexit, το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι χώρες για τις οποίες υφίσταται εξαίρεση είναι λιγότερες από εκείνες για τις οποίες αυτή ίσχυε κατά την προηγούμενη έκθεση (11). Όλοι οι ταξιδιώτες από το εξωτερικό πρέπει να έχουν αρνητικό μοριακό (PCR) τεστ το πολύ 72 ώρες πριν την άφιξη. Όσοι ταξίδευαν προς Ελλάδα από το εξωτερικό υπόκειντο σε υποχρεωτικό προληπτικό περιορισμό κατ' οίκον ή στον τόπο προσωρινής διαμονής, για τρεις ημέρες. Για το Ηνωμένο Βασίλειο ισχύει από τις αρχές Ιανουαρίου καραντίνα δέκα ημερών, ενώ από 8/1/2021 η προληπτική καραντίνα διευρύνθηκε για όλες τις χώρες σε επτά ημέρες. Ως προς τις χερσαίες ταξιδιωτικές μετακινήσεις, παραμένει ανοικτός μόνο ο συνοριακός σταθμός του Προμαχώνα, για την είσοδο από τον οποίο απαιτείται αρνητική μοριακή εξέταση COVID-19 (PCR) έως 72 ώρες πριν από το άφιξη. Οι συνοριακοί σταθμοί Κρυσταλλοπηγής, Κακαβιάς, Ευζώνων, Ορμενίου, Νυμφαίας και Κήπων είναι ανοικτοί μόνο για φορτηγά, με τους ίδιους όρους εισόδου με τον Προμαχώνα. Επομένως, συνεχίζεται η απαγόρευση εισόδου σε επισκέπτες από τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Τουρκία, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία, χώρες στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ορισμένες με υψηλή συμβολή στις εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό το 2017-2019, όπως οι ΗΠΑ (3^η θέση) και η Ρωσία (10^η). Όσο παραμένουν οι περιορισμοί στις διεθνείς αφίξεις συνεπάγονται τη μη πραγματοποίηση τουριστικών εισπράξεων από χώρες με σημαντική συμβολή σε αυτές στα προηγούμενα έτη.

Ως προς τις παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, συμπεριλαμβανομένων των πρόσφατων για τη δεύτερη καραντίνα, το ταμειακό κόστος τους την προηγούμενη χρονιά εκτιμάται σε €18,2 δισεκ. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών (€11,6 δισεκ.) επέφερε άμεσο δημοσιονομικό κόστος, €5,0 δισεκ. αφορούσε σε παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας και €1,57 δισεκ. σε αναστολές φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, ο βαθμός υλοποίησής τους ποικίλει. Ωστόσο, κατά μέσο όρο, είναι αρκετά υψηλός. Ενδεικτικά για τις πρόσφατες δράσεις, στον τρίτο κύκλο του χρηματοδοτικού μέσου της «επιστρεπτέας προκαταβολής», δόθηκαν σε 71,2 χιλ. δικαιούχους €625,3 εκατ., έναντι προϋπολογισμού €1,1 δισεκ. (μ.ο. €8,782 χιλ.). Συνεκτιμώντας ότι συνολικά 83,2 χιλ. επιχειρήσεις οριστικοποιήσαν μέσω της σχετικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας την αίτηση χορήγησης της ενίσχυσης στο πλαίσιο του τρίτου κύκλου, εκτιμάται ότι ο βαθμός υλοποίησής του διαμορφώθηκε στην περιοχή του 65-67%. Για τον τέταρτο κύκλο του μέτρου οι αιτήσεις ξεπέρασαν τις 328,0 χιλ. και οι ενισχύσεις που δόθηκαν το €1,5 δισεκ., έναντι στόχου €1,2 δισεκ. Πρόσθετο, ισχυρό κίνητρο συμμετοχής για επιχειρήσεις και επαγγελματίες σε αυτόν τον κύκλο αποτέλεσε το γεγονός ότι το 50% της ενίσχυσης την οποία έλαβαν δεν θα επιστραφεί. Στο πρόγραμμα «ΓΕΦΥΡΑ», μέσω του οποίου παρέχεται επιχορήγηση δόσεων ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, υποβλήθηκαν από τα τέλη Ιουλίου έως τη λήξη της σχετικής προθεσμίας (31/10) άνω των 160,5 χιλ. αιτήσεων. Μέχρι τις αρχές Ιανουαρίου του νέου έτους επιχορηγήθηκαν τα δάνεια 64,1 χιλ. δικαιούχων, με επιχορηγήσεων €23,2 εκατ., ενώ ο προϋπολογισμός της συγκεκριμένης δράσης για το 2020 ήταν €108 εκατ. Η καταβολή

επιχορηγήσεων θα συνεχιστεί το προσεχές χρονικό διάστημα. Πέρα από τις παρεμβάσεις στήριξης από το δημόσιο τομέα, ανεστάλη η πληρωμή δόσεων τραπεζικών δανείων έως το τέλος του 2020.

Δράσεις για την άμβλυνση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης έχουν προγραμματιστεί και για το 2021. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2021, το συνολικό ταμειακό τους κόστος φθάνει τα 7,32 δισεκ. Οι σημαντικότερες εξ' αυτών είναι ο νέος, πέμπτος κύκλος «επιστρεπτέας προκαταβολής», προϋπολογισμού €1,5 δισεκ., οι αιτήσεις για τον οποίο θα πραγματοποιηθούν τον Ιανουάριο, η μείωση κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες των ασφαλιστικών εισφορών των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και η αναστολή καταβολής της Ειδικής Εισφοράς Αλληλεγγύης. Επιπρόσθετα, θα συνεχιστούν οι επιδράσεις του προγράμματος «ΓΕΦΥΡΑ» και θα υλοποιηθεί το μεγαλύτερο μέρος της δράσης κάλυψης των ασφαλιστικών εισφορών επί έξι μήνες για τη δημιουργία 100.000 νέων θέσεων εργασίας. Έχει προβλεφθεί και για το τρέχον έτος η παροχή της αποζημίωσης ειδικού σκοπού σε εργαζόμενους με αναστολή εργασίας, σε μικρότερη έκταση από ότι φέτος (πρόβλεψη δαπάνης €439 εκατ., έναντι εκτίμησης €1,62 δισεκ. για το 2020). Εφόσον η εξέλιξη της πανδημίας το απαιτήσει, αναμένεται ότι θα ληφθούν και άλλα μέτρα, τα περισσότερα εκ των οποίων θα βασίζονται σε όσα ήδη εφαρμόζονται/εφαρμόστηκαν.

Όπως έχει αναφερθεί στις προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, τα υλοποιημένα και προγραμματισμένα δημοσιονομικά μέτρα για τα νοικοκυριά έχουν επιδράσει και θα συνεχίσουν να επενεργούν ανασχετικά στην εξασθένιση της καταναλωτικής ζήτησης και ακολούθως στη μείωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων και της απασχόλησής τους. Μέρος της ρευστότητας που χρειάζονται οι επιχειρήσεις προκειμένου να συντηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους (στο δημόσιο τομέα, τις τράπεζες, τους προμηθευτές τους), παρέχεται από τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία για αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όμως, τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων αναπληρώνουν εν μέρει τις απώλειες των επιχειρήσεων εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19 και δεν μπορούν να υποκαταστήσουν μεσοπρόθεσμα την κανονική λειτουργία της αγοράς. Επιπλέον, έχουν αρκετά μικρότερο θετικό αντίκτυπο στην υλοποίηση επενδύσεων από ότι στη ρευστότητα. Η παροχή κεφαλαίων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), κυρίως από το Μηχανισμό Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης που περιλαμβάνεται σε αυτό, αναμένεται να ενισχύσει τη διαθεσιμότητα επενδυτικών πόρων από το δημόσιο τομέα προς τις επιχειρήσεις σε σχέση με πέρυσι, έστω κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2021. Από την άλλη πλευρά, η παραμένουσα αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη της πανδημίας, υπό την επίδραση και της δεύτερης, παρατεταμένης «καραντίνας», θα επιδράσει έντονα ανασχετικά στην ανάληψη επενδυτικού ρίσκου, τουλάχιστον στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Πάρα ταύτα, πιθανότατα αρκετές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν το 2020 επενδύσεις για την προσαρμογή του τρόπου εργασίας / παραγωγής / πωλήσεών τους στα δεδομένα και τις συνθήκες λόγω της υγειονομικής κρίσης (π.χ. τηλεργασία, ηλεκτρονικές πωλήσεις, click away). Ενδεικτικά, αυτή η τάση αποτυπώνεται στην αύξηση των επενδύσεων σε εξοπλισμό ΤΠΕ. Ωστόσο, στην πλειονότητά τους αυτές οι αλλαγές δεν συνιστούν δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών, όπως επίσης καινούργιων διαδικασιών και εγκαταστάσεων παραγωγής. Αντίρροπα σε αυτές τις πτωτικές τάσεις έχουν επενεργήσει και θα συνεχίσουν να επιδρούν επενδύσεις που αφορούν στην υγεία, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. για τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την αντιμετώπιση της πανδημίας, για την παρασκευή φαρμάκων και αναλώσιμων για την

προστασία της υγείας, για την υγειονομική ασφάλεια των μεταφορών κ.λπ. Αλλά και επενδύσεις σε δημόσια έργα, καθώς και σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις.

Λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα, ισχυρή δυναμική της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, στην Ελλάδα και διεθνώς, κυρίως σε σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της χώρας, την εκκίνηση του εμβολιασμού διεθνώς, αλλά και τη μικρότερη πρόοδο στην ανακάλυψη αποτελεσματικής φαρμακευτικής αγωγής, τα δεδομένα σχετικά με τις δημοσιονομικές-χρηματοδοτικές παρεμβάσεις εγχωρίως και στην ΕΕ, τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις για την ύφεση φέτος στην Ευρωζώνη (ΔΝΤ), οι υποθέσεις του βασικού σεναρίου πρόβλεψης διαμορφώνονται ως εξής: στο τελευταίο τρίμηνο του 2020, η επαναφορά εκτεταμένων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, εγχωρίως και διεθνώς (αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους κλάδους, περιορισμοί στην κίνηση των πολιτών κ.ά.), κλιμάκωσε τις πιέσεις στην κατανάλωση, τις επενδύσεις και την οικονομική δραστηριότητα. Οι επιπτώσεις του lockdown μετριάστηκαν, όπως τον Μάρτιο-Απρίλιο πέρυσι, από τις παρεμβάσεις στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Από την άλλη πλευρά, σε αντίθεση με το πρώτο lockdown, σε μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων στην Ελλάδα επικράτησαν προσπάθειες προσαρμογής της δραστηριότητάς τους στους υγειονομικούς κανόνες, παρά αναστολής της λειτουργίας τους, ενώ και η κινητικότητα των πολιτών είναι σαφώς μεγαλύτερη. Ως προς την ύφεση στην Ευρωζώνη το 2020, θεωρείται πως θα κυμάνθηκε πλησίον των πρόσφατων σχετικών προβλέψεων (Ευρ. Επιτροπή: -7,8%).¹⁴ Δεδομένης της ισχυρής, πρωτοφανούς ανάκαμψης της υγειονομικής κρίσης στο καταληκτικό τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, η χαλάρωση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στους αρχικούς μήνες του 2021 θα είναι αρκετά σταδιακή. Η πλήρης ή έστω εκτεταμένη άρση τους δεν αναμένεται στη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του και μάλλον θα σημειωθεί εντός του επόμενου, ανάλογα και με την πρόοδο στον εμβολιασμό και τις εξελίξεις στις μεταλλάξεις της πανδημίας. Δεν αναμένεται νέα ισχυρή «αναζωπύρωση» του COVID-19, όπως αυτή που ξεκίνησε στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, χωρίς να αποκλείονται μικρότερες, πρόσκαιρες κλιμακώσεις του. Οι ήπιες καθοδικές τάσεις στην πανδημία δεν θα επιτρέψουν τη λειτουργία του τομέα του Τουρισμού στο τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου και σε ένα μέρος του επόμενου τριμήνου. Ωστόσο η διάρκεια της θερινής τουριστικής περιόδου δεν θα έχει χρονικά ουσιαστική διαφορά από εκείνη πριν την υγειονομική κρίση, με τη διεθνή ζήτηση για διακοπές στην Ελλάδα να τονώνεται από την υποχώρηση της πανδημίας και τον εμβολιασμό, αλλά και περιορισμούς ως προς τις χώρες προέλευσης των τουριστών βάσει των επιδημιολογικών δεδομένων τους, μεταξύ των οποίων ορισμένες με σημαντική συμβολή διαχρονικά στα σχετικά έσοδα (π.χ. ΗΠΑ) να παραμένουν στο μεγαλύτερο μέρος του καλοκαιριού, εάν όχι στο σύνολό του. Ακολούθως, τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες θα ενισχυθούν από πέρυσι, φθάνοντας στο 45-50% του επιπέδου τους το 2019, από 24% το 2020, άνοδος που αντιστοιχεί σε αύξηση από €3,8 έως €4,7 δισεκ. Οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης θα μετριαστούν από τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, οι πόροι του οποίου θα εισρεύσουν κυρίως από το δεύτερο εξάμηνο, με το σχετικό στόχο στον Προϋπολογισμό του 2021 (€5,5 δισεκ.) να επιτυγχάνεται ή να προσεγγίζεται. Σε ότι αφορά την τάση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, υποτίθεται πως θα διαμορφωθεί στην περιοχή των τρεχουσών σχετικών προβλέψεων (Ευρ. Επιτροπή: 4,2%).

Το πρώτο εναλλακτικό μακροοικονομικό σενάριο είναι περισσότερο αισιόδοξο από το βασικό ως προς τις εξελίξεις στο νέο έτος. Βάσει αυτού, η πανδημία στην Ελλάδα θα παρουσιάσει σημαντική αποκλιμάκωση από το αρχικό τρίμηνο, επιτρέποντας την εκτεταμένη άρση των παρεμβάσεων

¹⁴ European Economic Forecasts, autumn 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2020

προστασίας της δημόσιας υγείας στη διάρκειά του. Σε συνδυασμό με τον ταχύ εμβολιασμό, ιδίως των κοινωνικών ομάδων αυξημένου κινδύνου, και τις ήπιες, μη επιθετικές» μεταλλάξεις του ιού, η μεγάλη πλειονότητα των μέτρων θα αρθεί νωρίς στο δεύτερο τρίμηνο και δεν θα σημειωθεί κάποια ισχυρή «αναζωπύρωση» του φέτος. Η γοργή εξασθένιση της πανδημίας θα επιτρέψει τη λειτουργία του τομέα του Τουρισμού επίσης νωρίς το δεύτερο τρίμηνο, με τη θερινή τουριστική περίοδο να είναι πλήρης. Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων σχετικά με την υγειονομική κρίση εγχωρίως, η διεθνής τουριστική κίνηση στην Ελλάδα θα είναι υψηλότερη από ότι στο βασικό σενάριο, αντίστοιχη και των τάσεων στα επιδημιολογικά δεδομένα τους. Ακολουθώντας, τα έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές υπηρεσίες θα ενισχυθούν περισσότερο από πέρυσι έναντι του βασικού σεναρίου, φθάνοντας στο 50-55% του επιπέδου τους το 2019, άνοδος που αντιστοιχεί σε αύξηση εσόδων από €4,7 δισεκ. έως €5,6 δισεκ. Σχετικά με την απορροφητικότητα των πόρων του ΕΤΑ, η υπόθεση είναι ίδια με το βασικό σενάριο. Σε ότι αφορά την τάση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η υπόθεση είναι πως θα διαμορφωθεί ελαφρώς υψηλότερα από την περιοχή των τρεχουσών σχετικών προβλέψεων (Ευρ. Επιτροπή: 4,2%).

Το δεύτερο εναλλακτικό, δυσμενέστερο του βασικού σενάριο, βασίζεται στην υπόθεση πως η υγειονομική κρίση δεν θα αποκλιμακωθεί περαιτέρω εγχωρίως κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021 και σε μεγάλο μέρος της διάρκειας του επόμενου τριμήνου. Ενδεχομένως θα παρουσιάσει νέα, έντονη έξαρση, π.χ. κατά την άνοιξη ή το φθινόπωρο. Παρόμοιες εξελίξεις αναμένονται διεθνώς. Αυτές οι εξελίξεις θα καταστήσουν αναγκαία την υλοποίηση περισσότερων παρεμβάσεων στήριξης επιχειρήσεων και νοικοκυριών από τις προβλεπόμενες στον Προϋπολογισμό του 2021. Ως αποτέλεσμα αυτών των τάσεων στην πανδημία, η διάρκεια της τουριστικής περιόδου θα είναι παρόμοια με αυτή το 2020. Ωστόσο, ο εμβολιασμός μέρους του πληθυσμού έως το καλοκαίρι θα τονώσει το διεθνή τουρισμό σε αυτές τις μη ευνοϊκές ταξιδιωτικές συνθήκες, με αποτέλεσμα οι σχετικές εισπράξεις να διαμορφωθούν στο 35-40% του 2019, άνοδος που αντιστοιχεί σε διεύρυνση εσόδων από €2,0 έως €2,9 δισεκ. Οι δυσμενείς υγειονομικές εξελίξεις διεθνώς θα μετριάσουν και την ανάκαμψη στην Ευρωζώνη, ο ρυθμός της οποία υποτίθεται πως θα διαμορφωθεί χαμηλότερα από τις πλέον πρόσφατες σχετικές προβλέψεις, στην περιοχή του 3,0%. Επιπλέον, οι εισροές του ΕΤΑ θα υπολείπονται αρκετά του στόχου στον Προϋπολογισμό του 2021, π.χ. λόγω διαδικαστικών προβλημάτων σχετικά με το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, την εκταμίευση των κεφαλαίων κ.ά.

Προχωρώντας στην παρουσίαση των εξελίξεων σε μεγέθη χρηματοδότησης, τα οποία μπορούν να έχουν καθοριστικό ρόλο στην ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας, ιδίως στις επενδύσεις, οι τράπεζες στην Ελλάδα προχωρούν σε ολοένα μεγαλύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ΕΚΤ για την άντληση ρευστότητας οι οποίες προέκυψαν ως αντίδραση στις έκτακτες συνθήκες. Το πλέον σημαντικό χρηματοδοτικό μέσο εξ' αυτών είναι το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme), προϋπολογισμού €1,35 τρισεκ. Παράλληλα, δημιουργήθηκε μια νέα διευκόλυνση ρευστότητας, η οποία έγκειται σε μη στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης λόγω της πανδημίας (PELTRO), με επιτόκιο 25 μονάδες χαμηλότερο από το μέσο επιτόκιο κύριας αναχρηματοδότησης (MRO) κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας πράξης. Επιπλέον, χαλάρωσαν σταδιακά οι όροι των στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (TLTRO III), με αποτέλεσμα τα επιλέξιμα δάνεια των ελληνικών τραπεζών από το πρόγραμμα να φθάσουν τα €92 δισεκ. και το 50% αυτών να μπορούν να γίνουν αποδεκτά, σύμφωνα με τους σχετικούς κανόνες. Τα κεφάλαια μέσω του TLTRO III πλέον αντλούνται με αρνητικό επιτόκιο 1% για το πρώτο έτος και 0,50% για το επόμενο. Η διάρκεια του ΠΑΤΠ έχει παραταθεί έως τον Ιούνιο του 2021, με

την ΕΚΤ να επανεπενδύει τους ώριμους τίτλους μέχρι το τέλος του 2022. Σε αυτό το πλαίσιο χρηματοδοτικών δυνατοτήτων, η άντληση ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα έφτασε στην περίοδο Απριλίου – Σεπτεμβρίου 2020 τα €24,4 δισεκ. και συνολικά διαμορφώθηκε σε €38,96 δισεκ. στο τέλος της. Κατά το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου αυτά τα κεφάλαια περιορίστηκαν ελαφρώς (-€950 εκατ.). Η συγκεκριμένη εξέλιξη δεν περιλαμβάνει τη δραστηριότητα των τραπεζών στο πλαίσιο του ΠΑΤΠ. Όμως, είναι ενδεικτική της διαθεσιμότητας κεφαλαίων και των δυνατοτήτων που έχουν προκειμένου, μεταξύ άλλων στόχων, να παράσχουν χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις όχι μόνο βραχυπρόθεσμα, αλλά και μεσοπρόθεσμα.

Παρότι αυτές οι εξελίξεις ευνοούν την πιστωτική επέκταση, η συνεχιζόμενη επιφυλακτικότητα ως προς τη διάρκεια και την ένταση της υγειονομικής κρίσης, καθώς και τις επιπτώσεις της στην εξυπηρέτηση των δανείων, θα συνεχίσει να επενεργεί ανασχετικά στη χορήγηση τραπεζικών πιστώσεων, τουλάχιστον στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του πρώτου εξαμήνου του 2021. Η νέα αναστολή δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους από τον περασμένο Νοέμβριο που συνεχίζεται, ασκεί πρόσθετες πιέσεις στον κύκλο εργασιών επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών, επηρεάζοντας και τη δυνατότητα εξυπηρέτησης του δανεισμού τους. Άλλωστε, η περαιτέρω αναστολή πληρωμής δόσεων τραπεζικών δανείων έως το τέλος του 2020, που περιλαμβανόταν στα μέτρα για το δεύτερο lockdown, δεν επιτρέπει την τρέχουσα περίοδο την αποτύπωση της τάσης στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ), η οποία θα αποσαφηνιστεί στους επόμενους μήνες, εφόσον δεν εφαρμοστεί νέα αναστολή πληρωμής. Πλέον πιθανή συνισταμένη όσων προαναφέρθηκαν είναι η ανάκαμψη της αθέτησης υποχρεώσεων προς τις τράπεζες). Η αβεβαιότητα την τρέχουσα περίοδο λόγω της πανδημίας θα είναι και η αιτία που η ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις, αλλά και τα νοικοκυριά, θα είναι υποτονική, επίσης τουλάχιστον στο πρώτο μισό του νέου έτους. Αντιθέτως, η ήπια υποχώρηση των εξαγωγών προϊόντων εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων το 2020 ανέδειξε την υψηλή ανταγωνιστικότητα ορισμένων βιομηχανικών κλάδων και τμημάτων του πρωτογενούς τομέα και τις καλές μεσοπρόθεσμες προοπτικές τους, και διευκολύνει τη χρηματοδότησή τους. Η σημαντική πρόοδος στον εμβολιασμό στην Ελλάδα και μια σταθερή υποχώρηση των νέων κρουσμάτων του COVID-19 θα αποτελέσουν τους βασικούς παράγοντες ουσιαστικής εξασθένησης της αβεβαιότητας, επιτρέποντας την ανάκαμψη τόσο της προσφοράς, όσο και της ζήτησης τραπεζικών πιστώσεων.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη των ΜΕΔ, συνέχισαν να υποχωρούν έως το τέλος του περασμένου Σεπτεμβρίου. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκαν σε €58,7 δισεκ. (35,48% του συνόλου των δανείων), €9,8 δισεκ. χαμηλότερα από ότι τον Δεκέμβριο του 2019 και περίπου €48,5 δισεκ κάτω από το μέγιστο επίπεδό τους τον Μάρτιο του 2016.¹⁵ Επισημαίνεται όμως η επιβράδυνση της μείωσής τους στο εξάμηνο Απριλίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι, κατά το οποίο περιορίστηκαν μόλις κατά €2,2 δισεκ. Η πτώση τους στο εννεάμηνο φέτος οφείλεται ως επί το πλείστον σε πωλήσεις δανείων ύψους €6,8 δισεκ. και διαγραφές €1,7 δισεκ. και λιγότερο σε εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης (αναδιαρθρώσεις/ρυθμίσεις δανείων, εισπράξεις καθυστερούμενων οφειλών, κ.λπ.). Στις πωλήσεις συμπεριλαμβάνεται η μεταφορά ΜΕΔ εντός ομίλου από την Eurobank, στο πλαίσιο πώλησης δανείων μέσω τιτλοποίησης, έναντι €2,4 δισεκ. Η συγκεκριμένη συμφωνία ήταν η πρώτη ενέργεια που αξιοποίησε το πρόγραμμα παροχής εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις πιστωτικών ιδρυμάτων («Ηρακλής»). Δεν πραγματοποιήθηκαν πέρυσι άλλες πράξεις από τραπεζικά ιδρύματα, οι οποίες να αξιοποιούν τη δυνατότητα που παρέχει το πρόγραμμα «Ηρακλής». Συνεπώς, για

¹⁵ Ενδιάμεση Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2020, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2020

άλλο ένα έτος, ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων δεν στηρίχθηκε το 2020 σε δράσεις ενεργητικής διαχείρισής τους.

Οι αναθεωρημένοι στόχοι για τη μείωση των ΜΕΔ που έχουν καθορίσει οι τράπεζες για την περίοδο έως το τέλος του 2021, οπότε αυτά θα πρέπει να έχουν περιοριστεί κάτω από το 20% των δανείων, σε συνδυασμό με το αρκετά πιθανό ενδεχόμενο αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, αναδεικνύουν την ανάγκη άμεσης, μεγαλύτερης αξιοποίησης των δυνατοτήτων του προγράμματος «Ηρακλής». Άλλωστε, τρεις εκ των τεσσάρων συστημικών τραπεζών βρίσκονται το τρέχον χρονικό διάστημα σε διαδικασία τιτλοποίησης μέρους του χαρτοφυλακίου τους. Η δυνατότητα παροχής εγγυήσεων από το ελληνικό δημόσιο στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος πλησιάζει χρονικά προς την ολοκλήρωσή της (10/04/2021, 18 μήνες από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής). Ωστόσο, σύμφωνα με τον σχετικό με το πρόγραμμα νόμο (Ν.4649/2019), με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, κατόπιν σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ανώτατο ύψος και η περίοδος παροχής των εγγυήσεων μπορούν να διευρυνθούν. Δεδομένων, πρώτον, της σημαντικής απόστασης του ύψους των ΜΕΔ ως ποσοστό των δανείων από το στόχο για το τέλος του 2021, δεύτερον, της ενδεχόμενης αύξησής τους λόγω της υγειονομικής κρίσης, αναμένεται να ενεργοποιηθεί η δυνατότητα παράτασης του προγράμματος, με ταυτόχρονη διεύρυνση του μέγιστου ύψους των εγγυήσεων. Επιπλέον, όπως υποστηρίζει και η Τράπεζα της Ελλάδος, θα πρέπει να εφαρμοστούν και άλλες συστημικές λύσεις για τον περιορισμό των ΜΕΔ, όπως η δημιουργία εταιρίας διαχείρισης προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (Asset Management Company ή «bad bank»), η οποία θα συνδεθεί με την αντιμετώπιση του ζητήματος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTC). Το σχετικό σχέδιο υποβλήθηκε στα μέσα Σεπτεμβρίου από την ΤτΕ στην κυβέρνηση και τους θεσμούς και παρουσιάστηκε στα τέλη Δεκεμβρίου στις διοικήσεις των τραπεζών. Με αυτή την προσέγγιση επιδιώκεται η σταδιακή εγγραφή των σχετικών ζημιών, προκειμένου να μην υποχωρήσει κάτω από το ελάχιστο εποπτικό όριο η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζικών ιδρυμάτων. Η γρήγορη διευθέτηση των ΜΕΔ, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΕΚΤ, θα συμβάλουν καθοριστικά όταν εξασθενήσει σημαντικά και για αρκετό χρονικό διάστημα η εξάπλωση του COVID-19, στην πιστωτική επέκταση, κυρίως προς τις επιχειρήσεις, αλλά και στα νοικοκυριά.

Παρά τις σημαντικές δυσχέρειες στην ομαλή λειτουργία της οικονομίας από την νέα, ιδιαίτερα ισχυρή έξαρση της υγειονομικής κρίσης, στην Ελλάδα και διεθνώς, όπως επίσης την υψηλή αβεβαιότητα για την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης προσεχώς, το τραπεζικό σύστημα εγχωρίως έχει κλιμακώσει σημαντικά την παροχή δανείων προς τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την πιστωτική επέκταση συνολικά προς τον ιδιωτικό τομέα. Στο χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου πέρυσι ο ρυθμός αύξησης των δανείων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις κλιμακώθηκε περαιτέρω, στο 8,4% κατά μέσο όρο, από 7,2% τον Αύγουστο και 4,0% στο οκτάμηνο του 2020. Αυτός ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης είναι ο υψηλότερος της τελευταίας ενδεκαετίας. Η υψηλή ενίσχυση της παροχής πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις προήλθε σε μεγάλο βαθμό από τα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, όπως το ΤΕΠΙΧ II και το Ταμείο Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων COVID-19, αμφότερα από την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, τα οποία υλοποιήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα. Η εκτεταμένη άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ επιτρέπει τη συνέχιση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις το 2021, όμως, όπως εκτιμήθηκε προηγουμένως, αυτή θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τη δυναμική της πανδημίας, η οποία θα επηρεάσει αμφότερες την προσφορά και τη ζήτηση δανείων, αλλά και την τάση των ΜΕΔ. Στην πλευρά των νοικοκυριών, συνεχίστηκε

στο πρόσφατο τρίμηνο, με παρόμοια ένταση σε σύγκριση με το προηγούμενο οκτάμηνο του περασμένου έτους, η πιστωτική συρρίκνωση, (2,5% έναντι 2,8%). Στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου του 2019 η πιστωτική συρρίκνωση έφτασε το 2,9%. Στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ο δανεισμός από το τραπεζικό σύστημα διευρυνόταν προς το τέλος του 2020 κατά μέσο όρο με ρυθμό 2,5%, που είναι ο υψηλότερος από το τρίτο τρίμηνο του 2010, έναντι οριακής αύξησης στο προηγούμενο οκτάμηνο (0,4%) και μικρής πιστωτικής συρρίκνωσης στο αντίστοιχο τρίμηνο πρόπερσι (-0,3%).

Η παροχή ρευστότητας στις επιχειρήσεις συνεχίζει να γίνεται με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους: στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου της προηγούμενης χρονιάς το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 2,93%, από 3,13% στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου και 3,78% κατά μέσο όρο το 2019. Το πρόσφατο επίπεδο αποτελεί νέο ελάχιστο τουλάχιστον από το 2010. Το μέσο επιτόκιο της ίδιας κατηγορίας νέων δανείων προς ελεύθερους επαγγελματίες κινήθηκε σαφώς ανοδικά στο πρόσφατο τρίμηνο και διαμορφώθηκε σε 6,12%, από 5,26% στους πρώτους οκτώ μήνες του 2020 και 5,52% κατά μέσο όρο πρόπερσι. Το επιτόκιο στο οκτάμηνο επίσης είναι το ελάχιστο τουλάχιστον από το 2010. Για το σύνολο των νέων δανείων προς τα νοικοκυριά, το αντίστοιχο μέσο επιτόκιο ήταν 4,79%, χαμηλότερο από ότι νωρίτερα το 2020 (4,89%) και σε σχέση με πρόπερσι (4,94%). Και τα επιτόκια νέων δανείων προς τα νοικοκυριά δεν είναι τα χαμηλότερα στην πρόσφατη δεκαετία, με το ελάχιστο επίπεδό τους σε αυτό το χρονικό διάστημα να σημειώνεται στο πρώτο τρίμηνο του 2015 (4,5%).

Τα χαμηλότερα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών το 2020 σχετίζονται και με την έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, κατόπιν της αναβάθμισης τον Φεβρουάριο του 2020 από τον οίκο αξιολόγησης Fitch της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από BB- σε BB, καθώς και της έκδοσης τον ίδιο μήνα ομολογιακού τίτλου 15-ετούς διάρκειας, με ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση και επιτόκιο 1,875%, το μέσο επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου διαμορφώθηκε σε 1,07%, επίπεδο που τότε ήταν το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 1993. Παρά την έντονη έξαρση στην περίοδο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου της πανδημίας και την τότε ισχυρή ανησυχία για τις δυνατότητες ελέγχου της, όπως επίσης τις ισχυρές επιπτώσεις της αντιμετώπισής της στα δημόσια οικονομικά, οι αγορές κεφαλαίων για το δημόσιο τομέα της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ παρέμειναν ιδιαίτερα προσιτές, χάρη και στα μέτρα νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ τα οποία προαναφέρθηκαν. Έτσι, το μέσο επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου υποχώρησε περαιτέρω στο τελευταίο τρίμηνο πέρυσι και διαμορφώθηκε σε 0,76%, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο διαχρονικά. Στα μέσα Οκτωβρίου το ελληνικό δημόσιο έσπευσε εκ νέου να επωφεληθεί αυτών των ευνοϊκών συνθηκών και ανανέωσε το 15-ετές ομολόγο ύψους €2,5 δισεκ. που είχε εκδώσει τον περασμένο Φεβρουάριο, με επιτόκιο 1,152%, το οποίο αποτελεί νέο διαχρονικά ελάχιστο επίπεδο, έναντι επιτοκίου 1,875% στην αρχική έκδοση. Η ζήτηση ήταν, για άλλη μια φορά, ιδιαίτερα ισχυρή, στα €16,8 δισεκ., ενώ το 84% της έκδοσης καλύφθηκε από ξένους επενδυτές. Αυτή ήταν η πέμπτη έκδοση κρατικού ομολόγου στο προηγούμενο έτος, ύστερα από εκείνες του 15-ετούς τον Φεβρουάριο, του επταετούς τον Απρίλιο, του 10-ετούς τον Ιούνιο και του 10-ετούς τον Σεπτέμβριο. Πάντως, επισημαίνεται εκ νέου πως το πολύ καλό κλίμα στις χρηματοπιστωτικές αγορές δεν είναι συμβατό με τις αβέβαιες μεσοπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές από την επίδραση του νέου κορωνοϊού και τις ισχυρές επιπτώσεις της αντιμετώπισής του στο δημόσιο έλλειμμα και χρέος. Για αυτό, παραμένει το ενδεχόμενο οι χρηματοοικονομικές συνθήκες διεθνώς

να μεταβληθούν και να χειροτερεύσουν, ιδίως όταν υποχωρήσει σταθερά ο COVID-19 και ολοκληρωθούν οι έκτακτες παρεμβάσεις στήριξης της ρευστότητας από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες διεθνώς. Συνεπώς, δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένη η ευνοϊκή πρόσβαση σε κεφάλαια μεσοπρόθεσμα, από το ελληνικό δημόσιο, τις τράπεζες και τις μεγάλες επιχειρήσεις. Σε κάθε περίπτωση, το κόστος δανεισμού παραμένει υψηλότερο από άλλες χώρες της Ευρωζώνης, με την απόκλιση από αυτές είναι υψηλότερη εκείνης στην πρώτη δεκαετία του κοινού νομίσματος (για περισσότερες πληροφορίες, ενότητα 2.2 Γ έκθεσης).

Ειδικά για τις μεγαλύτερες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην αξιολόγηση των προοπτικών τους και οι δυσχέρειες πρόσβασης σε χρηματοδότηση εκτός του τραπεζικού συστήματος, δηλαδή από τις κεφαλαιαγορές, αποτυπώνονται στο ότι ο Γενικός Δείκτης (ΓΔ) του Χρηματιστηρίου Αθηνών βρισκόταν έως το τέλος Οκτωβρίου αισθητά χαμηλότερα από το επίπεδό του τις 20 Φεβρουαρίου, όταν ξεκίνησε η πτώση του, στις 569,5 μονάδες (-348,2 μον. ή -38,1%). Προηγουμένως, έως τα μέσα Μαρτίου, ο ΓΔ είχε παρουσιάσει εντονότερη εξασθένιση, κατά 429 μονάδες (-47,0%, στις 484,4 μον.). Κατόπιν ενισχύθηκε κατά 200 μονάδες έως τις 5 Ιουνίου (683,5 μον.). Έκτοτε και έως τα μέσα Οκτωβρίου κυμαινόταν μεταξύ 615 και 677 μονάδων, πριν σημειώσει νέα υποχώρηση μέχρι το τέλος του ίδιου μήνα. Επομένως, η αρχική, ισχυρή υποχώρηση του ΓΔ ήταν αναντίστοιχη με τις μεσοπρόθεσμες αξιολογήσεις για τη μελλοντική δυναμική των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών επιχειρήσεων κατόπιν της πανδημίας. Με αυτή την ερμηνεία συνηγορεί η ταχεία άνοδος του δείκτη που ακολούθησε, έως την αρχή του φετινού Ιανουαρίου (+257,3 μον. έως τις 4/1, στις 822,2 μον.), και τον έχει φέρει σε μικρή απόσταση από το επίπεδό του πριν ένα έτος. Εφόσον συνεχιστούν αυτές οι τάσεις στην εγχώρια κεφαλαιαγορά, θα σηματοδοτήσουν την εμπιστοσύνη στις προοπτικές των εισηγμένων εταιριών, παρά την υγειονομική κρίση.

Η εμπιστοσύνη από τους επενδυτές στις προοπτικές των μεγαλύτερων επιχειρήσεων εγχωρίως αποτυπώνεται στην ανοδική τάση στις εκδόσεις εταιρικών ομολόγων ύστερα από τον τελευταίο εκλογικό κύκλο, από τον Σεπτέμβριο του 2019, κατόπιν του εκλογικού κύκλου. Στις αρχές της πανδημίας, κατά την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου του 2020 δεν προχώρησε κάποια επιχείρηση σε μια τέτοια ενέργεια. Η σχετική δραστηριότητα εντός της υγειονομικής κρίσης ξεκίνησε από τον Ιούνιο, με τη ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ να πραγματοποιεί έκδοση ομολογιακού δανείου διάρκειας επτά ετών, ύψους €500 εκατ. Στα μέσα Ιουλίου η Lamda Development ολοκλήρωσε την έκδοση κοινού ομολογιακού δανείου μέσω δημόσιας προσφοράς ύψους €320 εκατ., με υπερκάλυψη 1,93 φορές, ενώ τον Σεπτέμβριο η Εθνική Τράπεζα πραγματοποίησε την τοποθέτηση του πρώτου Πράσινου Ομολόγου Υψηλής Εξασφάλισης στην ελληνική αγορά, εξαετούς διάρκειας, ύψους €500 εκατ. και με απόδοση 2,875%. Στο τέλος Οκτωβρίου ο ΟΠΑΠ ολοκλήρωσε την έκδοση κοινού ομολογιακού δανείου επταετούς διάρκειας, ύψους €200 εκατ. Η ανυπαρξία δραστηριότητας στην έκδοση ομολόγων στο δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου, όπως στην περίοδο Μαρτίου-Μαΐου, θεωρείται ότι σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με το δεύτερο lockdown. Ωστόσο, την τρέχουσα περίοδο η Τράπεζα Πειραιώς προετοιμάζει την έκδοση ομολόγου Tier I ύψους €650 εκατ. Σε κάθε περίπτωση, οι παραπάνω ενέργειες αναδεικνύουν την αναθέρμανση των εκδόσεων εταιρικών ομολόγων, παρά την αβεβαιότητα εξαιτίας της πανδημίας, όπως και το σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον. Εφόσον δεν υπάρξουν εξελίξεις που θα αναταράξουν τις διεθνείς κεφαλαιαγορές, η σχετική δραστηριότητα εκτιμάται πως θα κλιμακωθεί φέτος, τονώνοντας και τις επενδύσεις.

Περνώντας στο σκέλος των δυνατοτήτων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από το δημόσιο τομέα, οι πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης (ETA-NextGenerationEU) θα αποτελέσουν

τη σημαντικότερη πρόσθετη πηγή επενδυτικών κεφαλαίων στα επόμενα έτη. Υπενθυμίζεται ότι από τους συνολικούς πόρους του ταμείου, ύψους €750 δισεκ., εκ των οποίων €390 δισεκ. θα δοθούν μέσω επιχορηγήσεων και €310 δισεκ. με δάνεια, η Ελλάδα μπορεί να λάβει έως €19,4 δισεκ. σε επιχορηγήσεις και έως €12,7 δισεκ. σε δάνεια. Όλα τα κράτη-μέλη πρέπει να υποβάλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχέδιο για την αξιοποίηση των ενισχύσεων από το νέο ευρωπαϊκό ταμείο μέχρι τις 30 Απριλίου 2021. Στο τέλος Νοεμβρίου του προηγούμενου έτους η ελληνική κυβέρνηση παρουσίασε τις κατευθύνσεις για το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, οι οποίες τέθηκαν σε διαβούλευση έως τις 25 Δεκεμβρίου. Όπως αναφέρθηκε στις υποθέσεις των εναλλακτικών μακροοικονομικών σεναρίων, καθοριστικός παράγοντας για την επίδραση του ETA στην εγχώρια οικονομία φέτος, θα είναι ο ρυθμός απορρόφησης των κεφαλαίων του. Από αυτόν θα εξαρτηθεί και ο βαθμός υποκατάστασης των επιδράσεων των έκτακτων προγραμμάτων ρευστότητας των επιχειρήσεων κατά το 2020 στις επενδύσεις, στις οποίες υπεισήλθαν μέσω του ΠΔΕ, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα. Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 προβλέπεται ότι οι πόροι που θα αντληθούν από το ETA το τρέχον έτος θα είναι περίπου €5,5 δισεκ. Το βασικό σενάριο της Τράπεζας της Ελλάδος για την εξέταση της επίδρασης των ενισχύσεων του ETA στην εγχώρια οικονομία υποθέτει την αξιοποίηση το 2021 των προγραμματισμένων μόνο μέσω του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility), ύψους €3,9 δισεκ., και όχι από άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (π.χ. REACT-EU).¹⁶

Σε ότι αφορά την τακτική κρατική χρηματοδότηση επενδύσεων, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, για το προηγούμενο έτος, από τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, προκύπτει εκ πρώτης όψης σημαντική διεύρυνσή της. Στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου οι δαπάνες του προγράμματος έφτασαν τα €8,42 δισεκ., επίπεδο υψηλότερο του σχετικού στόχου στον Προϋπολογισμό του 2020 κατά €2,78 δισεκ. Επιπλέον ήταν υπερδιπλάσιες του επιπέδου τους στην ίδια περίοδο του 2019 (€3,17δισεκ.). Ωστόσο, από το δελτίο τύπου για τα στοιχεία εκτέλεσης στο ενδεκάμηνο προκύπτει ότι, όπως σε προηγούμενους μήνες, η υπέρβαση οφείλεται σε έκτακτες μεταβιβαστικές πληρωμές προς επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες, εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης (αποζημίωση ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων, επιδότηση τόκων δανείων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, επιστρεπτέα προκαταβολή, δράση ΤΕΠΙΧ II, ταμείο εγγυοδοσίας επιχειρήσεων λόγω COVID-19) συνολικού ύψους €4,25 δισεκ. Εξαιρώντας αυτές τις ενισχύσεις, οι δαπάνες του ΠΔΕ έφθασαν τα €4,17 δισεκ., συνεπώς είναι αυξημένες από πρόπερσι κατά €1,0 δισεκ., αλλά υστερούν έναντι του στόχου κατά €1,47 δισεκ. Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 η εκτίμηση για τις δαπάνες του ΠΔΕ στο σύνολο του 2020 είναι €10,42 δισεκ. Συνεκτιμώντας τα νέα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων εξαιτίας του δεύτερου lockdown (4^η φάση επιστρεπτέας προκαταβολής, αποζημίωση ειδικού σκοπού), θεωρείται πως οι δαπάνες του ΠΔΕ τον περασμένο Δεκέμβριο αφορούσαν κυρίως σε αυτά. Τούτου δεδομένου, είναι πλέον πιθανό ότι οι υπόλοιπες πληρωμές του ΠΔΕ την περασμένη χρονιά υπολείπονταν τόσο του σχετικού στόχου, όσο και εκείνων το 2019 (€5,64 δισεκ.).

Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση επενδύσεων από το ΠΔΕ το 2021, ο σχετικός στόχος που έχει τεθεί στο προσχέδιο είναι €6,75 δισεκ., εξαιρουμένων πιθανών μεταβιβάσεων λόγω COVID-19. Ο συγκεκριμένος στόχος τίθεται για έκτο έτος. Δεδομένης της νέας υποχώρησης των ενισχύσεων πέρυσι, σε επίπεδο αρκετά χαμηλότερο του στόχου για φέτος, καθώς και του ότι η Προγραμματική

¹⁶ Ενδιάμεση Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2020, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2020

Περίοδος 2014-2020 πλησιάζει στην ολοκλήρωσή της, η υποστήριξη επενδυτικών σχεδίων μέσω του ΠΔΕ μπορεί να είναι υψηλότερη εκείνης το 2020.

Στα έκτακτα μέτρα του περασμένου Μαρτίου περιλαμβανόταν η άμεση πληρωμή όλων των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου σε πολίτες και επιχειρήσεις για υποθέσεις ύψους έως €30 χιλ. Στο τέλος του περασμένου Φεβρουαρίου οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις (μη συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων) έφταναν τα €1,56 δισεκ. Παρότι από το τέλος του ίδιου μήνα έως τα μέσα Μαρτίου καταβλήθηκαν €218 εκατ. σε τέτοιες υποθέσεις, στο τέλος Μαρτίου οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις έφταναν τα €1,79 δισεκ. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, στο τέλος του περασμένου Νοεμβρίου είχαν περιοριστεί στα €1,48 δισεκ.¹⁷ Δεν παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το ύψος των πληρωμών ληξιπρόθεσμων οφειλών που πραγματοποιήθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα. Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2021 αναφέρεται ότι η υλοποίηση του σχεδίου δράσης για την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων που υιοθετήθηκε τον Οκτώβριο του 2019, επηρεάστηκε αρνητικά από την υγειονομική κρίση και τα μέτρα που υιοθετήθηκαν για την ανάσχεση της πανδημίας. Επιπρόσθετα, αναφέρεται πως, για την αποκατάσταση του ρυθμού υλοποίησης του σχεδίου δράσης και την επίτευξη των συναφών στόχων, οι φορείς έχουν υιοθετήσει κατά περίπτωση μέτρα για την απομείωση των συσσωρευμένων ληξιπρόθεσμων οφειλών τους. Επομένως, δεν υφίσταται κάποιος κεντρικός σχεδιασμός για τον περιορισμό των ληξιπρόθεσμων χρεών. Επιπλέον, δεν έχουν τεθεί στόχοι για το επίπεδό τους στο τέλος του 2020 και του νέου έτους. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, δεν αναμένεται ουσιαστική αποκλιμάκωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών έως το τέλος του 2021.

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ για το 2020 στον Προϋπολογισμό ήταν €2,45 δισεκ., εκ των οποίων €2,07 δισεκ. αναμενόταν να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρώνονταν στο περασμένο έτος και €376 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση θα γινόταν πέρυσι, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Στον Προϋπολογισμό του 2020 διευκρινίζονταν οι πηγές μόνο των €376 εκατ., με πλέον σημαντική την πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ (€300 εκατ.), με τη σχετική συναλλαγή να παραμένει ανολοκλήρωτη. Τα υπόλοιπα €2,07 δισεκ. αναφερόταν πως θα προέλθουν από ενέργειες οι οποίες βρίσκονται σε στάδιο προπαρασκευής ή ωρίμανσης, χωρίς να προσδιορίζεται ποια θα είναι τα προσδοκώμενα έσοδα από καθεμιά.

Καθώς ο στόχος εσόδων για πέρυσι ήταν 77,4% μεγαλύτερος από τα μέγιστα έσοδα του Ταμείου σε ένα χρόνο έως τώρα (€1,38 δισεκ. το 2017), θεωρούνταν εξαιρετικά φιλόδοξος. Υπό τις δυσμενείς συνθήκες που δημιούργησε η πανδημία, εκτιμήθηκε από την πρώτη έκθεση του IOBE για το 2020 τον περασμένο Απρίλιο ως πλέον πιθανό το ενδεχόμενο ότι δεν θα επιτευχθεί. Αυτή η πρόβλεψη επαληθεύτηκε από τη δραστηριότητα του ΤΑΙΠΕΔ στο σύνολο του προηγούμενου έτους. Έως τον Μάρτιο προεπιλέχθηκαν τα επενδυτικά σχήματα για τη β' φάση του διαγωνισμού (δεσμευτικές προσφορές) απόκτησης του 30% του μετοχικού κεφαλαίου της ΔΑΑ ΑΕ, ολοκληρώθηκε η παραχώρηση της μαρίνας της Χίου, με το εφάπαξ μέρος του τιμήματος στις €600 χιλ., και ένα επενδυτικό σχήμα υπέβαλε εκδήλωση ενδιαφέροντος για τη μαρίνα Ιτέας. Τον Ιούνιο, έξι

¹⁷ Πηγή: Δελτίο μηνιαίων στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης-Νοέμβριος 2020, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Δεκέμβριος 2020

επενδυτικά σχήματα πέρασαν στη β' φάση του διαγωνισμού για την απόκτηση του 100% της ΔΕΠΑ Υποδομών ΑΕ και επτά επενδυτικά σχήματα βρέθηκαν στη β' φάση του διαγωνισμού για το 65% της ΔΕΠΑ Εμπορίας ΑΕ, ενώ υπογράφηκε η σύμβαση παραχώρησης της μαρίνας Αλίμου για 40 χρόνια έναντι τιμήματος €57,5 εκατ. (σε όρους καθαρής παρούσας αξίας). Την ίδια περίοδο ξεκίνησε ο διεθνής διαγωνισμός για την παραχώρηση του υπόγειου φυσικού χώρου του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Νότια Καβάλα» ως χώρου αποθήκευσης φυσικού αερίου. Τον Ιούλιο ξεκίνησαν οι διαγωνιστικές διαδικασίες για την αξιοποίηση των λιμένων Αλεξανδρούπολης, Ηγουμενίτσας και Καβάλας και τον Οκτώβριο υποβλήθηκαν εκδηλώσεις ενδιαφέροντος και για τους τρεις, όπως και για τον χώρο του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Νότια Καβάλα». Τέλος, προς το τέλος του έτους, υποβλήθηκε μια δεσμευτική προσφορά για την Εγνατία Οδό. Επομένως, τα έσοδα από διαγωνισμούς κατά το 2020 έφθασαν περίπου τα €58,5 εκατ., που αντιστοιχούν μόλις στο 2,4% του σχετικού στόχου.

Στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το 2021 ο στόχος εσόδων από αποκρατικοποιήσεις είναι €1,79 δισεκ., εκ των οποίων €1,47 δισεκ. προβλέπεται να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρωθούν φέτος και €321 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση θα γίνει το τρέχον έτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Το μεγαλύτερο μέρος του δεύτερου ποσού αποτελεί, για άλλο ένα έτος, η πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ (€300 εκατ.). Το ύψος του στόχου, που είναι σαφώς χαμηλότερο από ότι το 2020 και όχι σε μεγάλη απόσταση από το μέγιστο επίπεδό τους το 2017, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι πέρυσι ξεκίνησαν πολλές διαγωνιστικές διαδικασίες, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω, καθιστά εφικτή την επίτευξη ή την προσέγγιση των προσδοκώμενων εσόδων, εφόσον το οικονομικό κλίμα εγχωρίως παρουσιάσει τάση συνεχούς βελτίωσης, προοπτική η οποία συνδέεται με την εξέλιξη του COVID-19. Εάν η αβεβαιότητα για τη δυναμική της πανδημίας συνεχιστεί, θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στο επενδυτικό ενδιαφέρον.

Όπως είχε προβλεφθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις, ασκούν έντονες πιέσεις στο εγχώριο προϊόν από την εκκίνηση της πανδημίας, οι οποίες στα δύο πρώτα τρίμηνα της διάρκειάς της ήταν οι ισχυρότερες μεταξύ των συνιστωσών του ΑΕΠ. Εξασθένιση παρουσιάζουν και οι εισαγωγές, σαφώς ηπιότερη, τάση η οποία θεωρείται πως οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι η ελαστικότητα των εισαγωγών προϊόντων, που είναι η κύρια συνιστώσα τους, ως προς την εγχώρια ζήτηση είναι μικρή. Προηγουμένως στην τρέχουσα ενότητα παρουσιάστηκαν τα διαθέσιμα στοιχεία για τη διεθνή τουριστική κίνηση στο τέταρτο τρίμηνο, από τα οποία προκύπτουν ενδείξεις κλιμάκωσης της ισχυρής υποχώρησής της στη διάρκειά του. Εφόσον ο τρέχων κύκλος της πανδημίας παραταθεί με ένταση στο 2021, ή εκδηλωθούν νέες εξάρσεις της, είναι πλέον πιθανή η συνέχιση τέτοιων επιδράσεων. Αντιθέτως, στην περίπτωση που ο εμβολιασμός θα προχωρήσει με γοργούς ρυθμούς και θα σημειωθεί σημαντική εξασθένιση της πανδημίας, οι επιβατικές μετακινήσεις θα κλιμακωθούν γρήγορα, ευνοώντας τον τουρισμό, ενώ η σημαντική χαλάρωση ή η άρση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στους εξαγωγικούς προορισμούς θα τονώσει την εισαγωγική ζήτησή τους.

Αναλυτικά ως προς τις πρόσφατες εξελίξεις στις εξαγωγικές και εισαγωγικές ροές βασικών κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, της Τράπεζας της Ελλάδος, οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, υποχώρησαν στο δίμηνο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου κατά 10,5% (-€571,7 εκατ.), ηπιότερα από ότι

στο προηγούμενο τρίμηνο που αποτελεί τη θερινή περίοδο (-12,0%). Η συρρίκνωση προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από τις λιγότερες εξαγωγές καυσίμων, κατά 36,4% (-€523,9 εκατ.), οι οποίες αποτέλεσαν τον κύριο παράγοντα της πτώσης και στην περίοδο Ιουνίου-Αυγούστου (-31,1%). Στις εξαγωγές προϊόντων εκτός καυσίμων-πλοίων σημειώθηκε μικρή υποχώρηση στην αρχή του φθινοπώρου, κατά 1,5% (-€62,2 εκατ.), έναντι υποχώρησης 4,9% πέρυσι το καλοκαίρι. Οι εξαγωγές πλοίων, των οποίων η βαρύτητα στο σύνολο των εξαγωγών είναι πολύ μικρή, ανήλθαν κατά €14,4 δισεκ. μεταβολή ιδιαίτερα ισχυρή για το απόλυτο επίπεδο τους (+258,4%), σε συνέχεια της προηγούμενης αύξησής τους (+66,4%). Η ισχυρότερη μείωση στις εισαγωγές από εκείνη στις εξαγωγές προϊόντων στην αρχή του φθινοπώρου (-17,7% ή -€1,68 δισεκ.), όπως στους καλοκαιρινούς μήνες (-13,7%), κυρίως λόγω των λιγότερων εισαγωγών καυσίμων (-56,4% ή -€1,3 δισεκ.) και αγαθών εκτός καυσίμων-πλοίων (-5,3% ή -€378 εκατ.), οδήγησε σε περιορισμό του ελλείμματος αγαθών κατά 27,5% ή €1,11 δισεκ., στα €2,29 δισεκ.

Την υποχώρηση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών κατά την εξεταζόμενη περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου υπεραντιστάθμισε η έντονη συρρίκνωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών. Οι εξαγωγές τους ήταν 48,1% λιγότερες από πέρυσι (-€2,84 δισεκ.), υποχωρώντας λιγότερο από ότι στο θερινό τρίμηνο (-58,4%). Η πτώση προήλθε εκ νέου κυρίως (73,9%) από τις ταξιδιωτικές εισπράξεις, που περιορίστηκαν έντονα (-67,9% ή -€2,95 δισεκ.), λιγότερο ωστόσο από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο (-79,3%). Το υπόλοιπο της μείωσης των εσόδων προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από την παροχή μεταφορικών υπηρεσιών στο εξωτερικό (-32,2% ή -€1,0 δισεκ.), τα οποία περιορίστηκαν περισσότερο από ότι στο καλοκαιρινό τρίμηνο (-24,7%). Η μικρότερη αναλογική και απόλυτη πτώση σημειώθηκε στην παροχή λοιπών υπηρεσιών (-4,3% ή -€36,3 εκατ.), σε αντίθεση με τη μικρή άνοδο που εμφάνισαν κατά τους τρεις προηγούμενους μήνες (+1,6%). Εξασθένηση παρουσίασε και η ζήτηση για εισαγόμενες υπηρεσίες στο δίμηνο Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου, ωστόσο η έντασή της ήταν χαμηλότερη εκείνης στις εξαγωγές τους, -32,9% (-€1,16 δισεκ.), ωστόσο ενισχυμένη σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε (-17,6%). Η υποχώρηση οφείλεται κυρίως στην εξασθενημένη εγχώρια ζήτηση για μεταφορές (-27,3% ή -€574 εκατ.), κατόπιν ηπιότερης υποχώρησής τους ένα τρίμηνο νωρίτερα (-12,9%). Η εγχώρια ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες περιορίστηκε εκ νέου έντονα, κατά 77,6% ή €366,9 εκατ. (-73,5% τους θερινούς μήνες). Αντιστράφηκε η τάση στις λοιπές υπηρεσίες σε σχέση με το καλοκαίρι, από ελαφρώς ανοδική (+3,3%) σε έντονα πτωτική (-22,9% ή -€216,5 εκατ.). Συνισταμένη των μεταβολών στις δύο βασικές συνιστώσες του ισοζυγίου υπηρεσιών κατά τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο πέρυσι ήταν η νέα εκτεταμένη συρρίκνωση του πλεονάσματος του κατά 59,2% ή €2,84 δισεκ., στα €1,96 δισεκ. Παρά το μεγάλο μέγεθός της, αυτή η μείωση ήταν αναλογικά μικρότερη από ότι στην περίοδο καραντίνας (-75,2%). Ως συνέπεια αυτής της εξέλιξης, το συνολικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών εξελίχθηκε από πλεονασματικό τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο πρόπερσι (+€755,3 εκατ.) σε ελλειμματικό ένα χρόνο μετά (-€1,73 δισεκ.).

Οι πιέσεις στην παραγωγική δραστηριότητα παγκοσμίως εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης οι περιορισμοί στις διεθνείς μεταφορές, περιόρισαν σημαντικά τη ζήτηση πετρελαίου και άλλων ενεργειακών αγαθών. Στις 12 Απριλίου 2020, ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, μαζί με τη Ρωσία, συμφώνησαν να μειώσουν κλιμακωτά την παραγωγή μέχρι τον Απρίλιο του 2022, ξεκινώντας από τον περιορισμό της κατά 10 εκατ. βαρέλια ημερησίως έως τον περασμένο Μάιο, προκειμένου να συγκρατήσουν την πτώση των τιμών. Πάρα ταύτα, η τιμή του πετρελαίου Brent τον περασμένο Απρίλιο διαμορφώθηκε στα \$18,4/βαρέλι, 74,2% χαμηλότερα σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα, ενώ τον Μάιο άγγιξε τα \$29,4/βαρέλι, υποχωρώντας κατά 58,8% σε σύγκριση με πρόπερσι. Η απόφαση του ΟΠΕΚ+ για επέκταση του παραπάνω περιορισμού της παραγωγής των

Ιούλιο, σε συνδυασμό με την άρση του εαρινού lockdown διεθνώς, ενίσχυσαν τη ζήτηση και τις τιμές του πετρελαίου. Παρά αυτές τις τάσεις, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ήταν 34,8% (ή \$22,3) χαμηλότερη από ότι ένα χρόνο πριν, στα \$41,8, αντανakλώντας την αρκετά εξασθενημένη από πέρυσι οικονομική δραστηριότητα. Καθώς οι συγκεκριμένες πετρελαιοπαραγωγοί χώρες προσάρμοζαν σταδιακά προς τα επάνω από την αρχή του Αυγούστου την παραγωγή τους, προκειμένου να τη διαμορφώσουν στο στόχο μείωσης έως το τέλος του 2020 (-7,7 εκατ. βαρέλια ημερησίως), αυτή η προσαρμογή αποτυπωνόταν στην τιμή του. Ύστερα από μια ήπια αύξηση σε αυτόν το μήνα στην περιοχή των \$45, η τιμή παρουσίασε τάση υποχώρησης τον Σεπτέμβριο γύρω από τα \$40, με τη διαφορά σε σχέση με πριν ένα έτος να διευρύνεται, ενώ η τιμή σταθεροποιήθηκε τον επόμενο μήνα σε αυτά τα επίπεδα.

Όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα υποενότητα, η τάση της τιμής του Brent έχει μεταστραφεί σε σταθερά ανοδική από την αρχή του περασμένου Νοεμβρίου. Αυτή η εξέλιξη σημειώθηκε παρά τη νέα, έντονη έξαρση της πανδημίας από τις αρχές του φθινοπώρου στην Ευρώπη, η οποία σταδιακά από τα μέσα Οκτωβρίου οδήγησε τις κυβερνήσεις των χωρών της στη λήψη ισχυρών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας και αποτροπής της εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού, γεγονός που κλιμάκωσε εκ νέου τις πιέσεις στις μετακινήσεις και την οικονομική δραστηριότητα. Από την άλλη πλευρά, στην Κίνα, τη δεύτερη μεγαλύτερη χώρα-καταναλωτή πετρελαίου παγκοσμίως, ο ρυθμός ανάπτυξης επιταχύνθηκε σημαντικά στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο, φθάνοντας στο τελευταίο τρίμηνο του 2020 σε ρυθμό υψηλότερο από αυτό στο οποίο βρισκόταν ένα χρόνο νωρίτερα (6,5%, έναντι 6,0% στο δ' τρίμ. 2019 και 3,2% στο β' τρίμ. 2020). Οι προοπτικές για την οικονομία της το νέο έτος είναι περαιτέρω θετικές, εξέλιξη η οποία αναμένεται να αποτυπωθεί και στη ζήτησή της για ενέργεια. Δεδομένης της μικρής επίδρασης των αποφάσεων του OPEC+ στην τιμή του πετρελαίου έως τον Οκτώβριο, ενδεχομένως ένα μέρος της κλιμάκωσής της στο τελευταίο δίμηνο του περασμένου έτους να οφείλεται στην εποχική ενίσχυση της ζήτησης, ενόψει του χειμώνα. Υπό τις επιδράσεις που αναφέρθηκαν, η τιμή του πετρελαίου διαμορφώθηκε το περασμένο έτος στα \$42,2, 34,5% χαμηλότερα από ότι το 2019.

Από τις διακυμάνσεις της τιμής του πετρελαίου Brent που παρουσιάστηκαν φαίνεται ότι ο περιορισμός της προσφοράς πετρελαίου από τον OPEC+ ανάσχεσε μερικώς την αποκλιμάκωση της τιμής του λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19 στο δεύτερο τρίμηνο του 2020. Ωστόσο αυτή προήλθε και από τους υπόλοιπους παράγοντες που αναφέρθηκαν. Επομένως, η απόφαση του οργανισμού για νέα περικοπή της μείωσης της παραγωγής των μελών του και των συνεργαζόμενων με αυτόν χωρών από τον Ιανουάριο του 2021, στα 7,2 εκατ βαρέλια ημερησίως, η οποία θα συνεχιστεί τον Φεβρουάριο (-7,125 εκατ.) και τον Μάρτιο, εκτιμάται ότι θα περιορίσει σε μικρό βαθμό την παρατηρούμενη άνοδο των τιμών και γενικότερα την τάση τους. Τον τελευταίο εξ αυτών των μηνών ο OPEC+ θα αποφασίσει περαιτέρω για την παραγωγή του. Τούτων δεδομένων, προβλέπεται πως οι εξελίξεις στην οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως θα επηρεάσουν περισσότερο την τιμή του πετρελαίου. Με τη σειρά τους, αυτές θα εξαρτηθούν από τη δυναμική της πανδημίας. Εφόσον η τρέχουσα έξαρσή της εξασθενήσει και δεν εκδηλωθούν επόμενες, με τη συμβολή και της σημαντικής προ εμβολιασμού, θα καταστεί εφικτή μια ισχυρή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, για την οποία οι ενεργειακές ανάγκες θα είναι αυξημένες. Εάν λάβουν χώρα οι αντίθετες εξελίξεις, η ζήτηση πετρελαίου δεν θα ανακάμψει σημαντικά. Ωστόσο, δεδομένων των πολύ χαμηλών τιμών πετρελαίου στο δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2020, όπως επίσης της ανοδικής τάσης του στο τελευταίο τετράμηνό του, παρά την κλιμάκωση της πανδημίας, εκτιμάται πως και σε αυτήν την περίπτωση το κόστος του θα ανέλθει έναντι της προηγούμενης χρονιάς. Στην περίπτωση των θετικών εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία, η

τιμή του πετρελαίου θα είναι κατά μέσο όρο 19,5% υψηλότερη από πέρυσι, ενώ υπό δυσμενείς εξελίξεις η άνοδος θα είναι ηπιότερη, στην περιοχή του 10%.

Οι διαδοχικές παρεμβάσεις νομισματικής πολιτικής από τις μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες έχουν αποτρέψει μεγάλες διακυμάνσεις των ισοτιμιών εξαιτίας των επιδράσεων της πανδημίας στην οικονομική δραστηριότητα και τις προσδοκίες. Επιπλέον, σε συνδυασμό με τα ληφθέντα δημοσιονομικά μέτρα σε κάθε οικονομική περιφέρεια, ενισχύουν την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής ως προς την ικανότητά της να ανταποκριθεί σε μία δυσχερή συγκυρία, όπως η τρέχουσα. Συγκεκριμένα, η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου παρουσίασε από την αρχή της εξάπλωσης του COVID-19 στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ έως τα μέσα του περασμένου Ιουλίου διακύμανση μεταξύ 1,07 και 1,14. Όπως αναδείχθηκε σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι τάσεις στα επιμέρους χρονικά διαστήματα αυτής της περιόδου σχετίζονταν με την ανακοίνωση νέων παρεμβάσεων πολιτικής, από αμφότερες τις πλευρές. Από τα μέσα Ιουλίου έως τα μέσα Αυγούστου η ισοτιμία εμφάνισε σαφή ανοδική τάση σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο του COVID-19, φθάνοντας έως το 1,19, επίπεδο το οποίο είναι και το μέγιστο από τον Μάιο του 2018. Αυτή η εξέλιξη θεωρείται πως συνδέεται κυρίως με την απόφαση της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης (NextGenerationEU), αλλά και τη μεταβλητότητα στις ΗΠΑ ως προς την αξιολόγηση του ιού από την τρέχουσα διακυβέρνηση και τις ενέργειες για την αντιμετώπισή του, όπως επίσης με την εξασθένιση του COVID-19. Την ισοτιμία ευρώ/δολαρίου δεν φαίνεται να επηρέασαν ούτε εκλογές στις ΗΠΑ, οι οποίες διαχρονικά ενισχύουν τις προσδοκίες των επενδυτών, αφού αυτή παρέμεινε προεκλογικά στην περιοχή του 1,16-1,18. Ύστερα από τις εκλογές, η ανοδική τάση επανήλθε, τουλάχιστον έως τα μέσα του Ιανουαρίου, με την ισοτιμία ευρώ-δολαρίου να φθάνει το 1,23, επίπεδο το οποίο είναι το υψηλότερο από τον Απρίλιο του 2018. Κατόπιν των παραπάνω εξελίξεων, η μέση ισοτιμία κατά την προηγούμενη χρονιά διαμορφώθηκε σε 1,14, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, 1,8% υψηλότερα από ότι πρόπερσι. Αυτή η μεταβολή συνέβαλε ελαφρώς στη μείωση του ενεργειακού κόστους.

Πέρα από τις πρόσφατες πολιτικές και κοινωνικές αναταράξεις στις ΗΠΑ, που ξεκίνησαν με αφορμή την επικύρωση από το Κογκρέσο της εκλογής του νέου προέδρου της χώρας και προξενούν αβεβαιότητα για την κοινωνική συνοχή τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, η πορεία της τρέχουσας και τα προσεχή έτη θα εξαρτηθεί κυρίως από τους άξονες και τις παρεμβάσεις πολιτικής της νέας διακυβέρνησης. Οι επενδυτές θα τηρήσουν στάση αναμονής έως ότου αυτές αποσαφηνιστούν. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η συνεχής χάραξη στρατηγικής για την αντιμετώπιση της πανδημίας, με έμφαση στον εμβολιασμό των κατοίκων της και τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων για επενδύσεις (Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης) και τρέχουσα ρευστότητα (παρεμβάσεις ΕΚΤ), διατηρεί την εμπιστοσύνη στην προοπτική εξόδου της από την υγειονομική κρίση. Ακολούθως, η πρόβλεψη για την ισοτιμία ευρώ/δολαρίου φέτος είναι ότι θα ενισχυθεί περαιτέρω, στο 1,18, μετράζοντας σε μικρό βαθμό την αύξηση του ενεργειακού κόστους από την υψηλότερη τιμή του πετρελαίου και τις επιπτώσεις της στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες τάσεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, αποτυπώνουν διάφορες, αντίθετες μεταξύ τους εξελίξεις, π.χ. από υποχώρηση σε ανάκαμψη και το αντίθετο. Αναλυτικά, στην πλευρά της προσφοράς της οικονομίας, η βιομηχανική παραγωγή ενισχύθηκε στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου του 2020 κατά 2,4%, αποκλειστικά από την άνοδό

της κατά 8,6% τον Νοέμβριο, ενώ ένα έτος νωρίτερα υποχωρούσε στο συγκεκριμένο δίμηνο κατά 5,2%. Η άνοδος ήρθε κατόπιν της ήπιας υποχώρησης στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι, κατά 2,0%, και της ευρύτερης πτώσης στο εννεάμηνο του περασμένου έτους, κατά 3,7%. Σε επίπεδο βασικών βιομηχανικών τομέων, η άνοδος προήλθε κυρίως από τη Μεταποίηση, της οποίας το προϊόν αυξήθηκε κατά 1,9%, σε αντίθεση με την πτώση του κατά 2,6% στο εννεάμηνο που προηγήθηκε. Έπεται σε συμβολή η αύξηση στην Παροχή Ηλεκτρισμού, με άνοδο 4,9% προς το τέλος του 2020, έναντι υποχώρησης 8,1% στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου. Ανοδική ήταν η τάση και στην Παροχή Νερού τον Οκτώβριο-Νοέμβριο, με ρυθμό 1,2%, σε συνέχεια ηπιότερης ανόδου στο προηγούμενο εννεάμηνο (+0,8%). Τα Ορυχεία-Λατομεία ήταν ο μοναδικός τομέας της Βιομηχανίας με πτώση σε αμφότερες τις περιόδους, κατά 1,2% και 4,8% αντίστοιχα. Σε ότι αφορά τις πρόσφατες τάσεις στην οικοδομική δραστηριότητα, παρουσίασε ήπια μείωση τον Οκτώβριο, κατά 4,9% στον αριθμό των οικοδομικών αδειών, 3,5% στην επιφάνεια και 3,6% στον όγκο. Οι συγκεκριμένες μεταβολές έρχονται σε αντίθεση με την άνοδο στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, κατά 12,6% στον αριθμό αδειών, 2,8% στην επιφάνεια των νέων οικοδομών, ωστόσο υποχώρηση 5,8% στον όγκο τους.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανακλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο (εποχικά διορθωμένος) ενισχύθηκε τον Οκτώβριο, για πρώτη φορά το 2020, κατά 2,8%. Της αύξησης προηγήθηκε πτώση μείωση κατά μέσο όρο με ρυθμό 2,2% στο τρίτο τρίμηνο και 5,4% από την αρχή της πανδημίας τον περυσινό Μάρτιο.

Λαμβάνοντας υπόψη για την πραγματοποίηση μακροοικονομικών προβλέψεων κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19, ιδίως τη δεύτερη φάση έξαρσής του στο τελευταίο δίμηνο του 2020, αλλά και την εκκίνηση του εμβολιασμού τον περασμένο Δεκέμβριο, τα έως τώρα μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, εντός και εκτός της χώρας για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης τις τάσεις στο ΑΕΠ και τις συνιστώσες του στο εννεάμηνο του προηγούμενου έτους, αναμένεται στο τελευταίο τρίμηνό του αλλαγή της τάσης στην κατανάλωση των νοικοκυριών σε σχέση με την περίοδο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, σε ήπια πτωτική. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες του ιδιωτικού τομέα θα ασκηθούν πρωτίστως από τα μέτρα αναστολής της λειτουργίας επιχειρήσεων στο πλαίσιο του δεύτερου lockdown. Η έντονη κάμψη της δραστηριότητας σε κλάδους με σημαντικό μερίδιο στο ΑΕΠ εξαιτίας αυτής της εξέλιξης, όπως η Εστίαση, το Λιανικό Εμπόριο, ο Τουρισμός και οι Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, θα περιορίσει αρκετά τα εισοδήματα των εργαζόμενων και τις θέσεις εργασίας σε αυτές.

Ανασχετικά σε αυτές τις επιδράσεις θα επενεργήσουν τα μέτρα στήριξης του εισοδήματος των νοικοκυριών. Επιπλέον, οι έκτακτες ανάγκες παροχής υπηρεσιών που προέκυψαν από την αρχή της υγειονομικής κρίσης, π.χ. υγείας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), θα συνεχίσουν να έχουν θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση των σχετικών δραστηριοτήτων και στα εισοδήματα από αυτές. Δημιουργία θέσεων εργασίας στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι εκτιμάται πως προήλθε και από το πρόγραμμα επιδότησης του 100% των εργοδοτικών εισφορών επί έξι μήνες που ξεκίνησε την ίδια περίοδο. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω εξελίξεις, εκτιμάται για το 2020 πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης 4,5% έως 5,5%.

Σε ότι αφορά την τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2021, οι προγραμματισμένες στον προϋπολογισμό φοροελαφρύνσεις (ασφαλιστικές εισφορές, εισφορά κοινωνικής αλληλεγγύης) θα ενισχύσουν το διαθέσιμο εισόδημα και εν συνέχεια τα καταναλωτικά έξοδα. Αυτές οι

παρεμβάσεις, σε συνδυασμό με τη συνέχιση των μέτρων στήριξης των νοικοκυριών έναντι του COVID-19 τουλάχιστον στο αρχικό τρίμηνο, στο βασικό και το ευνοϊκό σενάριο, θα αναπληρώσουν σε κάποιο βαθμό, αλλά όχι πλήρως τις έκτακτες μεταβιβάσεις στα νοικοκυριά λόγω COVID-19 που δόθηκαν πέρυσι. Η μεγαλύτερη ώθηση στην κατανάλωση θα προέλθει από τη διεύρυνση της απασχόλησης, ύστερα από την άρση της μεγάλης πλειονότητας των μέτρων προστασίας εγχωρίως στο δεύτερο τρίμηνο και το ότι δεν θα σημειωθεί νέα ισχυρή «αναζωπύρωση» του COVID-19, όπως στο τέταρτο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Αυτές οι εξελίξεις θα επιτρέψει τη λειτουργία του τομέα του Τουρισμού για τη θερινή περίοδο και σχετιζόμενων δραστηριοτήτων (Τέχνες - Ψυχαγωγία, Μεταφορές) σχεδόν όπως πριν την υγειονομική κρίση (βασικό σενάριο) ή στο σύνολο αυτής (ευνοϊκό σενάριο). Τόνωση των θέσεων εργασίας εκτιμάται και από τη σημαντική κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, εξαιτίας κυρίως της αρκετά αυξημένης ρευστότητας των τραπεζικών ιδρυμάτων και της ενεργοποίησης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης. Τούτων δεδομένων, υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων, προβλέπεται πως η ενίσχυση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα κινηθεί στην περιοχή του 2,5-3,5%, ενώ στην περίπτωση του ευνοϊκού σεναρίου η αύξηση μπορεί να φτάσει το 4,0%-4,5%.

Σε περίπτωση δυσμενών εξελίξεων ως προς το νέο κορωνοϊό, όπως η συνέχιση της πρόσφατης έξαρσής του στο σύνολο του πρώτου τριμήνου και σε μέρος της διάρκειας του επόμενου, ή η εκδήλωση νέας έντονης έξαρσης, κατά την άνοιξη ή το φθινόπωρο, η τάση της κατανάλωσης θα παραμείνει πτωτική το 2021. Η παρατεταμένη αναστολή της λειτουργίας των επιχειρήσεων θα πλήξει άμεσα την καταναλωτική δαπάνη, αλλά και έμμεσα, μέσω της συνέχισης των πιέσεων στην απασχόληση. Σε αυτές θα συμβάλλουν η παραπλήσια διάρκεια της τουριστικής περιόδου με εκείνη στο περασμένο έτος, αλλά και το μειωμένο επενδυτικό ενδιαφέρον, παρά τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων. Υπό αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, η νέα συρρίκνωση της ιδιωτικής κατανάλωσης προβλέπεται μεταξύ 1,0% και 1,5%.

Ως προς τις εξελίξεις στη δημόσια κατανάλωση, η συνέχιση των έκτακτων δαπανών λόγω της πανδημίας, αλλά και η καταβολή αναδρομικών στους συνταξιούχους, ύψους €1,4 δισεκ., θα κλιμακώσουν την αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου, η οποία ενδεχομένως να ανέλθει στην περιοχή του 6,5%. Άλλωστε, η μείωσή τους στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 προήλθε σε μεγάλο βαθμό από το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» λόγω του υψηλού επιπέδου τους πριν ένα χρόνο, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Ακολούθως, εκτιμάται ότι η δημόσια κατανάλωση ήταν υψηλότερη στο σύνολο του 2020 κατά 2,5% έως 3,5% σε σύγκριση με πρόπερσι.

Σύμφωνα με τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2021, ορισμένες από τις παρεμβάσεις λόγω COVID-19 θα συνεχιστούν στο προσεχές έτος (π.χ. αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους σε αναστολή εργασίας, μη επιστρεπτέα προκαταβολή), ενώ θα προκύψουν και νέες (π.χ. προμήθεια εμβολίων, νέων φαρμάκων). Συνολικά αυτές προβλέπεται να είναι σαφώς μικρότερες από ότι το 2020. Επιπλέον, δεν θα καταβληθούν εκ νέου φέτος στους συνταξιούχους αναδρομικά. Συνεπώς, υφίσταται η δυνατότητα περιστολής της κατανάλωσης σε σύγκριση με το φετινό της επίπεδο. Όμως, εφόσον συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα το τρέχον κύμα της πανδημίας στην Ελλάδα ή ακολουθήσουν νέα, θα χρειαστεί ξανά η υλοποίηση δημοσιονομικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπισή της. Ως αποτέλεσμα μιας τέτοιας εξέλιξης, η μείωση της δημόσιας κατανάλωσης θα είναι μικρή. Συγκεκριμένα, προβλέπεται περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων του δημοσίου το 2021 κατά 3-5% στο βασικό σενάριο και κατά 5-7% στο

ευνοϊκό, ενώ εάν δεν βελτιωθούν σημαντικά οι υγειονομικές συνθήκες έναντι του 2020, η περιστολή τους θα είναι μικρή, μεταξύ 1,5%-2,5%.

Στην πλευρά των επενδύσεων, η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, της επιστροφής καταθέσεων, αλλά και χάρη στη δυνατότητα πρόσβασης για πρώτη φορά σε πρόγραμμα αγοράς χρεογράφων της ΕΚΤ, έχει δημιουργήσει νέες χρηματοδοτικές δυνατότητες και ευκαιρίες, για τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις αντίστοιχα, οι οποίες δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Ωστόσο, εφόσον δεν σημειωθεί σταθερή ύφεση της υγειονομικής κρίσης, τα τραπεζικά ιδρύματα αναμένεται να είναι επιφυλακτικά στη χορήγηση πιστώσεων, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας νέας κλιμάκωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Άλλωστε, προς το παρόν δεν έχει αποτυπωθεί στα ΜΕΔ η επίδραση της αναστολής πληρωμής δόσεων από τον Μάρτιο έως τον Δεκέμβριο του 2020. Σχετικά αναφέρεται πρόσφατη εκτίμηση της Τράπεζας της Ελλάδος για τα νέα ΜΕΔ το 2021, μεταξύ €8-10 δισεκ., χωρίς να είναι δυνατή η εκτίμηση του πληθυσμού που θα προέλθει από τους ενήμερους δανειολήπτες σε καθεστώς αναβολής πληρωμών.¹⁸

Η σημαντική πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις το 2020 οφειλόταν εν μέρει στα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας από το ελληνικό Δημόσιο (ΤΕΠΙΧ II, Ταμείο Εγγυοδοσίας). Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως σε αυτήν την ενότητα, οι χρηματοδοτήσεις από αυτές και άλλες έκτακτες δράσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας (π.χ. επιστρεπτέα προκαταβολή), παρότι δεν αφορούν σε επενδύσεις, αποτυπώθηκαν εν μέρει στις επενδυτικές δαπάνες στο ΑΕΠ, καθώς διατίθενται στο πλαίσιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Προς το παρόν δεν έχουν προγραμματιστεί-υλοποιηθεί χρηματοδοτικές παρεμβάσεις αυτού του είδους για το 2021 εκτός της επιστρεπτέας προκαταβολής Νο5. Όμως, είναι πλέον πιθανό ότι εφόσον υπάρξει η ανάγκη για κάτι τέτοιο, θα υλοποιηθούν παρόμοια προγράμματα με πέρυσι. Καθοριστικός παράγοντας για την επίδραση του ΠΔΕ στην επενδυτική δραστηριότητα φέτος, αλλά και στα προσεχή έτη, θα είναι οι πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης. Από το ρυθμό απορρόφησης των κεφαλαίων του θα εξαρτηθεί και ο βαθμός υποκατάστασης των έκτακτων προγραμμάτων τόνωσης της ρευστότητας πέρυσι στις επενδύσεις. Βάσει των υποθέσεων των μακροοικονομικών σεναρίων για την απορροφητικότητα, στο βασικό και το ευνοϊκό σενάριο αναμένεται υπέρβαση της περυσινής επίδρασης του ΠΔΕ στις επενδύσεις, ενώ στο δυσμενές αυτή θα κυμανθεί γύρω από τα περυσινά επίπεδα.

Οι επιπτώσεις της τρέχουσας, υψηλής αβεβαιότητας λόγω COVID-19 στις επενδύσεις, αναδεικνύουν τη σημασία των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις - ιδιωτικοποιήσεις, για μια σχετικά σταθερή επενδυτική δραστηριότητα, με μακροχρόνιες αναπτυξιακές προοπτικές. Το 2021 οι πλέον σημαντικές εν εξελίξει ή επερχόμενες επενδύσεις αυτού του είδους αφορούν στο Ελληνικό, τον ΟΛΠ, το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών και τα περιφερειακά αεροδρόμια. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θα αποτυπωθούν στις Κατασκευές. Εάν οι αποκρατικοποιήσεις είχαν υλοποιηθεί με ταχύτερο ρυθμό τα προηγούμενα έτη, θα βρίσκονταν τώρα σε εξέλιξη περισσότερες επενδύσεις σε υποδομές και μεγάλες επιχειρήσεις τις οποίες συνήθως αυτές αφορούν, μετριάζοντας την επίδραση συγκυριακών παραγόντων στην επενδυτική δραστηριότητα. Ο αντίκτυπος της σημαντικής υστέρησης το 2020 στην υλοποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων, που οφείλεται και στην πανδημία, θα αποτυπωθεί στις

¹⁸ Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιανουάριος 2021

επενδύσεις το τρέχον και τα επόμενα έτη. Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται η σημασία της υλοποίησης του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων φέτος.

Ανάσχεση της υποχώρησης του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου το 2020 επήλθε από τα οικοδομικά έργα, καθώς αυτά παρουσίαζαν ιδιαίτερα ισχυρή άνοδο στην αρχή του έτους, η οποία συνεχίστηκε εξασθενημένη, έως τον περασμένο Σεπτέμβριο. Όμως, καθώς αυτή προήλθε σε μεγάλο βαθμό από επενδύσεις στον Τουρισμό, σε κατασκευή ξενοδοχείων και ανακαίνιση ακινήτων, για αξιοποίηση μέσω airbnb, είναι πλέον πιθανό πως θα πληγεί φέτος. Η κάμψη θα εξαρτηθεί από τη δυναμική της υγειονομικής κρίσης.

Επομένως, το επίπεδο των επενδύσεων καθορίζεται από ένα μεγάλο πλήθος παραγόντων, με διαφορετικές μεταξύ τους επιδράσεις, σε κατεύθυνση και έκταση. Συνεκτιμώντας αυτές τις επιδράσεις το 2020, κυρίως εκείνη των έκτακτων χρηματοδοτικών εργαλείων για την πανδημία, σε συνδυασμό με την τάση των επενδύσεων στο εννεάμηνο, εκτιμάται άνοδός τους πέρυσι κατά 10,0-11,0%. Η τάση της επενδυτικής δραστηριότητας το τρέχον έτος θα εξαρτηθεί κυρίως από το εάν θα ανακάμψει εκ νέου η πανδημία, την απορροφητικότητα των πόρων από το ΕΤΑ, καθώς και τη δυναμική των εξαγωγών αγαθών, που θα καθορίσει τις επενδυτικές αποφάσεις στη Βιομηχανία. Στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, στο οποίο η πανδημία θα υποχωρεί σταδιακά, χωρίς να σημειώσει νέα ισχυρή έξαρση και θα επιτευχθούν οι στόχοι απορροφητικότητας κεφαλαίων του ΕΤΑ, οι επενδύσεις θα ανακάμψουν κατά 15-18%. Στο ευνοϊκό σενάριο η επενδυτική δραστηριότητα θα τονωθεί κυρίως από την ευχέρεια των τουριστικών επιχειρήσεων να προχωρήσουν σε επενδύσεις (+20-22%). Εφόσον η πανδημία δεν παρουσιάσει τάση σταθερής εξασθένησης και οι διακυμάνσεις συνεχιστούν, η πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας θα συγκρατηθεί από τους πόρους του ΕΤΑ και επενδύσεις εξωστρεφών κλάδων (-3 έως -6%).

Οι πλέον πρόσφατες τάσεις σε βραχυχρόνιους δείκτες που παρουσιάστηκαν αναδεικνύουν την επανάκαμψη από τον Νοέμβριο της ισχυρής υποχώρησης της διεθνούς τουριστικής κίνησης, εξαιτίας της νέας έξαρσης της πανδημίας. Ωστόσο, καθώς σε αυτό το χρονικό διάστημα η τουριστική περίοδος έχει ολοκληρωθεί, η επίπτωση στις ετήσιες τουριστικές εισπράξεις και τις εξαγωγές υπηρεσιών είναι αρκετά μικρότερης έκτασης σε σχέση με το καλοκαίρι. Η επίδραση της δεύτερης έξαρσης της πανδημίας ενδεχομένως να είναι μεγαλύτερη στον τουρισμό το τρέχον έτος, εφόσον αυτή δεν εξασθενήσει σύντομα, κυρίως στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, καθώς θα επηρεάσει τις κρατήσεις. Από την άλλη πλευρά, μια σταθερή αποκλιμάκωση της υγειονομικής κρίσης εγχωρίως από το πρώτο τρίμηνο θα αναθερμάνει σημαντικά το τουριστικό ενδιαφέρον, ιδίως εφόσον δεν σημειωθούν παρόμοιες εξελίξεις σε ανταγωνιστικούς ταξιδιωτικούς προορισμούς. Σε κάθε περίπτωση, η εκδήλωση της ζήτησης θα είναι πιο αρχικά σταδιακή από ότι πριν την υγειονομική κρίση, εξαιτίας της αβεβαιότητας για την εξέλιξή της στο υπόλοιπο του χειμώνα. Άλλωστε, άτομα μεγαλύτερων ηλικιών, τα οποία έχουν αυξημένο μερίδιο στις διεθνείς αφίξεις εγχωρίως, θα είναι πιο επιφυλακτικά ως προς την πραγματοποίηση ταξιδιών. Ευνόητα, τυχόν ανθεκτικότητα της πανδημίας, παρά τον εμβολιασμό του πληθυσμού που βρίσκεται σε εξέλιξη παγκοσμίως, θα ασκήσει ισχυρές πιέσεις στον τουρισμό για δεύτερο έτος.

Σε ότι αφορά την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών, η υποχώρηση προς το τέλος του 2020 ήταν ηπιότερη από ότι στον τουρισμό, εντούτοις παρουσίασε κλιμάκωση από τις αρχές του περασμένου φθινοπώρου, πριν την εκ νέου επιβολή περιοριστικών μέτρων πανευρωπαϊκά. Επομένως η ένταση της πτώσης πιθανότατα ενισχύθηκε κατόπιν αυτών. Από την άλλη πλευρά, εάν συνεχιστεί φέτος η συνεχής ταχύρρυθμη ανάκαμψη της οικονομίας της Κίνας στο δεύτερο εξάμηνο πέρυσι, όπως αναμένεται στις πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ), θα

αναθερμάνει το διεθνές εμπόριο. Στις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών αναμένεται σημαντική ανάκαμψη του όγκου του διεθνούς εμπορίου προϊόντων φέτος, κατά 7,2%, η οποία όμως δεν θα αντισταθμίσει πλήρως τις εκτιμώμενες απώλειες για το 2020 (-9,2%)¹⁹. Για αυτήν την άνοδο θα είναι απαραίτητη η συνδρομή μεταφορικών υπηρεσιών. Βεβαίως, η εξέλιξη της πανδημίας μπορεί να ανατρέψει την παραπάνω προβλεπόμενη δυναμική στο διεθνές εμπόριο αγαθών. Σε κάθε περίπτωση, κατόπιν της εκτεταμένης συρρίκνωσης της δραστηριότητας σε αμφότερους τους κλάδους πέρυσι, αφού βρέθηκαν στο επίκεντρο των περιοριστικών μέτρων λειτουργίας, δεν προβλέπεται παρόμοια εξέλιξη το 2021, ακόμα και εάν ενσκήψει εκ νέου η υγειονομική κρίση. Επομένως, εφόσον συμβεί αυτό το ενδεχόμενο, η κάμψη τους θα είναι αρκετά μικρότερη από ότι το 2020.

Ανασχετικά στην επίδραση των εξαγωγών υπηρεσιών στο σύνολο των εξαγωγών συνέχισαν να επιδρούν έως το τέλος του 2020 οι εξαγωγές προϊόντων εκτός καυσίμων - πλοίων, οι οποίες ανέρχονταν και στο τέταρτο τρίμηνό του. Η προς τα κάτω αναθεώρηση των προβλέψεων ύφεσης το 2020 στην Ευρωζώνη (Ευρ. Επιτροπή: 7,8%, από 8,7%)²⁰, που είναι η περιφέρεια - κύριος εξαγωγικός προορισμός των ελληνικών προϊόντων, ερμηνεύει ένα μέρος αυτής της τάσης. Από την άλλη πλευρά, η πρόβλεψη ανάπτυξης της Ευρωζώνης για το 2021 επιδεινώθηκε (Ευρ. Επιτροπή: 4,2% αντί 6,1%), αναδεικνύοντας τις σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή οικονομία, πολλές εκ των υπήρχαν προ της υγειονομικής κρίσης, όπως η ανάγκη προσαρμογής της βιομηχανίας της σε καινούργια πρότυπα και προδιαγραφές. Ο εμβολιασμός από το τέλος του 2020 πανευρωπαϊκά, καθώς και σε άλλες περιφέρειες, ενισχύει το ενδεχόμενο σταδιακής εξασθένισης της μετάδοσης του νέου ιού από το πρώτο εξάμηνο φέτος, περιορίζοντας την πιθανότητα νέας ισχυρής έξαρσης του COVID-19 και επιτρέποντας τη λειτουργία των οικονομιών χωρίς νέα διακοπή σε ορισμένα τμήματά τους και με λιγότερους περιορισμούς. Ωστόσο, η δυναμική των μεταλλάξεων προς το παρόν είναι άγνωστη, ανεξερεύνητη. Υπό αυτές τις συνθήκες, το νέο lockdown προς το τέλος του 2020 κλιμάκωσε εκ νέου τις πιέσεις προς αμφότερα τα σκέλη των εξαγωγών, μάλλον όμως σε μικρότερο βαθμό από ότι το δεύτερο τρίμηνο. Ακολουθώντας, η πτώση των εξαγωγών πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 25,5-26,5%. Υπό το βασικό σενάριο εξελίξεων, οι εξαγωγές θα ανέλθουν φέτος κατά 15-18%, ενώ στο ευνοϊκό σενάριο, η μεγαλύτερη τουριστική περίοδος και μια ταχύτερη ανάκαμψη διεθνώς και στην Ευρώπη θα ενισχύσει την αύξηση (19-22%). Στο δυσμενές σενάριο η άνοδος θα είναι αρκετά ηπιότερη (5-7%).

Η επιβολή του δεύτερου lockdown, στην Ελλάδα και πανευρωπαϊκά, θα ασκήσει πιέσεις στο τελευταίο τρίμηνο του 2020 μέσω της υποχώρησης της ιδιωτικής κατανάλωσης και των εξαγωγών και στις εισαγωγές, με την έντασή τους να είναι μεγαλύτερη για άλλο ένα τρίμηνο στην πλευρά της εγχώριας ζήτησης υπηρεσιών. Αντιθέτως, η σημαντική ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, αλλά και των εξαγωγών κατά το τρέχον έτος, υπό το βασικό και το ευνοϊκό μακροοικονομικό σενάριο εξελίξεων, θα έχουν ισχυρό θετικό αποτύπωμα στις εισαγωγές. Στην περίπτωση του δυσμενούς σεναρίου, την υποχώρηση των εισαγωγών θα συγκρατήσει η αναμενόμενη αύξηση των εξαγωγών. Υπό αυτές τις επιδράσεις, αναμένεται υποχώρηση των εισαγωγών κατά 6,5-7,5% στο προηγούμενο έτος. Για φέτος, προβλέπεται άνοδός τους, στην περιοχή του 11% και 15%, υπό το βασικό και το ευνοϊκό σενάριο αντίστοιχα. Αντιθέτως, υπό το δυσμενές σενάριο, οι εισαγωγές θα περιοριστούν εκ νέου, ήπια (-2 έως -4%).

¹⁹ World Trade Organisation, Press Release No 862, 06/10/2020

²⁰ Πηγές: European Economic Forecast, Autumn 2020, Ευρ. Επιτροπή και European Economic Forecast, Summer 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2018	2019	2020	2021
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,9	1,9	-9,0	5,0
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,1	1,9	-5,5	4,0
Δημόσια Κατανάλωση	-2,5	1,2	-0,1	2,2
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-12,2	-4,6	-8,0	5,5
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	8,7	4,8	-21,6	10,7
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,2	3,0	-9,8	6,7
Απασχόληση	1,7	1,2	-3,6	1,7
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	1,3	1,0	-1,0	0,3
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,5	0,2	6,2	-3,3
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,8	0,5	-1,3	0,9
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-1,3	1,7	-4,6	3,9
Καθαρές Εξαγωγές	1,5	0,7	-4,6	0,8
Αποθέματα	1,8	-0,5	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	1,0	1,5	-6,9	-6,3
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-1,1	-1,7	-6,2	-6,4
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	181,2	180,5	207,1	200,7
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	19,3	17,3	18,0	17,5

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2020

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ το 2020 και το τρέχον έτος, βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία του COVID-19 στην Ελλάδα και διεθνώς, καθώς και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων αυτών, όπως αυτή περιεγράφηκε παραπάνω, προέκυψαν αντίστοιχες προβλέψεις για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος. Βάσει αυτών, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το 2020 εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 9,0-9,5%. Το 2021, εφόσον η υγειονομική κρίση υποχωρήσει σταδιακά από το πρώτο τρίμηνο, χωρίς νέες εξάρσεις, και ταυτόχρονα επιτευχθεί ο στόχος απορρόφησης κεφαλαίων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης, αναμένεται ανάκαμψη στην περιοχή του 4,0-4,3%. Σε περίπτωση ταχύτερης υποχώρησης της πανδημίας και ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας διεθνώς, η ανάκαμψη θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 5,0-5,3%. Όμως, εάν εν πολλοίς επαναληφθούν οι φετινές υγειονομικές εξελίξεις και σημειωθεί υστέρηση στην απορροφητικότητα των έκτακτων πόρων από την ΕΕ, το ΑΕΠ θα διαμορφωθεί ελαφρώς υψηλότερα (0,5-1%).

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2020 – 2021 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ				ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021*	2021**	2021***	2020	2021	2020	2021
ΑΕΠ	-10,5	4,8	-9,0	5,0	-9,0 ως -9,5	5,0 έως 5,3	4,0 έως 4,3	0,5 έως 1,0	-9,5	5,7	-10,1	0,9
Ιδιωτική Κατανάλωση	-7,6	3,0	-5,5	4,0	-4,5 έως 5,5	4,0 έως 4,5	2,5 έως 3,5	-1 έως -1,5	-4,5	3,1	-7,0	1,3
Δημόσια Κατανάλωση	2,1	-1,9	-0,1	2,2	2,5 έως 3,5	-5,0 έως 7,0	-3,0 έως -5,0	-1,5 έως -2,5	-5,8	2,5	1,3	0,5
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	-14,3	23,2	-8,0	5,5	10 έως 11,0	20 έως 22	15 έως 18	-3 έως -6	-15,1	18,3	-11,5	4,6
Εξαγωγές	-30,3	22,5	-21,6	10,7	-25,5 έως 26,5	19 έως 22	15 έως 18	5 έως 7	-22,5	16,3	-23,8	-5,2
Εισαγωγές	-17,4	16,4	-9,8	6,7	-6,5 έως 7,5	15	11	-2 έως -4	-8,7	6,9	-12,1	-3,1
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	-1,1	0,6	-1,3	0,9	-1,3	0,6 έως 1,0	0,2 έως 0,5	-0,5 έως -0,7	-1,1	0,6	-1,2	-0,2
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	18,9	17,9	18,0	17,5	16,5	15,0	15,5 – 16,0	18,0-18,5	18,9	17,5	16,9	17,8
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-9,9	-6,7	-6,9	-6,3	:	:	:	:	-9,8	-4,3	-9,4	-7,0
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-6,2	-6,4	:	:	:	:	-7,5	-4,1	-5,2	-5,7

*Ευνοϊκό σενάριο ΙΟΒΕ, **Βασικό σενάριο ΙΟΒΕ, **Δυσμενές σενάριο ΙΟΒΕ

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020 – Second Post-Program Monitoring Report (No. 20/308), ΔΝΤ, Νοέμβριος 2020 - European Economic Forecast, autumn 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοέμβριος 2020 - Η Ελληνική Οικονομία 04/20, ΙΟΒΕ, Ιανουάριος 2021 -- Economic Outlook 107, ΟΟΣΑ, Δεκέμβριος 2020

Οι έντονες αρνητικές συνέπειες από την αναστολή της λειτουργίας επιχειρήσεων την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου πέρυσι στην απασχόληση πολλών κλάδων, με σημαντικό μερίδιο στην εγχώρια απασχόληση, όπως ο Τουρισμός, η Εστίαση, οι Τέχνες-Ψυχαγωγία και το Λιανικό Εμπόριο, εκτιμάται ότι εν πολλοίς επαναλήφθηκαν λόγω του δεύτερου lockdown και στο καταληκτικό τρίμηνο του 2020. Κατόπιν των παρατεταμένων αρνητικών πιέσεων στις επιχειρήσεις από την πανδημία, ενδεχομένως αυτές επεκτάθηκαν σε περισσότερες επιχειρήσεις από αυτούς τους κλάδους, όπως επίσης σε άλλους κλάδους (π.χ. στην Εκπαίδευση). Για αυτόν το λόγο, θεωρείται πως τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας συνέβαλαν σε μικρότερο βαθμό στη διατήρηση θέσεων εργασίας από ότι κατά την πρώτη καραντίνα.

Από την άλλη πλευρά, αυτές οι εξελίξεις δημιουργούν ανάγκη για παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών (χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), υπηρεσιών υγείας, δημιουργίας εφαρμογών ΤΠΕ). Αυτές οι πρόσθετες ανάγκες κρίνεται πως καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά την αρχική καραντίνα. Επιπλέον, η υποχώρηση του εργατικού δυναμικού, από εργαζόμενους οι οποίοι απώλεσαν την εργασία τους και αποθαρρύνονται από τις τρέχουσες συνθήκες, ενδέχεται να κλιμακώθηκε εκ νέου στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου, επενεργώντας ανασχετικά στην αύξηση του αριθμού των ανέργων. Σε αυτές τις συνθήκες αναστολής της λειτουργίας πολλών κλάδων, θεωρείται πως η αποτελεσματικότητα του τρέχοντος προγράμματος, για κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών 100 χιλ. νέων θέσεων εργασίας, ήταν περιορισμένη.

Όπως είναι αναμενόμενο, οι εξελίξεις σχετικά με την υγειονομική κρίση θα είναι οι πλέον καθοριστικές της τάσης στην απασχόληση και ακολούθως του ποσοστού ανεργίας και κατά το νέο έτος. Μια σταθερή, ήπια βελτίωση των επιδημιολογικών δεδομένων από το πρώτο τρίμηνο, χωρίς κάποια νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19, με τη συνδρομή και του εμβολιασμού, θα επιτρέψει την (επανα)λειτουργία αρκετών από τις επιχειρήσεις οι οποίες πλήγηκαν από τον περασμένο Νοέμβριο κατά το πρώτο εξάμηνο. Κομβικής σημασίας για τη δυναμική της απασχόλησης θα είναι η διάρκεια της θερινής τουριστικής περιόδου, η οποία υπό αυτές τις υγειονομικές συνθήκες δεν θα διαφέρει σε σύγκριση με πριν την επιδημιολογική κρίση. Εφόσον επιτευχθεί μια ταχεία εξασθένιση του COVID-19, θα καταστεί εφικτός και ο εγχώριος τουρισμός σχετικά νωρίς από δεύτερο τρίμηνο, όπως επίσης το φθινόπωρο. Εάν όμως δεν μεταβληθούν οι υγειονομικές συνθήκες, είναι αρκετά πιθανό να απειληθεί η βιωσιμότητα πολλών επιχειρήσεων, θέτοντας σε κίνδυνο τις θέσεις εργασίας τους.

Τονωτικά στην εγχώρια απασχόληση φέτος θα επενεργήσει ο δημόσιος τομέας, τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα. Στην πρώτη περίπτωση, η επίδραση θα προέλθει από το πρόγραμμα υποστήριξης δημιουργίας 100 χιλ. θέσεων εργασίας που προαναφέρθηκε, τις προσλήψεις στο σύστημα υγείας και τα προγράμματα απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Στη δεύτερη περίπτωση, μέσω της συμβολής στην κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, με την αύξηση των ενισχύσεων του ΠΔΕ και τους πόρους από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης. Ευρύτερα, οι επενδύσεις θα ευνοηθούν κυρίως από την πιστωτική επέκταση από τον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Τη δημιουργία θέσεων εργασίας θα στηρίξει η ενίσχυση των εξαγωγών σε συγκεκριμένους μεταποιητικούς κλάδους κατά το περασμένο έτος.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην απασχόληση, εκτιμάται ότι το ποσοστό της ανεργίας πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 16,5%. Σε συνάφεια με τα τρία σενάρια μακροοικονομικών εξελίξεων το 2021, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να υποχωρήσει στην περιοχή του 15,5-16,0%, στο ευνοϊκό σενάριο στο 15,0%, ενώ στο δυσμενές σενάριο θα ενισχυθεί σημαντικά (18,0-18,5%).

Σε ότι αφορά τις αναμενόμενες τάσεις στις τιμές καταναλωτή, η εξασθένιση της θετικής επίδρασης σε αυτές της ζήτησης, σε συνδυασμό με τη συνέχιση της αρνητικής επίδρασης των ενεργειακών αγαθών και των φόρων, κλιμάκωσαν την υποχώρηση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (εθνικός ΔΤΚ) στο τελευταίο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς, με αποτέλεσμα ο αντιπληθωρισμός να διαμορφωθεί σε 2,3% τον περασμένο Δεκέμβριο, επίπεδο που είναι το ελάχιστο των τελευταίων έξι ετών. Στο σύνολο του 2020, ο εθνικός ΔΤΚ υποχώρησε για πρώτη φορά από το 2017, κατά 1,2%, έναντι ανόδου 0,3% πρόπερσι. Επισημαίνεται πως η τελευταία πρόβλεψη του ΙΟΒΕ για τη μεταβολή του ΓΔΤΚ το προηγούμενο έτος ήταν μεταξύ 1,2%-1,4%.

Το τρέχον έτος, η επίδραση της ζήτησης θα εξαρτηθεί, όπως είναι αναμενόμενο, από τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία και την επίδρασή τους στην απασχόληση και ακολούθως στο διαθέσιμο εισόδημα και την κατανάλωση. Υπό το βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, η σταδιακή χαλάρωση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας από το πρώτο τρίμηνο φέτος και η εκτεταμένη άρση τους εντός του επόμενου τριμήνου, θα οδηγήσουν σε ανάκαμψη δραστηριότητας και απασχόλησης στους πληττόμενους από τις καραντίνες κλάδους, αλλά και κάμψη της αβεβαιότητας. Σε συνδυασμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε εξωστρεφείς δραστηριότητες στη βιομηχανία, και από περισσότερες επενδύσεις, θα αυξηθεί το εγχώριο διαθέσιμο εισόδημα, τονώνοντας την καταναλωτική ζήτηση και ακολούθως τις τιμές. Αυτές οι εξελίξεις και ακολούθως οι επιδράσεις τους στις τιμές θα είναι ταχύτερες και ισχυρότερες

αντίστοιχα υπό το θετικό σενάριο εξελίξεων, με τη δραστηριότητα στον κλάδο του Τουρισμού να ξεκινάει νωρίτερα και τον όγκο του διεθνούς εμπορίου να ανακάμπτει περισσότερο. Εφόσον η υγειονομική κρίση δεν υποχωρήσει σημαντικά περαιτέρω εγχωρίως και διεθνώς από τα τρέχοντα επίπεδα και συνεχίσει να παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις, όπως πέρυσι, τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας θα συνεχιστούν σε μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους. Ακολούθως, θα αποτραπούν η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης, ενώ η ανησυχία για την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης θα συνεχιστεί. Υπό αυτές τις δυσμενείς εξελίξεις, οι περιοριστικές πιέσεις στην καταναλωτική ζήτηση θα κλιμακωθούν. Θετική επίδραση στο ΓΔΤΚ το 2021 αναμένεται να έχει στα εισοδήματα η μείωση της άμεσης φορολογίας, από την αναστολή της εισφοράς αλληλεγγύης και τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών.

Στο σκέλος των αναμενόμενων επιδράσεων από την πλευρά των έμμεσων φόρων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ το 2021, η παράταση της μείωσης αυτών για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες έως την 30^η Απριλίου του 2021, θα διατηρήσει την αντιπληθωριστική επίδρασή τους στις τιμές την ίδια περίοδο. Για την υπόλοιπη διάρκεια του τρέχοντος έτους, εφόσον δεν παραταθούν αυτά τα μέτρα, η τάση των τιμών στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών που αφορούν θα αντιστραφεί, καθώς επιβλήθηκαν από τον περυσινό Ιούνιο.

Η δυναμική της πανδημίας μέσω της επίδρασής της στην παγκόσμια ζήτηση θα καθορίσει τις εξελίξεις και στην πλευρά του ενεργειακού κόστους. Άλλωστε, στο σκέλος της προσφοράς, ο περιορισμός της ημερήσιας παραγωγής από τις χώρες μέλη του OPEC+ που ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2020 έχει ανασχέσει σε μικρό βαθμό την κατακόρυφη πτώση της τιμής του πετρελαίου Brent κατά το αρχικό τετράμηνο του 2020. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου έκτοτε και έως το τέλος του περασμένου έτους, κρίνεται ότι σχετίζεται περισσότερο με τη γρήγορη ανάκαμψη της οικονομίας της Κίνας και τις προμήθειες ενόψει της χειμερινής περιόδου. Αμφότερες οι εξελίξεις σημειώθηκαν κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2020, οπότε έλαβε χώρα σημαντικό μέρος της αύξησης, παρότι στο ίδιο χρονικό διάστημα η μείωση της παραγωγής από τον OPEC+ περιορίστηκε. Η εκκίνηση του εμβολιασμού του πληθυσμού σε πολλές χώρες παγκοσμίως από το τέλος του περασμένου Δεκεμβρίου και η επιτάχυνσή του έκτοτε, διαμορφώνουν προοπτική εξόδου από την υγειονομική κρίση, σταδιακής άρσης των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας και αναθέρμανσης της ζήτησης. Πάρα ταύτα, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας, όπως οι πιθανές επιδράσεις των μεταλλάξεων του ιού, η αποτελεσματικότητα των εμβολίων ως προς τη διασφάλιση ανοσίας, η ανακάλυψη φαρμάκων κ.ά. Οι πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών καταλήγουν σε σημαντική ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, με την οικονομία της Κίνας, που είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου διεθνώς, να πρωτοστατεί σε αυτή.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πιθανές τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, όπως επίσης τις επιδράσεις τους σε αυτόν στο παρελθόν, στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων προβλέπεται ήπιος ρυθμός πληθωρισμού, 0,2-0,5%, ο οποίος στο ευνοϊκό σενάριο θα επιταχυνθεί σε 0,6-1,0%, από τη μεγαλύτερη ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης και του ενεργειακού κόστους. Υπό το δυσμενές σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων, η εξασθένιση της καταναλωτικής ζήτησης, σε συνδυασμό με την ήπια αύξηση του ενεργειακού κόστους, θα οδηγήσουν σε νέα, ήπια μείωση των τιμών καταναλωτή (-0,5% έως -0,7%).

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Μείωση βιομηχανικής παραγωγής στο ενδεκάμηνο του 2020 κατά 2,2%, αντί οριακής υποχώρησης 0,5% το 2019
- Κάμψη στις Κατασκευές το τρίτο τρίμηνο κατά 3,0%, σε συνέχεια εντονότερης πτώσης 8,5% πρόπερσι
- Υποχώρηση κατά 2,8% στο δεκάμηνο του 2020 στο Λιανικό Εμπόριο αντί οριακής κάμψης 0,8% το 2019
- Βελτίωση στον κύκλο εργασιών σε τέσσερις από τους δεκατρείς υποκλάδους των Υπηρεσιών στο εννέαμηνο του 2020.

Βιομηχανία

Στο τρίτο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής περιορίστηκε κατά 2,2%, ενώ στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου ενδεκάμηνο του 2020, η βιομηχανική παραγωγή περιορίστηκε κατά 2,5% αντί μικρότερης μείωσης κατά 0,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2019.

Σε ότι αφορά τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων στο ενδεκάμηνο του 2020, αυτές περιορίστηκαν κατά 7,2%, ενώ το 2019 ήταν αμετάβλητες. Μείωση στις τιμές σημειώθηκε περισσότερο στα εξαγόμενα προϊόντα (-15,7% αντί -0,6% το 2019) και λιγότερο σε αυτά που διατέθηκαν στην ελληνική αγορά (-4,6% αντί +0,6% το 2019). Αντίστοιχα, ο κύκλος εργασιών της βιομηχανίας υποχώρησε κατά 13,2%, όταν στο ενδεκάμηνο του 2019 περιοριζόταν μόλις κατά 1,4%.

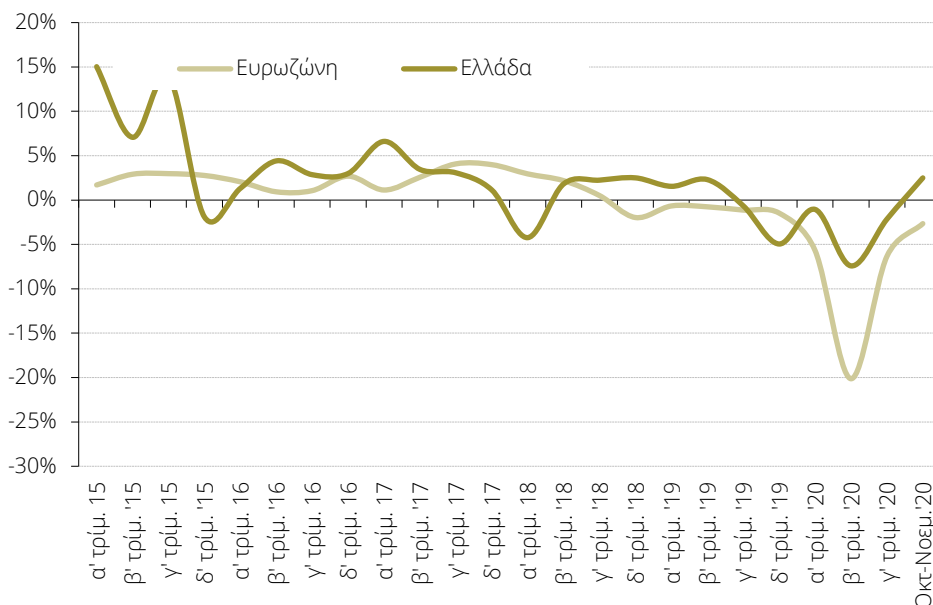
Στην Ευρωζώνη το τρίτο τρίμηνο, η βιομηχανική παραγωγή συνέχισε να περιορίζεται με ρυθμό 6,4%, όταν το τρίτο τρίμηνο του 2019 παρουσίαζε απώλειες 1,1%. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, από το τέταρτο τρίμηνο του 2018 η βιομηχανική παραγωγή στην Ευρωζώνη κινούταν με πτωτικούς ρυθμούς, οι οποίοι είχαν επιταχυνθεί λίγο πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας. Στο σύνολο του ενδεκάμηνου πέρυσι η παραγωγή περιορίστηκε κατά 9,3% αντί απωλειών κατά 1,4% το 2019.

Σε επίπεδο βασικών τομέων της ελληνικής βιομηχανίας, στο ενδεκάμηνο του 2020 βελτίωση καταγράφηκε μόνο στην Παροχή Νερού (+0,9% αντί +1,6% πρόπερσι). Στους υπόλοιπους τομείς, η Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος περιορίστηκε κατά 6,0% (κατόπιν -4,4% το 2019), τα Ορυχεία Λατομεία κατά 4,1%, σε συνέχεια του -7,4% το 2019 και η Μεταποίηση κατά 1,8%, αντί +0,9% την αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο πριν.

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Στο -2,5% η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα στο ενδεκάμηνο του 2020, από -0,5% το 2019. Ισχυρότερη υποχώρηση στην ΕΖ την ίδια περίοδο: -9,3%, κατόπιν -1,4% πρόπερσι

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Ανάμεσα στους υποκλάδους των Ορυχείων, η παραγωγή ενισχύθηκε αποκλειστικά στην Εξόρυξη Μεταλλευμάτων (21,6% αντί -11,3%). Η παραγωγή των υποκλάδων εξόρυξης Άνθρακα και Λιγνίτη – Άντλησης Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου περιορίστηκε κατακόρυφα, στο ένα τρίτο του 2019 (απώλειες 64,5%), σε συνέχεια σημαντικής μείωσης 28,0% ένα έτος νωρίτερα. Μείωση στην παραγωγή σημειώθηκε και στα Λοιπά Ορυχεία και Λατομεία (-9,6% αντί -3,2%).

Στη Μεταποίηση, η παραγωγή αυξήθηκε σε 9 από τους 24 κλάδους. Σε κλάδους με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, άνοδος σημειώθηκε στο προϊόν των Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων (+16,2%, σε συνέχεια +19,3% ένα χρόνο νωρίτερα). Αντίθετα, η παραγωγή Βασικών Μετάλλων περιορίστηκε κατά 3,6%, κατόπιν απωλειών 2,1% το 2019. Η παραγωγή Τροφίμων συρρικνώθηκε κατά 2,6%, αντί αύξησης κατά 1,7% την αντίστοιχη περίοδο του 2019.

Στους λοιπούς μεταποιητικούς κλάδους, η μεγαλύτερη πτώση σημειώθηκε στη βιομηχανία Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών (-40,2% από -1,4% πρόπερσι), στην κατασκευή Ειδών Ένδυσης (-30,1% κατόπιν -7,0%) και στην Ποτοποιία (-12,3 αντί -0,1%). Ακολούθησαν, ενδεικτικά, η βιομηχανία Ξύλου και Φελλού (-11,8% αντί +4,1%), και η κατασκευή Μηχανημάτων και Ειδών Εξοπλισμού (-5,3% αντί +2,4%). Ενίσχυση στην παραγωγή καταγράφηκε στην κατασκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων (+21,8% αντί -4,6%), στη Χαρτοποιία (+4,0% αντί -1,4%) και στην παραγωγή Προϊόντων Καπνού (+10,2% κατόπιν +6,6%).

Την ίδια περίοδο, το προϊόν υποχώρησε στις τέσσερις από τις πέντε κύριες ομάδες βιομηχανικών προϊόντων. Αναλυτικά, η παραγωγή διαρκών καταναλωτικών αγαθών μειώθηκε κατά 9,6% (αντί +1,9% πρόπερσι). Η παραγωγή Ενέργειας συρρικνώθηκε κατά 5,7%, παρομοίως με το 2019 (-5,3%). Η παραγωγή στα Ενδιάμεσα είναι χαμηλότερη κατά 1,5% (κατόπιν -0,9% το 2019), ενώ στα μη

διαρκή καταναλωτικά αγαθά σημειώθηκε μείωση 0,6% αντί αύξησης 4,5% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Η παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών αυξήθηκε οριακά, κατά 0,3%, αντί αύξησης κατά 5,5% ένα χρόνο νωρίτερα.

Κατασκευές

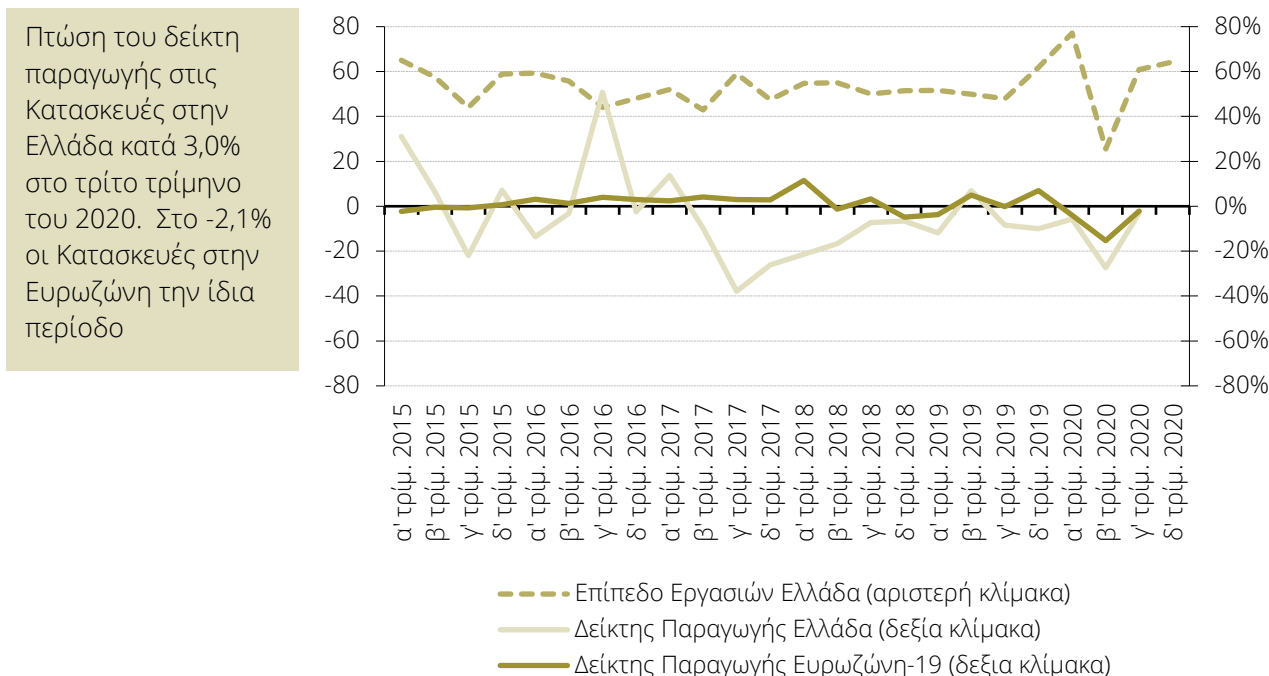
Στο τρίτο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών μειώθηκε κατά 3,0%, σε συνέχεια απωλειών 8,5% την ίδια περίοδο του 2019. Στους επιμέρους δείκτες, η παραγωγή Οικοδομικών έργων περιορίσθηκε κατά 19,5% σε σχέση με το 2019 (-3,4% ένα χρόνο πριν). Ο δείκτης έργων Πολιτικού Μηχανικού μειώθηκε κατά 1,3% αντί ελαφρώς εντονότερης μείωσης κατά 4,0% το τρίτο τρίμηνο του 2019.

Από τα μηνιαία στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας στο δεκάμηνο του 2020 προκύπτει μείωση 0,4% σε όρους αριθμού αδειών, αντί βελτίωσης κατά 10,1% πρόπερσι. Σε όρους όγκου, η μείωση διαμορφώθηκε στο 1,9%, ενώ το 2019 ο όγκος των οικοδομών ενισχυόταν κατά 5,6%. Μείωση σημειώθηκε και σε όρους επιφανείας (-3,8% αντί +6,6%).

Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές το τρίτο τρίμηνο του 2020 υποχώρησε κατά 2,1%, όταν την ίδια περίοδο του 2019 ήταν ουσιαστικά αμετάβλητος (+0,1%).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Λιανικό Εμπόριο

Ο δείκτης όγκου στο Λιανικό εμπόριο στο δεκάμηνο του 2020 περιορίστηκε κατά 2,8%, αντί μικρής αύξησης 0,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Η κάμψη οφείλεται στην τάση του δείκτη από τον Μάρτιο ως και τον Σεπτέμβριο, όταν σημείωνε απώλειες κοντά στην περιοχή του 3,0%, με εξαίρεση τον Απρίλιο, στον οποίο περιορίστηκε με ρυθμό 24,6%. Τον Οκτώβριο, ο γενικός δείκτης αυξήθηκε κατά 4,7%.

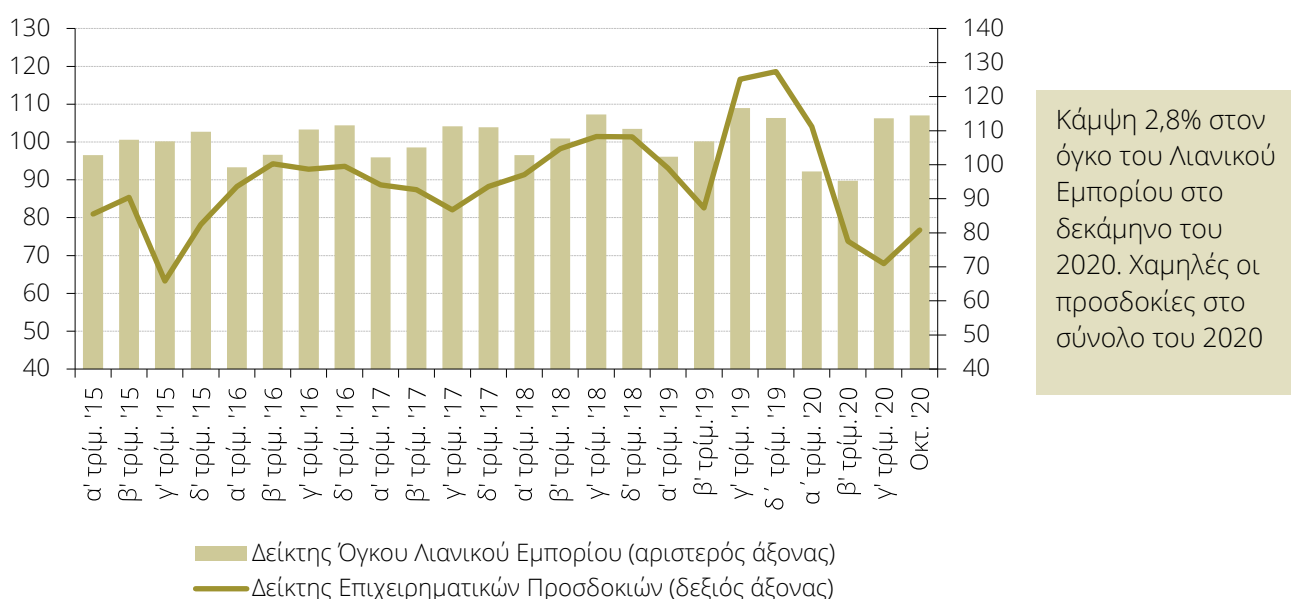
Την ίδια περίοδο, ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε μόλις σε 3 από τους 8 υποκλάδους. Συγκεκριμένα, στα Φαρμακευτικά - Καλλυντικά ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε κατά 15,9%, αντί οριακών απωλειών 0,2% πρόπερσι, ενώ στα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων οι πωλήσεις ενισχύθηκαν κατά 4,2% αντί βελτίωσης κατά 1,4% το 2019. Οι πωλήσεις διευρύνθηκαν οριακά και στα Βιβλία-Χαρτικά (+0,7%), ρυθμός σαφώς χαμηλότερος ωστόσο από εκείνον του 2019 (+10,5%).

Αντίθετα, η μεγαλύτερη κάμψη καταγράφηκε στον υποκλάδο Ένδυσης και Υπόδησης (-14,2% αντί -1,0%), στα Καύσιμα και Λιπαντικά (-10,9% αντί +2,1%), στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (-9,9% αντί -5,0%), και στα Πολυκαταστήματα (-6,6% σε σχέση με -12,4%). Οριακές απώλειες σημειώθηκαν στα Έπιπλα και Οικιακό Εξοπλισμό (-0,6% αντί +6,9%).

Οι προσδοκίες στον κλάδο του Λιανικού εμπορίου στο σύνολο του 2020, έτσι όπως αποτυπώνονται στους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, εξασθένησαν έντονα σε σχέση με το 2019. Ο σχετικός δείκτης μειώθηκε κατά 20,8 μονάδες, αντί αύξησης 4,8 μονάδων πρόπερσι.

Διάγραμμα 3.4

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Σε επίπεδο κλάδων, οι προσδοκίες το 2020 επιδεινώθηκαν κυρίως στα Οχήματα-Ανταλλακτικά (-39,5 μονάδες, αντί μείωσης 2,4 μονάδων το 2019), στα Υφάσματα -Ενδυση - Υπόδηση (-25,5 μονάδες, σε συνέχεια πτώσης 13,8 μονάδων), στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-13,9 μονάδες αντί -17,0 μονάδων) και στα Πολυκαταστήματα (-15,7 μονάδες αντί αύξησης κατά 14,1 μονάδες). Στον αντίποδα, περισσότερη αισιοδοξία διαφαίνεται μόνο στα Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός (+3,9 μονάδες αντί αύξησης κατά 17,2 μονάδες το 2019).

Ειδικότερα στο Οχήματα, η μείωση κατά 29,5 μονάδες πέρυσι (-33%) οφείλεται στις επιπτώσεις της πανδημίας στον κλάδο. Στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους ο δείκτης υποχώρησε με την ίδια ένταση όπως και στο τρίτο τρίμηνο (περίπου -33%). Στα επιμέρους στοιχεία, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων στο σύνολο του έτους διαμορφώθηκε στις -29 μονάδες, έναντι +42 μονάδων το 2019, εξέλιξη ενδεικτική της ιδιαίτερα δυσμενούς κατάστασης που επικράτησε στην αγορά. Οι μισές επιχειρήσεις εκτιμούν ότι οι πωλήσεις είναι χαμηλότερες, με σημαντική επιδείνωση τον Δεκέμβριο, έπειτα από τη βελτίωση που σημειώθηκε τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο. Στο σκέλος των αποθεμάτων δεν σημειώθηκε σημαντική αλλαγή, καθώς συνεχίζουν να υπερισχύουν οι σταθεροποιητικές τάσεις. Το ισοζύγιο των παραγγελιών υποχώρησε στις -12 μονάδες, έναντι 27 μονάδων πέρυσι, με επιδείνωση τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο. Αντίστοιχη τάση με τις παραγγελίες αποτυπώνεται και στις προσδοκίες των πωλήσεων, με το ισοζύγιο να μειώνεται στις -8 μονάδες, έναντι 39 μονάδων το 2019, και το 37% των επιχειρήσεων να θεωρεί ότι οι πωλήσεις θα μειωθούν. Από την πλευρά των καταναλωτών, η (ισχυρή) πρόθεση αγοράς αυτοκινήτου για το επόμενο 12μηνο βελτιώθηκε στην τελευταία μέτρηση του Οκτωβρίου (1,2% του δείγματος), σε σύγκριση με τις εκτιμήσεις του Ιουλίου (0,5% του δείγματος). Τέλος, στο θέμα της απασχόλησης, σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων διατηρεί σταθεροποιητικές προοπτικές.

Πίνακας 3.4

Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιαν. - Οκτ. 2018	Ιαν. - Οκτ. 2019	Ιαν. - Οκτ. 2020	Μεταβολή 2019/2018	Μεταβολή 2020/2019
Γενικός Δείκτης	101,0	101,8	98,9	0,8%	-2,8%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	102,2	102,7	102,3	0,5%	-0,4%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	104,9	106,4	110,8	1,4%	4,2%
Πολυκαταστήματα	107,3	94,0	87,8	-12,4%	-6,6%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	92,6	94,6	84,3	2,1%	-10,9%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	91,2	86,7	78,1	-5,0%	-9,9%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	100,0	99,8	115,7	-0,2%	15,9%
Ένδυση-Υπόδηση	108,0	107,0	91,8	-1,0%	-14,2%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	105,3	112,5	111,8	6,9%	-0,6%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	107,9	119,3	120,1	10,5%	0,7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2018	2019	2020	Μεταβ. 2019/2018	Μεταβ. 2020/2019
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	85.9	103.1	107.0	17.2	3.9
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	95.2	81.4	55.9	-13.8	-25.5
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	95.2	78.2	64.3	-17.0	-13.9
Οχήματα-Ανταλλακτικά	123.7	121.0	81.5	-2.7	-39.5
Πολυκαταστήματα	98.5	112.6	96.9	14.1	-15.7
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	101.0	105.8	85.0	4.8	-20.8

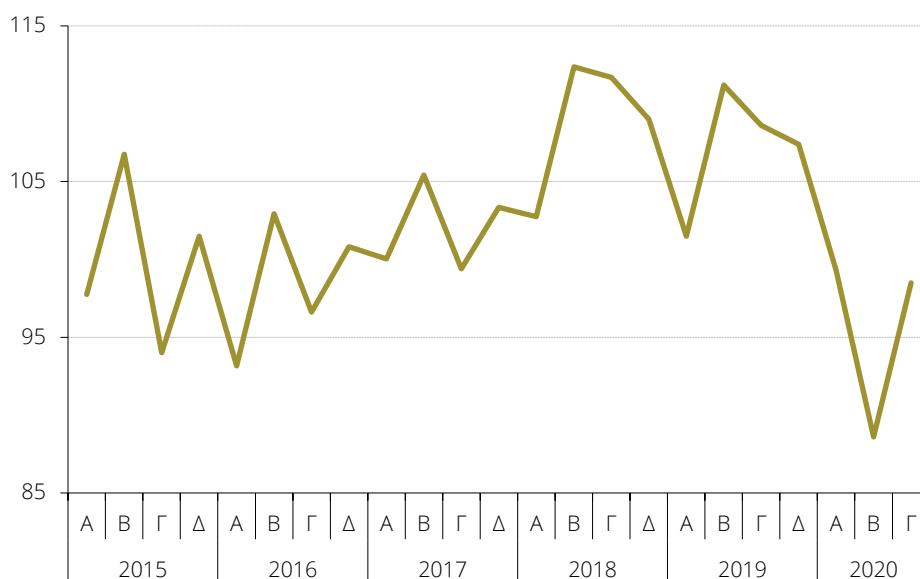
Πηγή: IOBE

Χονδρικό εμπόριο

Στο εννεάμηνο του 2020 ο δείκτης του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κινήθηκε έντονα πτωτικά και κατέγραψε απώλειες της τάξης του 10,9%, έναντι ηπιότερης μείωσης κατά 1,7% το 2019.

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Μείωση του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο το εννεάμηνο του 2020 κατά 10,9% σε σχέση με το 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Στο εννεάμηνο του 2020 ο κύκλος εργασιών υποχώρησε σε 9 από τους 13 κλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019.

Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στις υπηρεσίες Άλλων Επαγγελματικών, Επιστημονικών και Τεχνικών Δραστηριοτήτων (-15,8% σε συνέχεια -7,7% το 2019) και στις υπηρεσίες Διαφήμισης, Έρευνας Αγοράς και Δημοσκοπήσεων (-12,7% αντί +8,3%). Ακολούθησαν σε υποχώρηση δραστηριότητας οι υπηρεσίες Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (-9,7% αντί +6,3%), οι υπηρεσίες σχετικές με την Παροχή Προστασίας (-7,7% κατόπιν -2,8%) και ο σωρευτικός δείκτης για τις υπηρεσίες Νομικών και Λογιστικών Δραστηριοτήτων και Παροχής Συμβουλών Διαχείρισης (-3,7% αντί +4,2%). Αμφότερες οι υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών και οι υπηρεσίες Πληροφορικής παρουσίασαν μείωση του κύκλου εργασιών κατά 2,6%, σε σχέση με άνοδο 1,7% και 7,6% αντίστοιχα, το 2019.

Αντίθετα, καλύτερα από πέρυσι κινήθηκαν οι υπηρεσίες σχετικές με τις δραστηριότητες Καθαρισμού (+16,0% αντί -3,9%), οι υπηρεσίες δραστηριοτήτων Επεξεργασίας Δεδομένων και Δραστηριοτήτων Παροχής Πληροφόρησης (+7,1%, σε συνέχεια +6,1%) και οι υπηρεσίες Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων (+0,8%, όπως πρόπερσι).

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (2010=100)

Κλάδος υπηρεσιών	% Μεταβ. ενιάμηνο 2019	% Μεταβ. ενιάμηνο 2020
Εκδοτικές δραστηριότητες	6,3%	-9,7%
Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί	0,8%	0,8%
Επεξεργασία δεδομένων και παροχή πληροφόρησης	6,1%	7,1%
Παροχή προστασίας και διενέργεια έρευνας	-2,8%	-7,7%
Τηλεπικοινωνίες	1,7%	-2,6%
Διαφήμιση, έρευνα αγοράς και δημοσκοπήσεις	8,3%	-12,7%
Ταχυδρομικές και ταχυ-μεταφορικές υπηρεσίες	6,9%	-0,2%
Υπηρεσίες Πληροφορικής	7,6%	-2,6%
Λοιπές επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-7,7%	-15,8%
Νομικές και Λογιστικές υπηρεσίες	4,2%	-3,7%
Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου	0,7%	-9,0%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	20,5%	3,0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τις τάσεις στους πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE, των οποίων οι τιμές αφορούν στο σύνολο του 2020, οι προσδοκίες επιδεινώθηκαν και στους τέσσερις υποκλάδους των Υπηρεσιών, ενώ ο γενικός δείκτης του τομέα υποχώρησε κατά 20,3 μονάδες, σε συνέχεια μείωσης κατά 5,7 μονάδες το 2019.

Ο σχετικός κλαδικός δείκτης περιορίστηκε περισσότερο, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, στα Ξενοδοχεία - Εστιατόρια, κατά 23,6 μονάδες, σε συνέχεια κάμψης κατά 24,8 μονάδες το 2019, ενώ ακολούθησαν σε επιδείνωση οι υπηρεσίες προς τις Επιχειρήσεις (-23,4 μονάδες αντί βελτίωσης 20,6 μονάδων το 2019) και οι Τράπεζες, στις οποίες οι προσδοκίες υποχώρησαν κατά 12,4 μονάδες, αντί ενίσχυσης 4,6 μονάδων πρόπερσι. Οι υπηρεσίες Πληροφορικής έχασαν 8,0 μονάδες αντί αύξησης κατά 11,0 μονάδες το 2019.

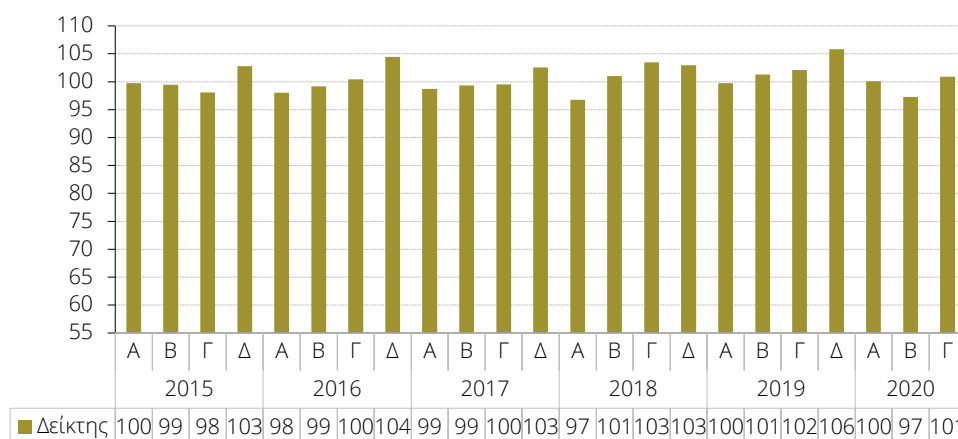
Πίνακας 3.7

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	2018	2019	2020	Μεταβ. 2019/2018	Μεταβ. 2020/2019
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	107,1	82,3	58,7	-24,8	-23,6
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	87,7	92,3	79,9	4,6	-12,4
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	68	88,6	65,2	20,6	-23,4
Πληροφορική	70,2	81,2	73,2	11,0	-8,0
Σύνολο Υπηρεσιών	97,0	91,3	71,0	-5,7	-20,3

Διάγραμμα 3.6

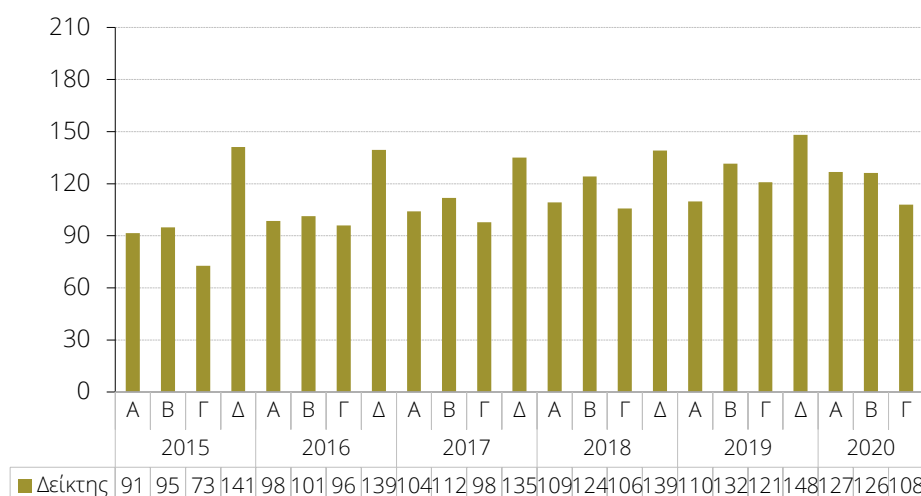
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

Απώλειες 2,6% στο εννεάμηνο του 2020 στις Τηλεπικοινωνίες, αντί μικρής αύξησης κατά 1,7% πρόπερσι

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

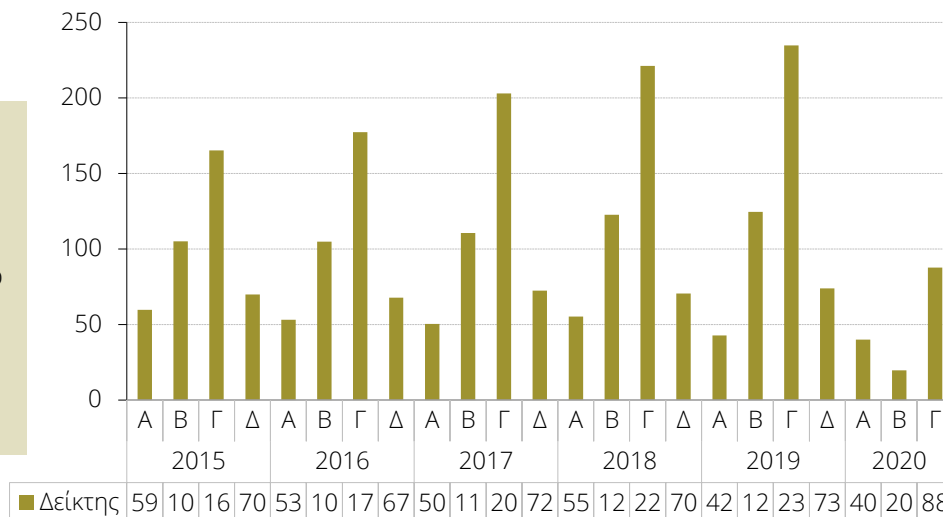
Μείωση κύκλου εργασιών 2,6% στο εννεάμηνο πέρυσι στις Υπηρεσίες Πληροφορικής, αντί αύξησης 7,6% το 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Κατακρήμνιση της δραστηριότητας στον τομέα του Τουρισμού. Απώλειες 63,3% στο εννεάμηνο του 2020, αντί οριακής αύξησης το 2019 (+0,7%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

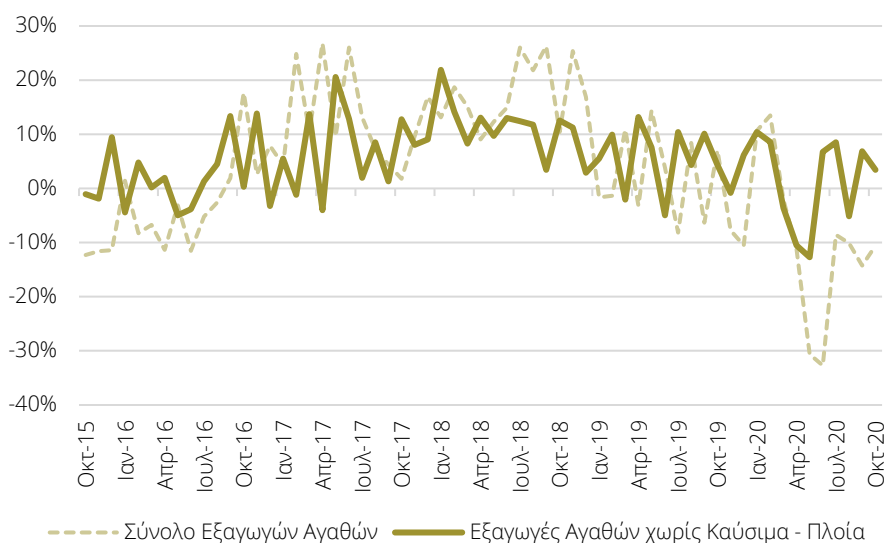
- Μείωση εξαγωγών προϊόντων το δεκάμηνο του 2020, με ρυθμό 11,3%, και -αντιθέτως- άνοδος των εξαγωγών εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών (+1,3%)
- Μείωση ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου 19,9% σε σχέση με το δεκάμηνο του 2019, στα €14,3 δισεκ.
- Μεταξύ των κατηγοριών προϊόντων, πτώση σημειώθηκε κυρίως στις εξαγωγές Καυσίμων, Πρώτων υλών και στα Είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες
- Υποχώρηση της ζήτησης κυρίως από τις χώρες της Μ. Ανατολής και Β. Αφρικής (-35,4% ή -€1,4 δισεκ.) και της ΕΕ (-3,8% ή +€423,9 εκατ.).

Οι εξαγωγές αγαθών διαμορφώθηκαν στο δεκάμηνο του 2020 στα €24,7 δισεκ., έναντι €27,9 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019, σημειώνοντας μείωση 11,3%. Εξαιρουμένων των εξαγωγών πετρελαιοειδών-πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν, κατά 1,3% και διαμορφώθηκαν στα €19,5 δισεκ., από €19,3 δισεκ. το δεκάμηνο του 2019. Οι εισαγωγές παρουσίασαν την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2020 μείωση 14,7% και διαμορφώθηκαν σε €39,0 δισεκ., από €45,7 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το εμπορικό έλλειμμα διαμορφώθηκε €3,6 δισεκ. χαμηλότερα από ότι πέρυσι (-19,9%), στα €14,3 δισεκ., από €17,9 δισεκ. Ακολούθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας στο δεκάμηνο του 2020 αντιστοιχούσε στο 63,4% των εισαγωγών της, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα έφθανε το 61,0%.

Διάγραμμα 3.9

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία (τρέχουσες τιμές)

Οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων διαμορφώθηκαν την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2020 στα €19,5 δισεκ., 1,3% υψηλότερα από ότι πριν ένα έτος

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: IOBE

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα ενισχύθηκαν κατά 12,4% στην περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου πέρυσι, στα €5,4 δισεκ., από €4,8 δισεκ. ένα έτος πριν, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε έντονη μείωση, κατά 40,0%, κυρίως ως αποτέλεσμα της πτώσης της τιμής του πετρελαίου, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €5,4 δισεκ., από €9,0 δισεκ. το 2019. Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών αντιστοιχούσαν το 2020 στο 43,8% των εγχώριων εξαγωγών προϊόντων, από 49,6% ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την αύξηση κατά 37,5% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε σε €434,1 εκατ., από €315,6 εκατ. το 2019, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών από 1,1% το δεκάμηνο του 2019 σε 1,8% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020. Στην κατηγορία Τροφίμων-Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 79,7% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση κατά 11,1%, στα €4,3 δισεκ από €3,9 δισεκ. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 12,3% των εξαγωγών των Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Οκτωβρίου του 2020 στα €666,4 εκατ., 8,0% υψηλότερη σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2019 (€617,0 εκατ.).

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων ήταν ελαφρώς ενισχυμένες στο δεκάμηνο πέρυσι (+0,6%), με την αξία τους να αγγίζει τα €12,6 δισεκ., από €12,5 δισεκ. το 2019. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από τη σημαντική αύξηση που σημειώθηκε στις εξαγωγές για Χημικά προϊόντα και συναφή, κατά 21,6%, με αποτέλεσμα από €3,4 δισεκ. να φτάσουν τα €4,1 δισεκ. Από την άλλη πλευρά, σημειώθηκε υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης για Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, κατά 16,6%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €1,9 δισεκ.. Επίσης μείωση εξαγωγών παρουσίασαν τα Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη, κατά 6,3% (€4,0 δισεκ. από €4,2 δισεκ.), ενώ οριακά υποχώρησαν και οι εξαγωγές στα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών (-0,3%, στα €2,6 δισεκ.).

Τέλος, συρρίκνωση παρουσίασαν οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, κατά 12,2%, υποχωρώντας στα €992,1 εκατ., από €1,1 δισεκ. το δεκάμηνο του 2019, ενώ υποχώρησαν και οι εξαγωγές Ειδών και συναλλαγών μη ταξινομημένων κατά κατηγορίες, κατά 14,4%, από €433,5 εκατ. το δεκάμηνο του 2019 στα €371,1 εκατ. το ίδιο χρονικό διάστημα ένα χρόνο μετά.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, υποχώρησαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 3,8%, προσεγγίζοντας τα €10,6 δισεκ. το 2020 από €11,1 δισεκ. το ίδιο δεκάμηνο του 2019, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές τις χώρες πέρυσι σχεδόν το 43,0% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Ομοίως, προς την ΕΕ-27 σημειώθηκε μείωση 2,3% ή €328 εκατ., με τις εξαγωγές προς αυτή να φθάνουν τα €14,1 δισεκ., από €14,4 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών, σημειώθηκε σημαντική διεύρυνσή τους προς την Γαλλία, κατά 42,5%, από €1,0 δισεκ. σε €1,4 δισεκ., και κατόπιν, με διαφορά από την πρώτη χώρα, προς την Γερμανία, κατά 4,2%, από τα €1,87 δισεκ. σε €1,94 δισεκ. Μείωση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο, την Ιταλία, κατά 13,8%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €2,6 δισεκ. από €3,0 δισεκ. πρόπερσι.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 2,8% ή κατά €95,9 εκατ., φθάνοντας τα €3,5 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, παρά τη μείωση των εκρών προϊόντων προς αυτή σε σχέση με το δεκάμηνο του 2019 κατά 3,9% ή €79,1 εκατ. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς δύο άλλες χώρες από τη συγκεκριμένη ομάδα οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, τη Ρουμανία και την Πολωνία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 8,1% ή €67,4 εκατ., στα €899,6 εκατ., και κατά 15,6% ή €64,1 εκατ., στα €475,9 εκατ. αντίστοιχα.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Οκτώβριος (εκατ. €)*

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		%	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2020	2019	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	2020	2019
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5.411,0	4.813,5	12,4%	21,9%	17,3%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	4.310,6	3.880,9	11,1%	17,4%	13,9%
Ποτά και Καπνός	666,4	617,0	8,0%	2,7%	2,2%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	434,1	315,6	37,5%	1,8%	1,1%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	960,2	1.128,3	-14,9%	3,9%	4,0%
Πρώτες Υλεις μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	960,2	1.128,3	-14,9%	3,9%	4,0%
ΚΑΥΣΙΜΑ	5.406,2	9.007,0	-40,0%	21,9%	32,3%
Ορυκτά. Καύσιμα. Λιπαντικά κ.λπ.	5.406,2	9.007,0	-40,0%	21,9%	32,3%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	12.567,5	12.496,2	0,6%	50,8%	44,8%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	4.102,5	3.373,3	21,6%	16,6%	12,1%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	3.977,2	4.244,4	-6,3%	16,1%	15,2%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	2.560,5	2.567,3	-0,3%	10,4%	9,2%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.927,3	2.311,2	-16,6%	7,8%	8,3%
ΑΛΛΑ	371,1	433,5	-14,4%	1,5%	1,6%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	371,1	433,5	-14,4%	1,5%	1,6%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	24.716,1	27.878,4	-11,3%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat

Οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης παρουσίασαν μείωση της ζήτησης των ελληνικών εξαγωγών κατά 19,8%, από €5,2 δισεκ. το 2019 σε €4,2 δισεκ. το δεκάμηνο του 2020. Αυτή εκδηλώθηκε πρωτίστως προς την Τουρκία, κατά 29,7%, από €1,5 δισεκ. σε €1,1 δισεκ, και δευτερευόντως στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατά 10,5%, με αποτέλεσμα να υποχωρήσουν από τα €1.080 εκατ. στην περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου του 2019 στα €967,5 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν καθοδικά κατά 14,7%, από €1,4 δισεκ. το 2019 σε €1,2 δισεκ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της υποχώρησης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 16,2%, από €1,1 δισεκ. πρόπερσι σε €934,5 εκατ. το 2020 και προς το Μεξικό κατά 20,1% ή 28,6 εκατ. Αντιθέτως, άνοδο παρουσίασαν οι εξαγωγές προς τον Καναδά (+4,6%).

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής υποχώρησαν έντονα, κατά 35,4%, σε €2,6 δισεκ. από €4,0 δισεκ., κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (-49,1%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το δεκάμηνο του 2020 στα €399,1 εκατ., έναντι €784,6 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα, αλλά και προς το Λίβανο (-46,8%) σημειώνοντας υποχώρηση κατά €474,7 εκατ. το 2020 σε σχέση με το 2019. Ομοίως, προς ένα σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία, οι εξαγωγές υποχώρησαν κατακόρυφα, κατά 64,7%, στα €239,6 εκατ., ενώ προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα μειώθηκαν ηπιότερα, κατά 9,6%, στα €182,7 εκατ. και προς το Ισραήλ κατά 28,7%, στα €298,4 εκατ.

Αυξημένη κατά 4,0% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων προς την Ωκεανία, με την αξία τους στην περίοδο Ιανουαρίου–Οκτωβρίου 2020 να διαμορφώνεται στα €181,9 εκατ. από €174,8 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος προήλθε από την παρόμοια σε κατεύθυνση τάση προς στην Αυστραλία, προς την οποία οι εξαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμό 5,8% και διαμορφώθηκαν στα €165,1 εκατ. πέρυσι. Αντιθέτως, μείωση σημειώθηκε προς τη Νέα Ζηλανδία (-10,6%).

Ισχυρή υποχώρηση, κατά 51,3%, εμφάνισαν στους δέκα μήνες του 2020 οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €167,8 εκατ. από €337,2 εκατ. το 2019. Η μείωση των εξαγωγών προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην κατακόρυφη πτώση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία, κατά 79,4%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €20,9 εκατ. από €102,7 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα, όπως επίσης από τον Παναμά (-47,7% ή κατά €74,8 εκατ.).

Αύξηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές αυξήθηκαν πέρυσι στο δεκάμηνο κατά 5,0%, στα €1,7 δισεκ. από €1,6 δισεκ. το 2019. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην εκτεταμένη άνοδο, κατά 84,9%, προς την Ιαπωνία. από €168,6 εκατ. το δεκάμηνο του 2019 σε €311,8 εκατ. το αντίστοιχο ένα χρόνο μετά, καθώς και κατά 76,7% προς την Νότια Κορέα, από €131,0 εκατ. το 2019 στα €231,5 εκατ. το 2020. Αντιθέτως, σημειώθηκε κάμψη της ζήτησης από την Κίνα (-6,0%, στα €677,8 εκατ. από €721,2 εκατ. το 2019) και τη Σιγκαπούρη (-32,6%, στα €81,1 εκατ. από €120,3 εκατ. το 2019).

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό. Ιανουάριος-Οκτώβριος (εκατ. €)*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ
	2020	2019	20/19
Ε.Ε. (27)	14.119,8	14.447,7	-2,3%
Ευρωζώνη	10.635,8	11.059,7	-3,8%
G7	8.350,1	8.412,8	-0,7%
Βόρεια Αμερική	1.183,5	1.387,1	-14,7%
Χώρες BRICS	934,1	1.135,1	-17,7%
Μ.Ανατολή & Β.Αφρική	2.619,3	4.052,4	-35,4%
Ωκεανία	181,9	174,8	4,0%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	167,8	337,2	-50,2%
Ασία	1.728,9	1.645,9	5,0%
Χώρες OPEC	1.171,9	1.589,5	-26,3%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat

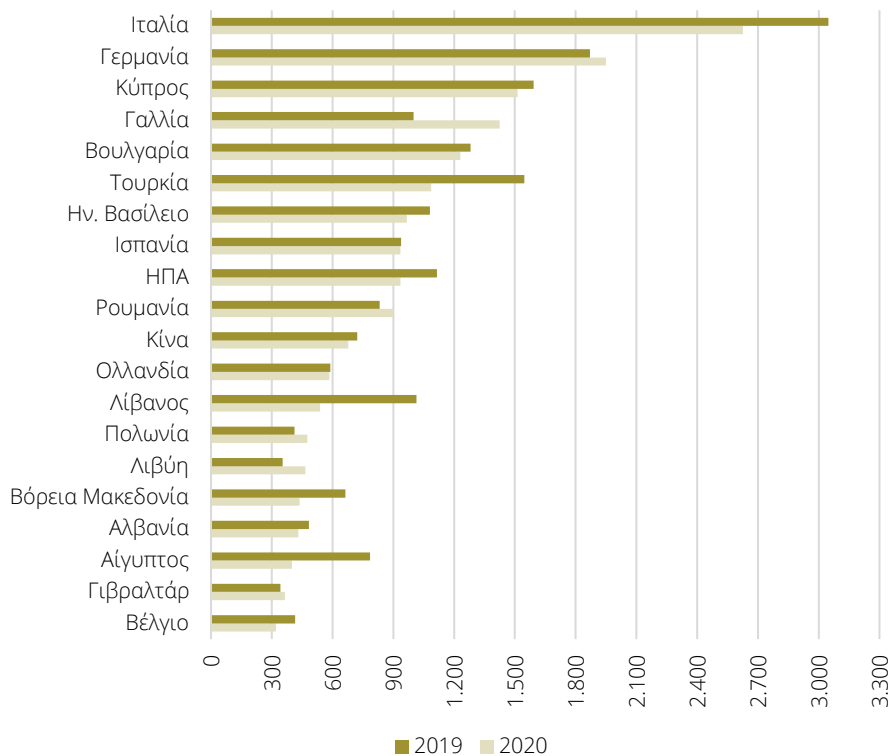
Ανακεφαλαιώνοντας, οι εξαγωγές προϊόντων στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2020 μειώθηκαν κατά 11,3% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, ωστόσο αυτή η πτώση οφείλεται αποκλειστικά στον κλάδο των πετρελαιοειδών, καθώς χωρίς αυτά οι εξαγωγές αυξήθηκαν, κατά 1,3%, στα €19,5 δισεκ. Συνεπώς, οι ελληνικές εξαγωγές εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, διατηρήσαν στη μεγαλύτερη διάρκεια του 2020 θετικό πρόσημο μεταβολής, επιδεικνύοντας ιδιαίτερη ανθεκτικότητα και δυναμική υπό τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες για το διεθνές εμπόριο οι οποίες προέκυψαν από την πανδημία COVID-19. Δημιούργησε αρκετά προβλήματα τόσο στην ελληνική οικονομία (lockdown) αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το «δεύτερο κύμα» της πανδημίας και η εκ νέου επιβολή αναστολής λειτουργίας σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπως επίσης αυστηρών περιορισμών στις μετακινήσεις σε όλη την Ευρώπη, όπου κατευθύνεται ο μεγαλύτερος όγκος των ελληνικών εξαγωγών, αναμένεται να ασκήσει πρόσθετες πιέσεις στο διεθνές εμπόριο των ελληνικών επιχειρήσεων. Τούτου δεδομένου, εκτιμάται πως η πτώση του συνόλου των εξαγωγών κλιμακώθηκε στο δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου, ενώ στα προϊόντα εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών μάλλον ή άνοδος θα είναι οριακή το 2020.

Το νέο έτος, η τάση στην πανδημία θα αποτελέσει εκ νέου το σημαντικότερο παράγοντα της δυναμικής των εξαγωγών προϊόντων. Η εκκίνηση του εμβολιασμού στο τέλος του περασμένου Δεκεμβρίου δημιουργεί προσδοκίες συνεχούς, έστω ήπιας υποχώρησης της υγειονομικής κρίσης από το πρώτο εξάμηνο του 2021. Εφόσον αποφευχθεί μια νέα έξαρσή της φέτος, π.χ. την άνοιξη ή το φθινόπωρο, το «άνοιγμα» των οικονομιών πανευρωπαϊκά θα τροφοδοτήσει και τη ζήτηση για ελληνικά προϊόντα. Σε μια τέτοια εξέλιξη θα συμβάλει και η αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, μέσω της τόνωσης των επενδύσεων. Στην περίπτωση που θα σημειωθούν σημαντικές αποκλίσεις από τις παραπάνω εξελίξεις, δηλαδή υπό ένα δυσμενές σενάριο εξελίξεων, το αρκετά χαμηλό επίπεδο εξαγωγών το 2020 αποτελεί μια βάση η οποία μπορεί να ξεπεραστεί στο νέο έτος ή έστω να αποτρέψει μια σημαντική πτώση.

Διάγραμμα 3.10

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιανουάριος – Οκτώβριος
(εκατ. €)

Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων την περίοδο Ιαν. – Οκτωβρίου σε απόλυτους όρους προς την Γαλλία (+424,8 εκατ.). Μεγαλύτερη πτώση προς το Λίβανο (-474,7 εκατ.). Παραμένει το μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολό τους αυτό της Ιταλίας

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: IOBE

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. του 2020 διαμορφώθηκε στο 16,2% από 16,4% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019, παρουσιάζοντας μείωση κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ συγκριτικά με το β' τρίμ. του 2020 η υποχώρηση έφτασε τις 0,5 ποσοστιαίες μονάδες (16,7% η ανεργία το β' τρίμ. του 2020). Ο αριθμός των ανέργων το γ' τρίμ. του 2020 περιορίστηκε κατά 20,6 χιλ. άτομα ή κατά 2,7%, δηλαδή στους 756,4 χιλ. από 777,0 χιλ. το ίδιο τρίμηνο του 2019. Αντίστοιχα, ο αριθμός των απασχολουμένων περιορίστηκε κατά 45,1 χιλ. άτομα ή κατά 1,1%, από τους 3.971,9 χιλ. στους 3.926,8 χιλ. Η μείωση στον αριθμό των ανέργων κατά 20,6 χιλ. άτομα προήλθε αποκλειστικά από τη μείωση του εργατικού δυναμικού (κατά 65,7 χιλ. άτομα). Τον περασμένο Οκτώβριο, το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε 0,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό ένα έτος νωρίτερα, δηλαδή στο 15,8%.

Σε ότι αφορά την εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωζώνη το γ' τρίμ. του 2020, σε όλες τις χώρες εκτός από την Ελλάδα η ανεργία αυξήθηκε. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάστηκε στη Ισπανία, όπου ανήλθε στο 16,3% από 13,9% το ίδιο τρίμηνο του 2019 (+2,4 ποσοστιαίες μονάδες). Η ισχυρότερη άνοδος της ανεργίας, κατά 3,8 ποσοστιαίες μονάδες, σημειώθηκε στην Εσθονία, όπου το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 7,7%, από 3,9% το γ' τρίμ. 2019. Μετά την Ισπανία

και την Ελλάδα, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται στην Ιταλία, όπου ανήλθε στο 10%, από 9,1% το γ' τρίμ. του 2019. Στον αντίποδα, η Γερμανία παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη και το γ' τρίμ. πέρυσι διαμορφώθηκε στο 3,7% από 3,1% πρόπερσι. Ακολουθούν, η Ολλανδία όπου η ανεργία αυξήθηκε κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες, σε 4,3%, και η Μάλτα όπου ανήλθε στο 4,8% από 3,7% ένα έτος νωρίτερα. Στις υπόλοιπες μεγάλες οικονομίες της Ευρώπης, δηλαδή στη Γαλλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, η ανεργία διαμορφώθηκε στο 8,9% (από 8,3%) και στο 4,9% (από 3,9%), αντίστοιχα. Στο σύνολο της Ευρωζώνης η ανεργία παρουσίασε άνοδο 1,1 ποσοστιαίων μονάδων, από 7,2% το γ' τρίμ. του 2019 σε 8,3% το γ' τρίμ. του 2020.

Ως προς την εξέλιξη της ανεργίας με βάση το φύλο στην Ελλάδα, το γ' τρίμ. του 2020 το ποσοστό ανεργίας των ανδρών (13,1%) ήταν χαμηλότερο κατά 7,0 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με αυτό των γυναικών (20,1%), παραμένοντας, όμως, ίδιο σε σχέση με το γ' τρίμ. του 2019, σε αντίθεση με το ποσοστό ανεργίας των γυναικών το οποίο ήταν μειωμένο κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με ένα χρόνο νωρίτερα (20,5% το γ' τρίμ. 2019). Στο σύνολο της Ευρωζώνης, το ποσοστό ανεργίας των ανδρών αυξήθηκε κατά 1,0 ποσοστιαία μονάδα, δηλαδή από το 6,9% στο 7,9%, ενώ των γυναικών αυξήθηκε κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες (από το 7,6% στο 8,8%) και ήταν υψηλότερο κατά 0,9% ποσοστιαίες μονάδες συγκριτικά με αυτό των ανδρών.

Ως προς την εξέλιξη της ανεργίας με βάση την ηλικία, μειώνεται καθώς αυτή αυξάνεται, και το γ' τρίμ. του 2020 σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες εκτός των ατόμων 45-64 και άνω των 65 ετών ήταν υψηλότερη σε σύγκριση με ένα έτος νωρίτερα. Η μεγαλύτερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας εντοπίζεται στα άτομα ηλικίας 25-29 ετών, όπου ενισχύθηκε κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες, φθάνοντας στο 26,7% το γ' τρίμ. 2020) και η χαμηλότερη στα άτομα ηλικίας 30-44 ετών, στα οποία ανήλθε οριακά, κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες, στο 16,0%. Τα νεαρά άτομα παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, καθώς και αύξηση αυτών. Έτσι, στα άτομα ηλικίας 15-19 ετών η ανεργία ανήλθε στο 40,0% το γ' τρίμ. 2020 από 39,4% ένα έτος νωρίτερα και στα άτομα ηλικίας 20-24 ετών στο 33,4% από 31,7% το γ' τρίμ. του 2019. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας ήταν ισχυρότερη στα άτομα ηλικίας 46-64 ετών (-1,1 ποσοστιαίες μονάδες, στο 12,4%) συγκριτικά με τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών (-0,2 ποσοστιαίες μονάδες, στο 8,6% το γ' τρίμ. 2020).

Ως προς τη διάρκεια της ανεργίας, το γ' τρίμ. του 2020 ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε σημαντικά σε σχέση με ένα έτος νωρίτερα, κατά 95,6 χιλ. άτομα ή 16,7%, κατερχόμενος στα 476,4 χιλ. Παρομοίως, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων περιορίστηκε κατά 10,6 ποσοστιαίες μονάδες, υποχωρώντας στο 63,0%.

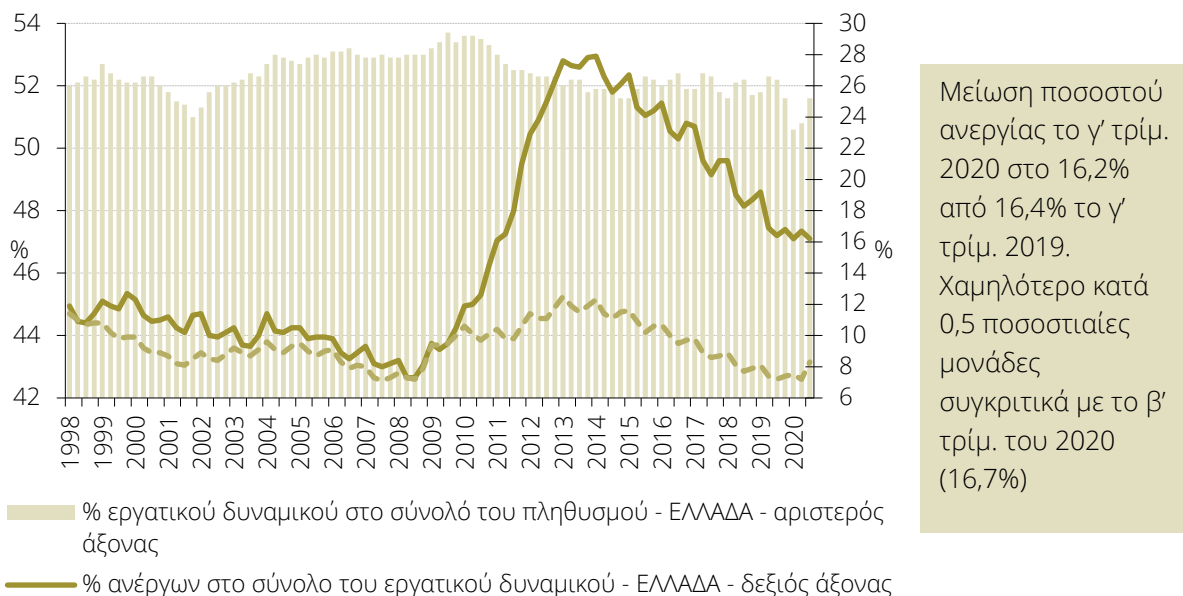
Σε σχέση με την εξέλιξη της ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, στις περισσότερες κατηγορίες (πέντε) το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε και σε τρεις αυξήθηκε. Η ισχυρότερη μείωση του ποσοστού ανεργίας το γ' τρίμ. πέρυσι σημειώθηκε στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού, καθώς περιορίστηκε κατά 18,0 ποσοστιαίες μονάδες, στο 17,5% από 35,5%. Ισχυρή ήταν και η μείωση του ποσοστού ανεργίας στα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, καθώς έφτασε τις 9,5 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας τους να περιοριστεί στο 43,5%, από 53,0% ένα έτος νωρίτερα. Η χαμηλότερη μείωση στο ποσοστό ανεργίας, κατά 0,3 ποσοστιαίες μονάδες, παρουσιάστηκε στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου, στα οποία διαμορφώθηκε στο 17,7%. Αντιθέτως, η μεγαλύτερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας παρουσιάστηκε στα άτομα με πτυχίο Ανώτατων Σχολών, το οποίο ανήλθε στο 13,5% από 12,3% (+1,2 ποσοστιαίες μονάδες). Στα άτομα με Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης και με Διδακτορικό ή

Μεταπτυχιακό Τίτλο, η άνοδος της ανεργίας ήταν οριακή, καθώς ανήλθε κατά 0,4 (από 17,4% σε 17,8%) και κατά 0,1 (από 10,1% σε 10,2%) ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Αναφορικά με την περιφερειακή διάσταση της ανεργίας, σε πέντε περιφέρειες το ποσοστό της μειώθηκε και σε οκτώ περιφέρειες αυξήθηκε. Η μεγαλύτερη μείωση, κατά 3,1 ποσοστιαίες μονάδες, εντοπίζεται στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, όπου η ανεργία διαμορφώθηκε στο 20,7% το γ' τρίμ. του 2020 από 23,8% ένα έτος νωρίτερα. Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζει τη χαμηλότερη μείωση στο ποσοστό ανεργίας, κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα να περιοριστεί από το 19,2% στο 18,1%. Στην περιφέρεια που παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. του 2020 στη χώρα, δηλαδή στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το ποσοστό ανεργίας κατήλθε στο 22,2% από το 23,7% ένα έτος πριν. Στον αντίποδα, η ισχυρότερη άνοδος της ανεργίας εντοπίζεται στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων, όπου ανήλθε κατά 8,3 ποσοστιαίες μονάδες, φθάνοντας στο 14,5% και έπεται με παραπλήσια άνοδο, η περιφέρεια Κρήτης όπου η ανεργία ανήλθε από το 8,4% στο 16,0% (+7,6 ποσοστιαίες μονάδες). Στη περιφέρεια με το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας το γ' τρίμ. του 2020 στην Ελλάδα, δηλαδή στο Νότιο Αιγαίο, η ανεργία αυξήθηκε στο 9,1% από 7,2% το γ' τρίμ. του 2019.

Ως προς την εξέλιξη της απασχόλησης με βάση τη θέση στο επάγγελμα, ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων (με ή χωρίς προσωπικό), το γ' τρίμ. του 2019 αυξήθηκε οριακά, κατά 0,2%, ή κατά 2,1 χιλ. άτομα και διαμορφώθηκε στους 1.114,3 χιλ. Στην περίπτωση της πολυπληθέστερης ομάδας απασχολούμενων στην ελληνική οικονομία, δηλαδή στους μισθωτούς, η απασχόληση περιορίστηκε κατά 1,7% ή κατά 46,9 χιλ. άτομα, δηλαδή από τους 2.470,5 χιλ. στους 2.693,6 χιλ. Τέλος, στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση, το γ' τρίμ. του 2020 η απασχόληση περιορίστηκε οριακά, κατά 0,2% ή κατά 0,2 χιλ. άτομα, στους 118,9 χιλ.

Σε ότι αφορά την τάση της απασχόλησης σε επίπεδο βασικών τομέων, σε δύο παρουσιάζεται μείωσή της και σε έναν άνοδος. Η μεγαλύτερη μείωση σε απόλυτα μεγέθη το γ' τρίμ. του 2020, κατά 44,9 χιλ. άτομα, σημειώθηκε στον Πρωτογενή τομέα όπου ο αριθμός των απασχολούμενων περιορίστηκε από τους 447,8 χιλ. στους 402,9 χιλ. (-10,0%). Στο Δευτερογενή τομέα η απασχόληση περιορίστηκε κατά 4,4% ή κατά 27,2 χιλ. άτομα, στους 584,5 χιλ. Τέλος, στον Τριτογενή τομέα η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 0,9% ή κατά 27,1 χιλ. άτομα, διαμορφούμενη στους 2.939,5 χιλ. απασχολούμενους το γ' τρίμ. του 2020.

Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σε 12 σημειώθηκε μείωση της απασχόλησης, σε 8 άνοδος και σε έναν η απασχόληση δεν μεταβλήθηκε. Οι κλάδοι με τη μεγαλύτερη μείωση απασχόλησης ήταν ο Πρωτογενής τομέας και ο Τουριστικός κλάδος. Στον πρώτο η απασχόληση περιορίστηκε κατά 44,9 χιλ. άτομα (-10,0%, στα 402,9 χιλ.) και στο δεύτερο κατά 33,2 χιλ. άτομα (-7,7%, στα 396,0 χιλ.). Στη Μεταποίηση, η πτώση διαμορφώθηκε σε 12,0 χιλ. άτομα (ή -3,1%, στα 33,1 χιλ.). Από την άλλη πλευρά, η μεγαλύτερη άνοδος απασχόλησης το γ' τρίμ. του 2020 παρουσιάστηκε στον κλάδο Δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας, όπου ενισχύθηκε κατά 29,6 χιλ. άτομα (+11,9%, στα 278,0 χιλ.). Έπεται η άνοδος της απασχόλησης στον πολυπληθέστερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας, το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, όπου αυτή ενισχύθηκε κατά 21,3 χιλ. άτομα το γ' τρίμ. του 2020, δηλαδή στα 721,2 χιλ.. Σημαντική ήταν και η άνοδος της απασχόλησης στη Δημόσια διοίκηση κατά 17,4 χιλ. απασχολούμενους, από τους 340,6 χιλ. στους 358,0 χιλ. Τέλος, στον κλάδο Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας η απασχόληση ήταν αμετάβλητη (5,1 χιλ. άτομα).

Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι η μείωση της το γ' τρίμ. του 2020 προήλθε κυρίως από την υποχώρηση σε:

- Πρωτογενή τομέα (-44,9 χιλ. απασχολούμενοι),
- Τουριστικό κλάδο (-33,2 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με τη μείωση των διεθνών ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 72,6% ή κατά €7.767,0 δισεκ. συγκριτικά με το ίδιο τρίμηνο του 2019, και
- στη Μεταποίηση (-12,0 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάρτηση με τη μείωση του εποχικά διορθωμένου δείκτη βιομηχανικής παραγωγής κατά 1,9% (από τις 108,1 στις 106,0 μονάδες),

παρά την άνοδο της απασχόλησης σε:

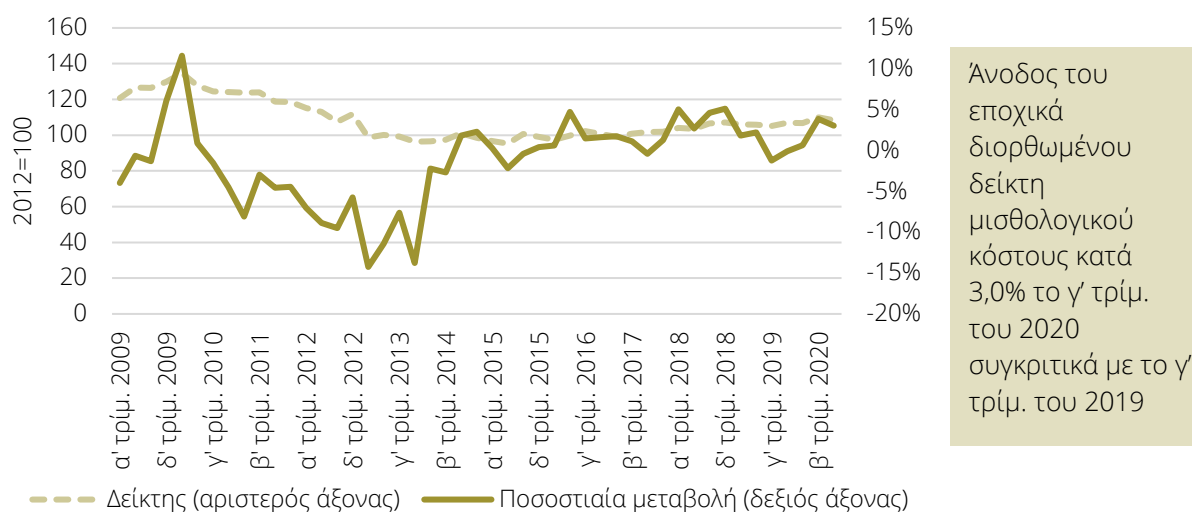
- Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (+29,6 χιλ. απασχολούμενοι),
- Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (+21,3 χιλ. απασχολούμενοι), παρά τη μείωση των εποχικά διορθωμένων δεικτών κύκλου εργασιών στο Χονδρικό (-10,0%, από τις 106,6 στις 96,0 μονάδες), καθώς και του εποχικά διορθωμένου δείκτη όγκου στο Χονδρικό εμπόριο (-2,2%, από τις 104,5 στις 102,2 μονάδες), και
- στη Δημόσια διοίκηση (+17,4 χιλ. άτομα).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, παρουσίασε άνοδο για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο στο γ' τρίμ. του 2020 και διαμορφώθηκε στις 108,4 μονάδες από τις 105,2 μονάδες το γ' τρίμ. του 2019 (+3,0%).

Διάγραμμα 3.12

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολή αυτού

Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
α' τρίμ. 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
β' τρίμ. 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1
γ' τρίμ. 2017	9.172,3	52,3	3.823,7	79,8	970,1	20,2
δ' τρίμ. 2017	9.163,3	51,8	3.736,3	78,8	1.006,8	21,2
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
α' τρίμ. 2018	9.154,0	51,6	3.723,8	78,8	1.001,2	21,2
β' τρίμ. 2018	9.144,7	52,1	3.860,4	81,0	906,0	19,0
γ' τρίμ. 2018	9.135,5	52,2	3.894,2	81,7	871,8	18,3
δ' τρίμ. 2018	9.126,4	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
α' τρίμ. 2019	9.117,3	51,8	3.814,0	80,8	907,1	19,2
β' τρίμ. 2019	9.108,0	52,3	3.956,4	83,1	805,0	16,9
γ' τρίμ. 2019	9.089,9	52,2	3.971,9	83,6	777,0	16,4
δ' τρίμ. 2019	9.089,9	51,6	3.901,8	83,2	786,4	16,8
2019	9.103,5	52,0	3.911,0	82,7	818,9	17,3
α' τρίμ. 2020	9.083,8	50,6	3.852,6	83,8	745,1	16,2
β' τρίμ. 2020	9.080,5	50,8	3.844,0	83,3	768,3	16,7
γ' τρίμ. 2020	9.077,3	51,6	3.926,8	83,8	756,4	16,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Κατόπιν της νέας έξαρσης της πανδημίας του COVID-19 από τις αρχές του περασμένου φθινοπώρου, στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, με αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων και των θυμάτων σε επίπεδα πολύ υψηλότερα από την πρώτη κλιμάκωσή της στην περίοδο Μαρτίου-Απριλίου, επιβλήθηκε εγχωρίως για δεύτερη φορά στις αρχές Νοεμβρίου αναστολή λειτουργίας δραστηριοτήτων και περιοριστικά μέτρα στις μετακινήσεις των πολιτών, εντός και εκτός της χώρας. Αυτή η εξέλιξη θεωρείται η πλέον καθοριστική των τάσεων στην απασχόληση και ακολούθως στην ανεργία στο καταληκτικό τρίμηνο του περασμένου έτους. Το 2021, η τάση στην απασχόληση θα εξαρτηθεί, όπως πέρυσι, κυρίως από την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, εγχωρίως και διεθνώς. Άλλοι παράγοντες οι οποίοι θα την επηρεάσουν είναι η πρόοδος στην υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, ο ρυθμός ανάκαμψης στην Ευρωζώνη και η αξιοποίηση της ρευστότητας που έχουν στη διάθεσή τους οι τράπεζες από τους έκτακτους, «μη συμβατικούς» μηχανισμούς της ΕΚΤ λόγω της πανδημίας.

Συγκεκριμένα, οι έντονες αρνητικές συνέπειες από την αναστολή της λειτουργίας επιχειρήσεων την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου πέρυσι στην απασχόληση πολλών κλάδων, με σημαντικό μερίδιο στην εγχώρια απασχόληση, όπως ο Τουρισμός, η Εστίαση, οι Τέχνες-Ψυχαγωγία και το Λιανικό Εμπόριο, εκτιμάται ότι εν πολλοίς επαναλήφθηκαν λόγω του δεύτερου lockdown και στο καταληκτικό τρίμηνο του 2020. Επίσης όπως στο δεύτερο τρίμηνο του περασμένου έτους, αυτές οι αρνητικές επιδράσεις μετριάστηκαν από τα μέτρα για την υποστήριξη της υφιστάμενης απασχόλησης (αποζημίωση ειδικού σκοπού για εργαζόμενους σε αναστολή εργασίας, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών) και γενικότερα στήριξης των επιχειρήσεων (π.χ 4^ο πρόγραμμα επιστρεπτέας προκαταβολής). Ανασχετικά σε μικρό βαθμό στην υποχώρηση της απασχόλησης στο Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο θεωρείται ότι επίδρασε η παραλαβή των ηλεκτρονικών-τηλεφωνικών παραγγελιών από την είσοδο των καταστημάτων στην περίοδο των γιορτών των Χριστουγέννων, επί περίπου είκοσι ημέρες (13/12/20-3/1/21).

Πάρα ταύτα, κατόπιν των παρατεταμένων αρνητικών πιέσεων στις επιχειρήσεις από την πανδημία, ενδεχομένως αυτές επεκτάθηκαν εξαιτίας της «καραντίνας» σε περισσότερες επιχειρήσεις των παραπάνω πληττόμενων κλάδων, όπως επίσης σε άλλους κλάδους (π.χ. στην Εκπαίδευση). Για αυτόν το λόγο, θεωρείται πως τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας συνέβαλαν σε μικρότερο βαθμό στη διατήρηση θέσεων εργασίας από ότι κατά την πρώτη «καραντίνα». Σε συνθήκες αναστολής της λειτουργίας πολλών κλάδων, κρίνεται πως η αποτελεσματικότητα του τρέχοντος προγράμματος, για κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών 100 χιλ. νέων θέσεων εργασίας, ήταν περιορισμένη.

Από την άλλη πλευρά, οι παραπάνω εξελίξεις δημιούργησαν, όπως την περασμένη άνοιξη, ανάγκη για παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών (χερσαίων ταχυμεταφορών (courrier), δημιουργίας εφαρμογών ΤΠΕ). Αυτές οι πρόσθετες ανάγκες κρίνεται πως καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά την αρχική καραντίνα. Επιπλέον, η υποχώρηση του εργατικού δυναμικού, από εργαζόμενους οι οποίοι απώλεσαν την εργασία τους και αποθαρρύνονται από τις τρέχουσες συνθήκες, ενδέχεται να κλιμακώθηκε εκ νέου στο τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου, επενεργώντας ανασχετικά στην αύξηση του αριθμού των ανέργων.

Το τρέχον έτος, μια σταθερή, έστω ήπια βελτίωση των επιδημιολογικών δεδομένων από το πρώτο τρίμηνο, χωρίς κάποια νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19, με τη συνδρομή και του εμβολιασμού,

όπως υποτίθεται στο βασικό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων του IOBE, θα επιτρέψει την (επανα)λειτουργία αρκετών από τις επιχειρήσεις οι οποίες πλήγηκαν από τον περασμένο Νοέμβριο στη διάρκεια του τρέχοντος εξαμήνου. Κομβικής σημασίας για τη δυναμική της απασχόλησης θα είναι η διάρκεια της θερινής τουριστικής περιόδου, η οποία υπό αυτές τις υγειονομικές συνθήκες δεν θα διαφέρει σε σύγκριση με πριν την επιδημιολογική κρίση. Εφόσον επιτευχθεί μια ταχύτερη εξασθένιση του COVID-19, σύμφωνα με το αισιόδοξο σενάριο του IOBE, θα καταστεί εφικτός και ο εγχώριος τουρισμός σχετικά νωρίς από το δεύτερο τρίμηνο, όπως και το φθινόπωρο, με αντίστοιχες, τονωτικές επιδράσεις στην απασχόληση. Εάν όμως δεν μεταβληθούν οι υγειονομικές συνθήκες από τα τρέχοντα επίπεδα, είναι αρκετά πιθανό να απειληθεί η βιωσιμότητα πολλών επιχειρήσεων, θέτοντας σε κίνδυνο τις θέσεις εργασίας τους (δυσμενές σενάριο).

Τονωτικά στην εγχώρια απασχόληση φέτος θα επενεργήσει ο δημόσιος τομέας, τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα. Στην πρώτη περίπτωση, η επίδραση θα προέλθει από το πρόγραμμα υποστήριξης δημιουργίας 100 χιλ. θέσεων εργασίας που προαναφέρθηκε, τις προσλήψεις στο σύστημα υγείας και τα προγράμματα απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Ειδικά σε ότι αφορά τις δράσεις του ΟΑΕΔ, πέρα από τρέχον το πρόγραμμα κοινωφελούς χαρακτήρα στην τοπική αυτοδιοίκηση, με στόχο 36.500 ωφελούμενους, οι προσλήψεις για το οποίο ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο και θα τονώσουν την απασχόληση καθ' όλο το πρώτο εξάμηνο του 2021, υλοποιούνται ήδη επτά προγράμματα για συνολικά 38.600 επιδοτούμενες νέες θέσεις εργασίας. Επιπλέον, προσεχώς θα προκηρυχθούν δύο άλλα: το πρώτο, διάρκειας έξι μηνών, θα αφορά στην απόκτηση εργασιακής εμπειρίας για 5.000 ανέργους, και το δεύτερο για 2.500 ανέργους, με στόχο την ανάπτυξη νέας επιχειρηματικότητας.

Στη δεύτερη περίπτωση, μέσω της συμβολής του δημόσιου τομέα στην κλιμάκωση της επενδυτικής δραστηριότητας, με την αύξηση των ενισχύσεων του ΠΔΕ και τους πόρους από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης. Ειδικά οι θετικές επιδράσεις του ΕΤΑ φέτος θα εξαρτηθούν από το πότε θα ξεκινήσει η ροή των πόρων στην ελληνική οικονομία και το ρυθμό απορρόφησής τους. Στο βασικό και το ευνοϊκό σενάριο μακροοικονομικών προβλέψεων προβλέπεται η επίτευξη του στόχου του Προϋπολογισμού του 2021, για εισροές ύψους €5,5 δισεκ. από το ΕΤΑ. Όμως, είναι πιθανό να σημειωθούν καθυστερήσεις στην έναρξη των ροών και ο ρυθμός τους αρχικά να είναι χαμηλός, π.χ. για διαδικαστικούς λόγους, με αποτέλεσμα τα κεφάλαια που θα εισρεύσουν να είναι λιγότερα του στόχου και οι θετικές επιδράσεις ηπιότερες. Ευρύτερα, οι επενδύσεις θα ευνοηθούν κυρίως από τη συνέχιση της πιστωτικής επέκτασης από τον χρηματοπιστωτικό τομέα. Οι τονωτικές επιδράσεις των επενδύσεων θα αποτυπωθούν κυρίως στην απασχόληση στις Κατασκευές. Από την άλλη πλευρά, δεν αναμένεται συνέχιση της ενίσχυσης του συγκεκριμένου τομέα από την οικοδομική δραστηριότητα, όπως στα προηγούμενα έτη, λόγω ανάπτυξης του Airbnb και του τομέα του Τουρισμού.

Τη δημιουργία θέσεων εργασίας φέτος θα στηρίξει η ενίσχυση των εξαγωγών σε συγκεκριμένους μεταποιητικούς κλάδους κατά το περασμένο έτος. Η άνοδος των εξαγωγών προϊόντων αναμένεται να συνεχιστεί και να κλιμακωθεί υπό το βασικό σενάριο, από την ανάκαμψη στην Ευρωζώνη, η οποία σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις θα κινηθεί στην περιοχή του 4,2%, αλλά και την αναθέρμανση του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου ευρύτερα, ιδίως λόγω της ραγδαίας επιτάχυνσης της οικονομίας της Κίνας. Προφανώς μια ταχύτερη της αναμενόμενης βελτίωση των επιδημιολογικών συνθηκών διεθνώς θα επιταχύνει την οικονομική ανάκαμψη και το διεθνές εμπόριο (ευνοϊκό σενάριο).

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω επιδράσεις στην απασχόληση, εκτιμάται ότι το ποσοστό της ανεργίας πέρυσι διαμορφώθηκε στην περιοχή του 16,5%. Σε συνάφεια με τα τρία σενάρια μακροοικονομικών εξελίξεων το 2021, στο βασικό σενάριο το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να υποχωρήσει στην περιοχή του 15,5%-16,0%, στο ευνοϊκό σενάριο στο 15,0%, ενώ στο δυσμενές σενάριο θα ενισχυθεί σημαντικά (18,0-18,5%).

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου- Δεκεμβρίου του 2020 σε σχέση με το γ' τρίμηνο του περασμένου έτους, καταγράφεται βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού εμπορίου. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2019, σημειώθηκε μικρή υποχώρηση στη Βιομηχανία, εντονότερη στις Υπηρεσίες, ενώ στις Κατασκευές παρατηρήθηκε σημαντική βελτίωση, με το Λιανικό εμπόριο να παραμένει αμετάβλητο. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των -8 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου περιορίστηκε κατά 8 μονάδες κατά το δ' τρίμηνο του 2020 και ισοσκελίστηκε. Σε σχέση με την αντίστοιχη προπέρσινη επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι χαμηλότερος κατά 2 μονάδες περίπου. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα βρίσκεται στο 12% (από 20%), ενώ παραμένει στο 12% το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Ωστόσο, η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (77% από 68%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν έντονη βελτίωση στο χαμηλό ωστόσο ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο διαμορφώθηκε στις -13 μονάδες (από -30 μονάδες), σε πολύ υψηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019 (-29 μονάδες). Στο εξεταζόμενο τρίμηνο, το 29% (από 41%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 16% (από 11%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αισθητή βελτίωση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια έργα (-18 από -43 μον.) συνοδεύεται από αντίστοιχη ενίσχυση του δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (-11 από -23 μον.).

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο υποχώρησε ήπια κατά το τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +23 μονάδες (από +31), επίδοση στα ίδια επίπεδα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή. Μόλις το 3% των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 26% (από 35%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 70% (από 61%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται σημαντική αύξηση του σχετικού ισοζυγίου στον κλάδο των Πολυκαταστημάτων, ηπιότερη στον κλάδο Αυτοκινήτου και Είδη οικιακού εξοπλισμού, ενώ αισθητή μείωση παρατηρείται στους λοιπούς εξεταζόμενους κλάδους.

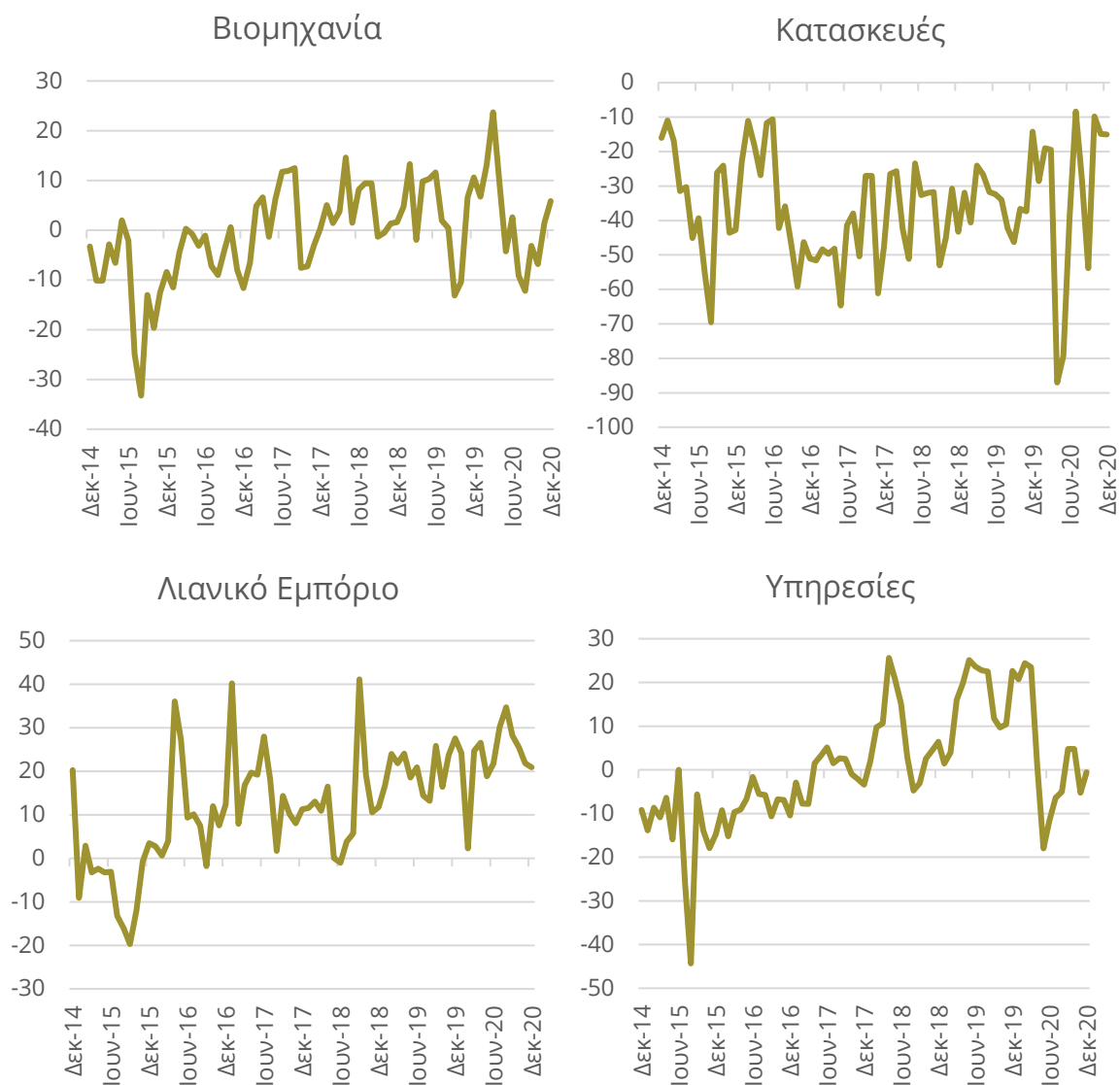
Στις Υπηρεσίες οι σχετικές προβλέψεις το εξεταζόμενο τρίμηνο υποδηλώνουν ήπια βελτίωση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, σε αντίθεση με το αντίστοιχο προπέρσινο χρονικό διάστημα. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των -2 μονάδων του γ' τριμήνου 2020, ενισχύθηκε κατά 2 μονάδες το εξεταζόμενο τρίμηνο και ισοσκελίστηκε, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019 μειώθηκε κατά 14 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 15% (από 17% το προηγούμενο τρίμηνο) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να διαμορφώνεται στο 15% (από 14% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό

επίπεδο, η τάση είναι ήπια ανοδική στον κλάδο Ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών και στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες, ενώ στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους είναι πτωτική.

Διάγραμμα 3.13

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2020, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, καταγράφηκε βελτίωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού εμπορίου

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

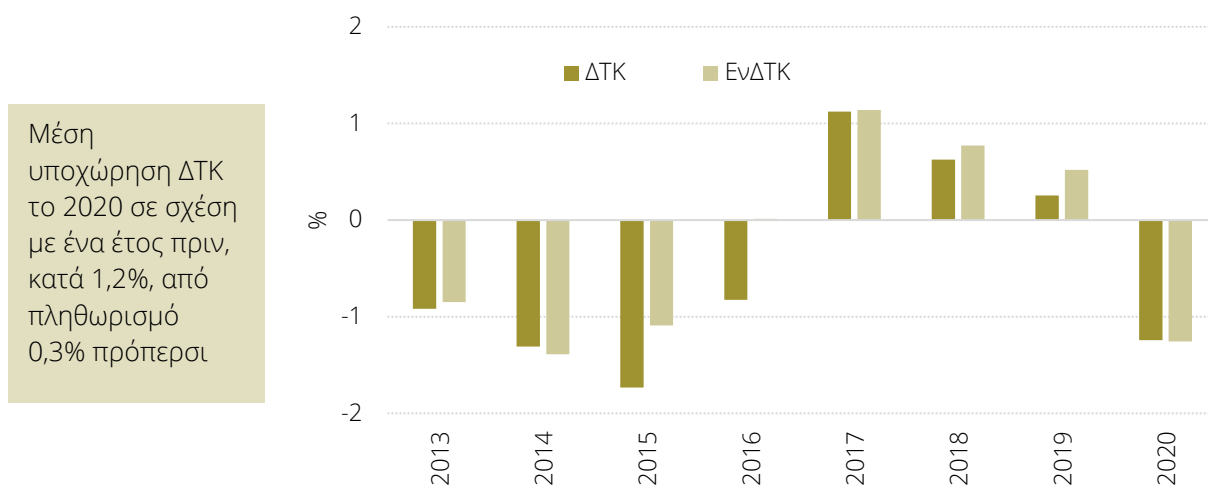
- Αντιπληθωρισμός 1,2% το 2020, από πληθωρισμό 0,3% το 2019
- Αρνητική επίδραση στις τιμές από έμμεσους φόρους και από ενεργειακά αγαθά
- Ρυθμός μεταβολής ΔTK με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια 0,6% το 2020, από 1,3% το 2019. Ενισχυμένη θετική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στις τιμές.
- Το 2021 αναμένεται ο ΓΔTK να ενισχυθεί κατά 0,6-1,0%, σε περίπτωση σημαντικής αποκλιμάκωσης από το πρώτο τρίμηνο, κατά 0,2-0,5% σε περίπτωση σταδιακής χαλάρωσης των μέτρων μέχρι το β' τρίμ. και χωρίς νέα ισχυρή έξαρσης. Με υγειονομικές εξελίξεις παρόμοιες με πέρυσι, προβλέπεται αντιπληθωρισμός στην περιοχή του 0,5-0,7%.

Πρόσφατες εξελίξεις

Το 2020, σημειώθηκε αντιστροφή της τάσης των τιμών σε σχέση με ένα έτος πριν, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔTK) να διαμορφώνεται σε αρνητικό πεδίο τιμών, για πρώτη φορά μετά από τρία συνεχή έτη ανόδου. Συγκεκριμένα, ο εθνικός ΔTK κατέγραψε υποχώρηση το προηγούμενο έτος σε σύγκριση με το 2019 κατά 1,2%, από άνοδο 0,3% το 2019 έναντι του 2018. Επισημαίνεται πως η τελευταία πρόβλεψη του IOBE για τη μεταβολή του ΓΔTK το προηγούμενο έτος ήταν μεταξύ 1,2%-1,4%. Υποχώρηση, μετά από τέσσερα έτη ανόδου, παρουσίασε και ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) καταγράφοντας εξασθένιση κατά 1,3% το 2020, από άνοδο 0,5% πρόπερσι. Τον Δεκέμβριο του 2020 ο εγχώριος ΔTK εξασθένησε κατά 2,3% σε σχέση με τον ίδιο μήνα του 2019, όταν κατέγραφε ήπια άνοδο 0,8%, υποχώρηση που ήταν η εντονότερη της τελευταίας εξαετίας.

Διάγραμμα 3.14

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου)

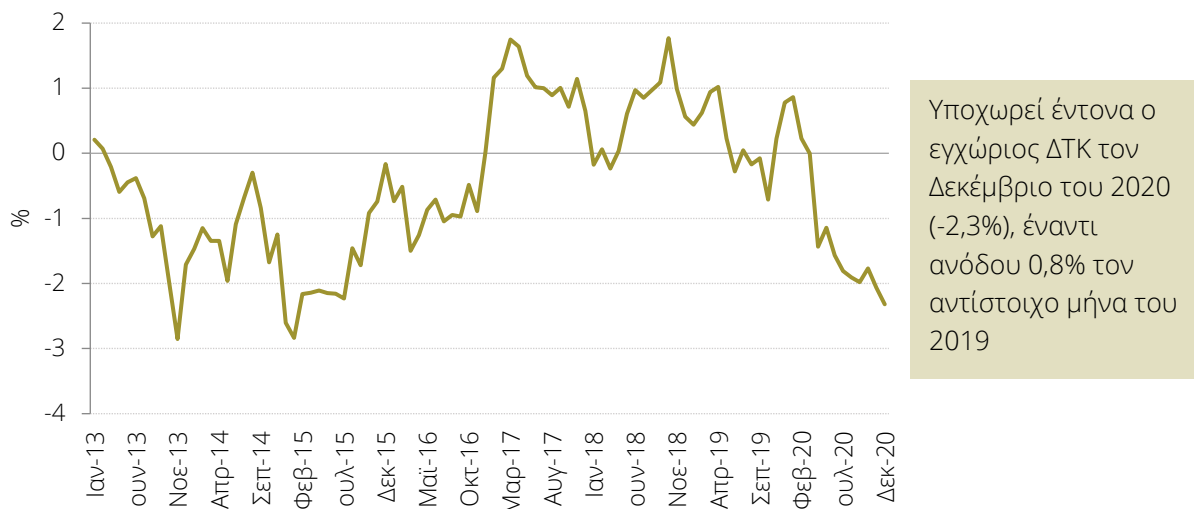
Μέση υποχώρηση ΔTK το 2020 σε σχέση με ένα έτος πριν, κατά 1,2%, από πληθωρισμό 0,3% πρόπερσι

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.15

Μηνιαία εξέλιξη ΔTK στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Ως προς τις επιδράσεις των συνιστωσών του ΕνΔTK στην τάση του, η εξασθένησή του οφείλεται στα ενεργειακά αγαθά και στους έμμεσους φόρους, καθώς η μεταβολή του δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν θετική, κατά 0,6%, πολύ υψηλότερα από τη συνολική μεταβολή του ΕνΔTK. Επομένως, η εγχώρια ζήτηση επενέργησε θετικά στη μεταβολή των τιμών. Αντιθέτως, η επίδραση της φορολογίας στις τιμές ήταν αρνητική στο προηγούμενο έτος, κατά 1,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 0,8 ποσοστιαίες μονάδες το 2019.

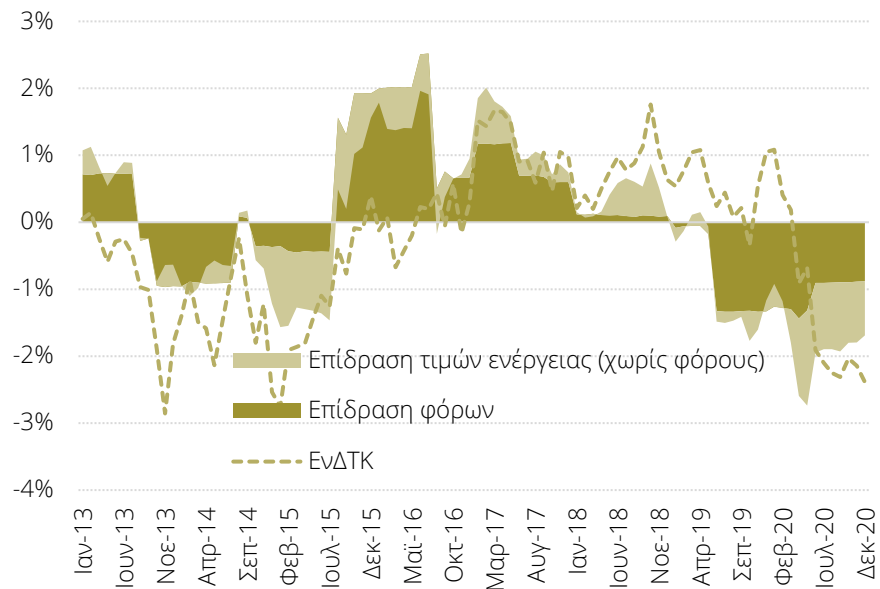
Σχετικά με τις εξελίξεις στις τιμές των ενεργειακών αγαθών και στην επίδρασή τους στον ΕνΔTK, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου υποχώρησε πέρυσι έντονα έναντι του 2019. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε το 2020 στα \$42/βαρέλι, από \$64,3/βαρέλι ένα έτος πριν, σημειώνοντας εξασθένηση της τάξης του 34,7%²¹. Η οριακή ενίσχυση της μέσης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου το προηγούμενο έτος σε σχέση με πρόπερι, κατά 1,3%, στο 1,14 έναντι 1,12, δεν επέφερε σημαντική επίδραση στη μεταβολή της τιμής του πετρελαίου σε ευρώ, με τη μέση τιμή του να διαμορφώνεται στα €36,8/βαρέλι, 36% χαμηλότερα από ότι στο 2019. Η εξασθένηση της τιμής του πετρελαίου, που αποτελεί βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, ερμηνεύει την αρνητική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως στο 2020, κατά 0,8% (από οριακά αρνητική επίδραση 0,1% το 2019).

²¹ Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

Διάγραμμα 3.16

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Σημαντική αρνητική επίδραση φόρων στις τιμές το 2020, κατά 1,1 π.μ., έναντι ηπιότερης επίδρασης το 2019 (-0,8 π.μ.)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Η υποχώρηση του επιπέδου τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ το προηγούμενο έτος, σε αντίθεση με το μέσο όρο του στην Ευρωζώνη, κατατάσσει τη χώρα στην τελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης ως προς το ρυθμό μεταβολής του ΕνΔΤΚ. Ο μέσος όρος μεταβολής του ΕνΔΤΚ στην Ευρωζώνη ήταν ελαφρώς θετικός (0,3%). Σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα από την Ελλάδα κινήθηκε ο αντιπληθωρισμός στην Κύπρο (-1,1%), στην Εσθονία (-0,6%) και την Ιρλανδία (-0,5%). Η εγχώρια ζήτηση φαίνεται ότι αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα ανόδου των τιμών και στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά σημείωσε άνοδο 1,3% σε σύγκριση με το 2019, όταν ανερχόταν κατά 1,0%.

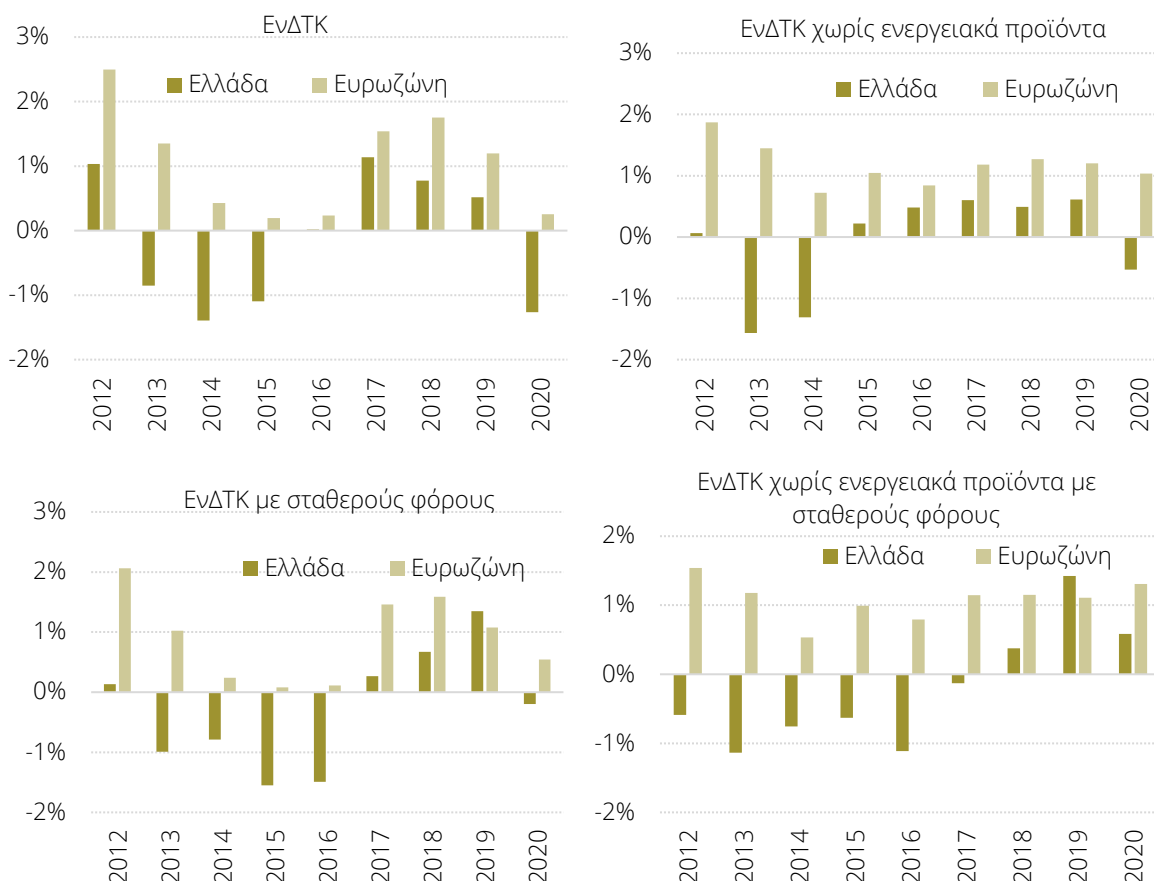
Ως προς τις τάσεις στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών, την υψηλότερη άνοδο το 2020 σημείωσε η Διατροφή, κατά 1,4%, μετά από οριακή υποχώρηση κατά 0,1% πρόπερσι. Μικρότερες θετικές μεταβολές παρουσίασαν οι κατηγορίες Ένδυσης - υπόδησης και Εκπαίδευσης, κατά 0,9% και 0,4% αντίστοιχα, από υποχώρηση 0,6% και 0,4% ένα χρόνο πριν. Οριακή ήταν η αύξηση στην Υγεία και τα Αλκοολούχα ποτά - Καπνός, 0,2% και 0,1% αντίστοιχα, έναντι ανόδου 1,4% και ανόδου 0,5% το 2019. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη υποχώρηση τιμών στο προηγούμενο έτος σημειώθηκε στις Μεταφορές, κατά 5,3% υπό την επίδραση της πτώσης της τιμής του πετρελαίου και των περιορισμών στις μεταφορές, αντί ανόδου τιμών κατά 1,4% το 2019, αλλά και στη Στέγαση, κατά 3,8%, κατηγορία η οποία επίσης επηρεάζεται από τα ενεργειακά αγαθά, κατόπιν οριακής υποχώρησης 0,1% πρόπερσι. Τάσεις εξασθένισης των τιμών επικράτησαν στις Επικοινωνίες, κατά 1,8%, από σημαντική άνοδο 3,6% το 2019. Ηπιότερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στα Διαρκή αγαθά και στα Άλλα αγαθά, κατά 1,3% σε αμφότερες, κατόπιν μείωσης 1,7% και 0,7% αντίστοιχα το 2019. Τέλος, οι τιμές στις κατηγορίες υπηρεσιών της Αναψυχής και των Ξενοδοχείων, υποχώρησαν κατά 1,1% και 0,2%, αντίστοιχα, από μεταβολές -1,7% και 0,5% την περασμένη χρονιά, εξέλιξη η οποία

στη δεύτερη κατηγορία σχετίζεται με τη μείωση της έμμεσης φορολογίας στο τουριστικό πακέτο από τον Ιούνιο του 2020.

Διάγραμμα 3.17

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου Δεκεμβρίου)

Αύξηση τιμών εγχωρίς το του 2020, αποκλειστικά από ενίσχυση της ζήτησης, που άσκησε αυξητική επίδραση 0,6 π.μ., από εντονότερη επίδραση 1,3 π.μ. το 2019

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

Ως τις τάσεις των τιμών στην πλευρά της παραγωγής, το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2020, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, παρουσίασε εξασθένιση 7,2% σε σύγκριση με το επίπεδο του στην ίδια περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα (Διάγραμμα 3.18). Αναλυτικά, ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια κινήθηκε οριακά πτωτικά στο ενδεκάμηνο του 2020 κατά 0,2%, έναντι οριακής ανόδου 0,1% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Αναφορικά με τις τάσεις στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο κατέγραψαν το Ηλεκτρικό ρεύμα - φυσικό αέριο, με 4,2%, σε συνέχεια παρόμοιας ανόδου 4,5% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019, ενώ σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο θετικής μεταβολής ακολούθησαν τα Προϊόντα ξύλου, με 3,1%, έναντι ηπιότερης ανόδου κατά 0,8% πρόπερσι. Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στα Προϊόντα οπτάνθρακα και διύλισης πετρελαίου ήταν έντονα πτωτική, υπό την επίδραση της ισχυρής υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου, έναντι σαφώς ηπιότερης υποχώρησης το 2019 (-34,1% από -2,6%). Ηπιότερη αλλά

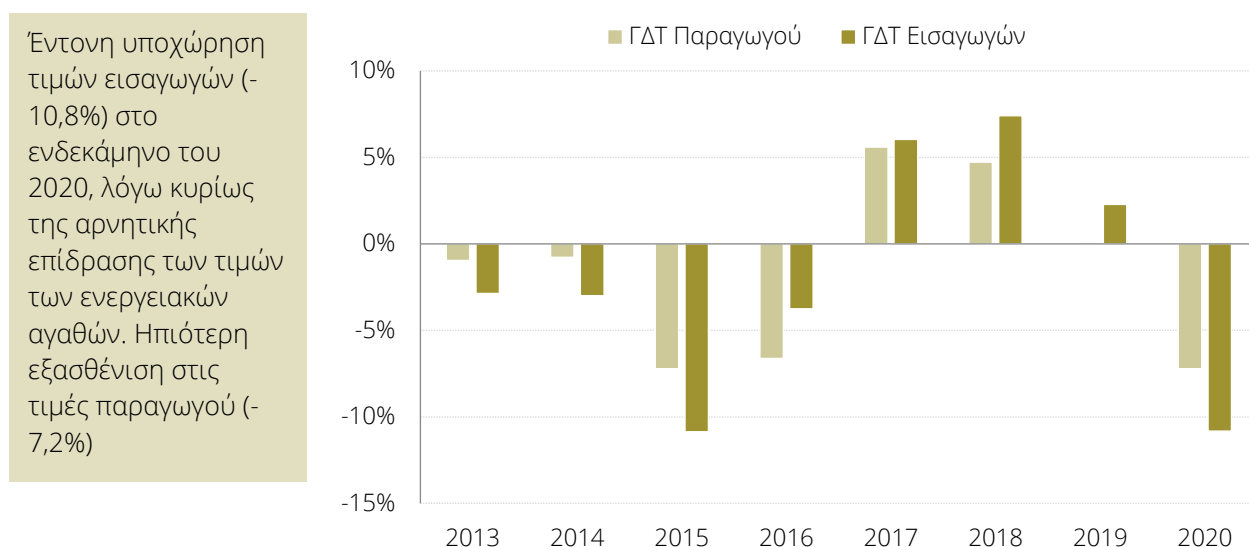
σημαντική ήταν η υποχώρηση στα Ορυχεία και Λατομεία, 10,2%, σε συνέχεια οριακής εξασθένησης το 2019 (-0,9%). Υποχώρηση στις τιμές παραγωγού καταγράφηκε στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές, 3,7%, κατόπιν οριακής ανόδου κατά 0,4% στο ενδεκάμηνο του 2019. Μείωση τιμών παραγωγού σημειώθηκε επίσης στα Μεταλλεύματα, κατά 2,8% και τον Ηλεκτρικό εξοπλισμό (-2,2%), έναντι μείωσης 1,0% και ανόδου 3,9% αντίστοιχα το 2019.

Σχετικά με την εξέλιξη του Γενικού Δείκτη Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου του 2020, παρουσίασε σημαντική εξασθένηση 10,8%, έναντι ενίσχυσης κατά 2,3% πριν ένα χρόνο. Έντονη, ωστόσο ηπιότερη της εγχώριας, ήταν η υποχώρηση του ίδιου δείκτη σε επίπεδο Ευρωζώνης (-5,4%), έναντι ηπιότερης υποχώρησης στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Η ισχυρή υποχώρηση των τιμών εισαγωγών κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση ως προς τη μείωσή τους μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη συγκεκριμένη περίοδο, με τη Λιθουανία να έπεται σε υποχώρηση (-7,3%). Επισημαίνεται ότι σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία καταγράφεται πτώση τιμών εισαγωγών στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, τάση η οποία σε μεγάλο βαθμό αποτυπώνει την ανασχετική επίδραση της υγειονομικής κρίσης στο διεθνές εμπόριο, κυρίως πετρελαιοειδών.

Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών εισαγόμενων προϊόντων, η μεγαλύτερη μείωση στο ενδεκάμηνο του 2020 σημειώθηκε στις τιμές Προϊόντων διύλισης πετρελαίου, κατά 33,9%, έναντι ενίσχυσης 2,1% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Αρκετά χαμηλότερη ήταν η μείωση στα Βασικά μέταλλα, 4,8%, από ηπιότερη εξασθένηση 1,8% το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019. Ηπιότερη ήταν η εξασθένηση των τιμών στα Προϊόντα χαρτιού, κατά 2,8%, και στα Προϊόντα καπνού, κατά 2,5%, από άνοδο 0,4% και 0,8%, αντίστοιχα το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου το 2019. Στον αντίποδα, ήπια ενίσχυση τιμών καταγράφηκε το διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου πέρυσι στις Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες, κατά 1,5%, και στα Λοιπά προϊόντα ορυχείων και λατομείων, κατά 1,4%, σε συνέχεια ανόδου 0,6% και 1,4% αντίστοιχα το 2019.

Διάγραμμα 3.18

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (Ιανουάριος - Νοέμβριος)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το 2020, προέκυψε ότι η υποχώρησή του είναι αποτέλεσμα της αρνητικής επίδρασης των ενεργειακών αγαθών, όσο και των έμμεσων φόρων. Παρά τις απρόσμενες, δυσμενείς υγειονομικές εξελίξεις, που κλιμάκωσαν έντονα την αβεβαιότητα των νοικοκυριών, η επίδραση της ζήτησης ήταν θετική για τρίτο έτος. Η εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης στο νέο έτος θα αποτελέσει το σημαντικότερο παράγοντα των τιμών, μέσω των επιδράσεών της στην εγχώρια ζήτηση και στα ενεργειακά αγαθά.

Αναλυτικά, σχετικά με την αναμενόμενη επίδραση των έμμεσων φόρων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ το 2021, η παράταση της μείωσης αυτών για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες έως την 30^η Απριλίου του 2021 (μείωση ΦΠΑ σε μη αλκοολούχα ποτά, εισιτήρια θεαμάτων, καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος κ.α.) θα διατηρήσει την αντιπληθωριστική επίδρασή τους στις τιμές την ίδια περίοδο. Για την υπόλοιπη διάρκεια του τρέχοντος έτους, εφόσον δεν παραταθούν αυτά τα μέτρα, η τάση των τιμών στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών που αφορούν θα αντιστραφεί, καθώς επιβλήθηκαν από τον περυσινό Ιούνιο. Θετική επίδραση στο ΓΔΤΚ το 2021 αναμένεται να έχει η μείωση της άμεσης φορολογίας, δηλαδή η αναστολή της εισφοράς αλληλεγγύης και η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, μέσω της ενίσχυσης του διαθέσιμου εισοδήματος και ακολούθως της καταναλωτικής ζήτησης.

Αναφορικά με τις αναμενόμενες εξελίξεις στο κόστος ενέργειας, οι οποίες σχετίζονται κυρίως με την τάση στην τιμή του πετρελαίου, ο OPEC+ (συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας), στο πλαίσιο της συμφωνίας περιορισμού της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου από τον περασμένο Απρίλιο, εφάρμοξε στην περίοδο Αυγούστου-Δεκεμβρίου 2020 μείωσή της κατά 7,7 εκατ. βαρέλια, μικρότερη εκείνης μέχρι τον Ιούλιο (-9,8 εκατ. βαρέλια)²². Υπό αυτές τις εξελίξεις, η διεθνής τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε τον Δεκέμβριο στα \$49,9/βαρέλι από \$42,7/βαρέλι τον Νοέμβριο και \$40,2/βαρέλι τον Οκτώβριο. Από αυτές τις διακυμάνσεις της τιμής του πετρελαίου φαίνεται ότι ο περιορισμός της προσφοράς του από τον OPEC+ είχε ως αποτέλεσμα τη μερική ανάσχεση της πτώσης της τιμής του, η οποία κατόπιν της πανδημίας COVID-19 υποχώρησε από τα \$55,6 τον περυσινό Φεβρουάριο στα \$18,4 τον επόμενο Απρίλιο. Η επίδραση της υγειονομικής κρίσης στην ενεργειακή ζήτηση αντικατοπτρίζεται στη συρρίκνωση της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου κατά 9,0 εκατ. βαρέλια ή περίπου 9% ημερησίως το 2020, σε σύγκριση με το 2019²³.

Στην αρχή του Δεκεμβρίου του 2020 τα μέλη του OPEC+ αποφάσισαν περαιτέρω μικρή μείωση των περικοπών στην παραγωγή από τον Ιανουάριο του 2021, προσθέτοντας 500.000 βαρέλια πετρελαίου²⁴ την ημέρα στην παγκόσμια παραγωγή²⁵. Ο αναθεωρημένος σχεδιασμός παραγωγής πετρελαίου έγινε προκειμένου να προστατευτεί η ενότητα του οργανισμού, καθώς υπάρχουν έντονες διαφωνίες μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων.

²² Πηγή: S&P Global Platts, <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/100920-opec-improves-compliance-in-sep-but-catch-up-cuts-remain-scant-platts-survey>

²³ Η παγκόσμια κατανάλωση πετρελαίου το 2019 έφτανε σχεδόν 100 εκατ. βαρέλια ημερησίως, ενώ το προηγούμενο έτος διαμορφώθηκε στα 92,2 εκατ. βαρέλια ημερησίως.

²⁴ Περιορισμός συνολικής παραγωγής κατά 7,2 εκατ. βαρέλια ημερησίως.

²⁵ Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε περικοπή επιπλέον 2 εκατ. βαρελιών ημερησίως από τις αρχές Ιανουαρίου 2021.

Ωστόσο, σε νέα σύσκεψη του OPEC+ τον Ιανουάριο, η Σαουδική Αραβία και η πλειοψηφία των πετρελαιοπαραγωγών²⁶ χωρών αντιτέθηκαν στην αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και τον Φεβρουάριο, με τη Ρωσία από την άλλη πλευρά να εμμένει στη συμφωνία του περασμένου Δεκεμβρίου. Υπό αυτές στις εξελίξεις, η ημερήσια παραγωγή πετρελαίου για τις περισσότερες χώρες-μέλη θα είναι αμετάβλητη τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο φέτος ως προς την αρχική συμφωνία του Απριλίου του 2020, ενώ η Σαουδική Αραβία, υπό το φόβο μιας ενδεχόμενης κατάρρευσης της ζήτησης, λόγω της εφαρμογής lockdown στις χώρες με τη μεγαλύτερη κατανάλωση, θα προχωρήσει σε ευρύτερη περικοπή της παραγωγής της κατά 1 εκατ. βαρέλια ημερησίως τόσο για τον Φεβρουάριο, όσο και για τον Μάρτιο. Αντιθέτως, Ρωσία και Καζακστάν θα προχωρήσουν σε αύξηση της παραγωγής κατά 500.000 βαρέλια ημερησίως τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο.

Στην πλευρά της ζήτησης πετρελαίου, η σημαντική αβεβαιότητα ως προς τις οικονομικές εξελίξεις εξαιτίας της πανδημίας COVID-19, που αποτέλεσε την κύρια αιτία της πτώσης της διεθνούς τιμής πετρελαίου στο προηγούμενο έτος, συνεχίζεται, ελαφρώς εξασθενημένη, τουλάχιστον στο πρώτο τρίμηνο του 2021. Ανασχετικά στην αβεβαιότητα αναμένεται να επιδράσει το γεγονός ότι ο εμβολιασμός του πληθυσμού έχει ξεκινήσει σε πολλές χώρες παγκοσμίως από το τέλος του περασμένου Δεκεμβρίου και επιταχύνεται, διαμορφώνοντας προοπτική εξόδου από την υγειονομική κρίση και επιτρέποντας τη σταδιακή άρση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας (αναστολή λειτουργίας κλάδων, περιορισμοί στις επιβατικές μετακινήσεις, στο εσωτερικό των χωρών και διασυνοριακά, στον τουρισμό κ.α.) και την αναθέρμανση της ζήτησης. Πάρα ταύτα, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας, όπως οι πιθανές επιδράσεις των μεταλλάξεων του ιού, η αποτελεσματικότητα των εμβολίων ως προς τη διασφάλιση ανοσίας κ.ά.

Οι πιθανότητες ανάκαμψης της παγκόσμιας ζήτησης το 2021 προκύπτουν και από τις πρόσφατες μακροοικονομικές προβλέψεις. Σύμφωνα με τις μακροοικονομικές προβλέψεις της ΟΟΣΑ²⁷, για το 2021 αναμένεται άνοδος του παγκόσμιου ΑΕΠ στην περιοχή του 4,2% το 2021, η οποία θα αντισταθμίσει την εκτιμώμενη υποχώρηση για το 2020 (-4,2%). Επιπρόσθετα, προβλέπεται ότι μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους το παγκόσμιο ΑΕΠ θα κυμαίνεται σε επίπεδα προ υγειονομικής κρίσης, κυρίως λόγω της ισχυρής ανάκαμψης της Κίνας. Στις υπόλοιπες οικονομίες αναμένεται να σημειωθούν ποικίλες τάσεις, καθώς υπάρχει έντονη διαφοροποίηση ως προς το εύρος και την ένταση των επιπτώσεων της πανδημίας, γεγονός το οποίο συσχετίζεται με διάφορους παράγοντες (αποτελεσματικότητα μέτρων προστασίας έναντι του COVID-19, εξέλιξη των εμβολιασμών, αλλά και διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε οικονομίας). Τα μέτρα στήριξης των οικονομιών, η έναρξη των εμβολιασμών, και η ολοκλήρωση του προγράμματος εμβολιασμών μέχρι το τέλος του 2021 μετριάζουν σημαντικά τις αβεβαιότητες και την ανησυχία σχετικά με την εξέλιξη της πανδημίας δημιουργώντας ένα κλίμα εμπιστοσύνης, με την παγκόσμια οικονομία στα επόμενα δύο έτη να ανακάμπτει σταδιακά.

Υπό το βασικό μακροοικονομικό σενάριο της τρέχουσας έκθεσης, στο οποίο η πανδημία θα υποχωρεί συνεχώς ήπια από το πρώτο τρίμηνο, επιτρέποντας τη σταδιακή άρση της πλειονότητας των μέτρων προστασίας έως τα μέσα του β' τριμήνου, καθώς και στο ευνοϊκό σενάριο, στο οποίο η αποκλιμάκωση της υγειονομικής κρίσης θα είναι ταχύτερη, και

²⁶ Μεταξύ αυτών το Μεξικό, η Αλγερία, η Νιγηρία, το Ομάν και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα

²⁷ Macroeconomic Projections, EKT, Δεκέμβριος 2020

λαμβάνοντας υπόψη τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών²⁸, προβλέπεται ότι η μέση τιμή του πετρελαίου το 2021 θα διαμορφωθεί στα \$51/βαρέλι από \$42/βαρέλι το 2020, σημειώνοντας ενίσχυση της τάξης του 20%. Η παγκόσμια κατανάλωση πετρελαίου αναμένεται να αυξηθεί κατά μέσο όρο κατά 5,6 εκατ. βαρέλια ημερησίως το 2021, αγγίζοντας τα 98 εκατ. βαρέλια. Ενδεικτικά ως προς την επίδραση μιας τέτοιας μεταβολής στις τιμές, ίδιας έκτασης ενίσχυση με την εκτιμώμενη για φέτος σημειώθηκε το 2017 και η επίδραση των ενεργειακών αγαθών στο ΓΔΤΚ εγχωρίως το συγκεκριμένο έτος ήταν θετική, στην περιοχή των 0,4 ποσοστιαίων μονάδων του δείκτη.

Στην περίπτωση εκδήλωσης μιας νέας έντονης έξαρσης της πανδημίας διεθνώς, π.χ. κατά την άνοιξη ή το φθινόπωρο (δυσμενές μακροοικονομικό σενάριο τρέχουσας έκθεσης), η οποία θα οδηγήσει σε επαναφορά εκτεταμένων, ισχυρών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, στο εσωτερικό κα μεταξύ των χωρών, η ανάκαμψη της ζήτησης για καύσιμα θα είναι σαφώς ηπιότερη από την προηγούμενη περίπτωση, καθώς πολλές επιχειρήσεις έχουν προσαρμόσει την παραγωγή τους στις νέες συνθήκες. Ακολούθως, η μέση τιμή το 2021 θα διαμορφωθεί στα \$46/βαρέλι, σημειώνοντας ετήσια ενίσχυση περίπου 9%. Ενδεικτικά ως προς την επίδραση στις τιμές, μια παρόμοια ενίσχυση της τιμής του πετρελαίου επίδρασε θετικά στο ΓΔΤΚ, περίπου κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες.

Η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου κατά μέσο όρο το τρέχον έτος αναμένεται να διαμορφωθεί στο 1,18, υψηλότερα κατά 3,5% από ότι το 2020²⁹. Καθοριστικό ρόλο το τρέχον έτος για τις οικονομικές εξελίξεις των δύο οικονομιών, θα έχει η τυχόν λήψη νέων μέτρων στήριξης, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην ΕΕ, καθώς και η εξέλιξη των εμβολιασμών. Ακολούθως, υπό το βασικό και το ευνοϊκό σενάριο, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ φέτος αναμένεται να διαμορφωθεί στα €43,2/βαρέλι, σημειώνοντας ενίσχυση 17% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, εξέλιξη η οποία συνεπάγεται πληθωριστικές πιέσεις από το κόστος ενέργειας. Στην περίπτωση εκδήλωσης μιας νέας έντονης έξαρσης της πανδημίας διεθνώς, η μέση τιμή το 2021 θα διαμορφωθεί στα €39/βαρέλι, σημειώνοντας ετήσια ενίσχυση περίπου 6%.

Ευνόητα, η δυναμική της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης εγχωρίως, ειδικότερα η ένταση και η διάρκειά της, θα είναι καθοριστικές για την τάση της εγχώριας ζήτησης και την επίδρασή της στις τιμές. Εφόσον δεν υπάρξει νέα ισχυρή έξαρση του COVID-19 εντός του έτους στην Ελλάδα, χωρίς να αποκλείονται πρόσκαιρες κλιμακώσεις του, με σταδιακή χαλάρωση των μέτρων προστασίας δημόσιας υγείας από το α' τρίμ. 2021 και κλιμάκωση εντός του επόμενου τριμήνου, η κατανάλωση των νοικοκυριών αναμένεται να ενισχυθεί από 2,5% έως 3,5% το 2021 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (βασικό σενάριο παρούσας έκθεσης). Η ενίσχυση της κατανάλωσης θα προέλθει από την αναθέρμανση της δραστηριότητας και της απασχόλησης στους κλάδους οι οποίοι υπέστησαν το εντονότερο πλήγμα από τις εξάρσεις της πανδημίας, όπως η Εστίαση, οι Τέχνες-Ψυχαγωγία και το Λιανικό Εμπόριο, με τον Τουρισμό ωστόσο να βρίσκεται σε αναστολή λειτουργίας καθ' όλο το α' στο τρίμηνο και σε ένα τμήμα του επόμενου. Σε αυτήν την περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις αναμενόμενες τάσεις στη ζήτηση και τις υπόλοιπες βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, καθώς και τον αντιπληθωρισμό του 2020 (1,2%), προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, θα ενισχυθεί το 2021 κατά 0,2% με 0,5%

²⁸ Short-Term Energy Outlook, US Energy Information Administration, Ιανουάριος 2021

²⁹ Macroeconomic projections, EKT, Δεκέμβριος 2020

σε σύγκριση με το 2020, λόγω της ενίσχυσης της ζήτησης και των τιμών των ενεργειακών προϊόντων.

Σε περίπτωση σημαντικής αποκλιμάκωσης της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα από το πρώτο τρίμηνο, ταυτόχρονα με τον ταχύ εμβολιασμό και τις ήπιες, «μη επιθετικές» μεταλλάξεις του ιού, εξελίξεις που θα επιτρέψουν την άρση μεγάλης πλειονότητας μέτρων προστασίας εγχωρίως νωρίς στο δεύτερο τρίμηνο, η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να ενισχυθεί 4,0% έως 4,5% το τρέχον έτος σε σύγκριση με το 2020. Η ανάκαμψη της δραστηριότητας και της απασχόλησης κυρίως από κλάδους οι οποίοι υπέστησαν το εντονότερο πλήγμα κατά τις εξάρσεις της πανδημίας, με τον Τουρισμό να εκκινεί από νωρίς το δεύτερο τρίμηνο, αναμένεται να τονώσει σημαντικά το διαθέσιμο εισόδημα και την κατανάλωση. Υπό αυτό το σενάριο μακροοικονομικών εξελίξεων (ευνοϊκό) για το τρέχον έτος, αναμένεται ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή να ενισχυθεί κατά 0,6% με 1,0% σε σύγκριση με το 2020, λόγω της σημαντικής τόνωσης της ζήτησης και των πληθωριστικών πιέσεων από τα ενεργειακά αγαθά.

Τέλος, στην περίπτωση νέας, έντονης έξαρσης του COVID-19, π.χ. κατά την άνοιξη ή το φθινόπωρο, και με παρόμοιες υγειονομικές εξελίξεις διεθνώς, η ιδιωτική κατανάλωση θα συρρικνωθεί από 1,0% έως 1,5% το 2021 σε σύγκριση με το 2020, παρά την εκ νέου εφαρμογή των μέτρων ενίσχυσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, ταυτόχρονα με τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, τα οποία θα μετριάσουν τις οικονομικές επιπτώσεις των δευτέρων. Ως αποτέλεσμα αυτών των τάσεων στην πανδημία, η διάρκεια της τουριστικής περιόδου θα είναι παρόμοια με αυτή το 2020. Ωστόσο, ο εμβολιασμός σημαντικού μέρους του πληθυσμού έως το καλοκαίρι θα τονώσει το διεθνή τουρισμό σε αυτές τις μη ευνοϊκές ταξιδιωτικές συνθήκες. Όμως και η άνοδος της τιμής του πετρελαίου θα είναι ηπιότερη υπό αυτές τις υγειονομικές συνθήκες. Σε περίπτωση επανάκαμψης της υγειονομικής κρίσης προβλέπεται ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή να μειωθεί στην περιοχή του 0,5 -0,7%, υψηλότερα από το προηγούμενο έτος λόγω της θετικής επίδρασης στις τιμές των ενεργειακών αγαθών.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι κυρίως ανοδικές κατά το δ' τρίμηνο του 2020 έναντι του γ' τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να αυξάνεται ήπια σε Λιανικό Εμπόριο και Κατασκευές, αισθητά στη Βιομηχανία, ενώ πτωτικά κινείται μόνο στις Υπηρεσίες. Ως προς την αντίστοιχη προπέρσινη τριμηνιαία περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών κατέγραψαν κυρίως αρνητική μεταβολή σε όλους τους τομείς, με εντονότερη αυτή στις Κατασκευές και τις Υπηρεσίες. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το δ' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε ήπια υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης ενισχύθηκε κατά 16 μονάδες το υπό εξέταση τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις +3 μονάδες, ενώ κινήθηκε 3 μονάδες υψηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 6% αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ κινείται στο 9% (από 2%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 85% να αναμένει σταθερότητα.

Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο των +3 μονάδων στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο ενισχύθηκε κατά μία μονάδα, ενώ παράλληλα βρέθηκε 3 μονάδες

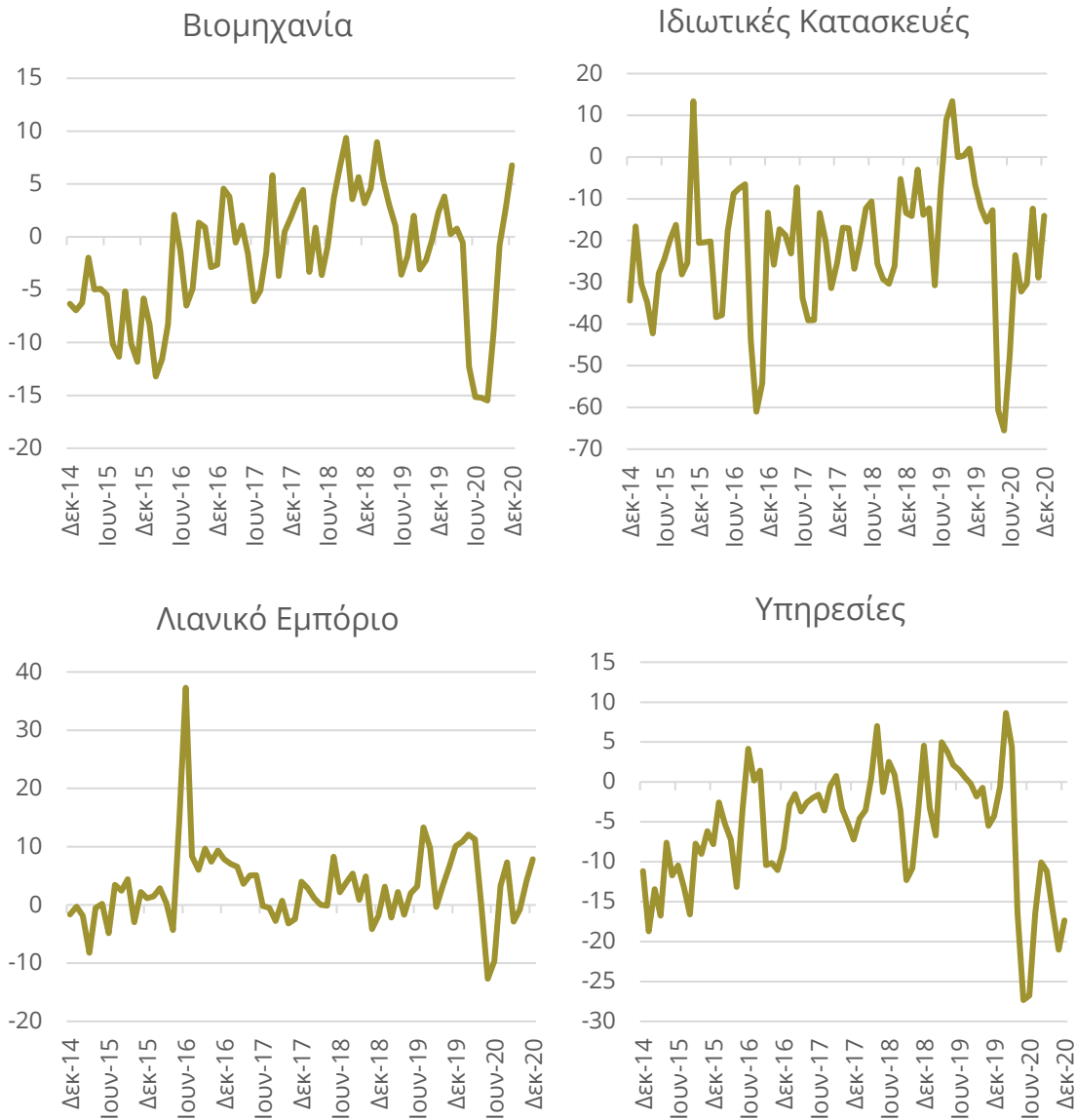
χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 4% (από 3%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ ενισχύεται οριακά στο 7% (από 6%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 89% (από 91%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του Λιανικού Εμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το δ' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο ήταν πτωτικές σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους πλην Τροφίμων-Ποτών-Καπνού.

Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο υποχώρησε ήπια σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις -18 (από -13) μονάδες, ενώ παράλληλα κινήθηκε σε αρκετά χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση επίδοση του δ' τρίμ. 2019 (-4 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 19% (από 17%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και μόλις το 1% άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης υποχώρησε έντονα στους περισσότερους από τους εξεταζόμενους κλάδους, με εξαίρεση την Πληροφορική όπου παρέμεινε αμετάβλητος.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -29 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου υποχώρησε αισθητά, στις -18 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί πτωτικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του 2019 (-17 μον.). Επιπλέον, το 18% (από 29%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο διατηρείται ισοσκελισμένο, με το 82% (από 71%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.19

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών ήταν κυρίως ανοδικές το δ' τρίμηνο του 2020 έναντι του αμέσως προηγούμενου, με το ισοζύγιο να αυξάνεται ήπια σε Λιανικό Εμπόριο και Κατασκευές, αισθητά στη Βιομηχανία, ενώ μειώθηκε στις Υπηρεσίες.

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Κατακόρυφη άνοδος του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών στο ενδεκάμηνο του 2020, στα €10,5 δισεκ από €2,1 δισεκ., με διπλάσια ποσοστιαία πτώση των εξαγωγών-εισπράξεων έναντι των εισαγωγών-πληρωμών
- Ισχυρή επιδείνωση στο πλεόνασμα του Ισοζυγίου Υπηρεσιών, μερική μόνο αντιστάθμιση από τη βελτίωση στα υπόλοιπα ισοζύγια

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

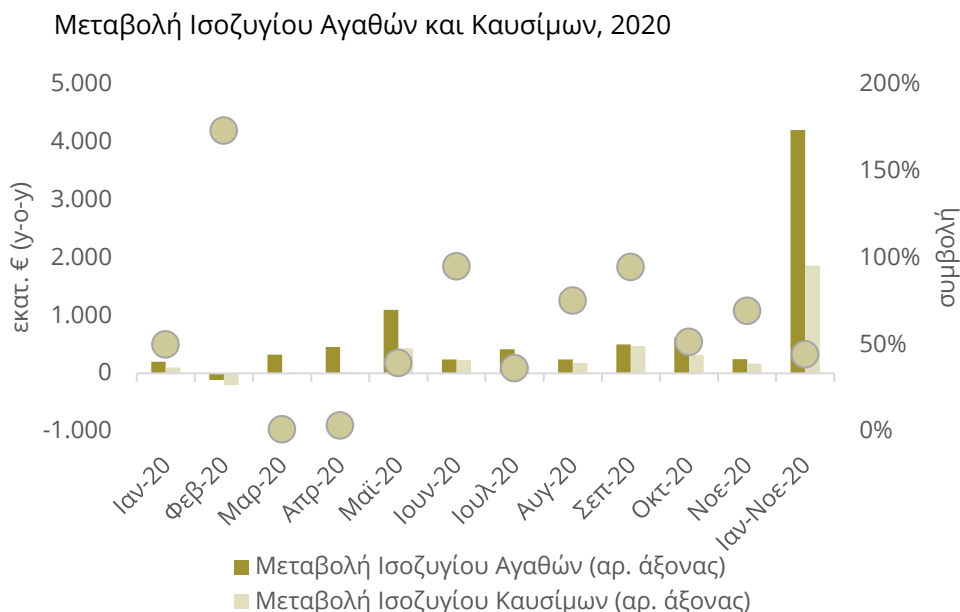
Στο ενδεκάμηνο του 2020, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) κατέγραψε έλλειμμα €10,5 δισεκ., έναντι ελλείμματος €2,1 δισεκ. στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Το έλλειμμα διογκώθηκε κυρίως λόγω της κατακόρυφης πτώσης του πλεονάσματος Υπηρεσιών, εξαιτίας του περιορισμού της τουριστικής κίνησης, ενώ η μείωση αντισταθμίστηκε από τη βελτίωση των Ισοζυγίων Αγαθών και Πρωτογενών Εισοδημάτων.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών υποχώρησε στα €17,0 δισεκ., μειωμένο κατά €4,2 δισεκ. από πρόπερσι, λόγω της υπερδιπλάσιας πτώσης των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €26,1 δισεκ., μειωμένες κατά €3,6 δισεκ., πρωτίστως από τις λιγότερες εξαγωγές πετρελαίου κατά €2,9 δισεκ., ενώ πτώση καταγράφηκε και στα λοιπά αγαθά, κατά €708,9 εκατ., επιστρέφοντας στα επίπεδα του 2018. Οι εισαγωγές αγαθών περιορίστηκαν στα €43,1 δισεκ., (-€7,8 δισεκ.)³⁰, με τις εισαγωγές καυσίμων να περιορίζονται κατά €4,8 δισεκ., και εκείνες των λοιπών αγαθών κατά €2,8 δισεκ. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία διαμορφώθηκε στα €14,0 δισεκ., μειωμένο κατά €2,1 δισεκ.

Ειδικότερα στα καύσιμα, η σημαντική πτώση τόσο των ποσοτήτων όσο και των τιμών μέσα στο 2020, συρρίκνωσε την αξία των εξαγωγών και των εισαγωγών. Σημειώνεται ότι στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου οι διεθνείς τιμές του πετρελαίου υποχώρησαν κατά 33% κατά μέσο όρο, με έντονη πτώση τον Απρίλιο (-73,9%) και τον Μάιο (-53,1%), όταν η παγκόσμια ζήτηση λόγω περιορισμού των μετακινήσεων μειώθηκε ραγδαία. Οι ισχυροί περιορισμοί στις μετακινήσεις εντός και εκτός χωρών συνδυαστικά με την πτώση των διεθνών τιμών, περιόρισαν έντονα τις εισαγωγές και τις εξαγωγές καυσίμων, με ελαφρώς μεγαλύτερη ένταση στις εισαγωγές, με αποτέλεσμα το αρνητικό Ισοζύγιο Καυσίμων να συρρικνωθεί στη διάρκεια του 2020, συμβάλλοντας στη βελτίωση του Ισοζυγίου Αγαθών συνολικά. Οι εξαγωγές καυσίμων μειώθηκαν κατά 34,8% στο χρονικό διάστημα Ιανουάριος-Νοέμβριος, έναντι πτώσης 36,4% στις εισαγωγές. Η συρρίκνωση του ελλειμματικού Ισοζυγίου Καυσίμων (-€1,9 δισεκ.) προκάλεσε σχεδόν το ήμισυ (44,7%) της συρρίκνωσης του Ισοζυγίου Αγαθών συνολικά (-€4,2 δισεκ.). Η συμβολή αυτή ήταν εντονότερη τον Ιούνιο, τον Σεπτέμβριο και τον Αύγουστο, όταν σχεδόν ολόκληρη η διόρθωση στο Ισοζύγιο Αγαθών προήλθε από τα καύσιμα.

³⁰ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Διάγραμμα 3.20

Σημαντική η συμβολή του Ισοζυγίου Καυσίμων στη συρρίκνωση του Ισοζυγίου Αγαθών στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου, σχεδόν στο 45% (€1,9 δισεκ. εκ των €4,2 δισεκ.)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Το πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών διαμορφώθηκε στα €7,0 δισεκ., στο ενδεκάμηνο, έναντι €20,6 δισεκ. το 2019, από την εκτεταμένη πτώση των εισπράξεων. Συγκεκριμένα, οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €21,2 δισεκ., έναντι €37,9 δισεκ. πρόπερσι, ενώ ειδικότερα οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €4,2 δισεκ., χαμηλότερες κατά 76,3% από το 2019, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας. Σε ειδικό πλαίσιο στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι τάσεις σε διαρθρωτικά μεγέθη των τουριστικών εισπράξεων (Πλαίσιο 3.2). Τα έσοδα από μεταφορικές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 19,2%, στα €18,8 δισεκ., ενώ μικρή πτώση σημειώθηκε στις εισπράξεις από λοιπές υπηρεσίες, κατά 1,2%, στα €4,1 δισεκ. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €14,1 δισεκ., μειωμένες κατά €3,2 δισεκ. σε σχέση με το 2019. Οι πληρωμές για ταξιδιωτικές υπηρεσίες υποχώρησαν κατά 70,4%, στα €733,4 εκατ. και οι πληρωμές για μεταφορικές υπηρεσίες περιορίστηκαν κατά 11,9%, στα €9,1 δισεκ.

Στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων το έλλειμμα συρρικνώθηκε στο ενδεκάμηνο του 2020 κατά €945,8 εκατ. σε σχέση με το 2019, και διαμορφώθηκε στα €564,9 εκατ. Οι εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 5,2%, στα €5,9 δισεκ., ενώ πτώση κατά 9,2%, καταγράφηκε στις πληρωμές, στα €6,5 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία μειώθηκαν κατά 18,2%, στα €183,7 εκατ., από επενδύσεις παρέμειναν σχεδόν σταθερές, στα €2,7 δισεκ., ενώ αντιθέτως, από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) επεκτάθηκαν κατά 13,3%, στα €3,0 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία μειώθηκαν στα €1,2 δισεκ. (-4,4%), από επενδύσεις περιορίστηκαν κατά 11,2%, στα €4,8 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε αύξηση 2,5% και έφτασαν τα €395,0 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων εμφάνισε οριακό πλεόνασμα €4,5 εκατ., με τις εισπράξεις να ανέρχονται στα €3,2 δισεκ., από €2,9 δισεκ. πρόπερσι, και τις πληρωμές να βρίσκονται στα €3,2 δισεκ., έναντι €3,0 δισεκ. το 2019.

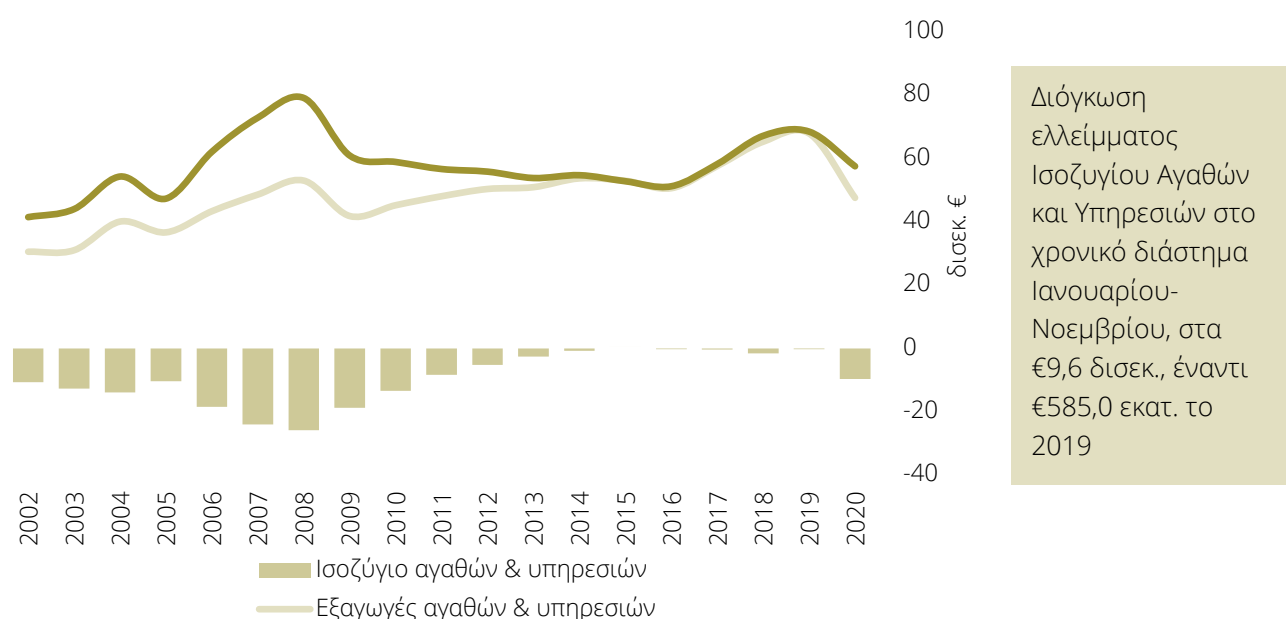
Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το πλεόνασμα του Ισοζυγίου Κεφαλαίων³¹ ενισχύθηκε στα €2,1 δισεκ., έναντι €463,6 εκατ. το 2019, λόγω αύξησης των μεταβιβάσεων από την ΕΕ προς τη γενική κυβέρνηση κατά €1,6 δισεκ.

Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό στην περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου, κατά €8,3 δισεκ., έναντι €1,7 δισεκ. το 2019.

Διάγραμμα 3.21

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2020

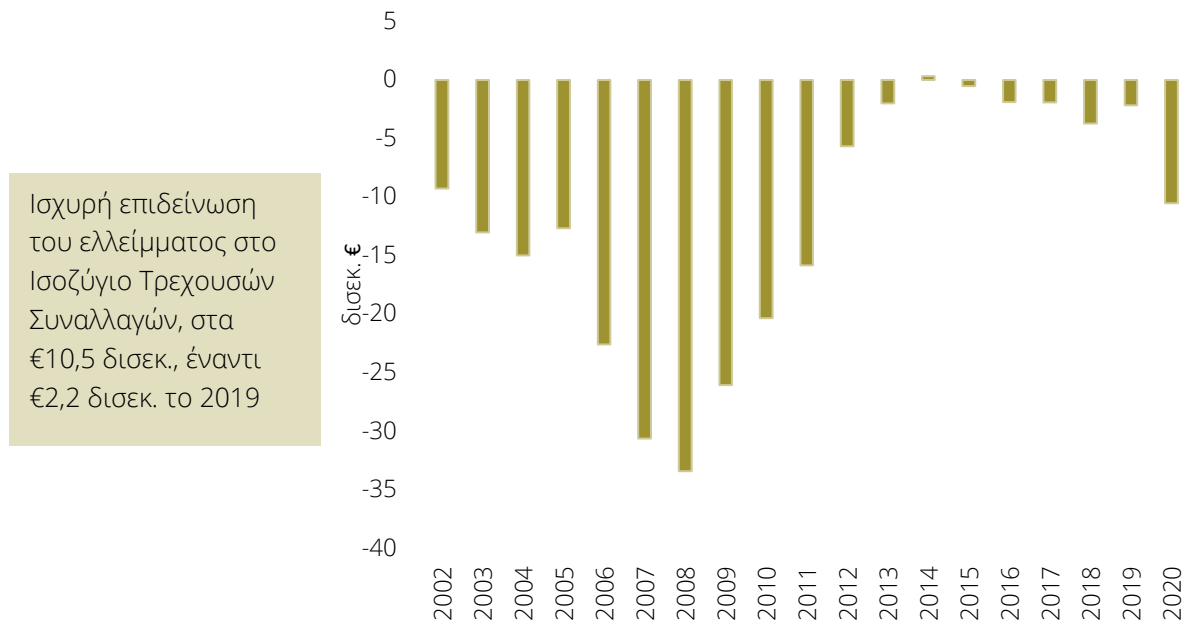

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

³¹ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.22

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2020

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν ελλειμματικό στο ενδεκάμηνο του 2020 κατά €7,6 δισεκ., έναντι €2,0 δισεκ. το 2019.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €588,9 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους (επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα) ενισχύθηκαν κατά €2,8 δισεκ., χωρίς να σημειώνονται αξιόλογες συναλλαγές τον Νοέμβριο.

Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν σημαντικά, κατά €33,1 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ σημειώθηκε άνοδος των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού (€32,0 δισεκ.). Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά €10,9 δισεκ. την περίοδο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου, κυρίως λόγω της μείωσης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου.

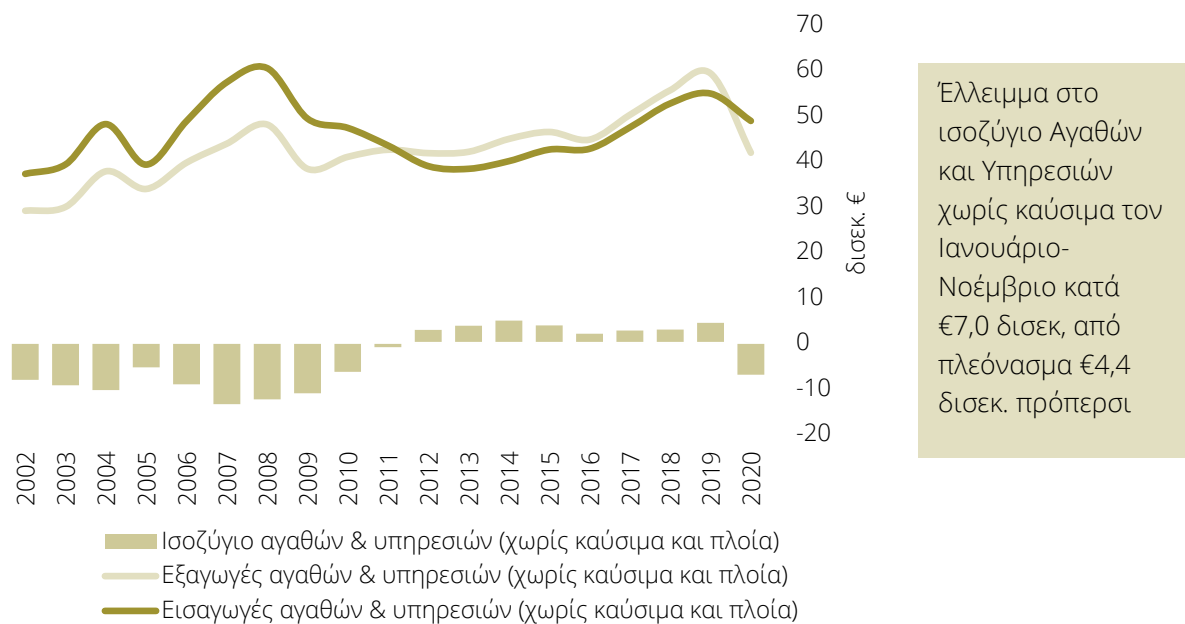
Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €2,7 δισεκ. Οι υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά €53,2 δισεκ., αποτυπώνοντας την αύξηση των καταθέσεων και repos μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €41,7 δισεκ. (περιλαμβάνεται και ο λογαριασμός TARGET). Επίσης, σύμφωνα με την ΤτΕ, σημειώθηκε αύξηση των δανειακών υποχρεώσεων κατοίκων προς μη κατοίκους κατά €8,5 δισεκ. Οι μεγάλες αλλαγές στις κατηγορίες των επενδύσεων χαρτοφυλακίου και των λοιπών επενδύσεων οφείλονται σε μεγάλο βαθμό σε τιτλοποιήσεις δανείων συστημικών πιστωτικών ιδρυμάτων.

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Νοεμβρίου του 2020 στα €9,2 δισεκ., έναντι €7,3 δισεκ. τον Νοέμβριο του 2019.

Διάγραμμα 3.23

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Νοέμβριος) 2002-2020

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πλαίσιο 3.2

Τάσεις στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις της Ελλάδας εν μέσω της πανδημίας του COVID-19

Ο τομέας του Τουρισμού ήταν αναμενόμενο να επηρεαστεί ιδιαίτερα από την πανδημία του COVID-19, κυρίως από την αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων του και των επιβατικών μεταφορών μεταξύ των χωρών, η οποία για τη μεγάλη πλειονότητα εκείνων εκτός ΕΕ συνεχίζεται από την αρχή της υγειονομικής κρίσης. Έπειτα από το πρώτο «κύμα» απαγορεύσεων στην περίοδο Μάρτιου-Απριλίου πέρυσι, την 1η Ιουλίου πραγματοποιήθηκε η έναρξη της τουριστικής περιόδου με ορισμένους σημαντικούς περιορισμούς ωστόσο, καθώς απαγορεύτηκε η είσοδος επισκεπτών από συγκεκριμένες χώρες με αυξημένα κρούσματα, ενώ ορισμένες χώρες εξέδωσαν ταξιδιωτικές οδηγίες απαγόρευσης μετακίνησης των πολιτών τους στην Ελλάδα. Επίσης, κατά καιρούς η Ελλάδα εφαρμόζει συγκεκριμένες περιόδους καραντίνας για τους εισερχόμενους ταξιδιώτες, ενώ αντίστοιχα οι άλλες χώρες ενεργοποιούσαν περίοδο καραντίνας για τους ταξιδιώτες που επέστρεφαν από την Ελλάδα, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνονται τα ταξίδια. Συνοπτικά, από τις 9 Μαρτίου του 2020 επιβλήθηκε σταδιακή αναστολή των διεθνών πτήσεων, και από τις 16 Μαρτίου υπήρχε περιορισμός 14 ημερών σε όποιον εισέρχεται στην ελληνική επικράτεια. Από την 1η Ιουνίου έγινε άρση αναστολής λειτουργίας για τα ξενοδοχεία 12-μηνιαίας λειτουργίας, στις 15 Ιουνίου άρχισαν σταδιακά οι πτήσεις στα αεροδρόμια «Ελευθέριος Βενιζέλος» και «Μακεδονία» και από 1η Ιουλίου υπήρξε η δυνατότητα εισόδου στην Ελλάδα για όλους τους μόνιμους κατοίκους της ΕΕ+ (χώρες συνθήκης Schengen, με την προσθήκη ορισμένων χωρών), με εξαίρεση τις απευθείας πτήσεις από Ην. Βασίλειο. Εκτός λίστας παρέμειναν βασικές χώρες προέλευσης των τουριστών εγχωρίως, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία, η Τουρκία καθώς και η Βραζιλία. Έκτοτε, η λίστα επικαιροποιείται ανάλογα με τα επιδημιολογικά δεδομένα των χωρών. Επίσης από την 1η Ιουλίου τα λιμάνια Πάτρας και Ηγουμενίτσας δέχονται πλοία από την Ιταλία. Οι κρουαζιέρες επιτράπηκαν από την 1η Αυγούστου, όμως η πρώτη πραγματοποιήθηκε στα τέλη Σεπτεμβρίου. Ως προς τις χερσαίες διεθνείς μετακινήσεις, παρέμεινε ανοικτός μόνο ο συνοριακός σταθμός του Προμαχώνα.

Όλοι οι παραπάνω περιορισμοί επηρέασαν τις ροές ταξιδιωτών αλλά και τις εισπράξεις από τον Τουρισμό. Στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2020 οι ταξιδιώτες που εισήλθαν στην χώρα έφτασαν τους 6,2 εκ., έναντι 28,8 εκ. το 2019, πτώση κατά 78,6%. Δηλαδή, επισκέφτηκε την Ελλάδα περίπου το 1/5 των ταξιδιωτών του 2019. Αντίστοιχα ισχυρή ήταν η πτώση των τουριστικών εισπράξεων, με μεταβολή -77,3% στο πρώτο εννεάμηνο, καθώς περιορίστηκαν στα €3,6 δισεκ., έναντι €16,1 δισεκ. στο πρώτο 9μηνο του 2019.

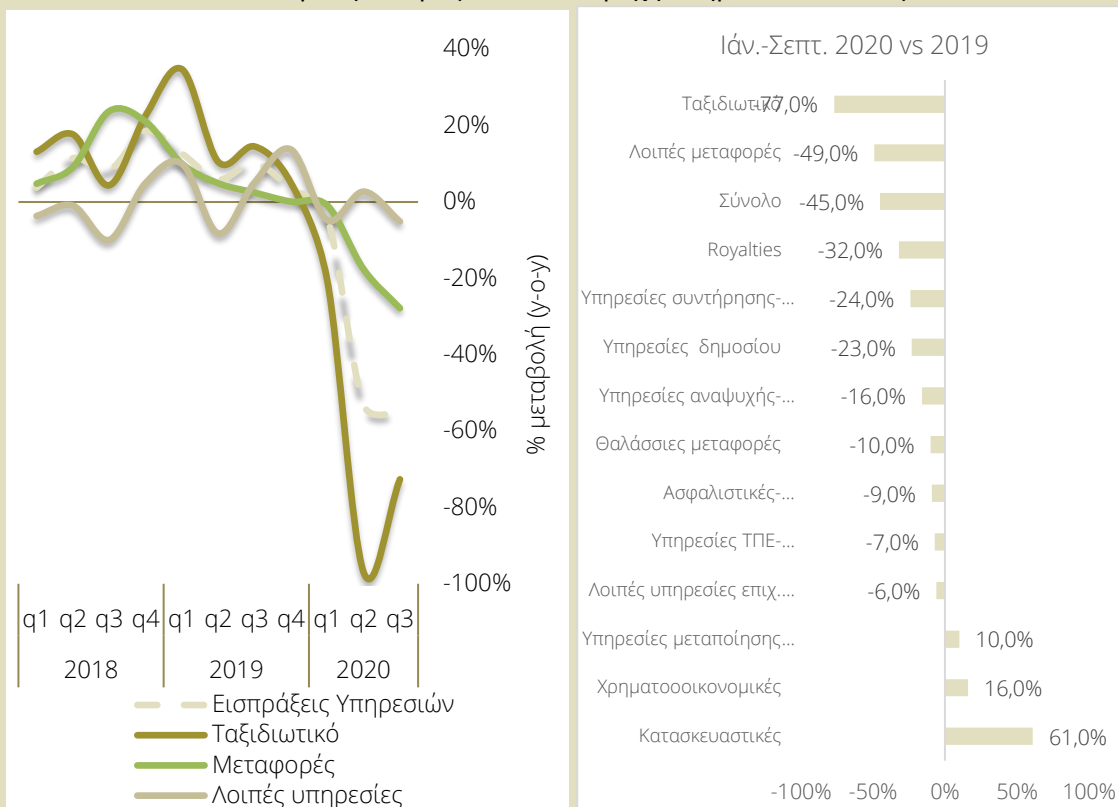
Σε ότι αφορά τις τάσεις ανά τρίμηνο της υγειονομικής κρίσης, οι τουριστικές εισπράξεις σχεδόν μηδενίστηκαν στο δεύτερο τρίμηνο του 2020, κατά το οποίο εφαρμόστηκαν τα πλέον αυστηρά μέτρα περιορισμού των επιβατικών μεταφορών, ενώ στο τρίτο τρίμηνο, που είναι το πλέον σημαντικό για τα έσοδα από τον Τουρισμό και την επίδρασή τους στο ΑΕΠ, παρά την άρση ή χαλάρωση σε περιοριστικά μέτρα που προαναφέρθηκε, η μείωση μετριάστηκε ελάχιστα (-72,6%). Οι ταξιδιωτικές εισπράξεις μειώθηκαν πολύ περισσότερο στο τρίτο τρίμηνο του έτους από τα έσοδα από διεθνείς μεταφορικές, καθώς και λοιπές υπηρεσίες, τα οποία υποχώρησαν κατά 27,8% και 5,1% αντίστοιχα. Οι εισπράξεις του διεθνούς Τουρισμού κατέγραψαν τη μεγαλύτερη πτώση τον Ιανουάριο-Σεπτέμβριο του 2020, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, ανάμεσα σε όλες τις κατηγορίες υπηρεσιών (Διάγραμμα 3.24).

Σημαντική πτώση σημειώθηκε και στις λοιπές μεταφορικές υπηρεσίες (-49,0%), ενώ αντιθέτως ισχυρή άνοδο κατέγραψαν οι υπηρεσίες σε κατασκευές (+61,0%) και οι χρηματοοικονομικές (+16,0%).

Διάγραμμα 3.24

Μεταβολή εισπράξεων από παροχή υπηρεσιών διεθνώς

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

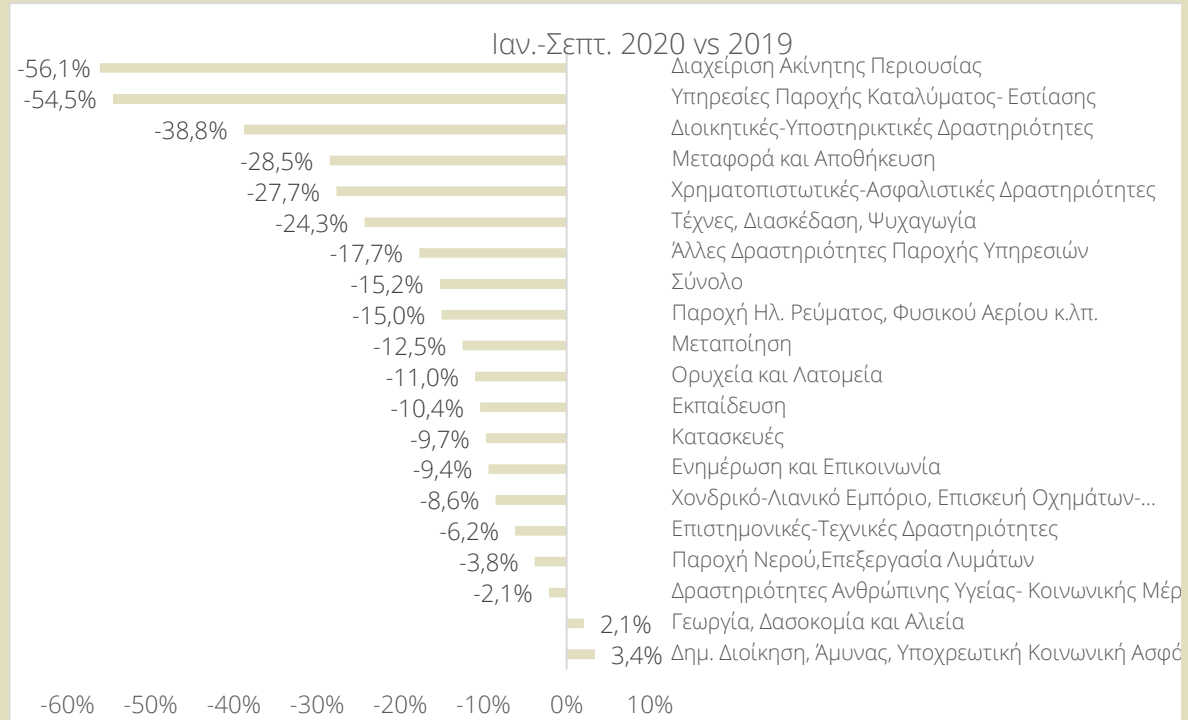
Μεταξύ των κλάδων της ελληνικής οικονομίας, οι κλάδοι του Τουρισμού και της Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας δέχθηκαν το πιο ισχυρό πλήγμα στον κύκλο εργασιών τους στο εννεάμηνο του 2020 σε σχέση με ένα χρόνο πριν, με πτώση του περίπου κατά 55% (Διάγραμμα 3.25). Πτώση του κύκλου εργασιών παρατηρήθηκε σχεδόν σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Οι μοναδικοί κλάδοι με αυξημένο κύκλο εργασιών ήταν ο πυρήνας του δημόσιου τομέα, δηλαδή ο κλάδος Δημόσιας Διοίκησης-Άμυνας-Κοινωνικής Ασφάλισης (+3,4%) και ο Πρωτογενής τομέας (Γεωργία κ.ά., +2,1%), ενώ η χαμηλότερη πτώση σημειώθηκε σε έναν κλάδο ο οποίος βρέθηκε στο επίκεντρο της αντιμετώπισης της υγειονομικής κρίσης, αυτόν των δραστηριοτήτων Ανθρώπινης Υγείας-Κοινωνικής Μέριμνας (-2,1%). Παρότι καταγράφηκε πτώση του κύκλου εργασιών σχεδόν σε όλους τους κλάδους, ωστόσο η έντασή της στον Τουρισμό ήταν τριπλάσια από το μέσο όρο.

Από την ανάλυση των χαρακτηριστικών των τουριστικών ροών, προκύπτει ότι η μέση δαπάνη ανά διανυκτέρευση μειώθηκε στην περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου πέρυσι σε σύγκριση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019 κατά 13,6%, στα €63 από €73. Αυτή η μείωση αναπληρώθηκε εν μέρει από τη διεύρυνση της μέσης διάρκειας παραμονής κατά 17,5%, στις 8,1 ημέρες έναντι 6,9 ημερών πρόπερσι.

Ως αποτέλεσμα, οι εισπράξεις ανά ταξίδι περιορίστηκαν κατά 4,2%. Επομένως, η κατακόρυφη πτώση του συνόλου των εισπράξεων από τουριστικές υπηρεσίες, κατά 77,3%, οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στους κατά 78,6% λιγότερους ταξιδιώτες που ήρθαν στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 3.25

Μεταβολή Κύκλου Εργασιών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Οι χώρες εκτός ΕΕ εμφάνισαν μεγαλύτερες ποσοστιαίες μειώσεις σε ταξιδιώτες προς την Ελλάδα καθώς και σε εισπράξεις σε σύγκριση με τις χώρες της ΕΕ, τάση αναμενόμενη λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών που εφαρμόστηκαν στις πρώτες. Οι ταξιδιώτες και οι εισπράξεις από χώρες εκτός ΕΕ μειώθηκαν στο εννεάμηνο κατά 81% και 82% αντίστοιχα (Διάγραμμα 3.26). Στις χώρες της ΕΕ οι τάσεις ήταν ηπιότερες, με μείωση ταξιδιωτών 75% και εισπράξεων 72%.

Από τις χώρες εκτός ΕΕ, η μεγαλύτερη υποχώρηση ταξιδιωτών και εισπράξεων καταγράφηκε από την Ρωσία (-95% και -97%) και την Αυστραλία (-92% και -94%), με την Αλβανία (-66% και -53%) και την Ελβετία (-65% σε αμφότερα) να παρουσιάζουν τη μικρότερη μείωση. Κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ (-75% και -72%) ήταν το Ην. Βασίλειο (-73% σε αμφότερα), που δεν αποτελεί πλέον μέλος της.

Στις χώρες της ΕΕ, ισχυρή πτώση ταξιδιωτών και εισπράξεων προήλθε από την Σουηδία (-89% σε αμφότερα) και την Ρουμανία (-84% σε αμφότερα), ενώ και το Βέλγιο σημείωσε υποχώρηση πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ (-79% και -81%). Στον αντίποδα, οι χώρες με σχετικά ηπιότερη μείωση ταξιδιωτών και εισπράξεων στο εννεάμηνο του 2020 ήταν η Κύπρος, η Γερμανία και η Ολλανδία, με την υποχώρηση ταξιδιωτών και εισπράξεων να είναι μικρότερη του 70%.

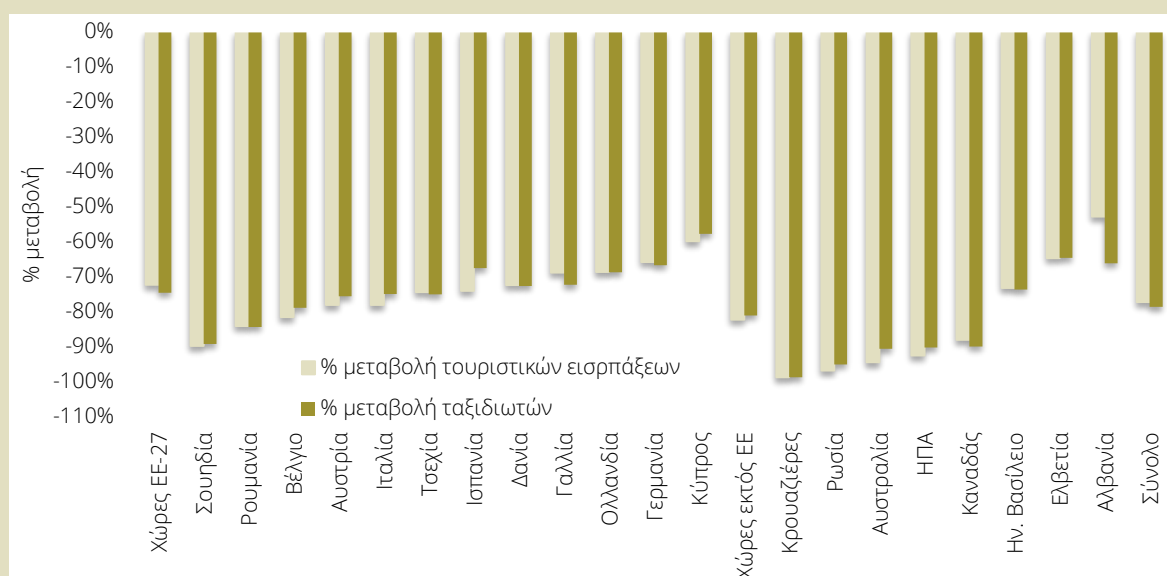
Μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας, οι τουριστικές εισπράξεις μειώθηκαν κυρίως σε νησιωτικές περιοχές, άνω του 80% (Διάγραμμα 3.27). Η μεγαλύτερη ποσοστιαία πτώση σημειώθηκε στο Βόρειο Αιναίο (-87.4%), την Κρήτη (-82.4%), τα Ιόνια Νησιά (-81.6%) και το Νότιο Αιναίο (-81.5%).

Αντίθετα, σχετικά μικρής έντασης πτώση καταγράφηκε στη Δυτική Μακεδονία (-50,2%), που έχει μικρό μερίδιο στις εγχώριες εισπράξεις (0,9%), ενώ μείωση κάτω από το μέσο όρο παρουσίασε και η Αττική (-61,9%). Συνδυαστικά με τη σημαντική πτώση εισπράξεων σε καθαρά τουριστικές περιοχές, το μερίδιο της Αττικής στις εγχώριες τουριστικές εισπράξεις ανήλθε από το 16,2% στο εννεάμηνο του 2019 στο 26,9% το 2020. Στις περιοχές με σημαντικά μερίδια το 2019, αυτό του Νότιου Αιγαίου υποχώρησε στο 22,6% (από 28% το 2019) και της Κρήτης στο 15,2% (από 19,8%).

Διάγραμμα 3.26

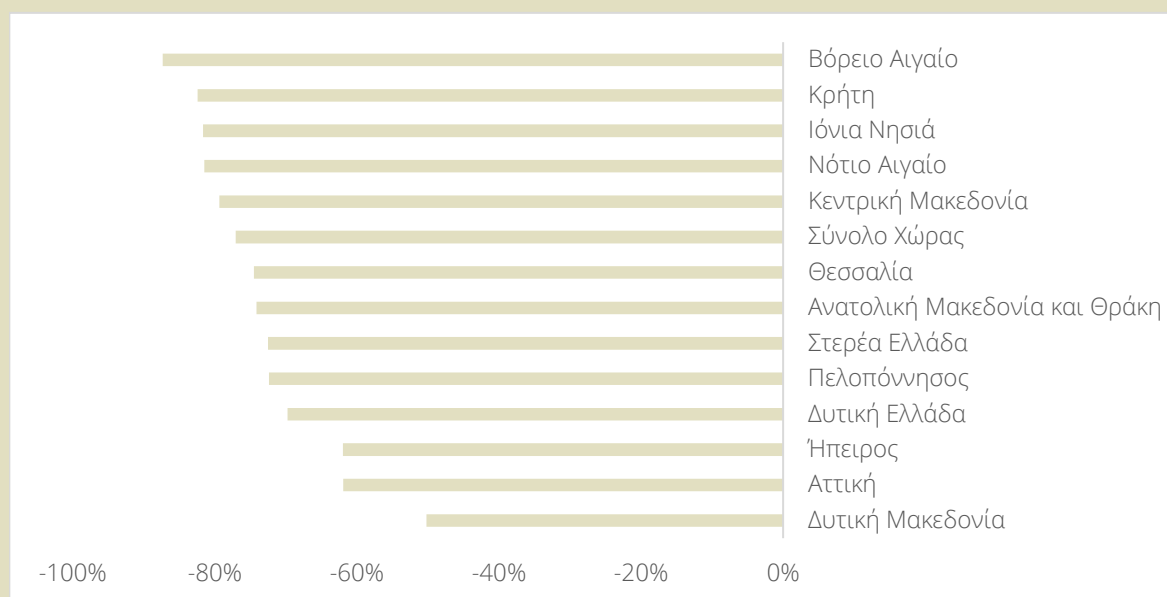
% Μεταβολή τουριστικών εισπράξεων και ταξιδιωτών ανά χώρα (Ιαν.-Σεπ. 2020/2019)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 3.27

% Μεταβολή τουριστικών εισπράξεων ανά περιφέρεια (Ιαν.-Σεπτ. 2020/2019)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

4 Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ³²

- Ο Αγροτικός τομέας συνεισφέρει ουσιαστικά στην ελληνική οικονομία σε όρους παραγωγής και απασχόλησης, στηρίζοντας συγχρόνως τη βιομηχανία τροφίμων και τις εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας
- Τα βασικά αγροτικά εφόδια – Λιπάσματα, Φυτοπροστατευτικά προϊόντα και Πολλαπλασιαστικό υλικό – στηρίζουν πολύπλευρα τον εγχώριο αγροδιατροφικό τομέα, ενώ η παραγωγή και διανομή τους συνιστά μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα για την ελληνική οικονομία
- Η συμμετοχή της δαπάνης για αγροτικά εφόδια στο κόστος παραγωγής στην Ελλάδα είναι αρκετά χαμηλότερη του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι επιπτώσεις στις τιμές ή στο εισόδημα των αγροτών από ενδεχόμενες αυξήσεις στις τιμές των αγροτικών εφοδίων είναι ελεγχόμενες
- Ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης του Αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, με έμφαση στον τεχνολογικό και οργανωτικό εκσυγχρονισμό, στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, στη στενή συνεργασία με φορείς έρευνας, και στην επανατοποθέτηση των ελληνικών αγροδιατροφικών προϊόντων, τόσο στην εγχώρια όσο και στις διεθνείς αγορές, θα έχει θετικά αποτελέσματα στην ελληνική οικονομία και στο εισόδημα των παραγωγών, καθιστώντας τους λιγότερο ευάλωτους σε εξωγενείς διακυμάνσεις στο κόστος παραγωγή

³² Το παρόν κεφάλαιο βασίζεται σε πρόσφατη μελέτη του IOBE για τη συνεισφορά των εισροών στην αγροτική παραγωγή και το μέλλον του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα. Το πλήρες κείμενο καθώς και μια παρουσίαση της μελέτης είναι διαθέσιμα στο site του IOBE: http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=205

4.1 Μεγέθη και τάσεις στον Αγροτικό τομέα στην Ελλάδα

Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων έχει ισχυρές θετικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία με σαφή κοινωνικά οφέλη, σε μια ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο για την Ελλάδα. Στο σύνολο του προγράμματος, υπολογίζεται ότι οι ιδιωτικοποιήσεις ενίσχυσαν το ΑΕΠ της χώρας κατά περίπου €1 δισεκ. ετησίως κατά μέσο όρο την περίοδο 2011-2019 (Διάγραμμα 4.1). Την ίδια περίοδο η μέση ετήσια επίδραση στην απασχόληση πλησίασε τις 20 χιλ. πλήρως απασχολούμενους.

Σημαντικό μέρος αυτής της επίδρασης προήλθε από επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν στο σύνολο της οικονομίας, ως αποτέλεσμα της σηματοδότησης που δόθηκε με την υλοποίηση μεγάλων ιδιωτικοποιήσεων (signaling effect). Η οικονομετρική ανάλυση ανέδειξε την ύπαρξη θετικής και στατιστικά σημαντικής συσχέτισης μεταξύ των ακαθάριστων πάγιων επενδύσεων (πλην κατοικιών) και των αρχικών εισπράξεων από ολοκληρωμένα έργα ιδιωτικοποιήσεων. Συγκεκριμένα, υπολογίζεται ότι περίπου €5,6 δισεκ. πάγιων επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα από το 2011 έως και το β' τρίμηνο του 2019 μπορούν να αποδοθούν στο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων. Προκύπτει έτσι, ότι σε κάθε 1 ευρώ αρχικών εσόδων από ιδιωτικοποιήσεις αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 1,02 ευρώ πάγιων επενδύσεων στο σύνολο της οικονομίας.

Ο Αγροτικός τομέας συμβάλει στη διατροφή του πληθυσμού, στην επισιτιστική ασφάλεια και στην ασφάλεια των τροφίμων, παράγοντες που τον καθιστούν στρατηγικής σημασίας τομέα για την οικονομική και κοινωνική ευημερία.

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του Αγροτικού τομέα στην Ελλάδα (σε αλυσωτά σταθερές τιμές 2010) διαμορφώθηκε το 2017 σε €6,2 δισεκ.-το υψηλότερο επίπεδο που καταγράφηκε μετά το 2005 (Διάγραμμα 4.1). Έτσι, ο Αγροτικός τομέας εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση στη διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος. Το ποσοστό συμμετοχής του Αγροτικού τομέα στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της οικονομίας είναι σταθερά υψηλότερο σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών της ΕΕ28, επιβεβαιώνοντας τον σημαντικό ρόλο της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στην εγχώρια οικονομία.

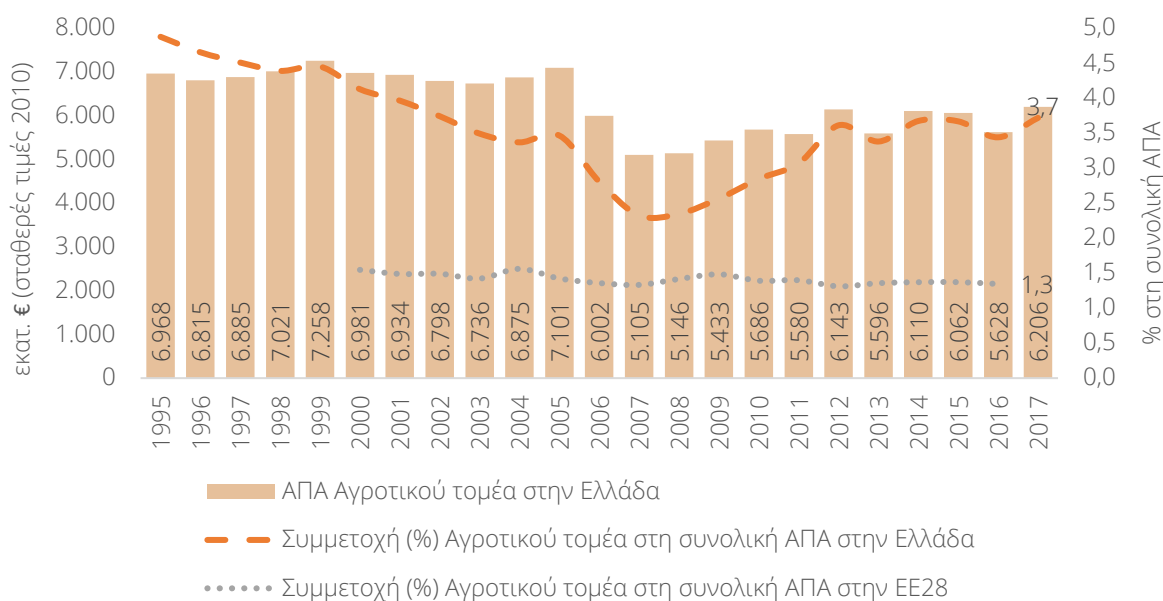
Στον Αγροτικό τομέα στην Ελλάδα εργάστηκαν 438 χιλ. άτομα το 2017³³. Το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων σε αυτών επί του συνόλου των απασχολούμενων στην οικονομία μειώθηκε από 15,2% το 2000 σε 10,6% το 2017, αλλά παραμένει σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (4,4% το 2017).

³³ Το μέγεθος αυτό υπολογίζεται σε όρους ετήσιας ισοδύναμης απασχόλησης. Συνεπώς, ο πραγματικός αριθμός των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα είναι μεγαλύτερος.

Διάγραμμα 4.1

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) Αγροτικού τομέα (Γεωργία και Κτηνοτροφία), 1995-2017

Πηγή: Eurostat

Η επενδυτική ένταση στον Αγροτικό τομέα (οριζόμενη ως το ποσοστό των επενδύσεων επί της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας) κινείται στην Ελλάδα στην περιοχή του 20%, σε μεγάλη απόσταση από τη μέση τιμή του συνολικά στην ΕΕ28 (31% το 2018). Μεσοπρόθεσμα, η διατήρηση αυτού του επιπέδου επενδύσεων θα δημιουργήσει προσκόμματα στην ανταγωνιστικότητα και στην αναπτυξιακή δυναμική του Αγροτικού τομέα στη χώρα μας. Η ενίσχυση της παραγωγικότητάς του προβάλλει ως επείγουσα ανάγκη προκειμένου να βελτιωθεί το εισόδημα των αγροτών και ο τομέας να συνεισφέρει περισσότερο στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Η οριστική έξοδος από την κρίση και η ανάκαμψη του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα απαιτούν σημαντικές νέες επενδύσεις. Το 2018, οι επενδύσεις σε σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου στην Ελλάδα υποχώρησαν σε μόλις 11,1% του ΑΕΠ, από 21%-26% πριν το 2009 και έναντι 21,0% κατά μέσο όρο στην Ευρωζώνη.

4.2 Επισκόπηση του κλάδου των αγροτικών εφοδίων και συνεισφορά του στην ελληνική οικονομία

Τα βασικά αγροτικά εφόδια, τα οποία περιλαμβάνουν τα λιπάσματα, τα φυτοπροστατευτικά προϊόντα και το πολλαπλασιαστικό υλικό, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των εισροών που χρησιμοποιούνται στην αγροτική παραγωγή.

Η ορθολογική και καλά ενημερωμένη χρήση πιστοποιημένων αγροτικών εφοδίων προσφέρει σημαντικά οφέλη στον Αγροτικό τομέα και στους καταναλωτές (μεταποίηση τροφίμων & ποτών και τελικοί καταναλωτές), καθώς είναι συνδεδεμένη με την αύξηση της απόδοσης και τη βελτίωση της ποιότητας της αγροτικής παραγωγής – κάτι που οδηγεί στην ασφάλεια και επάρκεια των τροφίμων- όπως και στη διασφάλιση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγών.

Επιπλέον, εξασφαλίζει την προστασία παραγωγών και καταναλωτών και συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η παραγωγή, εισαγωγή και διάθεση αγροτικών εφοδίων στην ελληνική αγορά πραγματοποιείται από παραγωγικές και εισαγωγικές/εμπορικές επιχειρήσεις (βιομηχανία, θυγατρικές ξένων επιχειρήσεων, αποκλειστικοί αντιπρόσωποι, χονδρέμποροι, γεωπονικά καταστήματα και αγροτικοί συνεταιρισμοί), οι οποίες μπορεί να εξειδικεύονται σε μία ή περισσότερες κατηγορίες αγροτικών εφοδίων. Οι επιχειρήσεις παραγωγής, εμπορίας και διανομής αγροτικών εφοδίων δραστηριοποιούνται σε όλη την Ελλάδα προσφέροντας, εκτός από υψηλής ποιότητας αγροτικά εφόδια, πολύτιμες συμβουλευτικές υπηρεσίες στους αγρότες.

Συνολικά, η επίδραση του κλάδου παραγωγής, εμπορίας και διανομής αγροτικών εφοδίων στην ελληνική οικονομία εκτιμάται σε €1.459 εκατ., που ισοδυναμούν με το 0,8% του ΑΕΠ της Ελλάδας το 2018, εκ των οποίων τα €827 εκατ. (57%) οφείλονται στη βιομηχανία και τα €632 εκατ. (43%) στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο αγροτικών εφοδίων.

Η επίδραση του συγκεκριμένου κλάδου στην απασχόληση εκτιμάται σε 43.544 θέσεις εργασίας, οι οποίες ισοδυναμούν με το 1,1% περίπου της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα το 2018. Από το σύνολο των θέσεων εργασίας οι 22.438 (52%) οφείλονται άμεσα ή έμμεσα στη βιομηχανία και οι υπόλοιπες 21.106 (48%) στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο αγροτικών εφοδίων.

4.3 Ο ρόλος των εισροών στη διαμόρφωση του κόστους της αγροτικής παραγωγής στην Ελλάδα

Η τελική διαμόρφωση των δαπανών για αγροτικές εισροές (κόστος παραγωγής) εξαρτάται από την ένταση χρήσης των εισροών, η οποία συνδέεται με το μέγεθος της παραγωγής, και το επίπεδο των τιμών τους. Το σύνολο των δαπανών για αγροτικές εισροές στην εγχώρια φυτική παραγωγή ανήλθε το 2018 σε €3,9 δισεκ., ελαφρά ενισχυμένο συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, αλλά και υψηλότερο έναντι του μέσου όρου των περιόδων 2000-2008 και 2009-2018 (€3,53 και €3,79 δισεκ. αντίστοιχα).

Η συμμετοχή των δαπανών για αγροτικές εισροές επί της συνολικής αξίας παραγωγής του εγχώριου Αγροτικού τομέα έφτασε το 2018 στο 50,4%, έχοντας υποχωρήσει σημαντικά σε σχέση με το υψηλότερο επίπεδο (57,6%) που είχε το 2011. Από τα διαθέσιμα στοιχεία για το 2018 προκύπτει ότι η συμμετοχή των ενδιάμεσων αναλώσεων στη συνολική αξία παραγωγής στην Ελλάδα είναι από τις χαμηλότερες μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

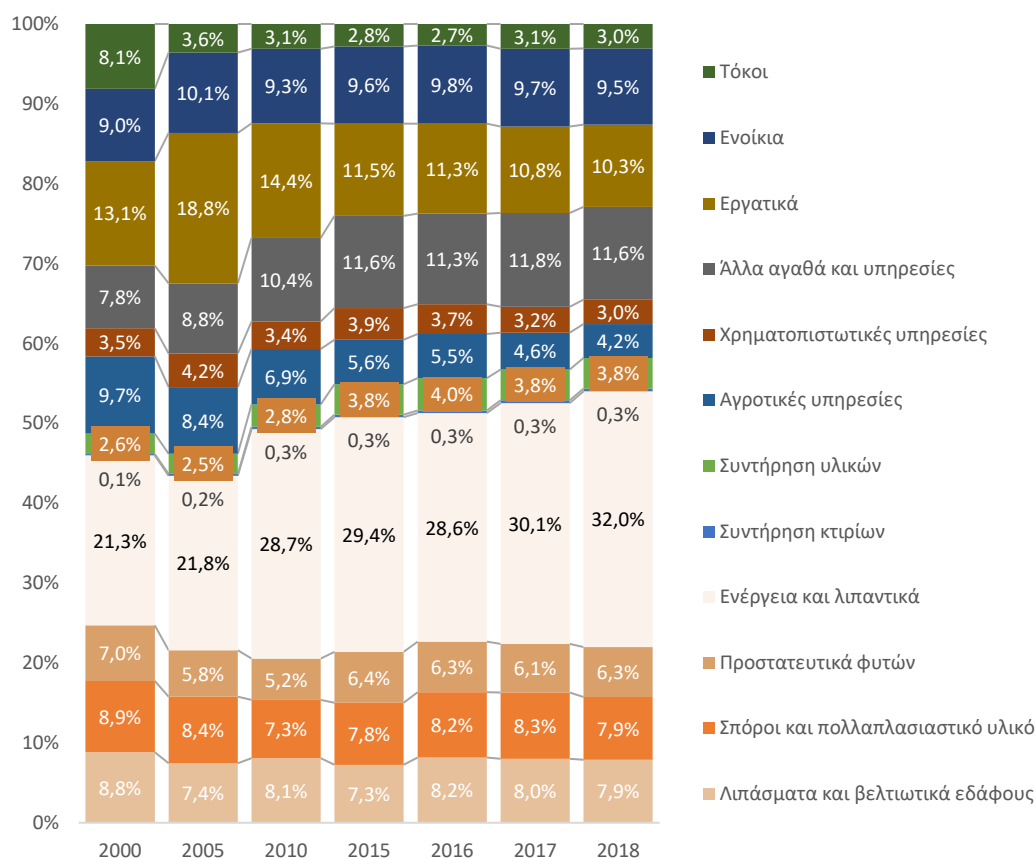
Οι κατηγορίες εισροών με το μεγαλύτερο μερίδιο στη δαπάνη το 2018 ήταν η Ενέργεια-Λιπαντικά (32% του συνολικού κόστους παραγωγής), τα Άλλα Αγαθά και Υπηρεσίες (11,6%) στα οποία περιλαμβάνεται και το κόστος άρδευσης, τα Εργατικά (10,3%) και τα Ενοίκια (9,5%, Διάγραμμα 4.2).

Τα αγροτικά εφόδια είχαν αρκετά μικρότερη συμμετοχή στο κόστος παραγωγής. Ειδικότερα, τα Λιπάσματα και τα Βελτιωτικά Εδάφους συμμετείχαν με 7,9%, με το ίδιο ποσοστό συμμετείχαν και οι Σπόροι και το υπόλοιπο Πολλαπλασιαστικό Υλικό, ενώ τα Φυτοπροστατευτικά Προϊόντα συμμετείχαν με ποσοστό 6,3%. Συνολικά, δηλαδή, τα συγκεκριμένα αγροτικά εφόδια συμμετείχαν με 22% στο κόστος της αγροτικής παραγωγής (πλην της κτηνοτροφίας).

Διάγραμμα 4.2

Κατανομή κόστους αγροτικής παραγωγής ανά κατηγορία εισροής

Πηγή: Eurostat. Economic Accounts of Agriculture, Ανάλυση IOBE

Όλες οι κατηγορίες κόστους είναι ιδιαίτερης σημασίας για τους παραγωγούς, ωστόσο τα στοιχεία αυτά υποδεικνύουν ότι οι εξελίξεις στο κόστος ενέργειας και δευτερευόντως στο κόστος εργατικών, άρδευσης, ενοικίων είναι μεγαλύτερου ενδιαφέροντος για τον Αγροτικό τομέα, καθώς αυτές οι κατηγορίες καλύπτουν σχεδόν τα 2/3 του κόστους παραγωγής.

Η συμμετοχή των αγροτικών εφοδίων στην αξία της φυτικής αγροτικής παραγωγής στην Ελλάδα είναι η δεύτερη χαμηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερη του μέσου όρου της ΕΕ, σύμφωνα με τα στοιχεία και τις εκτιμήσεις για το 2018.

4.4 Οι προοπτικές του Αγροτικού Τομέα στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετές γεωργικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί που λειτουργούν αποτελεσματικά, προσφέρουν υψηλής ποιότητας προϊόντα μέσω δικτύων διανομής στην Ελλάδα και σε ξένες αγορές και αξιοποιούν αποτελεσματικά τις επιδοτήσεις που λαμβάνουν.

Ωστόσο, απαιτείται ακόμα επίμονη και συστηματική προσπάθεια προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα του Αγροτικού τομέα και να προωθηθεί η περαιτέρω ανάπτυξή του στο μέλλον. Ο εγχώριος Αγροτικός τομέας χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, χαμηλή

παραγωγικότητα και φθίνουσα τάση στην απασχόληση, καθώς και από ένα επίπεδο επενδύσεων που δεν είναι σε θέση να τροφοδοτήσει μια ισχυρή ανάπτυξη της παραγωγής και βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος τα επόμενα χρόνια.

Η αντιμετώπιση ή η άμβλυση των συνεπειών των διαρθρωτικών αδυναμιών του είναι απαραίτητη προκειμένου να «ξεκλειδωθεί» η δυναμική του τομέα σε ένα διεθνές περιβάλλον στο οποίο οι προοπτικές για τα αγροτικά προϊόντα διαφαίνονται θετικές -με δεδομένη την τάση για αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού- και συνακόλουθα της ζήτησης τροφίμων.

Η διατηρήσιμη βελτίωση της παραγωγικότητας και του εισοδήματος στον Αγροτικό τομέα απαιτεί αξιοποίηση όλων των υλικών και άυλων πόρων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ελληνικής γεωργίας, σε ένα περιβάλλον που θα είναι φιλικό στον μετασχηματισμό της διαδικασίας παραγωγής, με σταδιακή ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών, ανθρώπων και μεθόδων παραγωγής.

Η κατεύθυνση που θα ακολουθήσει ο εγχώριος αγροτικός τομέας θα καθορίσει αναπόδραστα και τις προοπτικές του κλάδου των αγροτικών εφοδίων. Συγχρόνως, όμως, η ορθολογική χρήση εγκεκριμένων αγροτικών εφοδίων αποτελεί ενισχυτικό παράγοντα της αποδοτικότητας των καλλιεργειών και απαραίτητο συστατικό της προσπάθειας για τόνωση της παραγωγής και του αγροτικού εισοδήματος.

Τα κύρια διαρθρωτικά χαρακτηριστικά και αδυναμίες της ελληνικής γεωργίας περιλαμβάνουν τον κατακερματισμό των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την αναποτελεσματική οργάνωση, τη χαμηλή ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και εξοπλισμού, τη δυσμενή ηλικιακή και εκπαιδευτική διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού και την περιορισμένη έρευνα & ανάπτυξη (R&D). Επίσης, τη μεγάλη εξάρτηση από επιδοτήσεις και την έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για την αποτελεσματική προώθηση των ελληνικών προϊόντων αγροδιατροφής.

Η ΚΑΠ για την περίοδο 2021-2027 είναι υπό διαμόρφωση. Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΚΑΠ μετά το 2020 έχει στόχο να βελτιώσει τη δυνατότητα αντίδρασης της ΚΑΠ στις τρέχουσες και μελλοντικές προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή και η ανανέωση των γενεών, συνεχίζοντας παράλληλα τη στήριξη των ευρωπαϊών αγροτών προκειμένου να εξασφαλιστεί ένας βιώσιμος και ανταγωνιστικός Αγροτικός τομέας.

Η ανάγκη για σύνταξη και εφαρμογή στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης για τον Αγροτικό τομέα στην Ελλάδα απορρέει τόσο από τις αδυναμίες που έχει η εγχώρια γεωργία, όσο και ως υποχρέωση στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ και των στρατηγικών της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Έχει σημασία κατά τη διαμόρφωση ενός τέτοιου σχεδίου να ληφθούν υπόψη καλές πρακτικές και στοιχεία από υποδείγματα αγροτικής ανάπτυξης σε άλλες χώρες, που συμβάλλουν στη βελτίωση της αποδοτικότητας του Αγροτικού τομέα. Το νέο υπόδειγμα θα πρέπει να περιλαμβάνει ουσιαστικές δράσεις, με στόχο την αύξηση του μεγέθους και τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, τη συνεργασία πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και των φορέων της αγροτικής παραγωγής, αλλά και τον στρατηγικό σχεδιασμό για την ενίσχυση της εξωστρέφειας, της παραγωγικότητας και της προσέλκυσης επενδύσεων στον τομέα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	0,7	0,0	0,7	1,0	2,0	2,4	2,6	1,4
Βέλγιο	0,7	0,5	1,6	2,0	1,5	1,9	1,5	1,4
Βουλγαρία	0,4	0,3	1,9	4,0	3,8	3,5	3,1	3,4
Γαλλία	0,3	0,6	1,0	1,1	1,1	2,3	1,8	1,5
Γερμανία	0,4	0,4	2,2	1,5	2,2	2,6	1,3	0,6
Δανία	0,2	0,9	1,6	2,3	3,2	2,8	2,2	2,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	-0,8	0,0	2,3	5,4	2,5	5,2	3,2	2,3
ΕΕ 27	-0,7	0,0	1,6	2,3	2,0	2,8	2,1	1,5
Ελλάδα	-7,1	-2,7	0,7	-0,4	-0,5	1,3	1,6	1,9
Εσθονία	3,1	1,3	3,0	1,8	3,2	5,5	4,4	5,0
Ευρωζώνη	-0,9	-0,2	1,4	2,0	1,9	2,6	1,8	1,3
Ιρλανδία	0,1	1,2	8,6	25,2	2,0	9,1	8,5	5,6
Ισπανία	-3,0	-1,4	1,4	3,8	3,0	3,0	2,4	2,0
Ιταλία	-3,0	-1,8	0,0	0,8	1,3	1,7	0,9	0,3
Κροατία	-2,2	-0,5	-0,1	2,4	3,5	3,1	2,7	2,9
Κύπρος	-3,4	-6,6	-1,8	3,2	6,4	5,2	5,2	3,1
Λετονία	4,3	2,3	1,1	4,0	2,4	3,3	4,0	2,1
Λιθουανία	3,8	3,6	3,5	2,0	2,5	4,3	3,9	4,3
Λουξεμβούργο	-0,4	3,7	4,3	4,3	4,6	1,8	3,1	2,3
Μάλτα	4,1	5,5	7,6	9,6	3,9	8,0	5,2	4,9
Ολλανδία	-1,0	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,4	1,7
Ουγγαρία	-1,4	1,9	4,2	3,8	2,1	4,3	5,4	4,6
Πολωνία	1,3	1,1	3,4	4,2	3,1	4,8	5,4	4,5
Πορτογαλία	-4,1	-0,9	0,8	1,8	2,0	3,5	2,8	2,2
Ρουμανία	2,0	3,8	3,6	3,0	4,7	7,3	4,5	4,2
Σλοβακία	1,9	0,7	2,6	4,8	2,1	3,0	3,8	2,3
Σλοβενία	-2,6	-1,0	2,8	2,2	3,2	4,8	4,4	3,2
Σουηδία	-0,6	1,2	2,7	4,5	2,1	2,6	2,0	1,3
Φινλανδία	-1,4	-0,9	-0,4	0,5	2,8	3,3	1,5	1,1

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	81,9	81,3	84	84,9	82,9	78,3	74	70,4
Βέλγιο	104,8	105,5	107	105,2	104,9	101,7	99,8	98,6
Βουλγαρία	16,7	17,1	27,1	26	29,3	25,3	22,3	20,4
Γαλλία	90,6	93,4	94,9	95,6	98	98,3	98,1	98,1
Γερμανία	81,1	78,7	75,7	72,1	69,2	65,3	61,9	59,8
Δανία	44,9	44	44,3	39,8	37,2	35,8	33,9	33,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	44,5	44,9	42,2	40	36,8	34,7	32,6	30,8
ΕΕ 27	90,7	92,6	92,8	90,9	90	87,8	85,8	84,1
Ελλάδα	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2	176,6
Εσθονία	9,8	10,2	10,6	10	10,2	9,3	8,4	8,4
Ευρωζώνη	84,7	86,4	86,6	84,7	84	81,6	79,6	77,8
Ιρλανδία	119,9	119,9	104,4	76,7	73,8	67,7	63,5	58,8
Ισπανία	86,3	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,6	95,5
Ιταλία	126,5	132,5	135,4	135,3	134,8	134,1	134,8	134,8
Κροατία	70,1	81,2	84,7	84,3	80,8	77,8	74,7	73,2
Κύπρος	80,3	104	109,2	107,5	103,4	93,9	100,6	95,5
Λετονία	42,4	40,3	41,6	37,3	40,9	39,3	37,2	36,9
Λιθουανία	39,8	38,7	40,6	42,6	39,7	39,1	33,8	36,3
Λουξεμβούργο	22	23,7	22,7	22	20,1	22,3	21	22,1
Μάλτα	67,8	68,4	63,4	58	55,5	50,3	45,6	43,1
Ολλανδία	66,2	67,7	67,8	64,6	61,9	56,9	52,4	48,6
Ουγγαρία	78,6	77,4	76,8	76,2	75,5	72,9	70,2	66,3
Πολωνία	54,1	56	50,8	51,3	54,3	50,6	48,8	46
Πορτογαλία	129	131,4	132,9	131,2	131,5	126,1	122	117,7
Ρουμανία	37	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	34,7	35,2
Σλοβακία	51,8	54,7	53,5	51,9	52	51,3	49,4	48
Σλοβενία	53,6	70	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4	66,1
Σουηδία	37,6	40,4	45,1	43,9	42,2	40,8	38,8	35,1
Φινλανδία	53,6	56,2	59,8	63,6	63,2	61,3	59,6	59,4

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	-2,2	-2	-2,7	-1	-1,5	-0,8	0,2	0,7
Βέλγιο	-4,3	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,7	-0,8	-1,9
Βουλγαρία	-0,3	-0,4	-5,4	-1,7	0,1	1,1	2	2,1
Γαλλία	-5	-4,1	-3,9	-3,6	-3,6	-2,9	-2,3	-3
Γερμανία	0	0	0,6	0,9	1,2	1,2	1,9	1,4
Δανία	-3,5	-1,2	1,1	-1,2	0,1	1,8	0,7	3,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,5	0,9	0,3
ΕΕ 27	-3,6	-2,9	-2,4	-1,9	-1,3	-0,8	-0,4	-0,6
Ελλάδα	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1	1,5
Εσθονία	-0,3	0,2	0,7	0,1	-0,5	-0,8	-0,6	-0,3
Ευρωζώνη	-3,7	-3	-2,5	-2	-1,5	-1	-0,5	-0,6
Ιρλανδία	-8,1	-6,2	-3,6	-2	-0,7	-0,3	0,1	0,4
Ισπανία	-10,7	-7	-5,9	-5,2	-4,3	-3	-2,5	-2,8
Ιταλία	-2,9	-2,9	-3	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2	-1,6
Κροατία	-5,4	-5,3	-5,3	-3,3	-1	0,8	0,2	0,4
Κύπρος	-5,6	-5,8	-8,7	-1	0,3	2	-3,7	1,7
Λετονία	-1,4	-1,2	-1,6	-1,4	0,2	-0,8	-0,8	-0,2
Λιθουανία	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,6	0,3
Λουξεμβούργο	0,5	0,8	1,3	1,3	1,8	1,3	3,1	2,2
Μάλτα	-3,5	-2,4	-1,7	-1	1	3,3	1,9	0,5
Ολλανδία	-3,9	-2,9	-2,2	-2	0	1,3	1,4	1,7
Ουγγαρία	-2,3	-2,6	-2,8	-2	-1,8	-2,5	-2,1	-2
Πολωνία	-3,7	-4,2	-3,6	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2	-0,7
Πορτογαλία	-6,2	-5,1	-7,4	-4,4	-1,9	-3	-0,4	0,2
Ρουμανία	-3,7	-2,1	-1,2	-0,6	-2,6	-2,6	-2,9	-4,3
Σλοβακία	-4,4	-2,9	-3,1	-2,7	-2,5	-1	-1	-1,3
Σλοβενία	-4	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0	0,7	0,5
Σουηδία	-1	-1,4	-1,5	0	1	1,4	0,8	0,5
Φινλανδία	-2,2	-2,5	-3	-2,4	-1,7	-0,7	-0,9	-1,1

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 175)

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5	16,9
Βέλγιο	21,6	20,8	21,2	21,1	20,9	20,6	20,0	19,5
Βουλγαρία	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8	32,5
Γαλλία	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17,0	17,4	17,9
Γερμανία	19,6	20,3	20,6	20,0	19,7	19,0	18,7	17,4
Δανία	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4	16,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,4	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2	12,5
ΕΕ 27	24,9	24,6	24,5	23,8	23,7	22,5	21,6	21,1
Ελλάδα	34,6	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8	30
Εσθονία	23,4	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4	24,3
Ευρωζώνη	23,3	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,6	21,1
Ιρλανδία	30,1	29,9	27,7	26,2	24,4	22,7	21,1	:
Ισπανία	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1	25,3
Ιταλία	29,9	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3	:
Κροατία	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8	23,3
Κύπρος	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9	22,3
Λετονία	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4	27,3
Λιθουανία	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3	26,3
Λουξεμβούργο	18,4	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9	20,6
Μάλτα	23,1	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19,0	20,1
Ολλανδία	15,0	15,9	16,5	16,4	16,7	17,0	16,7	16,5
Ουγγαρία	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6	18,9
Πολωνία	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9	18,2
Πορτογαλία	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6	21,6
Ρουμανία	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5	31,2
Σλοβακία	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3	16,4
Σλοβενία	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	14,4
Σουηδία	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0	18,8
Φινλανδία	17,2	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5	15,6

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)						Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	0,8	1,0	2,2	2,1	1,5	1,4	-0,1	-0,6
Βέλγιο	0,6	1,8	2,2	2,3	1,3	0,4	-0,8	-1,1
Βουλγαρία	-1,1	-1,3	1,2	2,6	2,5	1,2	-1,2	-0,2
Γαλλία	0,1	0,3	1,2	2,1	1,3	0,5	-0,8	-0,8
Γερμανία	0,7	0,4	1,7	1,9	1,4	0,4	-1,0	-0,6
Δανία	0,2	0,0	1,1	0,7	0,7	0,3	-0,4	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,6	2,4	2,0	2,6	3,3	0,7	0,6
ΕΕ 27	0,1	0,2	1,7	1,8	1,4	0,7	-0,7	-0,4
Ελλάδα	-1,1	0,0	1,1	0,8	0,5	-1,3	-1,8	-0,3
Εσθονία	0,1	0,8	3,7	3,4	2,3	-0,6	-2,9	-1,1
Ευρωζώνη	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	-0,9	-0,6
Ιρλανδία	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,9	-0,5	-1,3	0,2
Ισπανία	-0,6	-0,3	2,0	1,7	0,8	-0,3	-1,1	-1,0
Ιταλία	0,1	-0,1	1,3	1,2	0,6	-0,1	-0,8	-0,6
Κροατία	-0,3	-0,6	1,3	1,6	0,8	0,0	-0,8	-0,8
Κύπρος	-1,5	-1,2	0,7	0,8	0,6	-1,1	-1,6	-0,2
Λετονία	0,2	0,1	2,9	2,6	2,7	0,1	-2,7	0,2
Λιθουανία	-0,7	0,7	3,7	2,5	2,2	1,1	-1,2	-0,3
Λουξεμβούργο	0,1	0,0	2,1	2,0	1,7	0,0	-1,6	-0,4
Μάλτα	1,2	0,9	1,3	1,7	1,5	0,8	-0,7	-0,2
Ολλανδία	0,2	0,1	1,3	1,6	2,7	1,1	-1,6	1,1
Ουγγαρία	0,1	0,4	2,4	2,9	3,4	3,4	0,0	0,5
Πολωνία	-0,7	-0,2	1,6	1,2	2,1	3,7	1,5	1,0
Πορτογαλία	0,5	0,6	1,6	1,2	0,3	-0,1	-0,4	-0,9
Ρουμανία	-0,4	-1,1	1,1	4,1	3,9	2,3	-1,6	-0,2
Σλοβακία	-0,3	-0,5	1,4	2,5	2,8	2,0	-0,8	0,2
Σλοβενία	-0,8	-0,2	1,6	1,9	1,7	-0,3	-2,0	-0,2
Σουηδία	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	0,7	-1,1	-0,3
Φινλανδία	-0,2	0,4	0,8	1,2	1,1	0,4	-0,8	0,0

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-27 = 1)

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	1,10	1,10	1,11	1,11	1,12	1,13	1,13	1,13
Βέλγιο	1,11	1,12	1,12	1,11	1,12	1,13	1,13	1,13
Βουλγαρία	0,94	0,94	0,92	0,94	0,96	0,99	1,01	1,03
Γαλλία	1,14	1,13	1,13	1,12	1,12	1,12	1,11	1,09
Γερμανία	1,07	1,07	1,07	1,08	1,08	1,08	1,09	1,10
Δανία	10,24	10,20	10,23	10,16	10,20	10,03	9,96	9,96
Δημοκρατία της Τσεχίας	18,00	17,72	17,73	18,00	18,11	18,11	18,23	18,58
ΕΕ 27	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Ελλάδα	0,93	0,88	0,85	0,85	0,85	0,84	0,83	0,83
Εσθονία	0,71	0,72	0,74	0,75	0,76	0,78	0,80	0,81
Ευρωζώνη	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05
Ιρλανδία	1,11	1,12	1,14	1,13	1,14	1,16	1,16	1,19
Ισπανία	0,94	0,94	0,92	0,92	0,93	0,92	0,93	0,94
Ιταλία	1,01	1,02	1,03	1,03	1,01	1,00	1,00	1,00
Κροατία	4,96	4,96	4,95	4,89	4,87	4,87	4,90	4,90
Κύπρος	0,96	0,95	0,95	0,92	0,90	0,90	0,90	0,90
Λετονία	0,69	0,69	0,69	0,69	0,70	0,71	0,72	0,74
Λιθουανία	0,61	0,61	0,62	0,62	0,63	0,65	0,66	0,68
Λουξεμβούργο	1,23	1,24	1,23	1,23	1,23	1,24	1,24	1,26
Μάλτα	0,78	0,80	0,82	0,83	0,84	0,85	0,86	0,86
Ολλανδία	1,12	1,11	1,13	1,13	1,15	1,14	1,15	1,17
Ουγγαρία	170,07	173,26	180,63	184,37	190,13	196,61	203,17	210,42
Πολωνία	2,43	2,44	2,47	2,46	2,50	2,54	2,58	2,61
Πορτογαλία	0,82	0,81	0,81	0,81	0,82	0,84	0,85	0,85
Ρουμανία	2,12	2,23	2,27	2,31	2,30	2,35	2,45	2,53
Σλοβακία	0,68	0,68	0,68	0,68	0,72	0,74	0,74	0,75
Σλοβενία	0,82	0,82	0,83	0,83	0,83	0,83	0,84	0,84
Σουηδία	11,72	11,92	12,18	12,32	12,70	12,76	12,98	13,06
Φινλανδία	1,23	1,26	1,27	1,26	1,27	1,26	1,26	1,27

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-27 =100)

	Ετήσια στοιχεία							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	117,9	117,3	116,8	117,3	117,5	116,3	116,5	115,5
Βέλγιο	130,1	130,2	131,2	131,6	130,7	129,7	129,2	129,1
Βουλγαρία	43,7	42,9	44	44,5	45,7	46	47,1	48,6
Γαλλία	115,4	116,8	116,1	115,7	115,3	114,9	115,3	116,7
Γερμανία	105,1	104,3	106,3	105,3	105,9	105,7	105,1	103,6
Δανία	114,7	115,5	115,5	114,9	114,8	116	116,7	116,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	76,3	76,8	79,3	79,9	79,9	81,4	83,8	85,3
ΕΕ 27	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	86,1	87,2	86,4	83,5	81,5	80,6	80,5	78,5
Εσθονία	73,9	73,8	75,4	72,4	73	74,2	76,7	78,7
Ευρωζώνη	107,5	107,5	107,6	107,3	107,2	106,9	106,4	105,7
Ιρλανδία	147,1	143	146,5	188,6	182,3	187	195,1	196,9
Ισπανία	103	103,4	103,3	102,2	101,8	101,5	99,6	98,2
Ιταλία	111	109,4	107,7	106,6	108,1	107,4	106,4	104,9
Κροατία	72,5	73,5	70,8	70,7	72	71,9	72,7	72,1
Κύπρος	88,7	86	84	84,9	87,1	85,5	85,3	83,7
Λετονία	63,1	62,6	64,7	64,4	64,8	66,7	68,6	68,7
Λιθουανία	72,9	74,1	74,4	72,8	71,8	75	76	77,5
Λουξεμβούργο	162,5	163,8	169,7	169,6	170,8	166	164,6	162
Μάλτα	90,4	89,7	91,5	95,2	95,9	94,1	94,4	93,5
Ολλανδία	113,5	115,4	113,5	112,8	110,5	110,5	109,8	108
Ουγγαρία	73	73,1	71,4	70,9	67,4	67,7	70	71,6
Πολωνία	74,2	74,1	73,8	74,5	74	74,9	76,7	80,1
Πορτογαλία	76,8	79,9	79	78,3	77,9	75,8	75,1	76,1
Ρουμανία	55,6	56,2	56,7	58,6	63,1	66,1	68,7	72,6
Σλοβακία	83,5	84,1	84,3	83,5	77	75,7	76,2	76,2
Σλοβενία	80,6	81,1	81,5	80,6	80,8	81,7	82,1	81,9
Σουηδία	118,4	115,9	115,2	116,7	113,4	112,9	111,6	112,2
Φινλανδία	109,6	108,3	107,7	107,6	108,1	109	107,9	106,6

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	75,4	76,2	76,8	76,7	77,4	76,3	-1,1	0,7
Βέλγιο	68,5	69,7	70,5	70,1	70,7	70,2	-0,5	0,6
Βουλγαρία	71,3	72,4	75,0	73,5	76,3	74,6	-1,7	2,8
Γαλλία	70,6	71,3	71,6	71,5	71,4	71,2	-0,2	-0,1
Γερμανία	79,2	79,9	80,7	80,2	81,0			0,8
Δανία	76,6	77,5	78,3	77,7	78,5	77,6	-0,9	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	78,5	79,9	80,3	80,1	80,4	79,7	-0,7	0,3
ΕΕ 27	71,3	72,3	73,1	72,8	73,4	72,5	-0,9	0,6
Ελλάδα	57,8	59,5	61,2	60,6	62,1	62,0	-0,1	1,5
Εσθονία	78,7	79,5	80,2	79,4	80,7	78,4	-2,3	1,3
Ευρωζώνη	70,9	71,9	72,6	72,3	72,8	71,7	-1,1	0,5
Ιρλανδία	73	74,1	75,1	74,4	74,9	73,1	-1,8	0,5
Ισπανία	65,5	67	68,1	67,6	68,2	65,6	-2,6	0,6
Ιταλία	62,3	63	63,5	63,3	63,8	62,4	-1,4	0,5
Κροατία	63,6	65,2	66,7	66,3	67,6	67,8	0,2	1,3
Κύπρος	70,8	73,9	75,7	74,6	75,7	74,5	-1,2	1,1
Λετονία	74,8	76,8	77,4	77,7	77,9	77,0	-0,9	0,2
Λιθουανία	76	77,8	78,2	79,3	78,1	75,5	-2,6	-1,2
Λουξεμβούργο	71,5	72,1	72,8	71,6	72,4	71,4	-1,0	0,8
Μάλτα	73	75,5	77,2	76,7	76,3	76,8	0,5	-0,4
Ολλανδία	78	79,2	80,2	79,6	80,3	79,8	-0,5	0,7
Ουγγαρία	73,3	74,4	75,3	74,6	75,4	75,5	0,1	0,8
Πολωνία	70,9	72,2	73,0	72,8	73,6	74,0	0,4	0,8
Πορτογαλία	73,4	75,4	76,2	75,7	76,6	74,4	-2,2	0,9
Ρουμανία	68,8	69,9	70,9	71,3	71,8	71,2	-0,6	0,5
Σλοβακία	71,1	72,4	73,4	72,7	73,4	72,4	-1,0	0,7
Σλοβενία	73,4	75,4	76,5	75,9	76,5	75,4	-1,1	0,6
Σουηδία	81,8	82,4	82,1	83,1	82,7	81,1	-1,6	-0,4
Φινλανδία	74,2	76,3	77,2	77,2	78,1	76,8	-1,3	0,9

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020		
Αυστρία	51,3	54,0	54,5	54,2	54,3	55,0	0,7	0,1
Βέλγιο	48,3	50,3	52,1	50,4	52,9	53,4	0,5	2,5
Βουλγαρία	58,2	60,7	64,4	61,7	65,1	65,0	-0,1	3,4
Γαλλία	51,3	52,3	53,0	52,4	52,7	53,4	0,7	0,3
Γερμανία	70,1	71,4	72,7	71,7	73,1			1,4
Δανία	68,2	69,2	71,3	69,7	72,3	71,8	-0,5	2,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	62,1	65,1	66,7	65,4	67,0	68,3	1,3	1,6
ΕΕ 27	56,1	57,8	59,1	58,3	59,3	59,8	0,5	1,0
Ελλάδα	38,3	41,1	43,2	41,7	43,4	45,5	2,1	1,7
Εσθονία	68,1	68,9	72,5	70,6	74,4	72,8	-1,6	3,8
Ευρωζώνη	57,1	58,8	60,0	59,1	60,1	60,2	0,1	1,0
Ιρλανδία	58,4	60,4	61,8	60,4	61,3	61,5	0,2	0,9
Ισπανία	50,5	52,2	53,8	52,7	53,6	54,7	1,1	0,9
Ιταλία	52,2	53,7	54,3	53,9	54,4	53,9	-0,5	0,5
Κροατία	40,3	42,8	44,0	45,2	44,7	47,9	3,2	-0,5
Κύπρος	55,3	60,9	61,1	62,2	61,7	61,9	0,2	-0,5
Λετονία	62,3	65,4	67,3	66,5	68,4	68,6	0,2	1,9
Λιθουανία	66,1	68,5	68,4	69,1	67,3	67,7	0,4	-1,8
Λουξεμβούργο	39,8	40,5	43,1	40,8	42,6	43,8	1,2	1,8
Μάλτα	47,2	50,2	51,6	49,3	48,5	52,4	3,9	-0,8
Ολλανδία	65,7	67,7	69,7	68,3	69,7	71,0	1,3	1,4
Ουγγαρία	51,7	54,4	56,7	54,9	56,9	60,3	3,4	2,0
Πολωνία	48,3	48,9	49,6	49,8	50,5	53,0	2,5	0,7
Πορτογαλία	56,2	59,2	60,4	59,6	61,2	61,4	0,2	1,6
Ρουμανία	44,5	46,3	47,8	47,9	48,9	49,6	0,7	1,0
Σλοβακία	53,0	54,2	57,0	54,4	56,8	59,0	2,2	2,4
Σλοβενία	42,7	47,0	48,6	47,3	48,9	49,6	0,7	1,6
Σουηδία	76,4	78,0	77,7	78,5	77,4	78,1	0,7	-1,1
Φινλανδία	62,5	65,4	66,8	65,5	67,7	67,5	-0,2	2,2

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)					γ' τρίμηνο		
	2015	2016	2017	2018	2019	2018	2019	2020
Αυστρία	0,8	1,8	1,0	1,3	0,9	1,4	0,6	-0,8
Βέλγιο	0,0	0,9	1,0	2,4	1,5	2,9	1,4	-0,9
Βουλγαρία	1,6	-0,6	4,0	-0,1	2,2	-0,9	2,5	-3,8
Γαλλία	0,1	0,5	0,8	0,8	0,2	0,9	-0,3	-0,7
Γερμανία	0,7	2,5	0,8	0,4	1,0	0,1	0,6	
Δανία	1,7	1,7	1,1	1,5	1,5	1,5	1,4	-1,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,0	1,7	1,6	1,0	0,1	0,6	0,0	-1,3
ΕΕ 27	1,0	1,5	1,4	1,1	0,9	1,0	0,6	-1,8
Ελλάδα	2,0	1,8	2,0	1,9	2,0	1,7	1,7	-1,4
Εσθονία	2,3	-0,1	2,2	0,7	0,6	-0,1	1,6	-3,5
Ευρωζώνη	1,0	1,7	1,3	1,2	1,0	1,1	0,7	-1,8
Ιρλανδία	3,2	3,6	2,8	2,6	2,7	2,8	2,0	-1,7
Ισπανία	2,9	2,6	2,6	2,6	2,3	2,5	1,7	-3,7
Ιταλία	0,7	1,2	0,9	0,6	0,4	0,5	0,4	-2,7
Κροατία	1,1	0,5	2,3	1,7	1,2	0,3	0,7	-1,2
Κύπρος	-1,4	1,1	4,5	5,4	3,5	5,1	2,3	-0,6
Λετονία	1,1	-0,6	0,0	1,3	-0,3	1,8	-0,7	-3,1
Λιθουανία	1,0	1,3	-0,9	1,4	0,0	3,1	-1,8	-3,6
Λουξεμβούργο	5,1	1,6	4,0	3,1	3,2	1,8	3,4	0,5
Μάλτα	4,1	5,2	6,0	8,1	5,5	9,2	4,6	1,2
Ολλανδία	1,1	1,3	1,9	2,0	1,7	2,1	1,5	-0,8
Ουγγαρία	2,6	3,2	1,5	0,9	0,6	0,5	0,4	-0,9
Πολωνία	1,4	0,6	1,1	0,3	-0,2	0,7	-0,2	-0,7
Πορτογαλία	1,3	1,4	3,3	2,2	0,8	1,9	0,9	-3,0
Ρουμανία	-0,2	-0,8	2,4	0,2	0,3	0,1	-0,5	-2,2
Σλοβακία	2,4	2,8	1,2	1,2	0,4	1,4	0,0	-2,2
Σλοβενία	1,0	0,1	4,5	2,0	0,8	1,2	0,1	-0,6
Σουηδία	1,4	1,6	2,1	1,6	0,6	1,5	0,4	-2,2
Φινλανδία	-0,8	0,5	1,0	2,6	0,9	2,6	0,9	-2,0

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας - Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	5,5	4,9	4,5	4,9	4,4	5,7	1,3	-0,5
Βέλγιο	7,1	6	5,4	5,9	5,3	6,5	1,2	-0,6
Βουλγαρία	6,2	5,2	4,2	5,0	3,7	4,8	1,1	-1,3
Γαλλία	9,4	9	8,5	8,8	8,3	8,9	0,6	-0,5
Γερμανία	3,8	3,4	3,2	3,3	3,1	3,7	0,6	-0,2
Δανία	5,8	5,1	5	5,0	5,0	6,4	1,4	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,9	2,2	2	2,3	2,1	2,9	0,8	-0,2
ΕΕ 27	8,2	7,3	6,7	6,9	6,4	7,5	1,1	-0,5
Ελλάδα	21,5	19,3	17,3	18,3	16,4	16,2	-0,2	-1,9
Εσθονία	5,8	5,4	4,5	5,2	3,9	7,7	3,8	-1,3
Ευρωζώνη	9,1	8,2	7,6	7,7	7,2	8,3	1,1	-0,5
Ιρλανδία	6,7	5,8	5	6,0	5,2	7,1	1,9	-0,8
Ισπανία	17,2	15,3	14,1	14,6	13,9	16,3	2,4	-0,7
Ιταλία	11,2	10,6	:	9,4	9,1	10,0	0,9	-0,3
Κροατία	11	8,4	6,7	7,3	5,7	7,5	1,8	-1,6
Κύπρος	11,1	8,4	7,1	7,9	6,8	8,3	1,5	-1,1
Λετονία	8,7	7,4	6,3	7,0	6,0	8,4	2,4	-1,0
Λιθουανία	7,1	6,2	6,3	5,6	6,1	9,3	3,2	0,5
Λουξεμβούργο	5,6	5,5	5,6	6,1	5,9	7,9	2,0	-0,2
Μάλτα	4	3,7	3,4	3,6	3,7	4,8	1,1	0,1
Ολλανδία	4,9	3,8	3,4	3,6	3,2	4,3	1,1	-0,4
Ουγγαρία	4,2	3,7	3,4	3,8	3,5	4,4	0,9	-0,3
Πολωνία	4,9	3,9	3,3	3,8	3,1	3,3	0,2	-0,7
Πορτογαλία	9	7	6,5	6,8	6,2	7,9	1,7	-0,6
Ρουμανία	4,9	4,2	3,9	3,9	3,8	5,2	1,4	-0,1
Σλοβακία	8,1	6,5	5,8	6,4	5,9	7,2	1,3	-0,5
Σλοβενία	6,6	5,1	4,5	5,0	4,8	5,1	0,3	-0,2
Σουηδία	6,7	6,3	6,8	6,0	6,6	8,6	2,0	0,6
Φινλανδία	8,6	7,4	6,7	6,5	6,0	7,7	1,7	-0,5

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	5,9	5,0	4,6	4,7	4,5	5,7	1,2	-0,2
Βέλγιο	7,1	6,3	5,7	6,3	5,5	6,6	1,1	-0,8
Βουλγαρία	6,4	5,7	4,5	5,4	3,9	5,3	1,4	-1,5
Γαλλία	9,5	9,0	8,5	8,9	8,4	8,9	0,5	-0,5
Γερμανία	4,1	3,8	3,5	3,7	3,5	3,9	0,4	-0,2
Δανία	5,6	4,9	4,8	4,7	4,7	6,1	1,4	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,3	1,8	1,7	1,9	1,7	2,4	0,7	-0,2
ΕΕ 27	7,9	7,0	6,4	6,6	6,1	7,1	1,0	-0,5
Ελλάδα	17,8	15,4	14,0	14,3	13,1	13,1	0,0	-1,2
Εσθονία	6,2	5,4	4,1	5,1	3,3	7,6	4,3	-1,8
Ευρωζώνη	8,7	7,9	7,2	7,4	6,9	7,9	1,0	-0,5
Ιρλανδία	7,1	5,8	5,2	5,9	5,5	6,7	1,2	-0,4
Ισπανία	15,7	13,7	12,5	13,1	12,2	14,4	2,2	-0,9
Ιταλία	10,3	9,7	:	8,6	8,3	9,0	0,7	-0,3
Κροατία	10,3	7,6	6,2	6,6	5,9	7,6	1,7	-0,7
Κύπρος	10,9	8,1	6,3	7,2	5,3	7,9	2,6	-1,9
Λετονία	9,8	8,4	7,2	8,0	6,6	9,0	2,4	-1,4
Λιθουανία	8,6	6,9	7,1	6,0	7,0	9,8	2,8	1,0
Λουξεμβούργο	5,6	5,3	5,6	6,0	6,0	7,4	1,4	0,0
Μάλτα	3,8	3,8	3,3	3,8	3,3	4,5	1,2	-0,5
Ολλανδία	4,5	3,7	3,4	3,6	3,3	4,0	0,7	-0,3
Ουγγαρία	3,8	3,5	3,4	3,4	3,3	4,3	1,0	-0,1
Πολωνία	4,9	3,9	3,0	4,0	2,9	3,0	0,1	-1,1
Πορτογαλία	8,6	6,6	5,9	6,3	5,5	7,7	2,2	-0,8
Ρουμανία	5,6	4,7	4,3	4,3	4,1	5,4	1,3	-0,2
Σλοβακία	7,9	6,1	5,6	6,0	5,7	6,8	1,1	-0,3
Σλοβενία	5,8	4,6	4,0	4,3	4,5	4,4	-0,1	0,2
Σουηδία	6,9	6,4	6,7	5,9	6,3	8,6	2,3	0,4
Φινλανδία	8,9	7,4	7,2	6,2	6,2	7,7	1,5	0,0

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	9,8	9,4	8,5	9,6	9,7	11,0	1,3	0,1
Βέλγιο	19,3	15,8	14,2	16,3	13,2	17,7	4,5	-3,1
Βουλγαρία	12,9	12,7	8,9	13,4	7,5	13,2	5,7	-5,9
Γαλλία	22,1	20,8	19,6	21,5	19,3	22,1	2,8	-2,2
Γερμανία	6,8	6,2	5,8	6,6	6,8	7,7	0,9	0,2
Δανία	12,4	10,5	10,0	11,9	11,0	13,3	2,3	-0,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	7,9	6,7	5,6	7,6	6,1	9,6	3,5	-1,5
ΕΕ 27	18,0	16,1	15,1	15,8	14,8	18,3	3,5	-1,0
Ελλάδα	43,6	39,9	35,5	36,3	32,4	34,2	1,8	-3,9
Εσθονία	12,1	11,9	11,0	16,4	13,5	21,7	8,2	-2,9
Ευρωζώνη	18,8	16,9	15,7	16,5	15,4	18,9	3,5	-1,1
Ιρλανδία	14,4	13,8	12,5	14,9	13,5	20,0	6,5	-1,4
Ισπανία	38,6	34,3	32,5	33,0	31,7	40,4	8,7	-1,3
Ιταλία	34,7	32,2	:	29,2	25,7	30,9	5,2	-3,5
Κροατία	27,2	23,3	17,0	20,9	14,1	23,0	8,9	-6,8
Κύπρος	24,7	20,2	16,6	17,0	15,6	20,4	4,8	-1,4
Λετονία	17,0	12,2	12,4	11,0	11,3	14,8	3,5	0,3
Λιθουανία	13,3	11,1	11,9	8,9	10,5	23,1	12,6	1,6
Λουξεμβούργο	15,5	14,1	16,9	15,7	20,5	26,0	5,5	4,8
Μάλτα	10,6	9,1	9,2	10,4	9,4	11,1	1,7	-1,0
Ολλανδία	8,9	7,2	6,7	7,3	6,8	10,8	4,0	-0,5
Ουγγαρία	10,7	10,2	11,4	10,7	11,4	13,4	2,0	0,7
Πολωνία	14,8	11,7	9,9	12,7	10,8	12,5	1,7	-1,9
Πορτογαλία	23,8	20,3	18,2	20,0	17,9	26,4	8,5	-2,1
Ρουμανία	18,3	16,2	16,8	16,4	17,9	19,2	1,3	1,5
Σλοβακία	18,9	14,9	16,1	15,3	18,4	22,0	3,6	3,1
Σλοβενία	11,2	8,8	8,1	9,1	7,6	14,9	7,3	-1,5
Σουηδία	17,8	17,4	20,0	14,9	16,6	22,3	5,7	1,7
Φινλανδία	20,1	17,0	17,2	12,1	12,3	16,1	3,8	0,2

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0